

Text with English Translation.

DR. VED KUMARI

THE
NĪLAMATA PURĀṆA

Vol.
II

Jammu and Kashmir Academy of
Art, Culture and Languages,
Srinagar.

The Nilamata Purāṇa constitutes an encyclopaedia of knowledge about Kashmir. The first Volume (already released) contains summaries of information, as gathered from this text, on history, geography, politics, society, religion, philosophy, education, Iconography, art and architecture. The present (second) Volume comprises the source, in the original form, of what has been stated in the first.

This Volume contains the text of the *Nilamata Purāṇa* in Devanāgarī script and its English translation for the first time. The text is based on a number of manuscripts and critically edited. Besides, it has a verse-index and the author's own bibliography.

This source-book is essential to all students of history and antiquities of Kashmir.

Price

THE NILAMATA PURANA

Vol. II

(A Critical edition & English Translation)

by

Dr. Ved Kumari

M.A. (Sanskrit, Ancient Indian History & Culture) Ph. D. (Varanasi)

Head of the Department of Sanskrit, Dean of Faculty of
Oriental Learning Jammu University,

Jammu (Tawi)

Published by

J. & K Academy of Art, Culture and Languages

SRINAGAR

© J & K Academy of Art, Culture and Languages—Srinagar

First Edition — 1973
Second Edition — 1994

Printed at Photo Litho Works, Seemapuri, Delhi - 32
and published by J & K Academy of Art, Culture
and Languages, Srinagar.

Dedicated
to
the sacred memory
of
my late Parents :
Shri Barkat Ram Ghai,
Shirmati Vidyawati Ghai

FOREWORD

The Nilamata Purāṇa is one of the old sources for the Cultural History of Kashmir. It is therefore in fitness of things that somebody should have undertaken to work on it.

Dr Ved Kumari Ghai of Jammu took this work up for her Ph.D. thesis at the Banaras Hindu University, which concluded successfully in the year 1960. But Dr. Ghai has since kept up her lively interest in the subject matter which has now taken the shape of the publication.

The Publication falls into two parts—the text and a running translation in English, besides an Introduction. The text is based on a number of manuscripts which she took pains to collect and compare. The translation is readable.

I am sure the publication is a fulfilment of an academic pursuit. It has thrown useful light on the Cultural History of Kashmir and thereby of India.

I therefore recommend the work to the wider public—scholars and those interested in our mother country.

D. S. Bhattacharya

Director of Sanskrit Studies and
Research Mayūrbhanj Professor
of Sanskrit, Head of the Department
of Sanskrit and Pāli,
Banaras Hindu University.

INTRODUCTION

The Nilamata Purāṇa is one of the oldest sources of the cultural history of Kashmir. When I took up its cultural and literary study as topic for my research at Banaras Hindu University, Varanasi, I used two printed editions of the Nilamata, Lahore edition (1924) by Prof. Ramlal Kanjilal M.A. and Pandit Jagaddhar Zadoo M.A., M.O.L. and Leiden edition (1936) by Dr. K. de Vreese. The study was based mainly on the Leiden edition.

During my research period at B.H.U. and later I got an opportunity of going through eight MSS. of the Nilamata not consulted by previous editors. Of these, three belong to Shri Raghunath Temple MSS. Library of Dharmarth Council at Jammu and five belong to the Research Library of Jammu and Kashmir Government at Srinagar. Without underestimating the value of the previous editions, specially the Leiden edition, which was the base of my cultural and literary study of the work, I have undertaken this task of bringing out another edition of the work, firstly because a perusal of eight more MSS. not used in previous editions has enabled me to suggest some different readings and secondly because a need is felt for Devanāgarī edition of the Nilamata Purāṇa, the Leiden edition being in Roman Script and Lahore edition having been out of market long ago. The text is translated here for the first time.

MSS. of the Nilamata are available in two redactions—short and long. The long redaction includes also the verses added or restored by Pandit Sahib Ram while preparing a copy of the Nilamata for edition at the order of Mahārājā Ranbir Singh. This redaction is, therefore, less reliable than the short one which shows lacunae, but is important for critical edition. The text of the Nilamata Purāṇa in this edition is based on eight manuscripts of which G shows long redaction from verse 373 onwards and C shows long redaction up to verse 742 and short redaction after that. Rest of the MSS. marked as A.B.D.E.F.H. belong to short recension. A.F.H. are in Śāradā script and B.C.D.E.G. in Devanāgarī script.

Detailed account of MSS.—MS. A belongs to the Research Library, Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is marked No. 1478. Script Śāradā, Folio 143. Length 6-4", width 4-4". Each page has eight lines and approximately twenty Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Kā. Mā. i.e. Kāśmira Māhātmya. The MS. is slightly moth-eaten but fortunately the written portion is intact except a slight damage of the last folio. The folio have been numbered from 1 to 69 by the scribe who copied the MS. From folio 70 to 136, the numbering is by a different hand in different ink. One folio (73) is not numbered. From 138, which is wrongly numbered as 140 to the last but one folio, the numbers are given by two hands. The last folio is numbered 142 by the second hand. The MS. is dated Saṃvat 99.

This MS. is closely related to the Devanāgarī MS. referred to by K. de. Vreese in the apparatus criticus as C 1600 and may be the original from which the latter descended. Cf. the following readings.

C 1600

Ed. Leiden v. 859 मङ्गलं वचनं
v. 1038 प्रकामेण
v. 905 लाङ्गलो

A
मङ्गलालभनं
प्रकाम्येन
लाङ्गली

the MS. B belongs to Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 714. Script Devanāgarī, pages 180. On page 109 occurs a note by an officer of the Library—"Nath Pandit says he copied the MS. of the Nīlamata Purāṇa upto line marked 1+. So I am asking him to continue and finish the copy. 16.9.19"

This MS., therefore, seems to have been copied in the year 1919 A.D. The paper is also not very old.

MS. C belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu No. 455 Ka. Script Devanāgarī. Folio 113, length 9-3", width 6-5". Each page has seventeen lines and approximately fourteen Akṣaras in each line. On the left margin of each folio is written Ni. Dotted lacunae indicate conscientious copying though there are many scribal errors too. Many of these are due to confusion of Śāradā and Devanāgarī letters, ma sa u ta etc. Country-made glazed paper is used. The MS. is bound in leather.

MS. D belongs to the Raghunath Temple MSS. Library, Jammu, No. 3690 Jna. Script Devanāgarī. Folio 51. Length 14-3", width 8-5" Each page has twenty four lines and approximately twenty Akṣaras in each line.

MS. E belongs to the Raghunath Temple MSS. Library Jammu, No. 3830. Script Devanāgarī. Folia 62. Length 13-4" Width 7-4". Each page has twelve to thirteen lines and approximately thirty five Akṣaras.

MS. F belongs to the Research Library of Jammu and Kashmir Govt. at Srinagar and is numbered 2222. Script Śāradā except a few Devanāgarī letters in some places. Folia 55. Unbound. Age-worn country paper. Slightly moth eaten. Folio I and front page of folio 2 have twelve lines. The rest have sixteen to seventeen lines each and approximately thirty letters in each line. Length 20 cm. width 18 cm. Undated.

MS. G belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1307. Script Devanāgarī Folio 40; Upto verse 360, the text is of short recension and after that it is of long recension. Length 35 cm., width 17 cm. Each page has fourteen lines and each line has approximately forty five Akṣaras. Dotted lacunae. Bound. Undated.

MS. H belongs to the Research Library of J and K Govt. at Srinagar and is numbered 1879. Old worn-out country paper. Script Śāradā. Folio 60. Twenty to twentythree lines on each page and approximately nineteen Akṣaras in each line. On left margin of each folio is written Nī. ma. Pu. Undated. Originally bound with MSS. of three works: Līṅapurāṇa, Karmavipāka and Bṛhannāradiya Purāṇa, all undated MSS.

The MSS. except B₂ do not show numbering of the ślokas and B also does not give continuous numbering of the ślokas. The numbering therefore, is done by me. The numbering of ślokas as found in Leiden edition also is given at the foot of each page to facilitate the study of Vol. I of my work, which refers mostly to that edition. The present edition being based on short recension of MSS., the readings are generally similar to those of Leiden edition, but there are some differences as well. To cite a few examples; Leiden edition has

भूर्भुवः स्वर्महश्चैव जनश्च तपसा सह ।

मर्त्यलोकस्तथा लोकाः पूजनीया द्विजोत्तम ॥ 594

I have preferred सत्यलोकः to मर्त्यलोकः as the former occurs in ABCDGH and as सत्यलोकः occurs also in the lists of seven Lokas mentioned in other works.

Leiden edition has छत्रस्थानाच्च कन्वरा v. 818.

I have preferred शक्रस्थानाच्च कन्वरा which occurs in the B and H and agrees in sense with a similar verse of Agni Purāṇa 218. 13. इन्द्रालयमृदा ग्रीवां. Leiden edition has यजमानो मही खं च तोयाग्नीन्द्रकंवायवः v. 1086. I have given तोयाग्नीन्द्रकंवायवः because eight forms of Śiva include moon also. Leiden edition has

अपि नः सकुलो जयेद् यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् ।

पायसं मधुसंमिश्रं वर्षासु च मघासु च ॥ v. 737

I have preferred the reading स कुले found in A and B and जयेद् found in CDF because they give better sense. The expression of doubt by the manes about the victory of one who offers them milk porridge mixed with honey is unfounded. According to the reading selected by me, the manes are uncertain as to whether there shall be born any one in their family who would be giving offerings to them in proper time. We find a similar verse in the Matsya Purāṇa Ch. CCIX. P. 442 giving अपि स्यात्कुलेऽस्माकं यो नो दद्यात् त्रयोदशीम् । Leiden edition has

त्वं बुद्धिस्त्वं तथैवात्मा सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः । v. 1080

I have preferred त्वं बुद्धिस्त्वं तथैवात्मा found in ABDEFH which suits the context better. The next verse refers to Indriyas, Indriyārthas, Bhūtas and Tanmātras. Compare also verses 1211-12 of Leiden edition.

Leiden edition has

चतुर्मुखं चतुर्भुजं चतुर्वेदाश्रयान्वितम् ।

शरीरधारिभिर्वस्त्रैरुदीरितजयस्वनम् ।

I have preferred the reading शरीरधारिभिः शस्त्रैः found in C. शस्त्रैः occurring in A and H seems to be an error by the copyist. चास्त्रैः occurring in G and in 0227 and K of the apparatus Criticus of Leiden edition is also near to शस्त्रैः in sense. Lord Viṣṇu's clothes are nowhere stated to be endowed with human form while the weapons of Viṣṇu are described as possessed

of human form in literature and are depicted as such in art. The *Pauṣkara Saṁhitā* speaks of Viṣṇu with weapons in human form¹. Kālidāsa's *Raghuvamśa* refers to such weapons.² The *Viṣṇudharmottara Purāṇa* gives instructions for making such images of Viṣṇu's weapons³. A stone relief in Deogarh temple shows Gadādevi and Carkrapuruṣa,⁴ and the *Caturmūrti* images of Viṣṇu from Kashmir also show these two⁵.

The bases of this edition are the MSS. A and H from which have departed in favour of other MSS., wherever the readings of the latter seemed to be evidently better.

My acknowledgement is due to Dr. K. de. Vreese whose edition (Leiden) was made the main basis of my Cultural and Literary study of the *Nilamata Purāṇa*. (Vol I). I am grateful to Dr. Siddheśvara Bhaṭṭācārya, Director of Sanskrit Studies and Research, Mayūrbhanj Professor of Sanskrit, Banaras Hindu University, for writing Foreword to this work. I wish to thank Shri Ram Krishna Shastri, Librarian, Shri Raghunath Temple MSS. Library and Professor P.N. Pushp, Director, Libraries and Archives for placing the MSS. of the *Nilamata Purāṇa* at my disposal. I am grateful to the Jammu and Kashmir Academy of Arts and Culture and Languages for undertaking the publication of this work. The staff of Shri Jainendra Press also deserves my thanks. Lastly I must record my feelings of gratitude for my husband, Dr. Ram Pratap, for his help in reading the proofs and for preparing the verse index.

Gurupūrṇimā : July 26, 1972,
Jammu Tawi.

Ved Kumari

- 1 स्थितावधिपतिविष्णु मूर्तियुधपरः ।
Pauṣkara Saṁhitā x. 4.
- 2 गुप्तं ददृशुरात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः ।
जलजासिगदाशार्ङ्गचक्रलाञ्छितमूर्तिभिः ॥ *Raghuvamśa* X. 60
- 3 कार्यं चक्रं गदा कार्या सदेहा तत्समीपगा
Viṣṇudharmottara Pu. III. 85, 50.
- + Banerjee J.N., D.O. H.I. Pl. XXII. fig. 2.
- 5 Kak R.C., *Handbook* P. 49, fig. A a 21.

ARTICLES PUBLISHED IN VARIOUS JOURNALS

1. *Female Education in Ancient India : Dvigarta*
2. *Position of women as depicted in the Nilamata : Research Bi-annual* published, by Research and Publication Deptt. J & K Govt.
3. *Kashmir's contribution to classical Sanskrit Literature : Published by Deptt. of Information and Publicity Govt. of India.*
4. *Word Tones in Dogri : Annual Report of Phonetic Institute of Copenhagen University 1967.*
5. *Some experiments on tones in Dogri : Summaries of papers of All India Oriental Conference 1968.*
6. *Tones in Dogri and Punjabi : Annual Report of Linguistic circle of Copenhagen.*
7. *Problems of stress and vowel quantity in Dogri : Proceedings of All India Conference of Linguists, 1970.*
8. *Women in Dogri Proverbs : The University Review 1967.*
9. *Conception of Motherland in Atharvaveda : The University Review 1970.*
10. *Avestan Haoma : A comparison with Vedic Soma—the University Review 1971.*
11. *Relationship of Sanskrit and Dogri : Summaries of papers International Sanskrit Conference 1972.*
12. *Buddha in the Purāṇas ; Summaries of papers—All India Oriental Conference 1970.*
13. *Kanyayonkā Upanayana Sanskāra : Vedavāṇī.*
14. *Nilamata men dhārmika Samanvaya : Sheeraza Hindi.*
15. *Sanskrit Sāhitya me Duggara : Nibandhāvalī.*
16. *Dogri Śabdasura : Duggara Samācāra,*
17. *Dogri Anusandhāna : Dogri Sāhitya Darpaṇa,*
18. *Ṛgveda Kāla Ki Vira Nārīā ; Brahma vaṇī.*
19. *Dhenumārga me vyavahāradharma : Dharmamārga,*
20. *Nilamata me Buddhapūrṇimā : ... ”*
21. *Ṛgveda me Bhāṣāvijnāna : Vishwajyoti.*
22. *Bhārata me dhvani-vijnāna ke adhyayaṇa kī āvश्यकता.*
23. *Dogri Śabda ca khīralā Svāra : Śheerza Dogri*
24. *Mahātmā Gāndhī : Sheeraza Dogri*
25. *Dogri Loka Sāhitya me Rāmākatha ; Nibandhāvalī,*

26. *Dogri Bhāṣā dā Uccāraṇa te Likhat Rūpa : Saṁsthā Rajata Jayanti Grantha*
27. *Denmark ke lokasāhitya me kokila : Sheeraza Hindi*
28. *Kole diā likarā meri najari ca : Sheeraza Dogri*
29. *Kavitaonme se jhāṅkatā Narendra : Sheeraza Hindi*
30. *Dr. Suniti Kumar Chatterjee : Nibandhāvali 1971.*
31. *Kalhaṇa te usa di Rājatarangini : Sheeraza Dogri,*

**SOME LITERARY TALKS BROADCAST BY AIR
but unpublished**

32. *Kālidāsa ke stripātra*
33. *Kālidāsa ke kāvyon me Śṛṅgāra aur sajjā*
34. *Kashmir ke prāchīna mandira—Mārtanḍa*
35. *Hamare Tyauhāra : Śivarātri.*
36. *Holikā*
37. *Rakṣābandhana,*
38. *Loharī*
39. *Vijayadaśami.*
40. *Cāra Āsrama.*
41. *Asteya*
42. *Rāmāyaṇa*
43. *Gītā*
44. *Veda*
45. *Mahādevi Varmā*
46. *Mīrā*
47. *Bhāratiya nārī Pragati ke patha para.*
48. *Sāhityakāra kā Samāja ko Yogadāna.*
49. *Denamark kā sanskr̥t adhyayana ko yogadāna.*
50. *Aryo ke ādideśa.*
51. *Kalhaṇa kī rajatarangini men Duggar.*

नीलमतपुराणम्❀
NĪLAMATA PURAṆĀ

ओं स्वस्ति । श्रीगणेशाय नमः । नमो भगवते वासुदेवाय ओम् ।
Om auspiciousness. Salutation to the auspicious Gaṇeśa.
Salutation to the venerable Vāsudeva Om.

श्रीनिवासं हरिं देवं वरदं परमेश्वरम् ।
त्रैलोक्यनाथं गोविन्दं प्रणम्याक्षरमव्ययम्¹ ॥ १ ॥

परिक्षिप्तं शभृच्छ्रीमान्पतिर्जनमेजयः ।
पप्रच्छ शिष्यं व्यासस्य वैशम्पायनभक्तिकात्² ॥ २ ॥

1-2. Having paid homage to the god Hari—the abode of Śrī, the giver of boons, the highest lord, the master of three worlds, the finder of cow (earth), the imperishable and the unchangeable—the honourable king Janamejaya, the supporter of the family of Parikṣita, asked Vyāsa's pupil Vaiśampāyana.

श्रीजनमेजयः³
महाभारतसंग्रामे नानादेशन्तराधिपाः ।
महाशूराः समायाताः पितॄणां मे⁵ महात्मनाम् ॥ ३ ॥

3. Janamejaya (said) : “Kings of various countries—the great heroes—came to the great Bhārata war of my forefathers.

*The title is taken from the colophon of EG. Dedication thus A, ओं श्री गणेशाय नमः D, ओं नमः शिवाय ओं E, ओं नमो विष्णु हर्त्रे । ओं श्रीगुरुभ्यो नमः । ओं श्रीवाग्देव्यै नमः ओं F, ओं स्वस्ति श्री गणेशाय नमः । ओं नमः शिवाय । ओं नमो भगवते वासुदेवाय ओं G, ओं नमः । प्रारभ्य श्रीगुरुवे नमः । ओं H

1. Thus BCDEFGH, नमाम्यक्षरमव्ययम् A
2. अन्तिकम् C
3. उवाच add BCDEF, श्री om. BCDEFG
4. नानादेश्या BCDE, नानादेशा FG
5. वै F

कथं काश्मीरको¹ राजा नायातस्तत्र कीर्तय ।

पाण्डवैर्धर्ताराष्ट्रैर्वा न वृतः स कथं नृपः ॥ ४ ॥

कश्मीरमण्डलं² चैव प्रधानं जगति स्थितम्³ ॥ ५ ॥

4-5. Say, why did not the king of Kaśmīra come there ? Why was that king not chosen by the sons of Pāṇḍu and Dhṛtarāṣṭra ? The region of Kaśmīra, of course, occupies an important place in the world.

वैशम्पायनः⁴

..... वासुदेवं स्वयंवरे⁵ ।

जगाम माधवं⁶ योद्धुं चतुरंगबलान्वितः ॥ ६ ॥

6. Vaiśampāyana (said) : "Accompanied by his four-fold armies (the king of Kaśmīra) went to the Svayamvara to fight with Mādhava, the son of Vasudeva.

तत्र तस्याभवद् युद्धं वासुदेवेन धीमता⁷ ।

यावृशं वासुदेवस्य नरकेन सहाभवत् ॥ ७ ॥

7. A fight between him and the wise Vāsudeva took place there as had taken place between Naraka and Vāsudeva.

1. कश्मीरको D, काश्मीरको F

2. Thus ACF, काश्मीरमण्डलं D, काश्मीरामण्डलं E

3. After this occurs प्रभो in H. Many verses seem to have been lost here.

4. Om. G

5. First half of this line is written in red ink in another handwriting स तु काश्मीरको राजा D, नाको नाम नृपतिर्वासुदेव-स्वयंवरे H

6. Damaged F

7. वासु rest is damaged F

ततः स वासुदेवेन सुयुद्धे विनिपातितः¹ ॥ ८ ॥

अन्तर्वर्त्नीं तस्य पत्नीं वासुदेवोऽभ्यषेचयत् ।

भविष्यत्पुत्रराज्यार्थं तस्य देशस्य गौरवात् ॥ ९ ॥

8-9. Consequently he was thrown down by Vāsudeva in that good combat. Out of respect for that country, Vāsudeva coronated his pregnant queen, so that the posthumous son might rule.

ततः सा सुषुवे पुत्रं बालं गोनन्दसंज्ञितम्² ।

बालभावात्³ पाण्डुसुतैर्ननीतः कौरवैर्न वा ॥ १० ॥

10. Afterwards, she gave birth to a male child who was named Gonanda. Being a child, he was brought neither by the Pāṇḍavas nor by the Kauravas."

जनमेजयः⁴

देशस्य गौरवं चक्रे किमर्थं द्विजसत्तम ।

वासुदेवो महात्मा यदभ्यषिञ्चत् स्वयं स्त्रियम् ॥ ११ ॥

11. Janamejaya (spoke) : "O best among the twice-born, why did the high-minded Vāsudeva honour (so much) the country that he himself coronated a woman?"

1. स युद्धे विनिपातितः DF, युद्धे तस्मिन्निपातितः C, damaged F, स्वयं युद्धे निपातितः B

2. बालगोनन्दसंज्ञितम् BC, बालं गोविन्दसंज्ञकम् DE, गोविन्द corrected into गोनन्द by a different hand H

3. बालाभावात् D, बालभवात् C.

4. उवाच add CE, वैशम्पायन उवाच D

Ed. Lahore 27-30

Ed. Leiden 8-11

वैशम्पायनः¹

यैव² देवी उमा³ सैव कश्मीरा⁴ नृपसत्तम⁵ ।

आसीत् सरः पूर्णजलं सुरम्यं सुमनोहरम् ॥ १२ ॥

कल्पारम्भप्रभृति यत्⁶ पुरा मन्वन्तराणि षट् ।

अस्मिन् मन्वन्तरे जातं विषयं सुमनोहरम् ॥ १३ ॥

12-13. Vaiṣampāyana (said) : "O best amongst the kings, the goddess Umā is the same as Kaśmīrā. What was formerly, an enjoyable, heart-enrapturing lake for six Manvantaras since the beginning of the Kalpa, became a beautiful territory in this Manvantara.

शालिमालाकुलं स्फीतं सत्फलाद्यैः समन्वितम् ।

स्वाध्यायध्यानेनिरतैर्यज्ञशीलैर्जनैर्युतम् ॥ १४ ॥

तपस्विभिर्धर्मपरैर्वेदवेदाङ्गपारगैः ।

क्षत्रियैः सुमहाभागैः सर्वशास्त्रास्त्रपारगैः⁸ ॥ १५ ॥

वैश्यैर्वृत्तिपरैः⁹ शूद्रैर्द्विजातिपरिचारकैः ।

देवतायतनोपेतं सर्वतीर्थमयं शुभम्¹⁰ ॥ १६ ॥

14-16. Filled with rows of rice-fields, fully thriving and endowed with good fruits etc., inhabited by the people

1. उवाच add CD

2. यैषा C

3. तया G

4. काश्मीर D, काश्मीरा E

5. नृपपुङ्गव DE

6. यः H. 13 ab. added by same hand as of the text on the top margin. A.

7. स्वाध्यायदान—DFH

8. om. D, emended from सर्वशास्त्रास्त्र AGH

9. वृत्तिरतैः BDEFG

10. 16b and 17 ab are missing in A

who perform sacrifices and are engaged in self-study and contemplation—virtuous ascetics well-versed in the Vedas and the Vedāṅgas—by highly prosperous Kṣatriyas adept in (the use of) all the arms and weapons, by Vaiśyas engaged in (earning) the means of livelihood, and by Śūdras serving the twice-born, it is bedecked with the temples of the gods and all the holy places, and is auspicious.

पूषिव्यां यानि तीर्थानि¹ तानि तत्र नराधिप ।

ऋष्याश्रमसुसंवाधं² शीतातपसुखं शुभम्³ ॥ १७ ॥

17. O protector of men ! all the sacred places, which are on the earth, are there. Thronged with the hermitages of the sages (it is) pleasant in heat and cold and is auspicious.

अधृष्यं⁴ परराष्ट्राणां तद्भयानामकोविदम् ।

गोश्वनागादिबहुलं⁵ दुर्भिक्षातंकवर्जितम् ॥ १८ ॥

18. Unconquerable by the enemy-kingdoms, ignorant of the fears born of them, rich in cows, horses, elephants etc. it is devoid of the fear of famines.

अदेवमातृकं रम्यं पुण्यं प्राणभृतां हितम् ।

सर्वसस्यगुणोपेतं ह्यनातंकं बहुप्रजम्⁶ ॥ १९ ॥

19. Not dependent on rains, enjoyable, holy, beneficial for living beings, endowed with the qualities (of producing) all grains, it is devoid of dangers and is thickly populated.

1. तीर्थाणि Corrected into तीर्थानि H

2. ऋष्याश्रमसम्बाधं G, मुन्याश्रमसम्बाधं C

3. Emended from शीतातपशुभं सुखम् C, शीतातपजलं शुभम् DEFGH

4. Thus C, अधृष्यं ADEFGH

5. गोश्वनागाविश्वकुलं G

6. Thus other MSS, अनातङ्क A

स्त्रीभिश्च सुकुमाराभिर्देवालयसमश्रियम्² ।

दुष्टैर्भुजंगशार्दूल³महिषक्षै⁴र्विवर्जितम् ॥ २० ॥

20. Possessed of the grace like that of a temple due to the (presence of) tender ladies, it is devoid of evil serpents, tigers, buffaloes and bears.

ब्रह्मबोधधनुर्घोषनित्योत्सवसमाकुलम् ।

केलि⁵प्रायजनाकीर्णं नित्यहृष्टैर्जनैर्वृतम्⁶ ॥ २१ ॥

21. Always full of festivals, twangings of the bows and the sounds of the Vedic recitals, it is crowded with ever-sportive men and is surrounded by ever happy persons.

उद्यानारामसंवाधं वीणापटहनादितम् ।

नित्यशौण्डजनोपेतं सतां हृदयवल्लभम् ॥ २२ ॥

22. Full of gardens and pleasure-groves and resounding with the sounds of drums and lutes, it is always crowded with people fond of drinks and is dear to the hearts of good men.

नानापुष्पफलोपेतं नानाद्रुमलतौषधम् ।

नानामृगगणाकीर्णं सिद्धचारणसेवितम् ॥ २३ ॥

23. Laden with various types of flowers, fruits, trees, creepers and medicinal herbs, it is full of hosts of wild beasts and is enjoyed by the Siddhas and the Cāraṇas.

1. सुकुमारीभिः H

2. —समाश्रयम् C,—समन्वितम् H

3. —शार्दूलैः DE

4. महिषक्षैः ed Leiden, महिषाक्षैः H

5. केलि Corrected into कीलि H

6. नित्यप्रीतैर्जनैर्वृतम् DEF, नित्यहृष्टब्रध्मावृतम् C

कश्मीरामण्डलं¹ पुण्यं सर्वतीर्थमरिन्दम ।

तत्र नागहृदाः पुण्यास्तत्र पुण्याः शिलोच्चयाः ॥ २४ ॥

तत्र नद्यस्तथा पुण्याः पुण्यानि च सरांस्यपि^२ ।

देवालया महापुण्या^३स्तेषां चैव तथाश्रमाः ॥ २५ ॥

24-25. O controller of the enemies, the holy region of Kāśmīrā is possessed of all the sacred places. There are sacred lakes of the Nāgas and the holy mountains; there are holy rivers and also the holy lakes ; there are highly sacred temples and also the hermitages attached to them.

तस्य मध्येन^४ निर्याता^५ सीमान्तमिव^६ कुर्वती ।

वितस्ता परमा देवी साक्षाद्विभक्तगोद्भवा ॥ २६ ॥

26. In the centre flows, making as it were the parting of the hair, the Vitastā—the highest goddess visibly born of the Himālaya."

जनमेजयः^७

मन्वन्तरेषु पूर्वेषु^८ यदासीद् विमलं सरः^९ ।

कथं वैवस्वते जातं तन्मण्डलमिति^{१०} द्विज^{११} ॥ २७ ॥

1. Thus CE, कश्मीरमण्डलं ADFH

2. पुण्यान्यपि सरांसि च C पुण्यानि च सरांसि च H

3. देवालयं च महापुण्यं DF, देवालयं महापुण्यं GH, देवालयाः सुपुण्याश्च C.

4. तन्मध्येन च C

5. निर्याति H

6. सीमान्तम् D

7. उवाच add. C

8. सर्वेषु CG

9. जलः D

10. निर्जलमिति H

11. Thus A, प्रभो D Other MSS. After a. 27 occurs on the Ed. Lahore 43.46

Ed. Leiden 24-27

27. Janamejaya (asked) : "O Twice-born, how did that which was a pure lake in former Manvantaras, become a province in Vaivasvata (Manvantara) ?"

वैशम्पायनः¹

इममर्थं पुरा जातु² गोनन्दाख्यो³ नृपोत्तमः ।

तीर्थयात्राप्रसङ्गेन बृहदश्वमुपागतम् । २८ ॥

पूजयित्वा स नृपतिः पप्रच्छ नृपसत्तम⁴ ॥ २९ ॥

28-29. Vaisampāyana (replied): "O best of the kings, once in olden days, the excellent king Gonanda enquired the same point from Bṛhadaśva after worshipping him who had reached there in the course of a pilgrim's journey".

गोनन्दः⁵

मन्वन्तरेषु पूर्वेषु नासीद्देश⁶मिदं⁷ किल ।

कश्मीराख्यं⁸ बभूवास्मिन् कथं वैवस्वतान्तरे⁹ ॥ ३० ॥

30. Gonanda (asked) : 'There did not exist, in the previous Manvantaras, this country named Kaśmīra

left margin of H the following verse written by a different hand. बृहि मे भगवन् किञ्चिन्नास्ति तेऽविदितं खलु ! प्रियशिष्योऽसि तस्यैव व्यासस्यामिततेजसः ॥

1. श्री वैशम्पायन उवाच C

2. वत्स C

3. गोविन्दाख्यो DE

4. नृपसत्तमम् C

After this verse occurs on the left margin of H the following line written by a different hand.

सुखासीनं समादाय पाद्यार्घ्याद्यमनुक्रमात् ।

5. उवाच add C

6. एतत् C

7. पुरं C, इमं D, इदं corrected into इमं H

8. काश्मीराख्यं D

9. वैवस्वतेऽन्तरे C

How did it come into being in Vaivasvata Period ?

बृहदश्वः¹

राशिभोगो² रवेर्मासः³ सौर इत्यभिधीयते ।

ऋतुस्तु⁴ मासौ द्वौ⁵ ज्ञेयावयवौ च⁶ ऋतुत्रयम् ॥ ३१ ॥

अयने द्वे तथैवाब्दमब्दानां नृप सङ्ख्यया⁷ ।

द्वात्रिंशच्चसहस्राणि लक्षाणां च चतुष्टयम्⁸ ॥ ३२ ॥

प्रोक्तं कलियुगं राजन् द्विगुणं द्वापरं स्मृतम् ।

त्रिगुणं च तथा त्रेता कृतं ज्ञेयं चतुर्गुणम् ॥ ३३ ॥

31-33. Bṛhadāśva (spoke) : 'The passage of the sun through one sign of the zodiac is called a solar month. Two months should be known as a season and three seasons as an Ayana. Similarly, two Ayanas make one year and O king, the years, numbering four lacs and thirty two thousands, make Kaliyuga. Twice as much as this, O king, is Dvāpara. Thrice-multiplied is Tretā and four times multiplied should be known as Kṛta.

चतुर्गुणै⁹कसप्तत्या मन्वन्तरमिहोच्यते¹⁰ । ३४ ॥

34. Of seventy one Caturyugas is called one Manvantara here.

1. उवाच add CD

2. Thus BC, भोगे Other MSS.

3. वरे E

4. ऋतौ E, ऋतुश्चH

5. मासद्वयौ AF

6. तद् C

7. नृपैव वर्षसंख्यया C

8. तथा लक्षचतुष्टयम् C

9. चातुर्गुणैक-A

10. उदाहृतम् A, H

तस्मिन् मन्वन्तरेऽतीते प्रजाः स्थावरजङ्गमाः¹ ।
भूलोकमाश्रिताः² सर्वा नाशमायान्ति सर्वशः ॥ ३५ ॥

35. At the end of that Manvantara, all the movable and immovable creations on the earth are destroyed completely.

एकार्णवं जगत्सर्वं तदा भवति भूतले ।
हिमवान् हेमकूटश्च निषधो³ नीलपर्वतः ॥ ३६ ॥
श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुमाल्यवान्⁴ गन्धमादनः⁵ ।
महेन्द्रो मलयः⁶ सह्यः शुक्तिमानृक्षवानपि ॥ ३७ ॥

विन्ध्यश्च⁷ पारियात्रश्च न विनश्यन्ति पर्वताः ।
शेषं विनश्यते सर्वं जम्बुद्वीपमशेषतः⁸ ॥ ३८ ॥

36-38. O lord of the earth, this whole world then turns into a sea. The mountains Himavat, Hemakūṭa, Niṣadha, Nīla, Śveta, Śṛṅgavat, Meru, Mālyavat, Gandhamādana, Mahendra, Malaya, Sahya, Śūktimat, Rkṣavat, Vindhya and Pāriyātra are not destroyed. The whole of the rest of Jambudvīpa is effaced completely.

तदा विनष्टे लोकेऽस्मिन् महादेवः स्वयंप्रभुः ।
आपो भूत्वा स्वयं⁹ लोके तिष्ठत्यस्मिन् समन्ततः ॥ ३९ ॥

39. Then, after the destruction of this world, the lord

-
1. सस्थाणु—ed Leiden, सस्थास्नु—C
 2. भूलोकम्—D
 3. Om. E, निषधो C
 4. माल्यावान् D
 5. गन्धमाधनः A
 6. महेन्द्रमालयः D
 7. विन्ध्यश्च corrected into विन्ध्यश्च H.
 8. विशेषतः C
 9. भूत्वेच्छया C

Mahādeva himself, in the form of water, stays all around this world.

सती देवी स्वयं¹ काले² तस्मिन्नौत्वं करोति वै³ ।

मनुर्भविष्यंस्तस्मिंस्तु⁴ सर्वबीजानि मायया ॥ ४० ॥

तदा स्थापयते राजंस्तां च नावं जगद्गुरुः ।

मत्स्यरूपधरो विष्णुः शृङ्गे कृत्वापकर्षति ॥ ४१ ॥

40-41. At that time, the goddess Satī assumes the form of a boat and the future Manu, through magical power, places all the seeds in that (boat). Having assumed the form of a fish, Viṣṇu—the father of the world—drags off that boat by means of (His) horn.

आकृष्य नावं तां देवस्तस्मिन् पर्वतमस्तके⁵

बद्ध्वा व्रजति भूपाल ह्यविज्ञातां तदा गतिम् ॥ ४२ ॥

42. O protector of the earth, the God, having drawn off the boat, fastens that to the top of that mountain and goes to an unknown state.

इवं च शिखरं पश्य देशेऽस्मिन् नृप पश्चिमे ।

नौबन्धनमिति ख्यातं पुण्यं पापभयापहम् ॥ ४३ ॥

43. O king, see in this western region, this mountain-peak called Naubandhana, holy and destroyer of sins and fears.

1. Corrected by another hand from तदा in A, स्वयं DEFH, च तत् C

2. कालं C

3. हि C, नावमाश्रिता occurs on right margin of H as corrected from नौत्वं करोति वै

4. च F

5. मस्तकपर्वते D

कृततुल्ये¹ तदा काले व्यतीते तु मनुस्तदा ।
विदधाति प्रजासर्गं² यथापूर्वमरिन्दम ॥ ४४ ॥

44. O controller of the enemies, when the period equal to that of Kṛta passes away, then Manu brings about the creation of beings as before.

नौदेहेन³ सती देवी भूमिर्भवति पार्थिव ।
तस्यां तु भूमौ भवति सरस्तु⁴ विमलोदकम् ॥ ४५ ॥
षड्योजनायतं रम्यं⁵ तदर्थेन च विस्तृतम् ।
सतीदेशमिति⁶ ख्यातं देवक्रीडं मनोहरम् ॥ ४६ ॥

45-6. The goddess Satī, with the body in the form of the boat, becomes the earth and on that earth comes into being a lake of clear water, known as Satīdeśa, six Yojanas long and half of that in breadth, enjoyable, heart-enrapturing, and the sporting-place of the gods.

आकाशमिव⁸ गम्भीरं जलजं च विराजितम्⁹ ।
शीतलामलपानीयं सर्वभूमिमनोहरम्¹⁰ ॥ ४७ ॥

47. Deep like the sky, bright with lotuses containing

1. कृततुल्य-A

2. Thus DEF, प्रजावर्ग Other MSS.

3. नौदेहेन D

4. सरं D

5. तस्य C

6. देश C

7. देवक्रीडामनोरमम् H

8. Thus corrected by a different hand from आकाशसमञ्च on right margin H

9. Thus A, विराजितम् other MSS.

10. इति श्री नीलमतपुराणे सतीसरोवर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः add C, इति श्री नीलमते H, नीलमते ADEFG; then follows बृहदश्व उवाच; verb om. ADEFH.

Ed. Lahore 63b-67a

cool and clear water, it is the most charming (lake) on the whole earth.

अस्मिन् वैवस्वते¹ प्राप्ते राजन्मन्वन्तरे किल ।

मारीचाय दवौ दश कश्यपाय त्रयोदश² ॥ ४८ ॥

स्वसुताः पार्थिवश्रेष्ठ तासां नामानि मे शृणु ।

अदितेस्तनया देवा दिते दैत्यास्तथैव च ॥ ४९ ॥

48-49. O king, at the approach of this Vaivasvata Manvantara, Dakṣa gave his thirteen daughters to Kaśyapa, the son of Marīca.

O best of the kings, listen to their names from me. The sons of Aditi are the gods and those of Diti are the Daityas.

दनायुषाया³ वृत्रस्तु भद्रास्तु⁴ सुरभेः सुताः⁵ ।

यक्षाश्च राक्षसाश्चैव खशाया⁶स्तनयाः स्मृता ॥ ५० ॥

50. (The son) of Danāyusā is Vṛtra and (the sons) of Surabhi are the Bhadrās. The Yakṣas and the Rākṣasas are regarded to be the sons of Khaśā.

1. वै भारते G

2. 48 b missing in G

3. Thus ed Leiden दनायुषायाः ADFGH, धानापुष्यायाः E
गन्धर्व्या वाजिनः पुत्रा C

4. रुद्रास्तु C, भद्रायाः A

5. सुरभीसुता AEFH

6. पशायाः D, खषायाः E, शाखायाः H

ऐरावणस्तु इरापुत्रः¹ प्रवाया² दश गायनाः ।

मुनेः प्रसवमुक्तं हि⁴ दिव्यमप्सरसां गणम्⁵ ॥ ५१ ॥

51. Airāvaṇa is the son of Irā; ten Gāyanas are (the sons) of Pravā and the celestial host of the Apsarās is born of Muni.

कालायाः कालकल्पाश्च⁶ कालकेयाः सुताः स्मृताः⁷ ।

दानवाश्च दनोः पुत्राः क्रोधायाः कन्यका⁸ दश ॥ ५२ ॥

52. The Kālakalpas and the Kālakeyas are regarded to be the sons of Kālā. The Dānavas are the sons of Danu, and of Krodhā are born ten daughters.

कद्रोश्च⁹ तनया नागा विनतायास्तथा सुतौ ।

गरुडारुणौ¹⁰ विज्ञेयौ¹¹ पक्षिणां प्रवरौ नृप ॥ ५३ ॥

53. O king, the Nāgas are the sons of Kadrū, and Garuḍa and Aruṇa—the best among the birds—are the two sons of Vinatā.

-
1. Thus DEFG, इला—AC, इरा corrected into इला H
 2. स्रवाया G
 3. धायनाः G
 4. प्रसव उक्तश्च C
 5. दिव्यो ह्यप्सरसां गणः C
 6. कालकल्पा D कालकल्पा E
 7. —मताः BDEFG, मताः सुताः C, तथा सुताः H
 8. कल्पका G
 9. तु C
 10. गरुडारुणाश्च D, अरुणो गरुडो E
 11. Thus D च विज्ञेयौ A, ज्ञेयौ E

कद्रूश्च विनता चैव स्पर्धमाने परस्परम् ।
विधानयोगात्सततं चक्रुः वैरमुत्तमम्¹ ॥ ५४ ॥

54. Kadrū and Vinatā, jealous of each other were, as was destined, always at daggers drawn.

कदाचिदमृतोद्भूतं² दृष्ट्वोच्चैःश्रवसं हयम् ।
श्वेतं जगाद विनता कद्रूः शाठ्ये तथा स्थिता³ ॥ ५५ ॥

कृष्णबालमहं मन्ये तमश्वं विनते सदा ।
इत्याह कद्रू विनतां पण⁴ आसीत्तयोस्तदा ॥ ५६ ॥

अश्वं प्रति महीनाथ दास्यभावे⁵ऽथ सर्वथा⁶ ।
प्रेरितास्तु⁷ ततः⁸ पुत्राः कद्र्वा गत्वा तथा व्यधुः ॥ ५७ ॥

55-57. Once, seeing the horse Uccaiḥśravas born of the water, Vinatā pronounced that to be white, while Kadrū, bent on doing mischief, said to Vinatā "I, by all means regard that horse as possessed of black hair." O lord of the earth, then both of them betted complete slavery of each other with reference to that horse. Persuaded thus by Kadrū (her) sons did the same.

1. After V. 54 occurs on the left margin H written by a different hand—

प्रत्यक्षं च परोक्षं च दोषारोपणतत्परे ।
छलान्वेषणसक्तत्वादन्योन्यं मानभञ्जने ।
विजह्नुर्बहिश्चान्तः क्रोधरक्तान्तलोचने ॥

2. Thus FH, अमृत्युद्भूतं D, अद्म्यस्तद्भूतं A अप्लुतोद्भूतं G अप्लुतुद्भूतं ed Leiden.

3. स्थिता तथा C

4. पणम्—DEFH, पणोऽभूच्च C

5. दास्यभावो E, दासीभावश्च C

6. सर्वदा AF, corrected thus from सर्वथा H. Some verses seem to be lost here.

7. तत्प्रेरिताः C

8. तथा G

ततस्ते कृष्णबालं तं दृष्ट्वा तुरगमुत्तमम् ।
कद्रू जितास्य¹ बोचतां विनतां चारुदर्शनाम् ॥ ५८ ॥

58. Afterwards both of them saw that excellent horse as black-haired, and Kadrū said to beautiful Vinatā, "You have been won over".

दास्ये जितां² तु विनतां³ गरुडः सुमहायशाः ।
भक्षयामास चाहृत्य सोमं⁴ शक्रान् महाबलः ॥ ५९ ॥

59. Highly glorious and highly strong Garuḍa rescued Vinatā who had been won over as a slave, by bringing Soma from Indra.

शक्राच्चैव⁵ वरं लेभे पन्नगानां च भक्षणम् ।
मातुर्वै रानुबन्धेन भक्षयामास पन्नगान् ॥ ६० ॥

60. From Indra he obtained the boon of eating the Nāgas. He ate up the Pannagas as a consequence of their enmity to his mother.

भक्ष्यमानेषु नाणेषु गरुडेन महात्मना ।
वासुकिः शरणं प्रायाद् देवदेवं जनार्दनम् ॥ ६१ ॥

61. While the Nāgas were being eaten by the high-minded Garuḍa, Vāsuki sought the protection of Janārdana, the god of the gods.

वासुकिः-
नमोऽस्तु ते देववराप्रमेय

1. जिनाप्य C. जिताम् A. कद्रूजिताम् H
2. दास्ये स्थितां DEF
3. भूविनतां DE
4. Thus other MSS, चाहृत्याभूतं A
5. Thus BDEFG, विष्णोश्चैव A, स शक्राच्च C
6. प्रागात्-H
7. उवाच add AC

Ed. Lahore 89b-97

Ed. Leiden 56-59

नमोऽस्तु शाङ्गगदासिपाणे¹ ।
 नमोऽस्तु ते दानवनाशनाय
 नमोऽस्तु ते पद्मजसंस्तुताय ॥ ६२ ॥

62. Vāsuki said : "Salutation to you, O unfathomable supreme god ! Salutation to you, O holder of bow, mace and sword in your hands ! Salutation to you, the destroyer of the Dānavas ! Salutation to you praised by the lotus-born (Brahmā) !

नमोऽस्तु ते लोकहिते रताय
 नमोऽस्तु ते वासवनन्दनाय
 नमोऽस्तु ते भक्तवरप्रदाय
 नमोऽस्तु ते सत्पथदर्शनाय² ॥ ६३ ॥

63. Salutation to you engaged in good of the world ! Salutation to you, the pleaser of Indra ! Salutation to you, the giver of boons to the devotees ! Salutation to you, the demonstrator of the right path.

उन्निव्रनीलनलिनद्युतिचारुवर्ण
 संतप्तहाटकनिभे वसने वसानम्³ ॥ ६४ ॥

क्षीरोदकन्यापितपादपद्मं
 देवं⁴ प्रपन्नोऽस्म्यनघं वरेण्यम् ।
 परं पुराणं परमं सनातनं
 तमादिदेवं प्रणतोऽस्मि भक्त्या ॥ ६५ ॥

64-65. I have approached the god possessed of a beautiful colour like the lustre of the fully bloomed blue lotus, clad in

-
1. The first and 2nd pāda of this verse om. G
 2. मत्पथदर्शनाय D
 3. The third and fourth pādas of this verse seem to be lost.
 4. Thus Mss. भावं ed Leiden.

two garments like the glowing gold,¹ sinless, worthy of being solicited, having lotus-like feet placed in (the lap of) the daughter of the sea, highest, earliest and eternal. I prostrate myself with devotion to that first god.

फणावलीरत्नसहस्रचित्रे

शेषस्य भोगे विमले विशेषे¹ ।

लोकस्य सर्वस्य तु² चिन्तयानः

शुभाशुभं रक्ष ममाद्यदेव³ ॥ ६६ ॥

66. You lie on Śeṣa's pure hood variegated with thousand jewels of rows of the heads. Thinking about the good and evil of the whole world, O god, protect me today.

खगपतिरतिचण्डभीमवेगो

मम कुलमाशु विनाशयत्यनन्त ।

कुरु मुनिवरसंस्तुताद्य रक्षां

पवनबलं विनिवारयस्व⁵ तार्क्ष्यम् ॥ ६७ ॥

67. O infinite, the lord of the birds, possessed of highly fierce and dreadful speed, is destroying my family rapidly. O praised by the excellent sages, you check that Tārṣya whose strength is like that of the wind. Protect me today".

1. Thus DEFG, शयानं AC, वशेषे corrected into हि शेषे H. After this, space for about two pādas is left.

2. च F

3. मामादिदेव ed Leiden, रक्षणमादिदेव DF, रक्षममाद्यदेव corrected into रक्षणमाद्यदेव H.

4. प्रवरबलं E

5. विनिर्धारयस्व C

बृहदश्वः¹

तमाह वासुकिं देवो भगवान्² भयविह्वलम् ॥ ६८ ॥

सतीदेशे³ऽत्र पुण्योदे सरस्यम्बरसन्निभे⁴

धर्मिष्ठैः सहितो नागैर्वसस्वामितविक्रम⁵ ॥ ६९ ॥

68-69. Bṛhadaśva (said) : The venerable god said to Vāsuki who was agitated with fear : "O possessed of unparalleled strength, you along with the pious Nāgas may dwell in the country of Satī, in the sky-like lake of holy water.

तस्मिन् सरसि ये स्थानं करिष्यन्ति भुजंगमा ।

तस्य तस्याहिंशत्रुर्वै⁶ न हनिष्यति जीवितम् ॥ ७० ॥

70. The enemy of the serpents shall not kill those serpents who will make their abode in that lake.

सतीदेशे कृतस्थानं⁷ तिष्ठन्तमकुतोभयम्

न हनिष्यति नागेन्द्र नागारिर्मम बाहनः । ॥ ७१ ॥

71. O lord of the Nāgas, my mount—the enemy of the Nāgas—shall not kill him who, with his abode in the country of Satī, dwells unthreatened from all sides.

सतीदेशे च ये नागा वसिष्यन्ति महाबलाः ।

राज्ये महाभाग त्वं नीलमभिषेचय⁸ ॥ ७२ ॥

72. O highly fortunate one, coronate Nīla in the kingdom

1. उवाच add C

2. तमाह भगवान् देवो वासुकिं C

3. सतीदेहे DE सतीदेशे corrected into सतीदेहे H

4. सरस्यसुरसन्निभे D सरस्यस्वरसन्निभे E सरस्यमरभूषिते C

5. -विक्रमाः A

6. च G

7. सतीदेहकृतस्थानं DFH

8. अभिषिञ्चय A

of those highly strong Nāgas who shall dwell in the country of Satī.”

वासुकिश्च तथा चक्रे देवदेवस्य भाषितम् ।

तत्रस्थानां¹ च नागानां नासीद्² गरुडतो भयम् ॥ ७३ ॥

73. Vāsuki did as was stated by the god of gods. Then there remained no fear of Garuḍa for the Nāgas who stayed there.

कदाचित् सरसस्तस्य तीरेऽम्बुरुहलोचनः ।

शक्रश्चक्रीड सहितः पौलोम्या पार्थिवोत्तम ॥ ७४ ॥

74. O best among the kings, the lotus-eyed Indra accompanied by Paulomī was sporting once on the bank of that lake.

क्रीडमानस्य शक्रस्य तं देशं कालचोदितः ।

संग्रहो³ नाम दैत्येन्द्रः प्राप्तः परमदुर्जयः⁴ ॥ ७५ ॥

75. Induced by Time (i.e. Death) a Daitya-chief named Saṅgrha who was exceedingly difficult of being conquered, came there while Indra was sporting.

तस्य दृष्ट्वा शचीं रेतः प्रस्कन्नं⁵ सलिलाशये ।

स च⁶ कामवशोन्मत्तः⁷ शचीहरणलालसः ॥ ७६ ॥

76. The semen of that (demon) who had seen Śacī, was

1. Thus C, तत्र स्थानं ADEFG

2. नागानामासीद्—ADFH

3. सङ्ग्रहो C

4. —दुर्जयम् D

5. प्रस्तुतं C प्रच्छन्नं D प्रसन्नं G

6. ततः C

7. कामबलोन्मत्तः C

discharged in that reservoir of water. Mad, due to being subject to passion and desirous of carrying away Śacī.....¹

ततः शक्रेण सङ्ग्रामे पूर्णे² संवत्सरं गतम्³ ।

वर्षमासीत्तयोर्युद्धं⁴ शक्रसंग्रहयोः पुरा ॥ ७७ ॥

77. Thereafter, the year was over in that fight against Indra. The fight between both of them—Indra and Saṅgraha—continued for one year.

संवत्सरान्ते⁵ तं हत्वा शक्रस्त्रिदशपूजितः ।

जगाम त्रिदिवं देवः⁶ पूज्यमानो⁷ दिवालयैः⁸ ॥ ७८ ॥

78. Having killed him at the end of the year, the god Indra received honour from the gods and went to heaven while being worshipped by those who have their abodes in heaven.

तस्मिन् सरसि यत्तस्य सङ्ग्रहस्य दुरात्मनः ।

प्रस्कन्नं⁹ पतितं रेतः तस्माज्जातो जले शिशुः¹⁰ ॥ ७९ ॥

79. A child was born in the waters out of that evil-minded Saṅgraha's discharged semen which had fallen in that lake.

1. Some hemistiches seem to be lost here. Ms. C completes the sentence thus—he waged a tumultuous war which gave pleasure to the Daityas and the Dānavas.

2. वृत्ते C

3. Thus C संवत्सरे गते ABDEFGH

4. पूर्णमासीत्तयोर्युद्धं C

5. वत्सरान्ते च C

6. देवैः C

7. पूज्यमानैः C

8. Thus A तदालयैः other Mss.

9. प्रस्कन्नं D

10. शुचिः G

कृपया स शिशुर्नर्गर्जले तस्मिन् विवर्धितः ।
यस्मादयं जले जातस्तस्मादेष जलोद्भवः ॥ ८० ॥

80. Due to compassion, the Nāgas brought up that child in the waters. As he was born in the water so he was called Jalodbhava (water-born).

आराध्य तपसा लेभे वरं¹ देवात् पितामहात् ।
जलेऽमरत्वं माया च² विक्रमं चातुलं तथा ॥ ८१ ॥

81. Having propitiated the god Pitāmaha with penance, he obtained from him a (triple) boon, viz, immortality in the water, magical power and unparalleled prowess.

लब्धमायस्तु³ दैत्येन्द्रो भक्षयामास मानवान् ।
समीपे सरसस्तस्य नानादेशेष्वस्थितान् ॥ ८२ ॥

दार्वाभिसारगान्धारजहृण्डर⁴शकान् खशान् ।
तङ्गणान् माण्डवान् मद्रानन्तर्गिरिवहिरिरीन् ॥ ८३ ॥

82-83 Having obtained the magical power, that Daitya-chief devoured the human beings who lived in various countries near that lake, viz., the inhabitants of Dārvābhisārā, Gāndhāra and Juhunḍara, the Śakas, the Khaśas, the Taṅgaṇas, the Māṇḍavas, the Madras and the inhabitants of Antargiri and Bahirgiri.

1. देवः E

2. जलेऽमरमायाच्च F

3. लब्धमायुश्च D

4. Thus A, जाहृण्डर D, जहृण्डर E, जहृण्डक H

ते हन्यमानाः पापेन देशात्¹ सम्प्राद्रवन् भयात् ।
शून्येषु तेषु देशेषु विचचार स निर्भयः² ॥ ८४ ॥

84. Harassed by that sinner, they fled away in fear from the country and he roamed fearlessly in those desolate lands.

एतस्मिन्नेव³ काले तु कश्यपो भगवान् मुनिः⁴ ।
तीर्थयात्राप्रसङ्गेन चचार⁵ सकलां महीम् ॥ ८५ ॥

85. At this very time, the venerable sage Kaśyapa travelled over the whole earth in connection with holy pilgrimage.

वर्षेऽस्मिन् भारते पुण्ये शूभाशुभफलप्रदे ।
पुष्करं दुष्करगमं ब्रह्मलोकप्रवं शिवम् ॥ ८६ ॥

प्रयागं यागबहुलं सर्वकिल्बिषनाशनम्⁶ ।
घर्मक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं नैमिषं पापनाशनम् ॥ ८७ ॥

1. Corrected from देशान् CG, दिशः DE, देशा A

2. नीलमते बृहदश्व उवाच add DE, इति श्रीनीलमते बृहदश्वः H नीलमते बृहदश्वः AF, इति श्रीनीलमतपुराणे जलोद्भवदैत्योत्पत्तिस्तत्कृतो-पप्लववर्णनं नाम नवमोऽध्यायः । बृहदश्व उवाच C.

3. Thus BCDEFG एतस्मिन्नेव corrected into एतस्मिन्नेव A

4. Thus A, ऋषिः Other Mss

5. स चचार E.

6. First and second pādas of this verse are placed after first and second pādas of verse 88 in D.

पितृणामालयं पुण्यं ह्यशीर्षं महात्मनाम्¹ ।
सर्वपापहरं दिव्यं तथा चैव चरङ्कटम्² ॥ ८८ ॥

वाराहपर्वतं³ पुण्यं पुण्यं पञ्चनदं तथा ।
कालाञ्जनं सगोकर्णं केदारं⁴ समहालयम् ॥ ८९ ॥

नारायणस्य च स्थानं सपुण्यं⁵ बधिराश्रमम्⁶ ।
सुवर्णाक्षं⁷ स्रक्कोटिं प्रभासं सागरोदकम्¹⁰ ॥ ९० ॥

शाकम्भरीं ललितिकां⁷ शालिग्रामं⁸ पृथूदकम् ।
सुवर्णाक्षं⁹ स्रक्कोटिं प्रभासं सागरोदकम्¹⁰ ॥ ९१ ॥

इन्द्रमार्गं सतङ्गस्य¹¹ वापीं पापप्रसूदनीम्¹² ।
अगस्त्यस्याश्रमं पुण्यं तथा तण्डुलिकाश्रमम् ॥ ९२ ॥

1. Emended. महात्मना D, महात्मनः ACH

2. तथा चैव शरत्कटम् D -शरत्कटम् E, -चरत्कटम् G तथा चामरकण्टकम् C.

3. वराहपर्वतं CA

4. केदारं D

5. पुण्यं correct into सपुण्यं A

6. Thus G, बन्धिरिकाश्रमम् corrected into बधिराश्रमम् A, बदराश्रमम् D बधिराश्रमम् C, बदराश्रमम् FH

7. नीलतिकं C

8. शालग्रामं G

9. सुवर्णाक्षं GC

10. सारकोदकम् G

11. सतङ्गस्य E, सतङ्गस्य C

12. पापनिःसूदनीम् DGH

जम्बु¹मार्गं तथा पुण्यं पुण्यां वाराणसीं तथा ॥
तथैव जाह्नवीं देवीं गङ्गां² गगनमेखलाम् ॥ ९३ ॥

यमुनां यमपाशघ्नीं शतद्रुं द्रुतगामिनीम् ।
सरयूं यूपसम्पन्नां तथा देवीं सरस्वतीम् ॥ ९४ ॥

गोदावरीं वैतरणीं गोमतीं बाहुदामपि ।
वेदस्मृतिं³ सुवर्णां⁴ ताम्रवर्णोत्पलावतीम्⁵ ॥ ९५ ॥

सिन्धु⁶ सनर्मदां शोणां परोष्णीं च महानदीम् ।
इक्षुमतीं⁷ सरज्वां⁸ च दुर्गां शतशिलामपि⁹ ॥ ९६ ॥

कावेरीं¹⁰ ब्राह्मणीं गौरीं कम्पनां तमसां तथा ।
गंगासागरसन्धिं¹¹ च सिन्धुसागरसंगमम् ॥ ९७ ॥

86-97. In this holy Bhāratavarṣa—the giver of the reward of good and evil—(he visited) auspicious Puṣkara, difficult of access and giver of the world of Brahma, Prayāga, teeming with sacrifices and destroyer of all sins, Kurukṣetra, the field of piety, Naimiṣa, the destroyer of sins, Hayaśirṣa, the holy abode

-
1. जम्बू—CD
 2. गंगां देवीं C
 3. Thus other Mss, देवस्मृति A
 4. सुवर्णाभां A
 5. ताम्रवर्णोत्पलावती D ताम्रवर्णोत्पलावती E ताम्रवर्णोत्पलावती C.
ताम्रवर्णोत्पलावती A is corrected by same hand ताम्रवर्णो—
 6. सिन्धुं C
 7. इक्षुवतीं H
 8. सरज्वां C, सरज्ज्वं F, मरज्वां DE सरज्वां A, सज्ज्वरां H
 9. सताशिलां CFG, मतशिलां E, प्रेतशिलां A
 10. कौवीरीं CG. कवीरीं H
 11. गंगासागरसिद्धिं च D

of high-souled Fathers, the celestial Caraṅkaṭa, the remover of all sins, the holy Varāha mountain, the holy Pañcanada, Kālāñjana along with Gokaṇṇa, Kedāra along with Mahālaya, Badhirāśrama, the holy abode of Nārāyaṇa, Sugandhā, Śatakumbhā, Kālikāśrama, Śākambharī, Lalitikā, Śāligrāma, Pṛthūdaka, Suvarṇākṣa, Rudrakoṭī, Prabhāsa, Sāgarodaka, Indramārga, Mataṅga-vāpī, the destroyer of sins, the holy Agastyāśrama, Taṇḍulikāśrama, the holy Jambumārga, the holy Vārāṇasī the holy goddess Gaṅgā, daughter of Jahnu and girdle of the sky, Yamunā, the destroyer of the noose of Yama, the swift-flowing Śatadru, the Sarayu, possessed of the sacrificial posts, the goddess Sarasvatī, the Godāvarī, the Vaitaraṇī, the Gomatī, the Bāhudā, the Vedasmṛti, the Asī along with the Varṇā, the Tāmravarṇotpālāvatī, the Śiprā along with the Narmadā, the Śoṇa, the great river Paroṣṇī, the Ikṣumatī, the Saraṭṭā, the Durgā, the Śataśilā, the Kāverī, the Brāhmaṇī, the Gaurī, the Kampanā the Tamasā, Gaṅgāsāgara Sandhi and Sindhu sāgarasaṅgama.

भृगुतुङ्गं विशालं च कुब्जाश्रमं¹ रैवतं² तथा ।
गङ्गाद्वारे³ कुशावतं⁴ बिल्वकं⁵ नीलपर्वतम् ॥ ९८ ॥

तथा कनखलं तीर्थं तीर्थान्यन्यानि पार्थिव ॥ ९९ ॥

98-99. O king, (he visited also) the Bhṛgutunga, the Viśālā, Kubjāma, the Raivataka, Kuśāvarta at Gaṅgādvāra, Bilvaka, the mountain Nila, the holy place Kanakhala and other sacred places.

-
1. कुब्जाश्रमं E
 2. रैवतं D ,
 3. गङ्गाद्वारं AFH
 4. कुशागन्धम् DF
 5. बिलुकं D

तीर्थयात्रागतं श्रुत्वा कश्यपं पन्नगाधिपः ।

नीलो जगाम तं द्रष्टुं¹ तीर्थे कनखले तदा ॥ १०० ॥

100. Having heard that Kaśyapa was on a religious tour, Nila—the king of the serpents—went to the sacred place Kanakhala for seeing him.

स गत्वा पितरं दृष्ट्वा पितुः पादौ निपीड्य² च ।

निवेद्य नामधेयं स्वं वन्दे भुजगाधिपः ॥ १०१ ॥

101. Having reached there, that king of the serpents saw his father, pressed his feet and saluted him after announcing his own name.

पित्रा मूर्धन्युपाध्याय पूजितः स³ यथाविधि ।

न्यषीदत्तदा बृश्यां कौश्यां सा तदनुज्ञया ॥ १०२ ॥

102. The father smelled his forehead and honoured him in the proper manner. Directed then by him (the father), he sat on the matting made of Kuśa grass,

उपविष्टस्तदा नागो विज्ञापयत्कश्यपम् ।

पितरं तपसां स्थानं यत्तच्छृणु नराधिप ॥ १०३ ॥

103. O king, listen to what the seated Nāga communicated respectfully to the father Kaśyapa, the abode of all penances.

तीर्थान्यनुचरन्तं⁴ हि श्रुत्वाऽहं धर्मवत्सलम् ।

भवन्तं सहसा प्राप्तं⁵ शुश्रूषार्थी⁶ द्विजोत्तम ॥ १०४ ॥

104. 'Having heard that you—lover of Dharma (piety)—

1. दृष्टुं G

2. निपीत्य च (निपत्य च ?) D

3. च DEFH

4. Thus AEH, यत्र चरन्तं DF,

5. प्राप्तं H

6. शुश्रूषार्थं F

are visiting the sacred places, I, with a desire to serve, have immediately approached your honour.

पूर्वदेशे त्वया ब्रह्मन् दक्षिणे पश्चिमे तथा ।

दृष्टानि सर्वतीर्थानि यास्यामस्तूत्तरा¹ दिशम् ॥ १०५ ॥

105. O Brahman, all the sacred places in the eastern, the southern and the western (part of the) country have been seen by you. Let us go now to the northern direction.

तत्र मन्त्रेषु तीर्थानि² सन्ति पुण्यानि मानद ।

तथा च पर्वत³श्रेष्ठे हिमवत्यचलोत्तमे ॥ १०६ ॥

106. O honour-giver, there are holy places of pilgrimage in Madra country and on the Himālaya—the best of the mountains.

विपाशा पापशमनी शश्वच्छ्रेयःप्रदा शिवा ।

देवलोकप्रदा स्नाने⁴ नदी⁵ देवह्रदा तथा ॥ १०७ ॥

तथा पापहरो देवो हरश्च हरिरीश्वरः⁶ ।

तथा च संगमः पुण्यः करवीरपुरं प्रति⁷ ॥ १०८ ॥

107-8. (There is) the auspicious Vipāśā, the pacifier of sins and giver of eternal bliss, the river Devahradā, a

1. यास्याम्यद्योत्तरादिशम् D यास्याम्यद्योत्तरां दिशम् F This pada om in G.

2. This pada om in G

3. पर्वते DF

4. स्नानात् C

5. स्नाने DEF

6. हरिदेवश्वरः G

7. करवीरपरस्मृति D, करवीरकरं प्रति E

bath in which gives the heaven, the sin-removing god Hara Harirīśvara and the holy confluence near Karavirapura.

तत्र देवह्रदा याति विपाशां¹ निम्नगोत्तमाम् ।

विपाशायां तथा पुण्यं सततं² कालिकाश्रमम्³ ॥ १०९ ॥

109. At that place the Devahradā joins the Vipāśā, the best of the rivers. In the Vipāśā, there is the perpetually holy Kālikāśrama.

इरावती⁴ तथा पुण्या⁵ सर्वकल्मषनाशिनी⁶

रेवत्यां च विशेषेण तथाष्टम्यां विशेषतः ॥ ११० ॥

षष्टिस्तीर्थसहस्राणि वसन्त्येकामिरावतीम् ॥ १११ ॥

110-11. (There is) the holy Irāvati, the destroyer of all sins. Sixty thousand sacred places dwell in single Irāvati, specially in Revatī (Nakṣatra) and on the eighth day (of a fortnight).

कुम्भावसुन्दः⁷ पुण्योदः पुण्योदा देविका⁸ नदी⁹ ।

नित्यमेव तथा पुण्यो¹⁰ विश्वामित्रो महानदः¹¹ ॥ ११२ ॥

-
1. विनाशां C
 2. सङ्गतं C
 3. कालिकाश्रमम् G
 4. इरावतीं ACG
 5. पुण्यां ACG H
 6. नाशिनीम् CG A, प्रणाशिनीम् H. Other Mss have all these in Nom.

7. कुम्भार्धस्यन्दः C
8. Emended from देवकी Mss. cf following verse.
9. तथा E
10. महापुण्यो C
11. महाह्रदः H

उद्वाह्यस्तु¹ महापुण्यः संगमाच्च पृथक् पृथक् ।
 इरावत्यां तथा पुण्यं देविकायां² तथैव च ॥ ११३ ॥

112-13. (There are) Kumbhāvasunda possessed of holy water, the river Devikā possessed of holy water, the great river Viśvāmitra which is sacred always, (the river) called Udda which is highly sacred and the various confluences (of the rivers). The religious merit (lies) in the Irāvati and also in the Devikā.

यैव देवीह्युमा³ सैव देविका प्रथिता⁴ भुवि⁵ ।
 मद्राणामनुकम्पार्थं भवद्भरवतारिता ॥ ११४ ॥

यां दृष्ट्वा मानवः पूतो भवतीह न संशयः ।
 इन्द्रमार्गः⁶ सोमतीर्थ⁷ पुण्यमम्बुजन⁸स्तथा ॥ ११५ ॥

सुवर्णबिन्दु⁹स्तत्रैव हरस्यायतनं शुभम् ।
 स्कन्दस्यायतनं तत्र सर्वपापनिःसृदनम् ॥ ११६ ॥

उमापतिस्तथापुण्यो¹⁰ रुद्रतीर्थ¹¹ तथैव च ।

-
1. तद्वाह्यस्तु E
 2. देविकायां A
 3. Thus A, उमा other Mss.
 4. पूजिता H.
 5. प्रभो DEF
 6. इन्द्रमार्गं ADFG,
 7. इन्द्रमार्गसमं तीर्थं H
 8. अम्बुजनं H
 9. Thus C बिन्दु D बिन्दु AFGH
 10. महापुण्यो ed Leiden, महापुण्यं G
 11. भद्रतीर्थं E, रुद्रतीर्थं F, तत्रतीर्थं G रुद्रतीर्थं A

दुर्गाद्वारं तु पुण्योदं कोटितीर्थं तथैव च¹ ॥ ११७ ॥

रुद्रस्य तीर्थं कामाख्यं पुष्पन्यासं तथैव च ।

पुण्यं हंसपदं प्रोक्तमृषिरूपं² च मानदं³ ॥ ११८ ॥

114-118. Brought down by your honour for doing favour to the Madras, it is the goddess Umā who is famous on the earth as Devikā and by seeing whom a man certainly becomes purified in this world. (There are) Indramārga, Somatīrtha, the holy Ambujana, Suvarṇabindu, the auspicious abode of Hara, the sin-destroying abode of Skanda, the highly sacred lord of Umā at Rudratīrtha, Durgādvāra, possessed of holy water, Koṭitīrtha, the sacred place of Rudra, Kamākhyā and Puṣpanyāsa. O honour-giver, (there is) Haṁsapada pronounced as holy and so also Rṣirūpa.

सर्वत्र⁴ देविकातीर्थं क्षेत्रं क्रोशचतुष्टयम् ।

यत्र कूपतडाकाख्यं⁵ पुण्यं⁶ सर्वमशेषतः ॥ ११९ ॥

119. In the area extending over four krośas, there is Devikātīrtha at all the places where every well and pool is holy in all respects.

आपगा च नदी पुण्या तौषी तोषितभास्करा ।

चन्द्रांशुशीतलजला चन्द्रभागा सरिद्वरा ॥ १२० ॥

120. (There is) the sacred river Āpagā and the holy Tauṣī which pleases the sun. There is the Candrabhāgā—

1. These two pādas occur after first and second Pādas of 118 in E. These two pādas are written by a different hand on right margin of H.

2. ऋषिक्प DE.

3. भानदं H.

4. सर्वतो C

5. कूपतडागाख्यं D, कूपतडाख्यं तु H.

6. पुण्यतीर्थम् C

the best of the rivers—whose water is cool like the rays of the moon.

पुण्यं वै¹ चन्द्रभागायास्तीर्थं वैवट्टिलामुखम्² ।

शंखमर्दननामा³ च तथा पापनिःसूदनः ॥ १२१

121. Vaivaṭṭilāmukha is the meritorious holy place of the Candrabhāgā and so also is the sin-destroying Śaṅkhamardala.

गुह्येश्वरः⁴ शतमुख इष्टिकापथ⁵ एव च ।

कदम्बेशस्तथा पुण्यः क्षेत्रं चैव समन्ततः ॥ १२२ ॥

122. (There are) Guhyeśvara, Śatamukha, Iṣṭikāpatha, the holy Kadambeśa and the area around it.

यावच्छतमुखं तीर्थं यावत्तीर्थं गुह्येश्वरम्⁶ ।

तावत्⁷ क्षेत्रं समं⁸ पुण्यं वाराणस्याथवाधिकम्⁹ ॥ १२३ ॥

123. The area extending from the holy Śatamukha upto the holy place Guhyeśvara, is equal, in holiness, to Vārāṇasī or is even higher than that.

1. Thus A, च Other Mss.

2. वैवट्टिकामुखं CH, वैवांगिलामुखां D, वैवेगिलामुखं EF

3. शंखमर्दननामा C, शंखमर्दलनामा F

4. Thus C, गुह्येश्वरः Other Mss.

5. इष्टि का पथं EH, इष्टिका पथ C

6. Thus C, गुह्येश्वरम् AH

7. इदं H

8. इदं C, इमं G

Emended from

9. वाराणस्या यवाधिकम् AFH, वाराणस्यां शताधिकम् C

सर्वत्रैव सदा पुण्या चन्द्रभागा¹ महानदी ।

माघशुक्लत्रयोदश्यां पुण्ययोगे विशेषतः² ॥ १२४ ॥

124. The great river Candrabhāgā is always holy everywhere but is specially so on the thirteenth of the bright half of Māgha in conjunction with Puṣya.

पृथिव्यां यानि तीर्थानि³ ह्यासमुद्रसरांसि⁴ च ।

चन्द्रभागां गमिष्यन्ति⁵ माघशुक्लत्रयोदशीम्⁶ ॥ १२५ ॥

125. All the sacred places on the earth, including the seas and the lakes, shall go to the Candrabhāgā, on the thirteenth of the bright half of Māgha.

पुण्यं वस्त्रापथं प्रोक्तं देवश्च⁷ छागलेश्वरः⁸ ।

द्वितीया च तथा भौमी⁹ तस्याः प्रभव¹⁰ एव च¹¹ ॥ १२६ ॥

1. F gloss चन्द्रभागाक्षी (रूपी) चन्द्रादित्यकुण्डौ हिमालयगङ्गारे तदुभयो-
त्पन्नत्वात् चन्द्रभागा ।

2. F gloss. माघशुक्लत्रयोदश्यां महापुण्यापि तिष्ययोगे विशेषतोतिपुण्य-
फलदेत्यर्थः F

3. तीर्थाणि H

4. Om. F, चासमुद्रं सरांसि च C, स्यासमुद्रसरांसि च ed. Leiden

5. समायान्ति C

6. माघपुष्यत्रयोदशीम् DF, माघपौष्यत्रयोदशीम् E

7. देवं GF

8. Thus emended by K. D. Vreese ed. Leiden. छागलेश्वर
C, कमलेश्वरं A, भगलेश्वरं DEF, फागलेश्वरम् G, देवं च छागलेश्वरम् H

9. Thus DF, द्वितीया च तथा भौमे EG, द्वितीयायां तथा भौमे
AC

10. प्रभावम् G

11. तस्योत्पत्तिः समीरिता C

126. Vastrāpatha is stated to be holy and so also the god Chāgaleśvara, the second Bhaumī and also her birth place..¹

सतीदेहस्य¹ सरसस्तीर्थं विष्णुपदं सरः ।

क्रमसारेति विख्यातं सर्वकल्मषनाशनम् ॥ १२७ ॥

127. The sacred place of the lake which is an incarnation of the body of Satī, is the lake Viṣṇupada famous Kramasāra, the destroyer of all the sins.

एतान्यन्यानि च मुने तीर्थान्यनुसराशु² वै³ ।

येषां स्नानेन मुच्यन्ते पापात्मानोऽपि मानवाः⁴ ॥ १२८ ॥

128. O sage, please visit immediately these and other holy places by bathing at which, even the evil-minded human beings are freed (from the sins).⁵

इत्युक्तः स तथेत्युक्त्वा नीलेन सहयायिना ।

जगाम तानि तीर्थानि⁵ जातेहः⁶ पूर्वमेव तु ॥ १२९ ॥

129. Bṛhadaśva (said) : Addressed thus he whose desire had already been aroused, said "Let it be so" and went to those holy places in the company of Nila.

1. सतीदेशस्य A

2. Thus C, अनुसरांसि A, अनुसरामि E, some space left after नु in G

तीर्थाण्यनुसरस्तथा H

3. Thus EF, च A, वा G.

4. इति नीलमते कश्यपनीलसमागमवर्णनम् । बृहदश्वः add F, इति श्री नीलमतपुराणे कश्यपनील समागमवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः । बृहदश्व उवाच C, इति नीलमते । बृहदश्वः । H

5. तीर्थाणि H

6. जाताहः G F gloss जातिर्बन्धुनीलस्तस्येहाभिमतं यस्येति अथवा पूर्वमेव जातेह उत्पन्नाभिलाषः नीलेन प्रेरितः

उत्तीर्य यमुनां देवीं तथा देवीं सरस्वतीम् ।

कुरुक्षेत्रं तथा दृष्ट्वा सन्नीतिर्यत्र विश्रुता ॥ १३० ॥

130. Having crossed the river-goddesses Yamunā and Sarasvatī, he visited Kurukṣetra where Sannīti is famous.

तीर्थसन्नयनश्चैव सन्नीतिर्भुवि कथ्यते ॥ १३१ ॥

पृथिव्यां यानि तीर्थानि^१ चासमुद्रसरांसि च^२ ।

कृष्णपक्षावसाने वै^३ यत्र यान्ति सदानघ^४ ॥ १३२ ॥

131-132. O sinless, a multitude of the holy places is called Sannīti on the earth. It is, verily, the spot to which all the tirthas including the seas and the lakes always go in the end of the dark half of the month.

श्राद्धं यः कुरुते तत्र राहुग्रस्ते दिवाकरे ।

अश्वमेधसहस्रस्य फलं प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ १३३ ॥

133. He, who performs Śrāddha there at the time when the sun is eclipsed by Rāhu, obtains the best award of (performing) a thousand horse-sacrifices.

सन्नीतिं तां तथा^५ दृष्ट्वा चक्रतीर्थं^६ तथैव च ।

यदर्थं नारदोद्गीता गाथा चरति भूतले ॥ १३४ ॥

134. Having seen that Sannīti, (he saw) Cakratīrtha also about which a verse sung by Nārada is current on the earth.

1. तीर्थाणि H

2. आसमुद्रसरांसि च ed Leiden

3. तु EFH

4. F gloss. तीर्थसन्नयनमेव विशदयति पृथिव्यामिति कृष्णपक्षावसाने-
स्मायामित्यर्थः

5. तदा C

6. शक्रतीर्थं G

अहो लोकस्य निबन्धमादित्यग्रहणं प्रति ।

चक्रतीर्थेन पर्याप्तं² ग्रहा³द्दशगुणं फलम् ॥ १३५ ॥

135. "Oh ! the persistence of the people for the sun-eclipse !
The religious merit obtained at Cakratirtha is ten times
more than the eclipse.

तं⁴ दृष्ट्वा चक्रतीर्थस्थं⁵ तथा तीर्थं पृथदकम्⁶ ।

दृष्ट्वा विष्णुपदं पुण्यं तथा चामरपर्पटम्⁷ ॥ १३६ ॥

136. Having visited the sacred places called Cakra and
Prthūdaka, he saw the holy Viṣṇupada and Amaraparpaṭa.

शतद्रुं तत्र चोत्तीर्थं⁸ ऋषिर्गङ्गां¹⁰ च निम्नगाम् ।

अर्जुनाश्रमासाद्य देवसुन्दं तथैव च ॥ १३७ ॥

137. Afterwards, having crossed the rivers Śatadru and
Gaṅgā, the sage reached Arjuna's hermitage and Devasunda.

उत्तीर्थं च महाभागां विपाशां पापनाशिनीम् ।

दृष्ट्वान् सकलं देशं तदा शून्यं स कदयपः¹¹ ॥ १३८ ॥

-
1. निबन्धः C
 2. पर्याप्तो
 3. यतो C
 4. तद् C
 5. चक्रतीर्थस्थं C
 6. पृथोदकम् G
 7. चामरकण्टकम् C चामरपन्पटम् D
 8. Thus D, शतद्रुं च ततस्तीर्त्वा C, च तथोत्तीर्थं H, च ततोत्तीर्थं A
तत्रोत्तीर्थं शतद्रुं च E ;
 9. मुनिः C
 10. शृङ्गां G शृङ्गं H
 11. Occurs twice in A, once placed within brackets.

138. Having crossed the illustrious and sin-destroying Vipāśā, Kaśyapa saw the whole country desolate at that time.

दृष्ट्वा स मद्रविषयं शून्यं प्रोवाच पन्नगम् ।

किमर्थं नील देशोऽयं मद्राणां शून्यतां गतः ॥ १३९ ॥

रमणीयः सदैवैष दुर्भिक्षपापवर्जितः ।

नित्यं धान्यधनोपेतस्तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः¹ ॥ १४० ॥

139-140, Seeing the country of the Madras as desolate, he spoke to the Nāga, "O Nila, tell me—the inquirer—as to why this country of the Madras has been deserted? This has always been charming, devoid of the calamity of famine and full of the wealth of grains!"

नीलः²

भगवन् विदितं सर्वं³ यथा पूर्वं मया शिशुः ।

पालितः सङ्ग्रहसुतो दैत्यो नाम⁴ जलोद्भवः ॥ १४१ ॥

141. Nila said : "O venerable one, all this is known to you that formerly a demon-child named Jalodbhava—the son of Saṅgraha—was reared up by me.

सोऽद्य⁵ लब्धवरः⁶ पापो ब्रह्मणोऽव्यक्तयोनितः⁷ ।

न मां गणयते धृष्टो⁸ न चाहं⁹ तस्य निग्रहे ॥ १४२ ॥

1. occurs after 141 a in E, इति श्री नीलमते add H

2. उवाच add BCDEF

3. Thus BCDF, पूर्वं AGH

4. नाम्ना AC

5. सद्यो G

6. Thus A, लब्धा वरान् other Mss.

7. अव्यक्तजन्मनः G

8. Thus A, दुष्टो Other Mss.

9. तदार्यं DEF

समर्थो वरदानेन त्रैलोक्याधिपतेः प्रभोः ॥ १४३ ॥

142-143. Now that impudent fellow, who obtained boons from Brahmā of imperceptible birth, ignores me like anything and I am incapable of keeping him under control due to the boon of the lord of three worlds.

तेनेदं¹ सकलं² शून्यं³ मद्रदेशं⁴ कृतं प्रभोरुः⁵ ।

खादता नरमांसानि दुष्टेनाकृतबुद्धिना ॥ १४४ ॥

144. By that villain of evil intellect—eater of human flesh—this whole country of the Madras has been depopulated.

दार्वाभिसार—गान्धार—जुहुण्डर⁶—शकाः खशाः ।

तद्गणा⁷ माण्डवाश्चैव⁸ अन्तर्गिरि—बहिर्गिरी⁹ ॥ १४५ ॥

एते वै मुख्यतस्तेन देशाः शून्यीकृताः¹⁰ प्रभो ।

निग्रहे भगवंस्तस्य कुः बुद्धि जगद्धिताम् ॥ १४६ ॥

145-146. O lord, the countries rendered desolate by him are mainly Dārvābhisāra, Gāndhāra, Juhūṇḍara,¹ Antargiri,

-
1. तेनासी C
 2. सकलः C
 3. शून्यो C
 4. मद्रदेशे C
 5. विभोक्तः C
 6. जाहुण्डर D जहुंडार E
 7. तंग न G
 8. Thus D, माण्डवाश्चैव E, नाडव A
 9. —गिरीन् AGH
 10. शून्यकृता A

Bahirgiri and those of the Śakas, the Khaśas, the Taṅgaṇas and the Māṇḍavas. O venerable one, make up your mind to check him for the welfare of the world.

बृहदश्वः

एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा स्नात्वा तीर्थेषु कृत्स्नतः² ।

आजगाम सतीदेशं³ विमलं तत् सरोत्तमम्⁴ ॥ १४७ ॥

147. Bṛhadaśva (spoke) : Addressed thus he said "Be it so" and after taking bath in the holy places all around, he came to that best limpid lake in the country of Satī.

तत्र स्नात्वा जगामाशु ब्रह्मलोकं सनातनम् ।

पद्भ्यां चक्रमणं⁵ त्यक्त्वा स्व ऋद्ध्यैव⁶ नरोत्तम ॥ १४८ ॥

148. O king, after taking bath there, he gave up walking on foot and went to the eternal world of Brahmā, merely by his own power.

नीलेन सहितः प्राया⁷न्नागराज्ञा⁸ महात्मना⁹ ।

तौ गत्वा ब्रह्मसदनं ववन्दतुररिन्दम ॥ १४९ ॥

देवं,¹⁰ कमलयोनिं च संगत्या तत्र च¹¹ स्थितौ ।

वासुदेवेश्वरौ देवावनन्तं च महामतिम्¹² ॥ १५० ॥

-
1. उक्ते FG
 2. संस्तुतः A
 3. सतीदेशः D
 4. तत्सरोवरम् C तन्य is corrected into तत्स in A
 5. च क्रामणं G damaged in C
 6. स्ववृद्ध्यैव F, स्वशक्त्यैव GC
 7. प्रागात् C
 8. नागराजेन C
 9. धीमता C
 10. एवं DEF
 11. तं FH, नित्यं E
 12. महामतिम् G

149-150. He went along with Nila, the high-souled king of the Nāgas. O controller of the enemies, both of them reached the abode of Brahmā and made obeisance to the lotus-born god and the gods Vāsudeva, Īśvara and highly intelligent Ananta, who were present there by chance.

तै^१स्तु^२ सम्पूजितौ^३ तत्र जलोद्भवविचेष्टितम् ।

कथयापासतुर्भौ ततो देवः पितामहः ॥ १५१ ॥

अवोचदेनं^४ नागेशम्^५ चामितविक्रमम्^६ ।

नौबन्धनं प्रयास्यामो वयं चैतस्य^७ निग्रहे ॥ १५२ ॥

151-152. Honoured by them, these two told the activities of Jalodbhava (Water-born). Then the god Pitāmaha said to this Nāga-lord and the sage of unparalleled valour, "we shall go to Naubandhana to subdue him.

ततः^८स्तं केशवो देवो^९ घातयिष्यत्यसंशयम् ।

एतच्छ्रुत्वा हरिः प्रायात्ताक्ष्येण परवीरहा ॥ १५३ ॥

153. Then the god Keśava will undoubtedly kill him. "Having heard this, Hari, the killer of the strong enemies, went (mounted on) Tārksya.

-
1. Thus other Mss. तौ A
 2. चापि C
 3. पूजितौ C
 4. Thus A उवाचैनी C उवाच देवो DFH
 5. तथा नागं C, नागं तं DH नागैतम् F
 6. चामिततेजसम् DEFH
 7. च तस्य DEG द्राक्त्तस्य C, तस्य च H
 8. एष C
 9. साक्षाद् C

तमन्वयाद् वृषारूढो हरो देव्या सहानघ¹ ।

हंसयानी गती ब्रह्मा नागी तौ मेघवाहनी² ॥ १५४ ॥

154. O sinless, after him went Hara, mounted on the bull, along with his wife. Brahmā went mounted on the swan and the two Nāgas mounted on the cloud.

ऋद्धयैव³ कश्यपः प्रायाच्छ्रुतवांस्तत् पुरंदरः⁴ ।

ततो देवगणैः सार्धं स यातो यत्र केशवः ॥ १५५ ॥

155. Kaśyapa went by his supernatural power. Indra heard that and, in the company of the hosts of gods, went to that place where Keśava had gone.

यमोऽग्निर्वरुणो वायुः कुबेरो निरृतिस्तथा⁵ ।

आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवा मरुद्गणाः ॥ १५६ ॥

अश्विनौ भृगवः साध्यास्तथैवाङ्गिरसः सुताः ।

ऋषयश्च महाभागा गन्धर्वाप्सरसां गणाः ॥ १५७ ॥

देवपत्न्यस्तथा⁶ सर्वा देवानां याश्च मातरः ।

विद्याधरगणा यक्षाः सागराः सरितस्तथा ॥ १५८ ॥

156-158. Yama, Agni, Varuṇa, Vāyu, Kubera, Nirṛti, Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas and the hosts of Maruts; Aśvins, Bhṛgus, Sādhyas, the sons of Āṅgiras, the illustrious sages, Gandharvas; the hosts of heavenly maidens; all the wives of the gods, the mothers of the gods, the hosts of Vidyādharas, Yakṣas, seas and rivers (all went there).

1. महानघ CD, मया corrected into सहा by same hand in F
2. नागस्तु मेघवाहनः DE
3. ततश्च G
4. परंवनः G
5. Thus E नैतृतस्तथा C, निन्दतिस्तथा D नृपतिस्तथा A
6. देवपितृगणा E

मकरेण ययौ गङ्गा कूर्मेण यमुना नदी¹ ।

वृषारूढा शतद्रुच² महिषेण³ सरस्वती ॥ १५९ ॥

159. Gaṅgā went mounted on crocodile, Yamunā on tortoise, Śatadru on bull and Sarasvatī on buffalo.

अश्वारूढा विपाशा च गजारूढा इरावती⁴ ।

सिंहेन चन्द्रभागा च सिन्धुर्व्याघ्रेण पार्थिव ॥ १६० ॥

160. O King! Vipāśā (went) mounted on horse, Irāvati on elephant, Candrabhāgā on lion and Sindhu on tiger.

देविका गव्यारूढा मृगेण⁵ सरयून्दी ।

मन्दाकिनी मनुष्येण पयोष्णी⁶ चाप्यजेन तु ॥ १६१ ॥

161. Devikā (went) mounted on wild ox, Sarayū on deer, Mandākinī on man and Payoṣṇī on goat.

नर्मदा च⁷ मयूरेण सारङ्गजेन⁸ गोमती ।

गोदावरी च मेघेण तथा⁹ हंसेन कम्पना ॥ १६२ ॥

162. O king, Narmadā (went) mounted on peacock, Gomati on Sāraṅga deer, Godāvari on sheep and Kampanā on swan.

1. यमुनापगा C

2. स्तु H

3. महिष्येण ed. Leiden

4. शरावती D त्विरावती C चेरावती F

5. मृगेन G

6. परोष्णी D परोस्नी E

7. च AC

8. तु FH

9. तदा H

वकेन गण्डकी¹ राजन् कावेरी² उष्ट्रगा तथा³ ।
नक्रेणक्षुमती पुण्या सीता पुण्या बलाकया⁴ ॥ १६३ ॥

163. O king, Gaṇḍakī (went) mounted on he crane, Kāverī on camel, the holy Ikṣumatī on crocodile and the holy Sītā on she crane.

चमरेण च लौहित्यो वंक्षुः क्रोडेन सत्वरः ।
ह्लादिनी⁵ जीवजीवेन ह्लादिनी⁶ कुक्कुटेन च⁷ ॥ १६४ ॥

164. Lauhitya (went) mounted on Camara deer, Vāṅkṣu—the fast going one—on Kroḍa (hog), Hlādinī on partridge and Hrādinī on cock.

पावत्यपि⁸ तुरंगेण⁹ शोणः सर्पगतस्तथा ।
मेघेन¹⁰ कृष्णवेणी च भुवेणा शशकेन च ॥ १६५ ॥

165. Pāvanī (went) mounted on a horse, Śoṇa on a serpent, Kṛṣṇavenī on cloud and Bhuvenā on hare.

-
1. वकेन गंडके D
 2. कावीरी AFG कवीरी C, कावेयुंष्ट्रगा H
 3. तथा repeated by mistake in A
 4. सीता पुण्यबलाकया DE तथा सीता C
 5. ह्लादिनी CH
 6. ह्लादिनी CH
 7. तु C
 8. पावत्यपि G
 9. Thus CE, तुर्लिगेन DFGH
 10. मेघेण G
 11. कृष्णवेणा च C

एताश्चान्याश्च या नद्यः प्रययुर्वाहनेः स्वकैः ।

अनुजग्मु¹ जगन्नाथं² हरिं³ युद्धदिदृक्षया⁴ ॥ १६६ ॥

166. These and other rivers also went mounted on their respective mounts. All these, with a desire to see fight, followed the lord of the world.

नौबन्धनमथासाद्य केशवो वै व्यवस्थितः ॥ १६७ ॥

167. Having reached Naubandhana, Keśava, verily, took a firm stand.

देवानुयात्रानिनदं⁵ श्रुत्वा दैत्यो ऽपि⁶ दुर्मतिः ।

जले त्वदध्यमात्मानं विदित्वा न विनिर्गतः⁷ ॥ १६८ ॥

168. Hearing the sound of the retinue of the gods, the evil-minded demon, knowing himself to be imperishable in the water, did not come out.

अनिर्गतं तं तु तदा विज्ञाय मधुसूदनः ।

नौबन्ध एवमुदितो विवेशाथ सुरैः सह ॥ १६९ ॥

169. Having come to know that he would not come out, the pleased Madhusūdana entered Naubandhana, in the company of the gods.

1. अन्तर्जग्मुः G

2. जगन्नाथान् C

3. Thus DEFH, सर्वा ed. Leiden

4. Thus DEF, हरिदिदृक्षया A, सेशान्दिदृक्षया C

5. देवानुयात्रानिनदं C

6. सु-C

7. बहिर्ययी C

नीबन्धशिखरे¹ रुद्रो दक्षिणे शिखरे हरिः ।

उत्तरे शिखरे ब्रह्मा तेषामन्वसुराः सुराः² ॥ १७० ॥

170. Rudra (took stand) on Naubandhana peak, Hari on the Southern peak, Brahmā on the Northern peak and the gods and the Asuras followed them.

एवं ते विविशुः³ शैले⁴ ततो देवो जनार्दनः ।

अनन्तमाह धर्मात्मा वधार्थं⁵ दानवस्य तु⁶ ॥ १७१ ॥

171. Thus, they entered the mountain. Then the pious-minded god Janārdana, with a view to kill the demon, said to Ananta :

कुरुष्व लाङ्गलेन त्वं विदार्याद्य हिमालयम् ।

इदं⁷ सरोवरं दिव्यं निस्तोयं शीघ्रमेव तु ॥ १७२ ॥

172. "Breaking forth Himālaya today with the plough, make soon this lake devoid of water."

बृहदश्वः⁸

ततस्त्वन्ततो गिरिसन्निकाशः

समग्रचन्द्रस्य समानकान्तिः ।

1. तन्मध्याशिखरे C

2. Thus A. सुरासुरा : other Mss.

3. तेषुनिविष्टेषु C

4. सर्वे DFH

5. वधार्थं D

6. Thus other Mss, च A

7. इत्थं corrected into इदं H

8. उवाच add CD. इति श्री नीलमतपुराणेऽनन्तानुशासनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः Contents add C, नीलमत बृहदश्वः A, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः I H.

व्यवर्षतावृत्य दिवं महीं च¹
सन्त्रासयन् वैत्यगणान् समन्तात्² ॥ १७३ ॥

173. Brhadaśva (sadi) : Then Ananta, resembling a mountain and possessed of lustre equal to that of the full moon, expanded himself, covering the earth and the heaven and terrifying the hosts of demons all around.

नीलाम्बरः काञ्चनबद्धमौलिः
सम्पूज्यमानस्त्रिदशैः समस्तैः³ ।
विदारयामास स लाङ्गलेन
हिमाचलं शंखवरं पृथिव्याम् ॥ १७४ ॥

174. Dressed in blue, wearing diadem fastened with gold, worshipped by all the gods, he, broke forth Himālaya, the best of the mountains on earth, with plough.

विदारिते पर्वतराजराजे
विनिर्ययो तज्जलमाशु वेगात् ।
वेगेन शब्देन च⁴ सर्वभूतान्
सन्त्रासयानं⁵ कुटिलंस्तरङ्गैः ॥ १७५ ॥

हिमाचलाभंगंगनं स्पृशदग्निः
संप्लावयानं⁷ गिरिमस्तकानि ।

-
1. Thus A, महीं दिवं च other MSS.
 2. समस्तान् DEF
 3. समग्रैः DEH. समन्तात् A
 4. स G
 5. Thus ACH सन्त्रासमानं other MSS.
 6. हिमाचलाभं DF
 7. संप्लावयानं D संप्लावमानं H

संक्षीयमाणे सरसस्तु तोये

चकार मायां स जलोद्भवाख्यः ॥ १७६ ॥

अथान्वकारं ससृजे समन्ता¹

दृश्यमासीद् भवनं² नृवीर³

शम्भुस्तदा⁴ चन्द्रदिवाकरौ द्वौ,

जग्राह देवोऽथ, करद्वयेन ॥ १७७ ॥

प्रकाशमासीज्जगति⁵ निमेषा

ध्वस्तं तथा सर्वमथान्वकारम् ।

ध्वस्तोऽन्वकारे हरिरप्रमेयो

योगेन गत्वा⁷ ह्यश्वरं शरीरम् ॥ १७८ ॥

दैत्येन युद्धं स चकार सार्धं

देहेन चान्येन च⁹ युद्धमक्षत् ।

विष्णोश्च दैत्येन बभूव युद्धं

घोरं द्रुमैः पर्वतमस्तकैश्च ॥ १७९ ॥

युद्धं च ते देवगणाः¹⁰ समस्ता¹¹

¹²..... चक्रेण देवप्रवरः समान्ते ।

-
1. समग्रम् DEFH
 2. भवनं CDEF
 3. सुवीर DEF
 4. Thus other MSS, तथा AH
 5. जगति DF
 6. Thus DE, मुक्ते AF स्तब्धे C
 7. कृत्वा C
 8. Thus A तु other MSS.
 9. स C
 10. देवेन्द्रगणाः A, देवगणाः other MSS.
 11. Thus other MSS, समान्ताः A समग्राः H
 12. Some pādas seem to be lost here.

चिच्छेद दैत्यस्य शिरः प्रसह्य,

ब्रह्मा ततस्तोषमुपाजगाम¹ ॥ १८० ॥

175-180. When the king of the best mountains had been broken, the water flowed forth hurriedly with force, terrifying all the beings with its violent rush and sound and overflowing the tops of the mountains with curved waves like Himālaya touching the sky. When the water of the lake was disappearing, Water-born practised magic. He created darkness all around. O hero among men, the world became quite invisible.

Then the god Śiva held the sun and the moon in his two hands. In a twinkling of the eye, the world was brought to light and all the darkness was destroyed.

When the darkness had vanished, unfathomable Hari, assuming another body with the power of Yoga, fought with the demon and witnessed that fight through a different body.

There was a terrible fight between Viṣṇu and the demon, with trees and peaks of mountains. All those hosts of gods.....

(Hari) cut off, forcibly, the head of the demon and then Brahmā obtained gratification.

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च² येषु शिखरेष्ववस्थिताः ।

तेषां च नामवेद्यानि ददुः⁴ स्वानि महीतले ॥ १८१ ॥

181. Brahmā, Viṣṇu and Śambhu gave their own names to the peaks on which they had taken their stand, on the earth.

1. Thus other Mss, सुखमुजगाम A

2. Thus A, शम्भुः other Mss,

3. शृङ्गेषु H

4. Thus C, ददुः other Mss.

ऊवूश्च शृङ्गप्रवरान्¹ शैलेन्द्रस्य महात्मनः ।
स्नात्वैव क्रमसाराख्ये सरस्यस्मिन् नरोत्तम² ॥ १८२ ॥

ब्रष्टा यः खलु युष्माकं³ बृष्टास्तेन वयं त्रयः
भविष्यामो ध्रुवं शैले त्रिविवं च प्रयास्यति⁴ ॥ १८३ ॥

182-183. O best among men, they said to the high peaks of the high-souled king of the mountains : "Whoever shall see you after taking bath in this lake called Kramasāra, shall see three of us on the mountain and will go to heaven."

बृहदश्वः
ताने⁵ ता⁶ निखरान् पश्य ब्रह्मा-विष्णु-महेश्वरान् ।
नौबन्धशिखरो⁷ यस्तु⁸ स एव नृप शंकरः ॥ १८४ ॥

184. Bṛhadaśva (said) : See, O king, these are those peaks—Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara. That which is Naubandhana peak is Śaṅkara.

दक्षिणे⁹स्य हरिः पार्श्वे वामे¹⁰ ब्रह्मा प्रकीर्तितः ।
एतान् हि बृष्ट्वा मुच्यन्ते येऽपि बुद्धूतिनो जनाः¹¹ ॥ १८५ ॥

-
1. शृङ्गप्रवरा FH
 2. नरोत्तमः AH
 3. युष्मांश्च C
 4. Thus other MSS, प्रयास्यति A
 5. तेन F
 6. तान् F
 7. शिखरे G, शिखरं C
 8. यत् C
 9. Thus ACFG, दक्षिणो DE
 10. Thus ACG, पार्श्वोवामो DE
 11. Thus A जनाः other MSS

185. The one on its right side is celebrated as Hari and the left one as Brahmā. Even the evil-doers are freed by seeing these (peaks)

योऽसौ विष्णुपदो नाम क्रमसारे प्रकीर्तितः¹ :

तस्योदगाश्रमं चक्रे ब्रह्मा देववरः² स्वयम्³ ॥ १८६ ॥

पश्चार्धे चाश्रमं चक्रे⁴ कश्यपो भगवानृषिः ॥ १८७ ॥

186-187. To the north of that which is proclaimed as Viṣṇupada in Kramasāra, Brahmā—the best of the gods—himself erected a hermitage. The venerable sage Kaśyapa constructed a hermitage in the western half.

यस्मिन् देशे स्थितो विष्णुविजयं प्राप्तवांस्तदा ।

तत्राश्रमपदं चक्रे महादेवः स्वयं प्रभुः ॥ १८८ ॥

188. Mighty Mahādeva himself erected a hermitage at the spot where Viṣṇu stood and obtained victory at that time.

तस्यैव चापरे⁵ भागे ह्यनन्तस्त्वाश्रमं⁶ महत् ।

षकार हलभृच्छ्रीमान् वासुदेवंमते स्थितः ॥ १८९ ॥

189. In the other part of that place, the honourable plough-holder Ananta, abiding by the instructions of Vāsudeva, constructed a great hermitage.

1. अत्तिकीर्तितः C

2. देवसरः DEFGH

3. Before 186 b is repeated 185 b in H

4. Om. F

5. तस्यैव चापरे (due to confusion with च C

6. स्वाश्रमं C

महादेवाश्रमाद् भागे पश्चिमेऽर्कनिशाकरौ ।
चक्रवुस्त्वाश्रमी¹ पुण्यौ सुरम्यौ देवपूजितौ ॥ १९० ॥

190. On the western side of Mahādeva's hermitage, the sun and the moon, honoured by the gods, constructed their beautiful and holy hermitages.

पादोनयोजनं² गत्वा महादेवाश्रमाद्वरिः ।
आत्मनस्त्वाश्रमं³ चक्रे नरसिंहेति विश्रुतम् ॥ १९१ ॥

191. At a distance of one Yojana lessened by one-fourth of a Yojana from Mahādeva's hermitage, Hari erected his hermitage celebrated as Narasiṃha.

अन्ये तु देवाः सरसि वितोयेऽथ पृथक् पृथक् ।
ते चक्रुराश्रमांस्तत्र⁵ ऋषयश्च⁶ तपोधनाः ॥ १९२ ॥

आश्रमाणि तथा नद्यश्चक्रुस्तीर्थान्यनेकशः⁷ ।
गन्धर्वाप्सरसो यक्षाः शैलेन्द्राश्च सगुह्यकाः ॥ १९३ ॥

192-193. Afterwards, other gods erected their hermitages, each one separately, in the lake or on the waterless place. The sages whose wealth is penance erected hermitages, and the rivers created several places of pilgrimage. So did the Gandharvas, the Apasarās, the Yakṣas and the mountain-kings along with the Guhyakas.

-
1. स्वाश्रमी C
 2. पादोने योजने DEF
 3. चाश्रमं C
 4. Thus AF, चक्रुराश्रमं DEG चक्रुस्त्वाश्रमां C
 5. Om. AF, तं G
 6. मुनयः C
 7. तीर्थाप्यनेकशः H

कृतालयौ¹ तत्र जगत्प्रधाना²
 वृषेन्द्रहृदौ³ सह पद्मजेन ।
 कृतालयं तत्र जगत्समग्रं⁴
 देशं सपुण्यं⁴ परमं पवित्रम्⁵ ॥ १९४ ॥

194. Viṣṇu and Rudra—the prominent ones in the world—made their abodes there along with the lotus-born (Brahmā). The whole world has made its abode there. The country is meritorious and the holiest.

जलोद्भवसृजा मत्त⁶स्तदा चक्रः⁷ सुदर्शनः⁸ ।
 बभ्राम देशं शून्यं तं⁹ तं च, जग्राह शङ्करः ॥ १९५ ॥

195. Then, the Sudarśana wheel—intoxicated with the blood of Jalodbhava—wandered in that deserted land and was caught by Śaṅkara.

चक्रहस्तो जगामाय यत्र देवो जनार्दनः ।
 तमुवाच हरिर्वैवं¹⁰ प्रहसन्शङ्करं तदा¹¹ ॥ १९६ ॥

196. With discus in his hand, he went where (stood) the god Janārdana. Then laughing heartily, Hari said to that god Śaṅkara.

1. कृतालया A
2. जगत्प्रधाना A
3. Third pāda of this verse om. D
4. देशोऽयमस्ते C
5. बृहदश्वः add AEF, इति श्री नीलमतपुराणे नीलवन्ननदेवायतनवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः बृहदश्व उवाच C, इति श्री नीलमते । बृहदश्वः H
6. मत्तं C
7. चक्रं C
8. सुदर्शनम् C
9. देशं तं शून्यं E शून्यं तं देशं C
10. Slightly damaged A
11. सदा G

चक्रं मे दीयतां¹ देव² दैत्यसङ्घविनाशनम् ।
प्रहसन्तमुवाचाय हरिं हासेन³ शङ्करः ॥ १९७ ॥

197. "O divine one, hand over the discus—destroyer of the hosts of the Daityas to me." Śaṅkara (too) said in a joke to Hari who was laughing.

स्वच्छन्दोऽयं मया प्राप्तो भ्रममाणो⁴ यदृच्छया ।
प्रतिग्रहेण दास्यामि तव चक्रं जनार्दन ॥ १९८ ॥

198. "Wandering at its will it has been found by me by chance. O Janārdana, I shall return your discus on the receipt of a gift."

एवमस्त्विति जग्राह तं⁵ चक्रं मधुसूदनः⁶ ।
अस्मिन्⁷ प्रदेशे राजेन्द्र⁸ यत्र वर्तसि साम्प्रतम् ॥ १९९ ॥

तावृशं परिहासं तु कृत्वा देववरो हरिः ।
तावृशीं कारयामास प्रतिमामात्मनस्तथा ॥ २०० ॥

199-200. "Be it so", said the destroyer of Mahdu and received the discus. O king, this is the place you stand on now, where Hari—the best of the gods—made a joke and got erected his own statue in that pose.

शम्भोर्बोधाच्च राजेन्द्र यथावृत्तमरिन्दम ।
तावृशं स विधानं⁹ तु कारयित्वा¹⁰ जनार्दनः ॥ २०१ ॥

-
1. Thus A, मदीयं मे देहि H, अर्पय मे other MSS.
 2. Om. H
 3. हास्येन AH
 4. भ्रममानो H
 5. तत् C
 6. देवदेवो जनार्दनः add C
 7. यस्मिन् C
 8. eaten by moth A
 9. संविधानं FH
 10. कथयित्वा H

जजोद्भवशिरस्यास्मिस्कृतवानास्पदं¹ हरिः ।

इमां मनुजशार्दूल यस्यां संनिहितावुभौ ॥ २०२ ॥

केशवश्च शिवश्चैव सर्वकल्मषनाशनी ।

कृतदेवप्रतिष्ठानं देवदेवं जनार्दनम्² ॥ २०३ ॥

ऋषयो देवता नागा गन्धर्वाप्सरसां गणाः ।

द्रष्टुं सर्वे समाजग्मुर्जलोद्भवशिरस्थय³ ॥ २०४ ॥

201-204. O lord of kings and controller of enemies, Janārdana Hari, having got erected such establishment of Śambhu and the goddess (Pārvati) in that pose, made his abode on the head of Jalodbhava. O lion among men, the sages, the gods, the Nāgas, the Gandharvas, the hosts of the heavenly maidens, all came there at the head of Jalodbhava to see this (statue) in which both Keśava and Śiva—the destroyers of all sins—are represented and to see Janārdana, the god of gods who erected the divine image.

देवर्षिनागमुख्येष्वाधिष्ठितेष्वथ कश्यपः ।

उवाच वरदं विष्णुं⁴ देशोऽयं देव मानुषैः ॥ २०५ ॥

1. 202-203. om. FG but added on the top margin by another hand in F

2. प्रतिष्ठां कृतवान् H

3. बृहदश्वः add H

4. After this occurs on the margin of H written by a different hand :

हस्तौ बद्ध्वा पुरःस्थितः

भगवान् भूतभव्येण शङ्खचक्रगदाधर

भवतां सत्प्रसादेन वाञ्छाम्येकं परंवरम्

भगवन्तः प्रसादेन यथाकामं जलोद्भवः

नि शेषोऽभूद् भयं सर्वं गतमेतन्निवासिनाम्

साम्प्रतं चापि भगवन्

धसतां रमणीयश्च पुण्यश्च भविता तथा ।

कश्यपे ब्रुवति स्वेवं नागा वचनमब्रुवन्¹ ॥ २०६ ॥

205-206. When the chief gods, sages and Nāgas had taken their seats, Kaśyapa, standing in front with joined hands, said to the boon-giver Viṣṇu, "O god, let this country be inhabited by human beings and be holy as well as charming." When Kaśyapa had spoken thus, the Nāgas uttered these words :

न वयं मानुषैः सार्धं वसामो मुनिपुंगव ।

तानुवाच ततः क्रुद्धः कश्यपो र्ष प्रजापतिः ॥ २०७ ॥

नम वाक्यमनादृत्य यस्माद् वृष्टं² प्रभाषथ ।

तस्मात् पित्रार्चैः सहिता वसध्वं³ नात्र संशयः ॥ २०८ ॥

207-208. "O best among the sages, we would not live in the company of men." Then Prajāpati Kaśyapa certainly became angry and said to them, "As you speak audaciously; without paying regard to my words, so you shall have to dwell in the company of the Piśācas. There is no doubt here.

एवमुक्ते⁴ कश्यपेन नीलः प्राञ्जलिरब्रवीत् ।

एते क्रोधवशाद् ब्रह्मन् न विजानन्ति किञ्चन ॥ २०९ ॥

209. Kaśyapa having spoken thus, Nila said with joined hands, "O Brahman, they are overpowered by anger and know nothing".

1. After this verse occurs on the margin of H written by a different hand.

बहो धिक् किमिदं तात वाञ्छस्यस्मदनर्थदम्

क्व नामवसतिः कुत्र वासश्चापि नृणां खलु ॥

अस्यायुषां सदुःखानां तथा स्वल्पदृशामपि ।

कथमेषा भविर्जाता तवास्मान् प्रति मानद ॥

2. वृष्टं CDEFH

3. वसध्वम् CDEFGH

4. Thus DEFGH, शप्ते C, उक्तः A

Ed. Leiden v.v. 199-202

कश्यपस्तमुवाचाथ ऋषिः परमधार्मिकः ।

बालुकार्णवमध्ये तु द्वीपः षड्योजनायतः ॥ २१० ॥

तत्र सन्ति पिशाचा ये दैत्यपक्षाः सुदारुणाः ।

तेषां तु निग्रहार्थाय पिशाचाधिपतिर्बली ॥ २११ ॥

निकुम्भो^१ नाम धर्मात्मा कुबरेण तु योजितः ।

चैत्र्यां याति सदा योद्धुं पिशाचैर्बहुभिः सह ॥ २१२ ॥

210-212. Then Kaśyapa, the most pious sage, spoke to him, "In the centre of the Sea of Sand, there is an oasis six yojanas long. There dwell highly terrible Piśācas belonging to the side of the Daityas. Nikumbha—the noble and strong lord of the Piśācas—has been appointed by Kubera for keeping them in check. Every time in the month of Caitra, he along with many Piśācas goes to fight.

पञ्चकोटयः पिशाचानां निकुम्भस्यानुयायिनाम् ।

गत्वा निकुम्भस्तैः सार्धं षण्मासान् युद्ध्यते सदा ॥ २१३ ॥

तत्रापि कोटयः पञ्चैव पिशाचानां दुरात्मनाम् ॥ २१४ ॥

213-214. There are five crore Piśācas who are the followers of Nikumbha. Nikumbha goes along with them and fights continuously (against the evil-minded Piśācas) for six months. Of the evil-minded Piśācas, too, there live only five crores.

ये ऽधिकाः कोटिदशकान्^२ नाशमायान्ति ते सदा ।

पक्षयोरुभयोर्नैल षड्भिर्मासैः सदैव तु ॥ २१५ ॥

215. O Nila, those who exceed ten crores on both the sides are destroyed every time, in the period of six months.

1. निकुम्भ C

2. Thus AC कोटिदशका other MSS.

निकुम्भः पुनरायाति पञ्चकोटिसमो¹ बली² ।

शुक्लाश्वयुक्पञ्चदश्यां नित्यं देवप्रसादतः ॥ २१६ ॥

216. Due to the favour of the god (Kubera), the mighty Nikumbha, along with his five crore (followers), comes again everytime on the bright fifteenth of Āśvayuj.

हिमाचले तु षण्मासान् स सदा वसते³ सुखी ।

अथ प्रभृति षण्मासांस्तस्येह वसतिर्मया ॥ २१७ ॥

वत्ता तु सहितास्तेन ससैन्येनेह वत्स्यथ ।

षण्मासान् मानवैः⁴ सार्धं निकुम्भे निर्गते सदा ॥ २१८ ॥

217-218. For six months he lives happily on the Himācala. From today I have allotted to him a dwelling-place here for six months (of each year). You shall have to live here for six months with him along with his armies and for six months, after his departure, in the company of men."

एवमुक्तस्तदानीलः पितरं प्राह⁵ धार्मिकः ।

नित्यमेव हि वत्स्यामो मानवैः सहिता वयम्⁶ ॥ २१९ ॥

न पिशाचैश्च⁷ वत्स्यामो दारुणैर्दारुणप्रियैः ।

एवं ब्रुवति नागेन्द्रे नीले⁸ विष्णुरभाषत ॥ २२० ॥

219-220. Addressed thus, the pious Nīla said to his father,

1. पञ्चकोटिवृत्तो C

2. बले DEF

3. वसति G

4. दानवैः DF

5. चाह G

6. Fourth pāda of this verse and first pāda of next verse om. D

7. Thus A, तु other MSS.

8. नीलं C

“We are ready to live always in the company of men. We would not live with the Piśācas who are cruel and who like cruelty.” When Nīla the Nāga-chief spoke thus, Viṣṇu said :

मुनिवाक्यं तु भविता नील एकं चतुर्युगम् ।

ततः परं तु सहिता¹ मनुष्यैरेव² वत्स्यथ ॥ २२१ ॥

221. “O Nīla, the words of the sage will be effective for one Caturyuga (i.e. four aeons). After that you will live in the company of men only.

अल्पवीर्याः पिशाचाश्च भविष्यन्तीह सर्वदा ।

वीर्योपता गमिष्यन्ति³ षण्मासान् वालुकार्णवम् ॥ २२२ ॥

222. Here the Piśācas will always become weak. Endowed with strength, they will go, to the Sea of Sand for six months.

नागस्य यस्य ये स्थाने निवसिष्यन्ति मानवाः ।

ते तं⁴ संपूजयिष्यन्ति पुष्पधूपानुलेपनैः ॥ २२३ ॥

नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैः⁵ प्रेक्षादानैः सुशोभनैः⁶ ॥ २२४ ॥

223-224. The men will worship the Nāga in whose territory they shall dwell, with flowers, incense, ointments, eatable offerings, incenses of various types and excellent gifts of dramatic performances.

1. सुखिनो C

2. Thus FH, एव G, सह other MSS.

3. Thus other MSS., भविष्यति A

4. Thus other MSS., नामं A

5. Thus A, -धूपैः DEFG -गन्धैः C

6. च शोभनैः C

त्वयोक्तं च सदाचारं पालयिष्यन्ति ये नराः¹ ।

तेऽस्मिन्² देशे भविष्यन्ति³ पशुधान्यसमन्विताः⁴ ॥ २२५ ॥

225. Those men in this country, who will follow the good customs laid down by you, will be endowed with animals and grains.

कः प्रजापतिरुद्दिष्टः कश्यपश्च प्रजापतिः ।

तेनैवं⁵ निर्मितं⁶ देशं⁷ कश्मीराख्यं⁸ भविष्यति ॥ २२६ ॥

226. Prajāpati is called Ka, and Kaśyapa is also Prajāpati. Built by him this country will be called Kaśmīra.

कं वारि हलिना⁹ यस्माद्देशादस्मादपाकृतम् ।

कश्मीराख्यं ततोऽप्यस्य¹⁰ लोके नाम भविष्यति ॥ २२७ ॥

227. Because water called Ka was taken out by Balarāma (the plough-wielder) from this country, so this will be called Kaśmīra in this world.

यैवोवा सैव कश्मीरा यस्मात्तस्माद् भुजंगम् ॥ २२८ ॥

विशोकेत्यभिव्याता बृंहिता च तथा मया ।

स्त्रीरूपधारिणी भूत्वा वृद्धतीर्थे निवत्स्यति ॥ २२९ ॥

1. Thus A, जना other MSS

2. Thus BDEFG, तस्मिन् AH, तेऽत्र C

3. निवत्स्यन्ति EF, पशून्चैव H

4. पशुधान्यैर्धनैर्युताः E, पशुधान्यधनैर्युता F, धान्यपुत्रपशुपात्रसमन्विताः

C, धनधान्यसमन्विताः H

5. तेनासौ C

6. निर्मितो C

7. देशो C

8. कश्मीराख्यो C

9. Thus ADF, हलिना Corrected into हरिना by H, हरिणा other MSS.

10. Thus C तथा यस्य, BDEFH तथा यस्य A

228-229. O Nāga, because Kaśmīrā is the same as Umā so She—nourished by me, celebrated as Viśokā and assuming the form of a woman shall dwell at Vṛddhatīrtha.

वासुकेर्नागराजस्य तस्मिंस्तीर्थवरे सदा ।

वसतिर्भविता नाग¹ तत्रस्थं तं च पूजय ॥ २३० ॥

230. O Nāga, at that sacred place there shall always be the dwelling-place of Vāsuki, the king of the Nāgas. Worship him who lives there.

ममांशः स तु नागं नृ नागानामीश्वरेश्वरः ।

तस्याज्ञां विफलं कुर्वन् मम हस्ताद् विनश्यति ॥ २३१ ॥

231. O chief of the Nāgas, that lord of the kings of the Nāgas is a part of my ownself. He who disobeys his order meets destruction at my hand.

नागानामालयं नाग नाम्ना भोगवती पुरी² ।

योगी भूत्वा स नागोऽन्तर्ब्रह्मापि कृतालयः ॥ २३२ ॥

प्रधानेन शरीरेण भोगवत्यां तु वासुकिः ।

पालयन् वस्यते³ नागां⁴स्त्वं वसेह सदानघ ॥ २३३ ॥

232-233. O Nāga, the dwelling of the Nāgas is the city named Bhogavati. Having become a Yogī that Nāga-chief (Vāsuki) dwells there as well as here. But with his primary body, Vāsuki, protecting the Nāgas, shall live in Bhogavati. O sinless one, you (also) dwell here constantly."

एवमुक्त्वा⁵ तदा विष्णुः प्रययावीप्सितां गतिम् ।

देवर्षिनामगन्धर्वाः प्रययुस्ते यथागताः⁶ ॥ २३४ ॥

234. Having said so, Viṣṇu then went on his desired

1. तत्र E

2. भोगवतीं पुरीम्

3. तस्य तान् H

4. नाग C

5. उक्ता D

6. Thus A, यथागतम् other MSS.

course. The gods, the sages, the Nāgas, and the Gandharvas went away as they had come.

नानादेशसमुत्थैस्तु ततः प्रभृति मानवैः¹ ।

षण्मासान् वसते देशः² षण्मासान् पिशिताशनैः ॥ २३५ ॥

235. Since then, the country is inhabited for six months (of the year), by human beings belonging to various countries, and for six months by the eaters of raw flesh.

कृत्वा मनुष्या राजेन्द्र धान्यसस्यादि³सङ्ग्रहम् ।

आदायाज्ञां विनिर्यान्ति चैत्र्यामायाति सर्वदा ॥ २३६ ॥

236. O chief of the kings, having collected rice, grains etc. the human beings go away after taking permission and come back always on (the full-moon day of) Caitra.

एवं निविष्टां⁴ कश्मीरां⁵ दृष्ट्वा हृष्टस्तु⁶ कश्यपः ।

आराध्य शङ्करं देवमुमादेवी⁷ मचोदयत् ॥ २३७ ॥

देशस्य पावनायास्य तोयदानेन पार्थिव ।

सा वितस्तेति विख्याता नदी पापप्रणाशिनी ॥ २३८ ॥

237-238. O king, pleased to see Kaśmīrā thus populated, Kaśyapa worshipped the god Śaṅkara and induced the goddess Umā to purify this country by the gift of water. She—the sin destroying one—is renowned as the river Vitastā.

1. After मानवैः is added on the margin by F चतुर्वर्णान्वितैः शूरवीरविद्वत्समागतैः ।

2. देशोवसति षण्मासान् CF

3. Thus corrected from सस्यादि by F, former reading other MSS.

4. निविष्टान् C

5. काश्मीरान् C

6. प्रीतस्तु F

7. उमां देवीम् C

आराध्य केशवं देवं¹ तथा लक्ष्मीमचोदयत्² ।

देशस्य पावनायास्य सा विशोकेति कीर्तिता³ ॥ २३९ ॥

239. Having worshipped the god Keśava, he induced Lakṣmī to purify this country. She is glorified as Viśokā.

अदितिर्देवमाता च कश्यपेन प्रचोदिता ।

त्रिकोटिनमितो भूत्वा नदी देशे⁴ प्रसर्पति ॥ २४० ॥

240. Induced by Kaśyapa, Aditi, the mother of the gods also, having become the river named Trikoṭi, flows in this country.

शक्रपत्नी शची या च सापि⁵ कश्यपचोदिता ।

नाम्ना⁶ हर्षपथा जाता देशेऽस्मिन् पापसूदनी⁷ ॥ २४१ ॥

241. Induced by Kaśyapa, Śacī also, who is the wife of Indra, became in this country, Harṣapathā, by name the destroyer of sins.

वितिश्चन्द्रवती जाता ऋषेर्वचनकारिणी⁸ ।

स्वमंशं यमुनादेवी वितस्तायै समर्पयत्⁹ ॥ २४२ ॥

242. Diti, following the advice of the sage, became (the

1. देश G, चापि C

2. अवोचयत् E

3. कथ्यते F

4. देशं D

5. सा च DEFGH

6. Thus corrected by A from नाम

7. पापसूदिनी C

8. Thus DEFH, देशेस्मिन् पापनाशिनी other MSS.

9. समर्पति H

river) Candravatī. The goddess Yamunā gave her own portion to the Vitastā.

एवं कश्यपवाक्येन देवदानवमातरः¹ ।

देवपत्न्यस्तथा पुण्याः सरिद्वरूपत्वमागताः ॥ २४३ ॥

243. Thus, by the order of Kaśyapa, the mothers of the gods and the demons and the holy wives of the gods assumed the forms of rivers.

तथा² कश्यपवाक्येन तीर्थसागरनिष्पन्नाः ।

कश्मीरायां³ तदा⁴ जग्मुः सांनिध्यं च महीपते⁵ ॥ २४४ ॥

244. O lord of the earth, then, due to the advice of Kaśyapa, the sacred waters, the oceans and the rivers went to Kaśmīrā and her vicinity.

एवं नरेन्द्र कश्मीरा⁶ प्राप्ते⁷ वैवस्वतान्तरे⁸ ।

समुत्पन्ना महापुण्या हरभार्या सती शुभा ॥ २४५ ॥

245. O lord of the kings, thus, on the arrival of Vaivasvata Antara, the highly meritorious and beautiful wife of Hara was born as Kaśmīrā.

कश्मीरायां⁹ तथा राजा त्वया ज्ञेयो हरांशजः ।

तस्यावज्ञा न कर्तव्या सततं भूतिमिच्छता¹⁰ ॥ २४६ ॥

246. Desiring continuous welfare, you should regard the king Kaśmīrā as born of a portion of Hara and never disobey him.

1. देवमानवमातरः G, देवता नवमातरः H

2. Thus FE, तव्यां (तस्यां?) A, तत्र C

3. काश्मीरेषु G

4. Thus BCE, सदा ADFGH

5. पुण्यवृद्धये C

6. कश्मीराः CH

7. प्राप्ता H

8. Thus A वैवस्वतेऽन्तरे other MSS

9. कश्मीरेषु C

10. नीलमते देशनिवेशो नाम add ADEFG, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे कश्मीरदेवी नदीत्ववर्णनं नाम अष्टाविंशोऽध्यायः C

Ed. Lieden v.v. 234-237

गोनन्दः¹

कथं सती² शची गङ्गा अदितिर्यमुना दितिः ।

सस्तिवमिह संप्राप्ता या च देवी करोषिणी ॥ २४७ ॥

247. Gonanda (spoke): "How did Satī, Śacī, Gaṅgā, Aditi, Yamunā, Diti and the goddess Kariṣinī obtain the forms of rivers here?"

बृहदश्वः³

कदाचित् कश्यपं द्रष्टुं ययुर्देव्यः प्रकीर्तिताः ।

तास्तत्र चोदयामास कश्यपो भगवानृषिः ॥ २४८ ॥

248. Bṛhadaśva (said): "Once the glorified goddesses went to see Kaśyapa. The venerable sage Kaśyapa induced them there (thus).

कश्मीरा⁴ नाम सुभगो देशो वं निर्मितो मया ।

तं देशमम्बुदानेन भावयध्वं शुचिस्मिता⁵ ॥ २४९ ॥

249. The beautiful country named Kaśmīrā has been created by me. O possessed of pure smiles, cherish that (country) by gift of water.

अदितिश्च दितिश्चैव शची गङ्गा च निम्नगाः ।

एवमस्तिवत्यभाषन्त⁶ नोमा न च करोषिणी ॥ २५० ॥

250. Aditi, Diti, Śacī and the river Gaṅgā said, "Let it be so" but neither Umā nor Kariṣinī (spoke).

1. आह add DEFG, उवाच C

2. सीता G

3. उवाच add CDE

4. कश्मीरो G

5. शुचिः मिताः D

6. भाषन्त F

आराधयामास तदा सत्यर्थेन¹ तु² शङ्करम्³ ।

अथोवाच⁴ हरो भार्या क्रुह कश्यपभाषितम् ॥ २५१ ॥

251. Then he worshipped Śaṅkara for (inducing) Sati. Hara there after said to his wife : "Do as has been said by Kaśyapa."

ततोऽवोच⁵ दृषि देवी स च देशस्तनुर्मम ।

यदा तदा पूत⁶ एव किं मया तत्र कारणम् ॥ २५२ ॥

252. The goddess then spoke to the sage. "That country being my own body is already purified. What is to be done by me there?"

कश्यपः⁷

पिशाचैः सह सम्पर्कस्तत्र नित्यं यदा नृणाम् ।

तदा तेषां मतिः पापात् सततं नापसर्पति ॥ २५३ ॥

253. Kaśyapa (said) : "As the human beings are always associated with Piśācas there, so their intellect does not always diverge from sin."

अपूज्याः सर्वदेशेषु दुराचारा मलैर्बृताः⁸ ॥ २५४ ॥

254. Dishonoured in all countries, possessed of evil practices and covered with impurities....⁹

-
1. सत्यत्वेन E, सत्यर्थं C
 2. Thus D, च EH, व A, om. C
 3. शंकरं विभुम् C
 4. Thus DEF, तदोवाच AH
 5. Space for one letter left between ततो and वद् by A, अवोचत्तं C
 6. Thus other MSS., पूवं A
 7. उवाच add CDE
 8. मलैर्बृताः C
 9. One hemistich is lost.

पापं कृतं च यत् क्षेत्रे तन् मे गुरुतरं मतम् ।
त्वयैव पापं यत्¹ तेषां शमनीयं वरानने² ॥ २५५ ॥

255. O beautiful faced, their sin can be allayed by you alone, as the sin committed in this land is regarded to be very weighty by me.

बृहदश्वः³
इति तथ्यं⁴ विदित्वा सा कृपया⁵ परया युता ।
उवाच देवी भर्तारं⁶ चारुचन्द्रनिभानना ॥ २५६ ॥

256. Brhadaśva (said) : After knowing this fact, the goddess, having a face beautiful like the moon and possessed of great compassion, said to her lord :

रसातले नदीरूपं करिष्यामि जगद्गुरो ।
कुरु⁷ शूलप्रहारं त्वं नीलवेदमसमीपतः ॥ २५७ ॥
यत्रासील्लाङ्गलमुखं प्राक् प्रभो शैलधारणे⁸ ।
तेन शूलप्रहारेण निष्क्रम्याहं रसातलात् ॥ २५८ ॥

1. तत् F

2. नीलमते add DEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे गौरी-
शिवप्रसादनं नाम एकोनत्रिंशोऽध्यायः C

3. उवाच add C

4. Om. F, तथा A

5. Thus DEF, क्षमया CH

6. Letter भ om. A

7. गुरु A

8. शैलधारणे E, शीलाधारिणे F, शैलधारणं G

हलमार्गेण¹ यास्यामि यावत् सिन्धुर्महानदः² ।

तथा³ चक्रे हरो देवस्तथा चक्रे सती शुभा ॥ २५९ ॥

257-59. "O father of the world, I shall assume the form of a river in the Nether World. Make a stroke with your spear near the abode of Nila, where, O lord, while breaking the mountain, was (placed) the point of the plough. By that stroke of the spear I shall come out of the Nether World and shall follow the way made with the plough up to the place where there is the great river Sindhu." The god Hara (accordingly) did this and so did the beautiful Satī.

तस्या नाम वितस्तेति कृतवान् शङ्करः स्वयम् ।

वितस्तिमात्रं गर्तं तु शूलेन कृतवान् हरः ॥ २६० ॥

रसातलगता येन निष्क्रान्ता⁵ सा⁶ सरिद्वरा ।

तस्माद् वितस्तेति कृतं⁷ नामैतस्याः⁸ स्वयंभुवा ॥ २६१ ॥

260-61. Śaṅkara himself named her as Vitastā. Because Hara had excavated with the spear a ditch measuring one Vitasti, through which the good river—gone to the Nether World—had come out, so she was given the name Vitastā by Svayambhu.

ततस्तु सर्वदेशेषु जनः शुश्राव पार्थिव ।

सती देवी नदी भूत्वा कश्मीराया⁹ विनिर्गता ॥ २६२ ॥

-
1. Thus AEFH, फलमार्गेण D, शूलमार्गेण C
 2. सिन्धुं महानदम् C
 3. तत्र ed Leiden
 4. कृते च शर्वेण C
 5. विनिष्क्रान्ता H
 6. Om. H
 7. Thus other MSS., कृते A
 8. तस्या नाम C
 9. कश्मीरेभ्यो C, कश्मीरायां E

262. Then, O king, the people in all the countries heard that the goddess Satī, after assuming the form of a river, had appeared in Kaśmīrā.

महापातकसंयुक्तस्तस्यां स्नातुं तदा जनः ।

आजगाम भयात्तेषां शूलखातनियोजनात्¹ ॥ २६३ ॥

रसातलं जगामाशु पुनस्तामेव² कश्यपः ।

प्रसाद्योन्मज्जयामास³ पञ्चहस्तसमीपतः ॥ २६४ ॥

263-64. Then the people, possessed of great sins, came to have bath in that (river). Being afraid of them, she went away quickly from that way excavated by means of spear to the Nether world. Propitiating her, Kaśyapa again brought her out near Pañcahasta.

पञ्चहस्तस्य नागस्य भवनात्तां विनिर्गताम् ।

गव्यूतिमात्रमायातां⁴ कृतघ्नस्तां ददर्श वै⁵ ॥ २६५ ॥

265. Issuing forth from the abode of the Nāga Pañcahasta, she had covered a distance of one gavyūti only when an ungrateful person, verily, saw her.

सा च दृष्ट्वा कृतघ्नेन त्वस्तर्धानं⁶ गता पुनः ।

भूयः कश्यपवाक्येन चोदिता निश्चनगोत्तमा ॥ २६६ ॥

तच्चक्रात्⁷ क्रोशमात्रे तु प्रददौ दर्शनं तदा ।

मित्रस्त्रीगामिना दृष्ट्वा ततो⁸ दर्शनमागता ॥ २६७ ॥

1. Thus AC, शूलखातनियोजनात् DE

2. Thus other MSS., तामाह A

3. उन्मोजयामास C

4. Thus C, आयाता other MSS.

5. Emended from तं ददर्श वै other MSS., निददर्श ह C

6. ह्यन्तर्धानं DEH, तिरोधानं C

7. यच्च —G

8. भूयो C

266-67. Seen by an ungrateful one, she again disappeared. Persuaded once more by the sayings of Kaśyapa, the best of the rivers allowed her person to be seen at a distance of a Krośa from that Cakra. Then seen by one who had illicit relation with a friend's wife, she again disappeared.

भूयः¹ कश्यपवाक्येन नरसिंहाश्रमे शुभा ।
उन्ममज्ज² नदी³ विप्रैः स्तूयमाना सहस्रशः ॥ २६८ ॥

268. By the word of Kaśyapa and praised by thousands of Brāhmaṇas, the beautiful river was brought out at the hermitage of Narasiṃha.

क्रोशमात्रे ततो दृष्टा ब्रह्मघ्नेन महानदी ।
अन्तर्धानं जगामाशु ततस्तामाह कश्यपः⁴ ॥ २६९ ॥

269. Again at a distance of one Krośa, the great river, seen by a Brāhmaṇa-killer, vanished at once and then Kaśyapa said to her:

नमोऽस्तु ते पर्वतराजकन्ये⁵
नमोऽस्तु तुभ्यमृषिवर्यजुष्टे ।
नमोऽस्तु तुभ्यं हरसङ्गलब्ध-
पवित्रभावे वरदे⁶ वरेण्ये ॥ २७० ॥

270. "Salutation to you, O daughter of the king of mountains; salutation to you, loved by the best sages; salutation to you, the giver of boons, worthy of being solicited and possessed of sacred character by association with Hara.

-
1. ततः C
 2. Thus G, उन्मज्जत AH, उन्ममज्ज DF, उन्मग्नासी G
 3. मती C
 4. कश्यपः add H
 5. त om. A, पर्वतराजपुत्रि H
 6. व om. A

सुपुण्यतोये¹ सुरयोषिताभि
श्चक्रीडमानाभिरुपेततीरे² ।

देवद्विजाद्यै³रुपगूह्यमाने⁴

सुशीततोये⁵ विमले विशोके ॥ २७१ ॥

येषां⁶ हि भीत्या⁷ प्रपलायसि⁸ त्वं
त्वद् दर्शनाद् देवि विमुक्तपापाः ।

वृत्ता नरास्ते गतसर्वपापाः

त्वां⁹ भासयन्तः¹⁰ प्रभया महत्या¹¹ ॥ २७२ ॥

271-72. O goddess—devoid of impurities and grief, having holy and cool water, with the banks approached by the frolicsome wives of the gods, embraced by the twice-born and the gods—afraid of whom you are running away, those very men—devoid of all sins and shining with great lustre—surround you.

सप्तार्चि¹²दग्धस्य यथा शुचित्वं
त्वद्दर्शनाद् देवि तथा शुचित्वम् ।

सर्वं पवित्रं भवतीह तद्वत्¹³

पापं महेशानि कुरु प्रसादम् ॥ २७३ ॥

1. —तोयं A

2. —तीरं A

3. देवद्विजाद्यैः G

4. उपगूह्यन्ते F, उपगूह्यमाना G, उपगूह्यमाना A

5. सुशीततोये G

6. येभ्यो C

7. Thus A, भीता other MSS.

8. प्रपलायसे C

9. छां A

10. भासयन्त्यः G, भासयन्ते C

11. Third and fourth pādas om. H

12. कृषाणु—H

13. मातः C

273. O goddess, just as a thing burnt in the fire gets purity, so is the purity (obtained) from your sight. All sins become purified in the same way. O great goddess, be favourable !

पापानां पावनार्थाय प्रार्थितासि¹ महानदि² ।

तस्मात् पावय पापानि मा प्रणाशं ब्रजाशुगे ॥ २७४ ॥

274. O great river, you have been requested for the purification of the sinners, so purify the sins. O swiftly going one, do not go out of sight."

एवं प्रसादिता भक्त्या कश्यपेन महात्मना ।

उवाच कश्यपं देवी तं तथावादिनं तदा³ ॥ २७५ ॥

275. Gratified thus with devotion of the high-minded Kasyapa, the goddess spoke to Kasyapa who was speaking in that way.

अत्यन्तपापसंयुक्तान् नाहं पवितु⁴मुत्सहे ।

तदत्र प्रेरय विभो⁵ लक्ष्मीं शाङ्गधर⁶प्रियाम् ॥ २७६ ॥

शक्ता हि पावने ब्रह्मंस्त्रैलोक्यस्यापि सा भवेत् ।

अदितिश्च दितिश्चैव या च⁷ गङ्गा⁸ महानदी ॥ २७७ ॥

अन्याश्च सर्वाः सरित⁹स्तस्याः साम्यं न बिभ्रति¹⁰ ।

केवलं प्रार्थयत्वाद्य लक्ष्मीं केशववल्लभा¹¹ ॥ २७८ ॥

-
1. Thus other MSS, प्रार्थिवानां G, प्रार्थिता त्वं ed Leiden.
 2. महापगे C
 3. तथा G, देवी add H
 4. पावयितुम् C
 5. प्रभो DH
 6. शाङ्गधनु-D
 7. तथा C
 8. गन्ध inserted between च and गङ्गा by A
 9. हरितः A
 10. Thus corrected from बिभ्रति न by H
 11. पावनवल्लभा A

276-78. "I do not dare purify those who are associated with too much of sin. For this implore Lakṣmī, the beloved of the bowholder (i.e. Viṣṇu). She is capable of purifying even the three worlds. Aditi, Diti, the great river Gaṅgā and all other rivers do not bear any comparison to her. Request today only Lakṣmī—the beloved of Keśava."

तस्याः स^१ वचनं श्रुत्वा प्रययौ भगवान् किल ।

गोविन्दमाराधयितुं श्वेतद्वीपं विहाय सा ॥ २७९ ॥

279. Hearing her words, the venerable one, verily, went by the airy way to Śvetadvīpa to adore Govinda.

गोविन्दस्त्वन्नवील्लक्ष्मीं गच्छ त्वं देवि माचिरम् ।

केशवेनैवमुक्ता तु लक्ष्मीः शोकसमन्विता ॥ २८० ॥

उवाच वाक्यं प्रथमं गता तत्र^२ सती विभो ।

पश्चान्मम गतायाः^३ सा ध्रुवं नाम हरिष्यति ॥ २८१ ॥

280-81. Govinda said to Lakṣmī. "O goddess go, do not be late." Addressed thus by Keśava, Lakṣmī—filled with grief—spoke this sentence: "O Lord, Satī has already gone there. She will, verily, take away the credit of me who shall go afterwards.

एवं सशोकां विज्ञाय कश्यपस्त्वन्नवीत् पुनः ।

त्वमेव परमा शक्तिर्बहुभिर्मूर्तिभिः^४ स्थिता^५ ॥ २८२ ॥

282. Knowing her full of grief, Kaśyapa spoke again. You are the supreme power appearing in various forms.

1. स तस्या G

2. यस्मात् H

3. आगताया H

4. मन्त्रिभिः C

5. स्तुतां C

क्षीरोदकस्यै विरजे पवित्रे मङ्गलास्पदे ।

त्वमेव देवि कश्मीरा त्वमेवोमा प्रकीर्तिता ॥ २८३ ॥

त्वमेव सर्वदेवीनां मूर्तिभिर्देवि संस्थिता ॥ २८४ ॥

283-84. O goddess, daughter of the sea, devoid of dust, holy, abode of auspiciousness, it is you who are Kaśmīrā, it is you who are glorified as Umā, it is you who, O goddess, are living in the forms of all goddesses.

वैतस्तमम्भस्तव तोयमिश्रं

मध्वमृताद्य¹ च² यथा तथास्तु ।

स्तातास्त्व³दम्भस्यपि पापमग्नाः

सद्यो विमुक्ता विमली भवन्तु⁴ ॥ २८५ ॥

285. The water of the Vitastā, mixed with your water, may be such as is the honey mixed with nectar. Bathed in your water, even the sinners become free at once and are purified."

एवं स्तुता कश्यपेन⁵ विशोका समपद्यत⁶ ।

चिन्तयामास च तदा⁷ भर्तृवाक्यं ध्रुवं मया⁸ ॥ २८६ ॥

कर्तव्यमृषि⁹वाक्यं च किं विचारेण वै सम¹⁰ ।

नदी भूत्वा¹¹ जगामाशु कश्मीरा¹² वाक्यमब्रवीत् ॥ २८७ ॥

1. Thus all MSS., मध्वमृताद्यं ed Leiden

2. तु H

3. तद AH

4. Thus DE, भवन्ति AH

5. स्तुतासौ मुनिना C

6. Thus other MSS., समपश्यत A

7. Thus D, सर्वदा EF, वरदा H

8. Thus other MSS., तथा A

9. मुनि—C

10. हि वै मम G, मे पुनः C

11. भूता A

12. Thus DEF, कश्मीरां A, मुनिः C

286-87. Lauded by Kaśyapa, she became devoid of grief. The giver of boons, (she) thought, "I must act according to the words of my lord and of the sage. Certainly, there is no use of my thinking. Having assumed the form of a river she went quickly. Kaśmīrā spoke:

ब्रज शीघ्रं यावदिह त्वत्प्रतीक्षा सती स्थिता ।

यावत् सा प्रथमं देशं¹ न पावयति² सुन्दरि ॥ २८८ ॥

तावत् पावय³ तोयेन तव नाम भविष्यति ।

तस्या⁴स्तद् वचनं श्रुत्वा विशोका समपद्यत ॥ २८९ ॥

288-89. "Go soon before Satī reaches here to wait for you. O beautiful one, purify (this) country with water before she purifies it first. You will get a good name." Having heard her words she became griefless.

तस्माद् विशोकेति नदी सततं कथ्यते जनैः ।

मनोजवापि⁵ कश्मीरा⁶ सत्यं देव्यै⁷ न्यवेदयत् ॥ २९० ॥

290. That river, therefore is always called Viśokā (Griefless) by the people. Kaśmīrā, whose speed is like that of the mind, also told (everything) to the goddess Satī.

लक्ष्म्या विचेष्टितं श्रुत्वा सती च श्रुतविस्तरा⁸ ।

दृष्ट्वा मार्गेण⁹ चोत्तस्थौ¹⁰ धौम्याश्रमसमीपतः ॥ २९१ ॥

1. देवि H
2. Thus C, भावयति ADEF
3. Thus C, भावय ADEFG
4. तस्य C
5. Thus DEF, मनोरमा AG
6. आगतां तां च कश्मीरान् C
7. दित्यै A
8. बहुविस्तरम् C
9. दृष्ट्वा-A, प्रीतिमार्गेण DEF
10. च तस्या DE

291. Having listened to the activities of Lakṣmī, Satī, who had heard all the details, became pleased and stood waiting in the way near the hermitage of Dhaumya.

आखोर्बिलेन शून्यत्वाद् विशोका चाप्यनन्तरम् ।

आजगाम वितस्तां च ददर्श पुरतः स्थिताम् ॥ २९२ ॥

292. Viśokā, too, afterwards, came through the hole of Ākhu as it was vacant and saw Vitastā who was standing in front.

दृष्ट्वा वितस्तां गतमत्सरा² सा

जगाम योगं³ च⁴ तथा⁵ विशोका ।

पूर्वागता तत्र तदा⁶ वितस्ता

जग्राह नाम क्षितिप्रधान⁷ ॥ २९३ ॥

293. O chief of the kings, Viśkoā—freed of all jealousy on seeing Vitastā—joined her. Then Vitastā, who had reached there first, appropriated her name.

कश्मीरां⁸ तु तदा⁹ क्रुद्धा विशोका त्वशपत्¹⁰ प्रभो ॥ २९४ ॥

उपक्षीर्णा¹¹ नृतेनाद्य त्वया यस्मादहं खले¹² ।

सती च श्राविता यस्मात्त्वया मम विचेष्टितम् ॥ २९५ ॥

-
1. वाय A
 2. गतमत्सरां F
 3. तोयं A
 4. स G
 5. तथा EDFH
 6. तथा A
 7. स्वमतः क्षितीश C
 8. कश्यपं C
 9. ततः A
 10. Thus DEF, अपश्यत् AGH
 11. Thus emend. from उपक्षीर्णा DGH, उपक्षीर्णम् A, उपक्षीर्णा ed Leiden
 12. जले G, खलु A

तस्मात्ते प्रायशो भावी जनः खल्वनृते रतः ।

अपूजनीयो लोकेषु मलवान् कर्मकृत् तथा ॥ २९६ ॥

294-96. O lord, then angry Viśokā cursed Kaśmīrā, "O wicked one, as I have been absorbed by you today by means of falsehood and you have informed Satī about my activities, so your people will be mostly liars, possessed of impurities, hired servants and dishonoured in the worlds.

यन्मे मानं^१ हृतं सत्या न मे व्रीडात्र^२ जायते ।

यैवाहं सैव कश्मीरे^३ सती देवी न संशयः ॥ २९७ ॥

297. As regards taking away of my prestige by Satī, there is no humiliation to me as the goddess Satī, O Kaśmīrā, undoubtedly is the same as I.

सती लक्ष्मीसमेता तु पावयन्ती ततो जनम् ।

जगाम हलमार्गेण मन्दमन्दं^४ सरिद्वत्स ॥ २९८ ॥

298. Then the best among the rivers, namely Satī accompanied by Lakṣmī, went slowly through the way made with the plough, purifying the people.

अदितिदेवमाता तु^५ त्रिकोट्यभिविश्रुता^६ ।

संयोगं सहिता^७ देव्या ततः^८ प्राप्ता^९ वितस्तया ॥ २९९ ॥

-
1. Thus ADEFH, नाम C
 2. च H
 3. कश्मीरा C
 4. Thus A, मन्द-मन्दं other MSS.
 5. Thus DE, C
 6. अपिविश्रुता F
 7. Thus C, सहिते G, सहितो ADEF
 8. तया C
 9. प्राप्ता AG

299. Aditi, the mother of the gods celebrated as Trikoṭī, joined the goddess Vitastā.

ततः शची शक्रपत्नी नाम्ना शक्रपत्न्या नदी ।
ततश्चन्द्रवती नाम दितिदैत्यारणिनृप¹ ॥ ३०० ॥

300. O king, then (joined) Śacī, the wife of Indra, named as river Harṣapathā, and Diti, the mother of Daityas, Chandravatī by name.

एवं क्रमेण या देवी गृह्णन्त्यथ सरिद्वराः ।
जगाम गङ्गाया सार्धं संयोग³ सिन्धुना सह ॥ ३०१ ॥

301. Receiving good rivers in this way, the goddess became united with the Gaṅgā and the Sindhu.

वैतस्तमम्भस्सह सैन्धवेन
युक्तं यथा क्षीरमिवामृतेन ।
लावण्ययुक्तं च यथैव⁴ रूपं
शीलेन युक्तं च यथा श्रुतं स्यात् ॥ ३०२ ॥

302. The water of Vitastā mixed with that of Sindhu is like milk mixed with nectar, beauty associated with elegance and knowledge associated with good nature.

शौर्यं यथा स्याद् विनयेन युक्तं
धर्मं यथा स्याद् ब्रविणेन युक्तम् ।

-
1. v. 300b om. F
 2. गृह्णाति C
 3. सङ्गमं C
 4. तथैव FG

मृत्ता युता वा मृजयेव¹ राजन्
 कामं² यथा स्यान् मनसोपपन्नम्³ ॥ ३०३ ॥
 रत्नं यथा स्यात् कनकेन युक्तं
 आयु⁴र्यथा स्वास्थ्ययुतं⁵ नृवीर ।
 सम्मानयुक्तं⁶ च यथैव लाभं⁷
 तथा तु⁸ सा तत्र तदा⁹ बभूव ॥ ३०४ ॥

303-4. O king, she became there such as is bravery associated with humility, piety associated with wealth, clay of high quality refined through purification, Kāma associated with mind, gem associated with gold, life associated with health, and profit associated with honour.

तपनस्य सुता देवी गङ्गा स्नेहेन यन्त्रिता ।
 बहुमानान्मुनेर्भक्त्या स्वेनांशेन व्यवर्धयत्¹⁰ ॥ ३०५ ॥
 वितस्तां तु सरिच्छ्रेष्ठां सर्वकल्मषनाशिनीम् ।
 गङ्गा सिन्धुस्तु¹¹ विज्ञेया वितस्ता यमुना तथा ॥ ३०६ ॥

305-6. Bound by affection, Tapana's daughter—the goddess Gaṅgā—due to the great respect and devotion for the sage, augmented with her own part the Vitastā, the best of the rivers, the destroyer of all sins. The Sindhu should be regarded as the Gaṅgā and the Vitastā as the Yamunā.

1. मृतायुतानां FH, मृत्ता युता स्यान्मृजयापि C
2. कामो C
3. मनसोपपन्नः C
4. Thus ADEF, साधुः ed Leiden
5. Thus F, स्वास्थ्ययुतं D, स्वस्तिायुतं AC, स्वस्त्यायुतं ed Leiden
6. समायुक्तं A, सम्मानयुक्तः C
7. लाभः C
8. तथैव C
9. तथा C
10. व्यवर्धयन् F, विवर्धयत् H
11. सङ्गस्तु G, सिन्धुश्च A H

स प्रयागसमो देशस्तयोर्यत्र तु¹ सङ्गमः ।

गङ्गातीयमथादाय गङ्गां तु यमुनाब्रवीत् ॥३०७॥

307. The place, where there is the confluence of these two, should be regarded as equal to Prayāga. Appropriating the water of the Gaṅgā, the Yamunā said to the Gaṅgā:

प्रयागे²स्पृहृतं नाम त्वया मे वरवर्णिनि ।

कश्मीरायां³ तथा नाम मया चापहृतं तव ॥३०८॥

308. "O possessed of beautiful colour, at Prayāga my name is appropriated by you and in Kaśmīrā your name has been appropriated by me."

तामब्रवीत्ततो⁴ गङ्गा भूय एव मया तव ।

हर्तव्यं⁵ नाम सुभगे यदाहं सिन्धुसंज्ञिता ॥३०९॥

309. Then the Gaṅgā said to her, "O beautiful one, I must again appropriate your name when I am designated as Sindhu."

बृहदश्वः⁶

इति तथ्यं सतीज्ञात्वा हलमार्गात्तु⁷ सिन्धुगा⁸ ।

हिमालयान्तं⁹ प्रययौ पाटितात्मा¹⁰ परं¹¹ नदी ॥३१०॥

-
1. तत्र च A
 2. Thus other MSS., प्रयागो A
 3. कश्मीरेषु C.
 4. तत्र H
 5. हर्तव्यं A G
 6. उवाच add D
 7. च A
 8. सिन्धुतः C
 9. हिमाचलान्त E
 10. पावितात्मा ed Lahor.
 11. पुरं G

310. Having come to know this fact, Satī—the river going in the company of the Sindhu—divided itself and did not go beyond the Himālaya, through the way made with the plough.

पुनस्तां तु महाभागामृषिः प्रोवाच कश्यपः ।

अवश्यं हलमार्गेण गन्तव्यं सुभगे त्वया ॥३११॥

अन्यथा देश एवायं सरस्त्वमुपयास्यति ।

भूयो भूयश्चोद्यमाना कश्यपेन सरिद्वरा ॥३१२॥

क्रोधात्ततो विनिष्क्रान्ता हलमार्गेण तेन सा ।

तस्मिन् देशे प्रसन्नापि दृश्यते^२ कलुषा नदी ॥३१३॥

311-13. The sage Kaśyapa again spoke to her possessed of great fortune: "O beautiful one, you must necessarily go by the way made with the plough, otherwise the whole country will be turned into a lake." Persuaded again and again by Kaśyapa, that excellent river went in anger through the way made with plough. So, though clear, she is seen as a dirty one at that place.

कश्यप उवाच

वितस्ताख्या सरिद्रूपा देवि त्वं पर्वतात्मजे ।

तपस्विनी परा^३ शर्वा^४च्छर्व पत्न्यसि^५ नो नदी ॥३१४॥

314. Kaśyapa said : "Assuming the form of a river called Vitastā, O goddess, the daughter of the mountain, you are not a river (but) an ascetic lady, wife of Śarva, even higher than Śarva.

1. चैव G

2. दृश्यति H

3. पुरा G

4. सिद्धिः C

5. अपि A

अद्विवत्तासि भद्रं ते तद्देहाच्छृङ्गिणी¹ नदी ।
शम्भुनोदासि रुद्राणी त्वन्त्वसि मयार्थिता² ॥३१५॥

315. May there be happiness for you. You are the daughter of the mountain and on account of (being born) from his body are (called) the mountain-river. O wife of Rudra, you are borne by Śambhu and being requested, you flow (in the form of a river).

त्वय्यर्पितशरीरा ये पापिष्ठाः स्वर्गता अपि³ ।
दृष्ट्वा रमन्ते स्वं देहमुह्यमानं⁴ तयोर्मिभिः⁵ ॥३१६॥

316. Those great sinners also who having offered their bodies to you are gone to heaven are pleased to see their bodies carried away by (your) waves.

विस्मयं⁶ ते नरा जग्मु⁷ दृष्ट्वा तं देहमात्मनः ।
स्वर्गताः स्मोऽथ चोमायां क्रीडामो जलमध्यगाः ॥३१७॥

317. They are surprised to see their bodies (and say), "We are in heaven, and being in the water, are still sporting in (the river which is a form of) Umā.

तवोद्गारैस्तरङ्गाख्यैः⁸ देवि मास्तचोदितैः ।
शीतैः⁹ शीकरजैर्नृणां नारकोऽग्निः प्रशाम्यति¹⁰ ॥३१८॥

1. देहासङ्गिनी AH

2. Thus ACH, च यार्थिता other MSS.

3. अपि सुता A

4. चोह्यमानं A

5. Thus H, तयोर्मिषु A, तयोर्मिभिः G, तयोर्मिभिः other MSS.

6. विस्मायं A

7. गता नरा विस्मयन्ते C

8. तवोद्गारैः A

9. शीतः

10. First and second pādas om. H

318. O goddess, the fire of hell for the human beings is pacified with your cool outpourings called waves, born of water-drops and sent forth by the wind.

प्रदीपादीपिभिर्देवि तथा वर्तिभिर्लम्भिभिः¹ ।

त्रिःसप्तनारकं² वह्नि नृणां शमयसेऽद्विजे ॥३१९॥

319. O goddess, born of the mountain, you pacify the fire of three times seven hells for the human beings by means of your waves shining with earthen lamps.

स्नानं ये तु करिष्यन्ति तव पुण्ये नरा जले³ ।

ब्रह्मलोकं गमिष्यन्ति महापातकिनो ऽपि ते ॥३२०॥

320. Those persons who will take bath in your holy water, shall go to Brahmaloka, even if they have committed Great Sins.

यामीं तु यातनां घोरां भ्रुकुटीभङ्गचोदिताम्⁴ ।

स्वप्ने ऽपि⁵ पश्यन्ति ते न ये स्नाताप्सु⁶ सकृत्तव ॥३२१॥

321. Those who bathe even once in your waters, do not see, even in dream, the dreadful tortures of Yama induced by the contraction of his eye-brows.

तव भक्तस्य विप्रस्य नित्यं कर्मानुतिष्ठतः ।

मोक्षदं मुनयः स्नानं गङ्गायां स्वर्गदं विदुः ॥३२२॥

1. कूर्मभिः E

2. नारकिं D

3. जले सुराः A, जले नराः F

4. यामीश्च यातना घोरा भ्रुकुटीभङ्गचोदिताः A, -भ्रुकुटीतटचोदिताः D

5. स्वप्नेऽपि ते न पश्यन्ति DE

6. येषु स्नान्ति C

322. The sages know that for a Brāhmaṇa always performing (his) duties, a bath in you is the giver of salvation and a bath in the Gaṅgā is the giver of heaven.

अतिप्रभावयुक्तासि त्रलोक्यस्यापि पावनी ।

जनित्री सर्वदेवानामुमा देव्यसि नो नदी ॥३२३॥

323. Purifier of even the three worlds, you are possessed of great influence. O goddess, you are Umā, the mother of all gods and not a river.

देवानां त्वं^१ धृतिर्देवि देवानां भारती^२ यथा^३ ।

तृप्तिश्च सर्वभूतानां निम्नगे त्वं सदा भुवि ॥३२४॥

324. O goddess, (you are) the solidity of gods, the goddess Bhārati of gods. O river, you are always the satisfaction of all beings on the earth.

प्रसादं कुरु मे देवि निर्गच्छ भवनादितः ।

अविशुब्धेन मनसा देशस्यास्य हिते रता ॥३२५॥

325. O goddess, do favour upon me. Engaged in the welfare of this country, go further from this abode with an unannoyed mind.

अर्धं देहाद्धरस्य त्वं देवपत्न्यसि नो नदी ।

सिन्धुसंगमनं यावद् धावन्ती याहि^४ मेऽर्शयता ॥३२६॥

326. You are half of the body of Hara. You are the wife of the God and not a stream who while running to meet Sindhu have been requested by me.

1. तु H

2. भारते E

3. Thus A, तथा other MSS.

4. यावन्त्यायाहि A, धावमाने C

पतिस्ते¹ शङ्करस्त्वेको नापरोऽधिष्ठितस्ततः² ।
 सिन्धुसंगमनेनाशु व्रजस्व स्वर्पति शिवम्³ ॥३२७॥

327. Śaṅkara alone is your lord and the ocean is not different from Him. Go quickly to your lord Śiva by meeting the ocean.

निशम्यैवं पुनर्देवी सस्मारोक्तं यथा स्वयम् ।
 स्मृत्वा⁴ सोत्कण्ठिता भर्तु⁵र्गमने मतिमादधे⁶ ॥३२८॥

328. Having heard thus, the goddess again remembered her own saying and becoming eager, made up her mind to go to him.

ततो वेगेन महता सीमन्तमिव कुर्वती ।
 हिमाचलस्य प्रययौ तोयशैलोपमा⁷ नदी ॥३२९॥

329. Then, the stream bearing resemblance to a hill of water, went forth with great force, doing as it were the parting of Himālaya's hair.

ततस्तु संगता नद्या⁸ कृष्णया सह पार्थिव ।
 तथा सरिद्वराभिश्च शतशो ऽथ सहस्रशः ॥३३०॥

330. O king, then she joined the goddess Kṛṣṇā and hundreds and thousands of other nice rivers.

1. पतित्ये A, पतित्वे F

2. यतः C

3. Third and fourth Pādas om. E

4. स्मृता G, स्मिता C

5. Thus CDEF, तस्य A

6. मतिः G

7. Thus D, तोयशैलोपमा G, तोयशीलोपमा A, तोयमार्गेण सा E

8. Thus A, देव्या other MSS.

स्वैराजकानां¹ मध्येन मात्राणां चैव भागशः ।

भोगप्रस्थमतिक्रम्य गङ्गाया सह संगता ॥३३१॥

331. Passing through the middle of Svairājakas and a part of Mātras, and crossing Bhogaprastha, it joined the Gaṅgā.

एषा हि² पापशमनी वितस्ता निम्नगोत्तमा ।

कश्यपस्य तु वाक्येन लक्ष्म्या सह गता क्षितिम् ॥३३२॥

332. Verily this sin-destroying Vitastā—the best of the rivers—appeared on the earth in the company of Lakṣmī, due to the instruction of Kaśyapa.

अदितिश्च दितिश्चैव शची च मनुजेश्वर ।

तपनस्य सुता या च या च गङ्गा सरिद्वरा³ ॥३३३॥

333. O king, (there appeared) also Aditi, Diti, Śaci, the excellent river Gaṅgā and the daughter of the Sun, i.e. Yamunā.

एवं वसन्त्यां⁴ प्रययौ⁵ कश्मीरायां⁶ चतुर्युगम्⁷ ॥३३४॥

पूर्णे चतुर्युगे तस्मिन् कृत्वा धान्यादिसङ्ग्रहम् ।

आश्वयुज्यामतीतायां निर्ययुर्मानवा बहिः ॥३३५॥

334-35. Living thus in Kaśmīrā the four aeons passed. After the completion of those four aeons, at the end of the

1. स्वराजकानां D

2. एषासी CG

3. इति नीलमते वितस्ताजन्म add DEGH, इति श्री नीलमत-पुराणे वितस्ताप्रसादवर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C Then follows बृहदश्व उवाच CD, verb om. FG

4. वसन्त्या A, वसन्तु C

5. प्रययुः C

6. कश्मीरेषु C

7. चतुर्युगाः C

month of Āśvayuj, the human beings went out after having made collections of rice etc.

काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यो वृद्धो ब्राह्मणपुङ्गवः¹ ।

न निर्जगाम निर्वेदाच्चोदितोऽर्थेन भाविना ॥३३६॥

336. An old good Brāhmaṇa named Candradeva—descendant of Kaśyapa—did not go out due to despondancy and due to being ordained by future events.

क्रीडानिमित्तं च² भयान्निकुम्भस्य न घातितः ।

ब्राह्मणेन³ पिशाचास्तु⁴ चिक्रीडुस्तेन ते तदा⁵ ॥३३७॥

रज्जुबद्धेन तु यथा पक्षिणा नृप दारकाः ।

कल्यमानः⁶ पिशाचैस्तु निर्वेदं परमं ययौ ॥३३८॥

337-38. He was not killed due to the fear of Nikumbha and also for the sake of sport. The Piśācas, then, played with that Brāhmaṇa as the little boys (play) with a bird tied to a string. Agitated by the Piśācas, he obtained complete indifference (to worldly objects).

हिमेन शीतेन तथा पिशाचैः

संपीड्यमानो द्विजवृद्धवर्यः⁷ ।

बभ्राम तत्रैव विमूढचेता

भ्रमन् ययौ यत्र स नागराजः ॥३३९॥

1. मानवपुङ्गवः E

2. तु H

3. Thus GH, ब्राह्मणोऽसी C ब्राह्मणैस्तः other MSS.

4. पिशाचैस्तु G, पिशाचाश्च H, पिशाचैस्तः C

5. Second and third pādas of this verse om. D

6. काल्यमाना AD

7. द्विजवर्यवृद्धिः G

339. Oppressed by the Piśācas and with cold and snow, that old good Brāhmaṇa roamed with a perplexed mind and while roaming, he reached (that place) where (lived) that king of the Nāgas.

यस्मिन् देशे त्वनन्तेन हलं पूर्वं निवेशितम्¹
तत्र नीलस्य वसतिः पूर्वमेव सुभाविता ॥३४०॥

340. At the place where Ananta had formerly fixed his plough, there (existed) since olden times, the highly exalted abode of Nila.

एतस्मिन्नेव काले तु नीलो नागपतिर्विभूः³ ।
सेव्यमानो निकुम्भेन पिशाचेन महात्मना ॥३४१॥

नागैश्चात्पुल्वणैः⁴ भूमैः पर्यङ्कवरमाश्रितः ।
आस्ते गिरिवरस्याधो घनदस्य महात्मनः ॥३४२॥

341-42. At that very time, the mighty Nila, the lord of the Nāgas, seated on a hie couch under Dhanada, the best of the mountains, was being served by the high-souled Piśāca Nikumbha and highly powerful and dreadful Nāgas.

नागास्तं नागराजानं नागकन्याश्च भूरिशः ।
उपासन्त महात्मानं कश्मीरायां⁵ कृतालयाः ॥३४३॥

343. The Nāgas and the Nāga-maidens who had made their abodes in Kaśmīrā, waited in large numbers upon that Nāga-king.

-
1. फलं सर्वं निवेदितम् G, फलं पूर्वं निवेदितम् H
 2. नाम—A
 3. Thus corrected from प्रभुः by H
 4. उल्वलैः E
 5. कश्मीरेषु C

केचित् स्तुवन्ति राजानं केचिद् बीजन्ति पन्नगाः¹ ।

केचिद् वरासनगतं² पर्युपासन्ति³ धार्मिकम् ॥३४४॥

344. Some of the Nāgas were praising the king, the others were fanning (him), while others, again, were waiting upon him, the pious one seated on an excellent couch.

तेषां मध्यगतं नीलं नीलाञ्जनचयोपमम् ।

मुकुटेनार्कवर्णेन कुण्डलैश्च विराजितम् ॥३४५॥

विद्युद्द्योतित⁴वर्णेन वाससैकेन⁵ शोभितम् ।

चन्द्ररश्मिनिकाशेन तथा चीनांशुकेन⁶ च ॥३४६॥

वितानेन विचित्रेण किङ्किणीजालमालिना ।

तथा फणशतैर्भोमैः सप्तभिः संविराजितम्⁸ ॥३४७॥

रत्नोज्ज्वलदीप्तरत्नै⁹र्ज्वालामालासमाकुलम् ।

तं दृष्ट्वा चन्द्रदेवस्य नीलोऽयमभवत्¹⁰मतिः ॥३४८॥

नूनं¹¹ प्रसादात्तस्यैव भुजङ्गाधिपतेः¹² प्रभोः ।

-
1. First two pādas om. A,—वन्दन्ति भूरिशः H
 2. Thus CH, वरासनगताः other MSS.
 3. पर्युपासन्त CH
 4. Thus A, विद्युद्द्योत other MSS.
 5. वससैकेन A
 6. दीनांशुकेन च DF
 7. फणिशतैः F
 8. Thus C, तं विराजितम्, D सुविराजितम् A
 9. Thus ADEF,—दीपरत्नैः C
 10. Thus other MSS, अवदन् A
 11. ततः C
 12. Thus E, भुजगाधिपतेः H

सोपसर्प्य¹ द्विजो नागं कृत्वा प्राध्ययनं² पुरः ॥३४९॥

जानुभ्यामवनिं गत्वा तदा स्तोत्रमुदीरयत्³ ॥३५०॥

345-50. Seeing in their midst, Nila, resembling a mass of black antimony, shining forth with his ear-rings and the diadem of sun-like colour, adorned with one garment shining like the lightening, and the China-silk resembling the rays of the moon, shining due to a variegated canopy decorated all around with rows of little bells and due to seven hundred terrible snake-hoods radiant with jewels and surrounded by garlands of effulgence spread forth by gems of the lamps studded with gems, Candradeva thought "This must be Nila." Due to the favour of that mighty lord of the serpents, that twice-born approached the Nāga, did obeisance, touches, the earth with his knees and then pronounced the hymn of praise.

चन्द्रदेवः

नमस्ते नागराजेन्द्र नील नीलोत्पलद्युते ।

नीलमेघचयप्रहृष्य नीलतोयकृतालय ॥३५१॥

फणानां त्वं शतैर्नाग शोभसे सप्तभिः सदा ।

सप्तसप्तिरिवाचिष्मान् राजसे त्वं गभस्तिभिः ॥३५२॥

351-52. Candradeva said: "Salutation to you, O Nila, sovereign-king of the Nāgas, possessed of lustre like that of the blue lotus, resembling a mass of blue clouds, having abode

1. उपसर्प्य G

2. परिक्रमं A, प्रक्रमणं C, स्वस्त्ययनं H

3. उदीरयेत् DEFG, उदैरिरत् C

इति नीलदर्शनम् add DEF, इति श्री नीलमते H, इति नीलमते नीलदर्शनम् A, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवनीलपरिज्ञानं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः

Then follows चन्द्रदेव उवाच C, verb om. A

Ed. Leiden v.v. 338b-340

in dark blue waters, you shine, O Nāga, with seven hundred hoods, You blaze forth like the seven-horsed sun, with rays.

त्वं नील नीलार्थ¹ विनीतपापं

देवेश देवैरपि दृश्यसे² स्वंः ।

नागेन्द्र³ भोगीन्द्र⁴ इवाम्बरस्थो⁵

ध्यानेन विद्वद्भिरिवामृताख्यः⁶ ॥३५३॥

353. O Nila of dark blue complexion, O lord of the gods, G king of the Nāgas, you —chief of the hooded ones, sitting in the sky and called immortal—are seen, as it were, through meditation, by your own gods who are wise and who have subdued sins.

त्वं नील यज्ञेश⁷ इवासनस्थो⁸

वेदार्थविद्भिर्विविधैर्विधानैः ।

संसारकार्येषु⁹ सुयागकृद्भिः¹⁰

राराध्यसे मोक्षफलाय विप्रैः ॥३५४॥

354. O Nila, enthroned like the lord of sacrifice you are propitiated with various rites, for the attainment of salvation,

1. Thus C, corrected thus from नीलार्थि by G, latter reading other MSS., गत्वा तथा नीलार्थिपापैः A, गत्वा नील नीलार्थि पापैः H

2. नेदयसेद्वा C

3. ध्यानेन E

4. भोगेन्द्रमिव FGH

5. अम्बरस्थं FH, अम्बरस्ते G, अम्बरस्थे other MSS.

6. अपीड्यमानः C, इवामृताख्यम् other MSS.

7. Thus C, यज्ञेशमिव other MSS.

8. Thus C,—स्थम् other MSS.

9. संस्कारकार्येषु B

10. सनागकृद्भिः B, सुरागकृद्भिः C

by the Brāhmaṇas who know the meaning of the Vedas and perform proper sacrifices in worldly matters.

नागेन्द्र¹ नीलार्चिरिवामरेन्द्रं
 विज्ञायसे सूर्य² इवाम्बरस्थः³ ।
 त्वं⁴ नील नीलार्चिरिव⁵ ज्वलानो⁶
 भक्तस्य⁷कार्याणि च साधयानः⁸ ॥३५५॥

355. O lord of the Nāgas, the chiefs of the gods recognize you as fire and as the sun in the sky. Shining like fire, O Nila, you accomplish the deeds of your devotees.

दृष्टो⁹ मया हेतुभिरापतन्तं
 सर्वस्य जन्तोर्वससे यतोऽद्य ।
 स्मृतस्ततो मोक्षय मेऽतिदुःखात्
 त्रायस्व विप्रस्य नमो नरेन्द्र¹⁰ ॥३५६॥

356. By me you have been seen as appearing for some reason, though you dwell in all the beings. Then remembered, you release⁶ me from the great calamity. Salutation to you, O lord of men, protect (this) Brāhmaṇa.

-
1. नागेश नीलार्चिरिवामरेशः C
 2. Thus C, सूर्यम् other MSS.
 3. Thus C, —स्थम् other MSS.
 4. Thus ABCDE, त्वां E
 5. Thus C, नीलार्चिम् other MSS.
 6. उज्ज्वलंश्च C, ज्वलंश्च G, ज्वलन्तं ABDEFH
 7. स्वभक्तकार्याणि G
 8. विद्यास्यमानः C, साधयन्तम् other MSS.
 9. Thus C, दृष्टं other MSS.
 10. नागेन्द्र DEF

त्वं नील¹ नीरौघचयप्रकाशो

विराजसे² विष्णुरिवामरेशः³ ।

विधे विंघाता रमसे⁴ यमेशं⁵

त्वं⁶ वासुदेव⁷ प्रणतः सदैव⁸ ॥३५७॥

357. O Nila, shining with the multitude of water-torrents, you shimmer like Viṣṇu, the lord of the immortals. Being a creator of the creator, you enjoy the company of the lord of Yama and always bow down before Vāsudeva.

त्वां⁹ नील नीलाम्बर नीलनेत्र¹⁰

आकाशवत् सर्वगतं सुरेशम् ।

ध्यात्वा¹¹ नरो योऽप्यजितेन्द्रियो वा

नागेन्द्र मुच्येत तव प्रसादात् ॥३५८॥

358. Clad in blue raiment and possessed of blue eyes, O Nila, O lord of the Nāgas, even a man of unrestrained senses who contemplates you—the lord of the gods and all pervading like the Ether—is saved by your grace.

1. नीर G

2. Thus B, विडौजसे ADFGHD

3. Thus AC, अमरेशं H, अमरेशः other MSS

4. रमसी A

5. यमीशं A, फणीश C

6. त्वां C

7. वासुदेवं CG

8. प्रणतोऽस्मि नित्यम् C.

Third and fourth pādas of v. 357 and first two pādas of v. 358 om. H

9. त्वं ABDEF

10. नेत्रम् AFG

11. ध्यायन् C

नील त्वामेव वेदार्थं जगु वेदाः सनातनम् ।

ध्येयं ब्रह्म¹ मुमुक्षूणां कामिनां चार्थसाधनम् ॥३५९॥

359. O Nila, the Vedas have sung about you—the eternal one—as the essence of the Vedas, the object of worship in the fire, the fulfiller of the desires of those who seek salvation and those who are ambitious (of material gain).

त्वत्प्रकाशं यतो² ब्रह्म निष्कलं निर्मलं³ परम् ।

सूक्ष्मतो व्योम⁴निर्विघटं सर्वगान्नैरकृत्रिमम् ॥३६०॥

360. Illumined by you the Brahma is indivisible, pure and the highest. Due to its minuteness, it is called Ether and is even with all the limbs, uncreated.

अकिञ्चन्याववस्तस्त्वम⁵तिसूक्ष्मस्य नो पृथोः⁶ ।

अर्थाश्रयान् महार्थत्वं⁷ तव⁸ तस्याक्षरस्य च⁹ ॥३६१॥

361. O Akiñcanya, you, too, have not been able to explain the true essence of that highly minute (and still) great one. For being the support of all the elements, you are the great essence of your ownself and of that imperishable one,

कद्रूः पुत्रसहस्रेण नागराजेन्द्र शोभिता ।

त्वया तु राजते¹⁰स्त्यर्थं विष्णुनैवादितिर्यथा ॥३६२॥

-
1. ब्रह्म H
 2. इतो A
 3. निर्मलं निष्कलं C
 4. येन—CH
 5. अकिञ्चनोऽसि देव त्वम् C
 6. अति सूक्ष्मोसि च पृथुः C
 7. अर्थाश्रयो महार्थत्वं C
 8. स्तव्यः C, तत्र H
 9. तस्याक्षरस्य E
 10. शोभते E

362. O Lord of the Nāga-kings, Kadrū adorned with a thousand sons shines exceedingly by you only as Aditi by Viṣṇu only.

त्वमेव तपसात्यर्थं तथा विद्योतसे प्रभो¹ ।

तोयं हिमं शीकरं च² तथा मुञ्चसि धार्मिक³ ॥३६३॥

363. O Lord, you alone shine so much with penance and send forth water, snow and showers.

प्रजापतिः कश्यपो हि सर्वभूतपिता प्रभो⁴ ।

त्वया तु शोभतेऽत्यर्थं पुत्रेणात्यन्तधार्मिक ॥३६४॥

364. O highly pious one, Prajāpati Kaśyapa—the father of all beings—is adorned exceedingly by having you as a son.

त्वयि धर्मश्च सत्यं च क्षमा च सततं प्रभो ।

देवासुरविमर्षेषु शतशोऽथ सहस्रशः ॥३६५॥

त्वया⁵ विनिहता⁶ दैत्या देवब्राह्मणकण्टकाः ।

वरदस्त्वं वरेण्यश्च सुरारिबलहा⁷ प्रभो⁸ ॥३६६॥

365-66. O Lord, in you there is piety, truth and forbearance. In the wars amongst the gods and the demons, you have slain hundreds and thousands of the demons who were (like) thorns for the gods and the Brāhmaṇas. O mighty one, you

1. तथा E

2. शीकरं F

3. These two pādas om. AH

4. These two om. AH

5. तदा C

6. विनिहतो C

7. वरारि—ACEFG वारिबलहा H

8. Thus A, विभो other MSS.

are the giver of the boons, worthy of attainment and slayer of the armies of the enemies of the gods.

भक्तानुकम्पी भक्तश्च देवदेवे जनार्दने ।
तस्यातिदयितश्चासि यथा नागः स वासुकिः ॥३६७॥

367. Having compassion on your devotees, you are highly devoted to Janārdana, the god of the gods. You are exceedingly dear to Him as is that Nāga Vāsuki.

धनदस्ते सखा नाग यथा शर्वस्य नित्यदा ।
धनदश्चासि भक्तानां¹ धनेश इति विश्रुतः ॥३६८॥

368. O Nāga, the Dhanada ("Wealth-giver", the name of a mountain) is always your friend as of Śiva. Well-known as the lord of wealth, you give wealth to (your) devotees.

नागानां त्वं गतिं नित्यं देवानामिव² वासवः ।
भक्तिमानस्मि ते नित्यं तच्च जानासि धार्मिक³ ॥३६९॥

369. You are the refuge of the Nāgas as Indra is of the gods. O pious one, know that I am full of devotion for you.

नील उवाच
स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ दिष्ट्याऽसि मेऽन्तिकम् ।
अर्चनीयोऽसि विप्रेन्द्र ह्यतिथिस्त्वं मतो मम⁴ ॥३७०॥

370. Nīla said: "Hail to you, O best among the twice-born. O lord of the Brāhmaṇas, Luckily you have approached

1. दैत्यानां E.

2. अपि H

3. नीलमते नीलस्तोत्रम् add ADEFG, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चन्द्रदेवकृतं नीलस्तोत्रवनं नामकोनचत्वारिंशोऽध्यायः C

4. 370 b occurs before 370 a in E

me and are to be honoured as you have been regarded as a guest by me.

वरं वरय भद्रं ते ययेष्टं मनसि प्रियम् ।

गृहं च मे तथा पश्य तत्र आस्त्व¹ च ययामुत्तम् ॥३७१॥

371. Happiness to you ! Ask for a boon which is desired by you and is dear to your heart. Visit my home and stay there as it may please you."

चन्द्रदेवः²

अवश्यं मे³ वरो देयस्त्वया नागेन्द्रसत्तम ।

वरयामि वरं देव तं मे त्वं दातुमर्हसि ॥३७२॥

372. Candradeva (spoke): "O best among the Nāga-chiefs, you must give me a boon. I ask for a boon and you are worthy of granting that to me.

कश्मीरायां⁴ जनो नित्यं वसतां भीमविक्रम ।

विलश्यते हि सदा लोको निष्क्रमन्⁵ प्रविशन् पुनः ॥३७३॥

373. O possessed of terrible prowess, let the human beings live constantly in Kaśmīrā. The people are always oppressed in going away and coming again.

गृहाणीह नरास्त्यक्त्वा गुराणि विविधानि च ।

वसन्तु त्वत्प्रसादेन वरमेतद्वृत्तं⁶ मया ॥३७४॥

1. Thus C, तत्रास्त्व other MSS.

2. उवाच add G

3. Thus A, मे other MSS.

4. कश्मीरेषु CG

5. निष्क्रमन् CG

6. वर एष वृत्तो CG

374. Leaving their homes and cities of various sorts, the human beings¹ May they live (here) with your favour. This is the boon I solicit for.

नीलः²

एवमस्तु द्विजश्रेष्ठ वसन्तिवह नराः सदा ।

पालयन्तस्तु³ मद् वाक्यं केशवाद् यन्मया श्रुतम् ॥३७५॥

375. Nila (said): "O best among the twice-born, it will be so. Acting upon my instructions received by me from Keśava, the human beings may live here constantly."

बृहदश्वः⁴

एवमुक्त्वा तदा नीलो ब्राह्मणं त्वं निवेशनम्⁵ ।

नीत्वा सम्पूज्य सम्भोज्य⁶ ब्राह्मणस्य⁷ यथाविधि ॥३७६॥

कश्मीरायां वसत्यर्थं⁸ माचाराणि⁹ जगाद वै ।

द्विजश्चोवास षण्मासान् सुखं¹⁰ नीलनिवेशने ॥३७७॥

376-77. Saying thus, Nila took the Brāhmaṇa to his home, worshipped him, fed him properly and told him the practices (to be followed) for living in Kaśmīrā. The Brāhmaṇa also lived happily in the home of Nila for six months.

चैत्र्यां ततो व्यतीतायां प्राविशत्¹¹ सर्वतो जनः¹² ।

राजा वीरोदयाल्यश्च हस्त्यश्वैर्बद्धभिर्बृतः ॥३७८॥

-
1. Some verses seem to be lost here.
 2. उवाच add CG
 3. पालयन्तु च A
 4. उवाच add CD
 5. First two pādas of this verse om. A
 6. सम्भोज्य सम्पूज्य CG
 7. ब्राह्मणं तं CG, ब्राह्मणं च H
 8. काश्मीरवासहेत्यर्थं CG
 9. सदाचारां CG
 10. Thus corrected from सुखी by A, former reading H, सुखी C
 11. प्राविशन् CG
 12. जनाः CG

378. When the (full moon night) of Caitra had passed, men poured in from all sides and there came also the king named Virodaya surrounded by many horses and elephants.

प्रविष्टे तु¹ जने तस्मिन्² द्विजो नीलेन योजितः
युवा जनौघसहितो³ ययौ वीरोदयं⁴ नृपम् ॥३७९॥

तस्य सर्वं⁵ यथा वृत्तं कथयामास स द्विजः⁶ ।
राजापि सर्वलोकेषु कथयामास पार्थिव ॥३८०॥

379-80. When the human beings had entered, the young Brāhmaṇa appointed by Nila approached king Virodaya with hoards of wealth and related to him the whole account. The king also related the whole incident to all the people.

नीलोक्तं वचनं कुर्वन्ततः प्रभृति वै जनः ।
उवास सततं हृष्टः कश्मीरायां⁷ कृतालयः ॥३८१॥

381. Since then, human beings acting upon the instructions of Nila lived happily in Kaśmirā after constructing houses there.

कृत्वा पुराणि ग्रामाणि⁸ तीर्थान्यायतनानि च ।
गृहाणि च विचित्राणि ह्युवास⁹ वर्सति जनः ॥३८२॥

-
1. प्रविष्टेषु CG
 2. जनौघेषु CG
 3. जनौघसहितो AH
 4. वीर्योदयं H
 5. मम्यक् E
 6. Thus corrected from स द्विजः by A
 7. कश्मीरेषु CG
 8. ग्रामांश्च CG
 9. चकार CG उवास A

382. Having constructed various sorts of houses, temples, sacred places, villages and cities, the people lived in that dwelling-place.

ततः¹ प्रभृति देशेऽस्मिन् स्वल्पं हि पतते² हिमम् ।
जनस्तु³ नीलवचनं⁴ पालयत्येव नित्यशः⁵ ॥३८३॥

383. Since then, very little snow falls in this country and the people always obey the words of Nila.

वैशम्पायनः⁶
एवमुक्तः स गोनन्दो⁷ बृहदश्वेन भूभुजा⁸ ।
पप्रच्छ भूयस्तमृषि जातकौतूहलस्तदा⁹ ॥३८४॥

384. Vaiśampāyana (said): Told thus by Brhadaśva, king Gonanda, possessed of curiosity, asked that sage again:

कान्याचाराणि¹⁰ नीलेन चन्द्रवेवाय भार्गव ।
पुरा प्रोक्तानि¹¹ चैतानि¹² कथयस्व महाद्युते¹³ ॥३८५॥

-
1. तदा C
 2. निपतति CG
 3. जनाश्च CG
 4. वाक्यानि CG
 5. पालयन्तोऽनिशं मुदा CG,—सर्वदा E, नित्यदा H
 6. उवाच add CG
 7. गोविन्दो DH
 8. भूमिपः CG
 9. गोनन्दः add CG, उवाच add C
 10. का आचाराश्च CG
 11. प्रोक्ताश्च CG
 12. तान् मह्यं CG
 13. महामते CG, महामहे A

385. O descendant of Bhṛgu, possessed of great lustre, tell me as to which were the holy practices which Nīla, formerly, pronounced to Candradeva?

बृहदश्वः¹

रौक्मपीठस्थितं² विप्रं नागः पर्यङ्कमाश्रितः³ ।

उवाच यत्तदा राजस्तच्छृणुष्व समाहितः ॥३८६॥

386. Br̥hadaśva (said): O king, listen attentively to that which the Nāga—seated on a couch—told the Brāhmaṇa seated on a silver stool.

नीलः⁴

प्रणिपत्य हृषीकेशं पराशरं गुरुं⁵ हरिम् ।

कश्मीरायां⁶ वसत्यर्थं⁷ वक्ष्याम्याचरणं तव ॥३८७॥

387. Nīla (said): "Having bowed before Hr̥ṣikeśa Hari the preceptor of Parāśara, I shall relate to you the practice (to be followed) for living in Kaśmīrā.

आश्वयुज्यां निकुम्भस्तु नित्यमायाति काश्यपः⁸ ।

हत्वा पिशाचान् संङ्ग्रामे बालुकाणवगान् बहून् ॥३८८॥

388. O son of Kaśyapa, on Āśvayujī always, there comes Nikumbha, after killing in battle, many Piśācas gone to the sea of sand.

1. उवाच add C

2. शैव्यं पीठं स्थितो A, रौक्मपीठस्थितो नागः H

3. पर्यङ्कञ्च तथाश्रितः AH, पर्यङ्कमाश्रितः G

4. उवाच add CG

5. चराचरगुरुं A, पराशरगुरुं H

6. कश्मीराणां CG

7. च सत्यर्थं A

8. कश्यप A

पूजार्थं तस्य कर्तव्या¹ कामुदी² तां निबोध मे³ ॥३८९॥

389. The full moon night should be celebrated for his worship. Know that from me.

सुधावदाताः⁴ कर्तव्याः⁵ पूजिताश्च तथा गृहाः⁶ ।

पुम्भिः स्नातानुलिप्तैश्च भाव्यं⁷ बालैर्विशेषतः ॥३९०॥

390. The houses should be white-washed and worshipped. Men, especially the children, must take bath and anoint themselves.

न भोक्तव्यं दिवा चापि तद्भिनं पुरुषैः सदा⁸ ।

केवलं भोजनं देयं बालातुरजनस्य च ॥३९१॥

391. Men should not eat anything on that day. Food should be given only to the children and the sick.

सफलैः⁹ पुष्पसङ्घातैः¹⁰ पूजनीयास्तदा¹¹ गृहाः¹² ।

चन्द्रोदये ततः प्राप्ते सम्प्रज्वाल्य हुताशनम् ॥३९२॥

-
1. कर्तव्यः F
 2. कामुदी C
 3. ते CG, second pāda om. EF
 4. सुधावधाता A
 5. कर्तव्या om. H
 6. ग्रहस्तथा F, First two pādas om. EF
 7. सार्धं E
 8. सह A
 9. भोजनैः E, सत्फलैः CG
 10. Thus A, सफलैः पत्रैः E पत्रसंघातैः CGH
 11. तथा CG
 12. ग्रहाः E

रुद्रं चन्द्रमुमां स्कन्दं नासत्यौ नन्दिनं तथा ।

पूजयित्वा^१र्घमाल्यादिनैवेद्यं^२ इच पृथक् पृथक् ॥३९३॥

392-93 The houses should be worshipped with heaps of leaves along with fruits. Having kindled fire after the rise of the moon, one should worship Rudra, moon, Umā, Skanda, two Nāsatyas and Nandī, each one separately with water of honour (argha), garlands and eatable offerings.

ततः पूजा निकुम्भस्य कर्तव्या कृसरेण तु ।

आदित्यपुत्रो रेवन्तः^२ सादवः^३ पूज्यश्च^४ मानवः ॥३९४॥

394. Then Nikumbha should be worshipped with Kṛsara (rice mixed with pulse). Men possessed of horses should worship Revanta, the son of Āditya.

पूजनीया च^५ सुरभि^६ गोमिदभिः पुरुषैस्तथा^७ ।

येषां च छागलाः^८ सन्ति तैश्च पूज्यो द्रुताशनः ॥३९५॥

395. Persons possessing cows should worship Surabhi and those who have got goats should worship fire.

औरभ्रिकै^९स्तथा देवः पूजनीयो जलाधिपः

येषां सन्ति करीन्द्राश्च^{१०} तैश्च पूज्यो गणाधिपः ॥३९६॥

1. Thus A, पूजनीयाश्च—D, पूजनीयाश्चमाल्यादिनैवेद्यं F, पूजयेत् च सन्माल्यैः CG, पूजनीयाश्च माल्याद्यैः H

2. Thus CH, रेवन्दः other MSS.

3. Thus DEF, सादवः ACG

4. पूज्यः स H

5. पूजनीयाश्च CG, पूजनीयश्च H

6. मुनयो CG

7. तदा H

8. Thus CDEFH, छशिलाः A

9. औरभ्रिकैः A

10. करीन्द्राणि ed Leiden, करीन्द्रा वै H

Ed. Leiden v.v. 381-384

396. Shepherds should worship the god (Varuṇa), the lord of waters, and those who own elephants should worship the lord of the Gaṇas.

कृत्वाग्निहवनं पश्चात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान् ।
प्रयुज्य चात्मनः पूजां भोक्तव्यं मांसवर्जितम् ॥३९७॥

397. Having performed sacrifice in the fire and having worshipped the best Brāhmaṇas, one should worship one's ownself and eat vegetarian food in the company of friends, servants, wife, children etc.

सार्धं भृत्यैस्तथा मित्रैर्दारापत्यादिभिस्तथा ।
वस्तव्या² च निशा सैव वह्नेः पार्श्वरतै³ नरैः ॥३९८॥

398. That night should be passed by men in the vicinity of fire, amidst all sorts of vocal and instrumental music mingled with the sound of conches.

शङ्खवादरवोन्मिश्रं गीतवाद्यैश्च⁴ नित्यशः⁵ ।
नेया भवति राजेन्द्र तथा प्रेक्षणकैः⁶ शुभैः ॥३९९॥

तथा प्रभातसमये स्वनुलिप्तैः⁷ स्वलङ्कृतैः ।
वह्निपूजा च कर्तव्या मङ्गलालभनं तथा ॥४००॥

399-400. O king, (that night) should be passed with good dramatic performances. Then, early in the morning, the persons—well anointed and well adorned—should perform fire-worship and the ceremony of touching auspicious things.

1. Thus A, मित्रैस्तथा भृत्यैः DEH

2. वास्तव्या H

3. वह्निपार्श्वरतैः CG

4. गीतवाद्यैश्च CG

5. सर्वशः CDEFH

6. प्रेक्षणकैः A

7. Thus CG, स्वानुलिप्तैः ADE

भोक्तव्यं सह मित्रैश्च क्रीडितव्यं यथासुखम् ।
सुप्तव्यं¹ तां² तथा रात्रिं³ द्वितीयायामनन्तरम्⁴ ॥४०१॥

401. One should feast in the company of friends and should play to one's contents. One should sleep that night, and afterwards, on the next one.

कर्मनेनानुलिप्ताङ्गैः क्रीडितव्यं तथा⁵ नरैः⁶ ।
सुहृदः कर्मनेनापि⁷ लेपयद्भि⁸ रितस्ततः ॥४०२॥

कामार्थवादिभिस्सर्वै⁹ स्तल्लिङ्गार्थप्रबोधकैः ।
गन्तुं¹⁰ गम्यविशेषैश्च विविधैश्च सुभाषितैः ॥४०३॥

अश्लीलं वदमानैश्च¹¹ त्वा¹² क्रोशद्भिस्तथा द्विज¹³ ।
तस्मिन्नहनि पूर्वाह्णे निकुम्भस्यानुयायिनः¹⁴ ॥४०४॥

आविशन्ति नरान् सर्वान् पिशाचा घोरदर्शनाः ।
यश्चैवं कुरुते तस्य ह्¹⁵ यपराह्णे तदा तनुम् ॥४०५॥

-
1. स्वप्तव्यं CG
 2. च CG
 3. तस्यां CG
 4. द्वितीयस्यां निशीच्छया CG
 5. यथा F
 6. वरात् C, भरात् G
 7. अपि om. and space left H
 8. लेपनीयाः CGH
 9. कामार्थवादनिरतैः CG
 10. भर्तृ गम्य—DE
 11. अश्लीलानि वदद्भिश्च CG
 12. तथा CG, हि H
 13. एव च CG, द्विजैः H
 14. Fourth pāda om. A.
 15. Thus CDE, हि om. and absence of सन्धि A

त्यक्त्वा स्नातस्य गच्छन्ति शपन्ते¹ चाप्यकारणम् ।
ततः स्नातंश्च कर्तव्यं केशवस्यार्चनं नरैः ॥४०६॥

402-6. People—with all parts of their bodies smeared with mud; besmearing their friends here and there with mud; speaking, for the sake of love, various beautiful utterances concerning persons having sexual intercourse and the women fit for cohabitation, instigating sex-instinct; saying indecent words and crying aloud—should play. On that day, in the morning, the Piśācas of dreadful sight—the followers of Nikumbha—enter all the human beings. In the evening, they leave the body of one who does so and is bathed and enter that of another, cursing him, who does not do so. Then the bathed persons should worship Keśava.

सम्पूज्य विप्रान् भोक्तव्यं तनुलिप्तैः³ स्वल्पङ्कृतैः⁴ ।
मित्रानुजीविभिः सार्धं दारापत्यादिभिस्तथा⁵ ॥४०७॥

ततः प्रभृति वृष्मासान् स्वेषु वेश्मसु मानवैः ।
अग्निः सन्निहितः कार्यो रात्रौ विप्रविशेषतः ॥४०८॥

407-8. With their bodies anointed and well-adorned, they should worship the Brāhmaṇas and feast themselves in the company of friends, servants, wives and children. Since then, the human beings, especially the Brāhmaṇas, should keep the fire kindled in their houses, at night, for a period of six months.

1. शापान्ते E
2. चास्य कारणम् A, करणाद्घुवम् CG
3. लिप्तदेहैः CG
4. सुसंयतैः H
5. दारापत्यसमन्वितम् CG

रात्री दीपश्च दातव्यो¹ मासमेकं बहिर्गृहात् ।
यावत्कार्तिकमासस्य पौर्णमासी² द्विजोत्तम ॥४०९॥

एषा तु कौमुदी नाम तिथिः कार्या शिवप्रदा³ ।
ततः पक्षे व्यतीते तु कर्त्तव्या सुखसुप्तिका ॥४१०॥

409-10. A lamp should be placed outside the home, at night, for one month. Till the full-moon night of Kārttika, this Kaumudī—the giver of bliss—should be celebrated. Then after the passing away of that fortnight, there should be the celebration of “Sleep with happiness” (Sukha Suptikā).

पञ्चदश्यां यथा विप्र तथा मे गदतः शृणु ।
तस्यां⁴ दिवा⁵ न भोक्तव्यं बालातुरजनं विना ॥४११॥

411. O Brāhmaṇa, listen to me who am saying as to how is that to be celebrated on the fifteenth. None except the sick and the children should take meals on that day.

सूर्ये त्वस्तमनुप्राप्ते पूजयित्वा करीषिणीम् ।
दीपवृक्षास्ततो देया देवतायतनेषु च ॥४१२॥

चतुष्पथश्मशानेषु नदीपर्वतवेदमसु ।
वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु चत्वरैष्वापणेषु च ॥४१३॥

412-13. After sun-set, one should worship Lakṣmī and then lamp-trees should be placed in the temples of the gods, cross-

1. कर्त्तव्यो H

2. पौर्णमासी DE

3. शुभप्रदा DF. After this occurs नील उवाच EG, नीलः AF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्वयुजीमहवर्णनं नाम प्रथमोऽध्यायः नील उवाच C

4. तस्या A

5. देव्या A

ings of the roads, cremation grounds, rivers, hills, houses, bases of trees, cow-pens, court-yards and shops.

वस्त्रैश्चैवापणाः सर्वे कर्तव्या द्विज शोभिताः¹ ।

वीपमालापरिक्षिप्ते प्रदेशे तदनन्तरम् ॥४१४॥

स्वलङ्कृतेन² भोक्तव्यं द्विजेन्द्र नववाससा³ ।

सुहृद्भिर्बन्धुभिः⁴ सार्धं ब्राह्मणैः⁵ श्चानुयायिभिः ॥४१५॥

414-15. O twice-born, all the shops should be decorated with clothes. After that, in the place surrounded by rows of earthen lamps, O lord of the twice-born, a person, well adorned and dressed in new, should eat in the company of friends, relatives, the Brāhmaṇas and servants.

ततः प्राप्ते द्वितीयेऽह्नि स्वनुलिप्तैः स्वलङ्कृतैः ।

क्रीडितव्यं तदा⁶ द्यूतैः श्रोतव्यं गीतवादितम् ॥४१६॥

416. Next day, the persons—well anointed and well decorated should gamble and listen to vocal and instrumental music.

विशेषवच्च भोक्तव्यं⁷ पूर्वोक्तैस्तैर्जनैः सह ।

तस्मिन् द्यूते जयो यस्य तस्य संवत्सरः शुभः ॥४१७॥

417. They should also feast in the company of the persons mentioned above. For him who wins in that gambling, the year is auspicious.

1. श्चोपशोभिताः CG

2. स्वलङ्कृतैश्च CG

3. नववस्त्रितैः CG

4. Thus A, ब्राह्मणैः other MSS.

5. Thus A, बन्धुभिः other MSS.

6. तु तद् F, तथा A

7. Thus other MSS., गीतवादिकं A

तस्यां रात्र्यां¹ तु कर्तव्यं शय्यास्थानं² सुशोभितम्³ ।
गन्धैर्वस्त्रैस्तथा धूपै⁴ रत्नैश्चैवाभ्यलङ्कृतम्⁵ ॥४१८॥

दीपमालापरिक्षिप्तं तथा⁶ धूपेन⁷ धूपितम् ।
दयिताभिश्च सहितैर्नया⁸ सा च निशा भवेत् ॥४१९॥

418-19. During that night, the place where the beds are placed, should be well-decorated with perfumes, clothes, incense and jewels. It should also be surrounded by lines of lamps and perfumed with incense. That night should be spent by them in the company of wives.

नवैश्च वस्त्रैः पूज्याश्च⁹ सुहृत्सम्बन्धिवान्धवाः ।
ब्राह्मणा भृत्यवर्गाश्च चन्द्रदेव यथाविधि¹⁰ ॥४२०॥

420. O Candradeva, the friends, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be honoured with new clothes and so also the Brāhmaṇas and the servants in the proper manner.

1. रात्रौ CDEFG

2. Thus CDEG, यथास्थानम् A, यथा written above शय्या H

3. सुशोभनम् H

4. Thus CDEFG, दीपैः AH

5. चाप्यलङ्कृतम् CG

6. तदा D

7. धूपेन A

8. नीया A

9. पूज्याश्च नूतनवासोभिः CG

10. नील उवाच add CDEG, नीलः AF, इति श्री नीलमते नीलः add H, दीपमाला विधि added on the margin by another hand H, इति श्रीनीलमतपुराणे दीपमालाया वर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः । Then follows नील उवाच C

एकादश्यां ततो रात्रौ शुक्लपक्षस्य मानवः ।
सोपवासो हरिं देवं नृत्तगीतैर्विबोधयेत् ॥४२१॥

421. On the eleventh night of the bright half of the month, the man observing fast should wake up God Hari with songs and dances.

आषाढमासि प्रतिमां केशवस्य च^२ कारयेत् ।
सुप्तां तु शेषपर्यङ्के शैलमृद्धेमदाहभिः^३ ॥४२२॥

ताम्रारकूटरजतैश्चित्रे वापि निवेशयेत् ।
लक्ष्म्युत्सङ्गतौ पादौ तदा तस्य^५ तु^६ कारयेत् ॥४२३॥

422-23. In the month of Āṣāḍha, Keśava's statue, sleeping on the couch in the form of Śeṣa, should be made of stone, clay, gold, wood, copper, brass, silver or He may be painted in a picture. His feet should be shown in the lap of Lakṣmī.

कार्तिकस्य तु^७ शुक्लान्ते कार्यं तस्य विबोधनम्^८ ।
यथा^९ तथा मे गदतः शृणु त्वं मुनिपुङ्गव ॥४२४॥

424. O excellent sage, know from me the way in which that (deity) is to be awakened at the end of the bright half of Kārttika.

1. Thus DEH नृत्तगीतैः A, नृत्यगीतैः CG
2. Thus A, तु other MSS.
3. शैलमृद्धेमदाहनिः A
4. Thus CDEFGH, रजते A, रचितैः ed Leiden
5. तस्यां CG
6. च A
7. च A
8. निबोधनम् GH
9. तथा F

एकादश्यां तु कर्तव्यं रात्रौ जागरणं¹ तथा ।
गीतैर्नृत्तैस्तथा वाद्यैर्ब्रह्मघोषैस्तथैव च ॥४२५॥

वीणापटहशब्दैश्च पुराणानां च वाचनैः ।
तत्कथाश्रवणैश्चान्यैस्तथा स्तोत्रप्रकीर्तनैः ॥४२६॥

प्रेक्षणीयप्रदानैः⁴ इव भूमिशोभाभिरेव च ।
पुष्पधूपप्रदानैः⁵ इव नैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥४२७॥

425-27. During the night of the eleventh, vigil should be observed with songs, dances, instrumental music, Brahmaghōṣa, the sounds of Vīṇā and Paṭaha, recitation of the Purāṇas, hearing of the Puranic stories, singing of devotional hymns, presentation of dramatic performances, charities, earth-decorations, offerings of flowers and incenses, various sorts of eatable offerings, trees of lamps, and various sorts of fire-worships.

वीपवृक्षैश्च विविधैर्वह्निपूजाभिरेव च ।
भक्ष्यैरपूपैः शाकैश्च परमान्नैस्तथा फलैः⁶ ॥४२८॥

इक्षोर्विकारैर्मधुना मृद्वीका⁷भव्यदाडिमैः ।
कुण्डेरकस्य⁸ मञ्जर्या मार्जन्या लवणेन⁹ च¹⁰ ॥४२९॥

-
1. रात्रि जागरणं DEF, रात्रौ जागरणस्तथा A
 2. Thus AC, नृत्यैः DE
 3. वादनम् H
 4. प्रेक्षणीयैः प्रधानैश्च CG, प्रेक्षणीयप्रधानैश्च H
 5. पुष्पधूपःप्रधानैः AGH
 6. फलैस्तथा DFG
 7. Thus ACG, मृद्वीकैः F, माध्वीकैः H
 8. कुण्डेरकस्य A
 9. लवणेन CG
 10. तत् E

रक्तसूत्रेण रक्तेन चन्दनेन सितेन च ।
अलक्तकेन बीजैश्च¹ कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥४३०॥

सम्पूज्य प्रतिमां रात्रौ द्वितीयेऽहनि पण्डितः ।
स्नात्वा नदीजले पुण्ये प्रतिमां स्नापये²च्छुभाम्³ ॥४३१॥

428-431. Having worshipped the image at night, with eatables like cakes, vegetables, rice boiled in milk, fruits, preparations of sugar-cane, honey, grapes, pomegranate, holy basil, and salt; with brush, red thread, red and white sand lewood, Alaktaka paint, seeds and fragrant saffron, the wise should wash the auspicious image after taking bath in the holy water of a river.

उत्थितां तु⁴ परं⁵ ब्रह्मन् पूर्वद्रव्यविनिर्मिताम् ।
यदि चित्रनिविष्टा स्यात् प्रतिमा ब्राह्मणोत्तम⁶ ॥४३२॥

पञ्चरात्रविधानेन⁷ वेद्यामावाह्य तां बुधः ।
आसनस्थां यथाशक्त्या⁸ स्नापयेत्स यथाविधि ॥४३३॥

आदावाज्येन तैलेन मधुना तदनन्तरम् ।
दध्ना क्षीरेण च ततः⁹ पञ्चगव्येन चाप्यथ ॥४३४॥

432-34. That awakened image made of the above-mentioned materials—if the figure be painted in a picture—.....should be carried on an altar and the wise should bathe that (image) placed on the seat, in the proper manner, in accordance with the rules of the Pañcarātra and according to one's means

1. Thus other MSS., बीजेन A
2. Thus DEF, स्थापयेत् ACG
3. शुभम् C
4. तां CG
5. पराम् DEG
6. तस्यां स्नानादि कर्तव्यं बुधैश्चित्रोपचारतः add C
7. निदानेन A
8. यथाशक्ति CG
9. Thus CG, च तथा DE, व तथा A

firstly with clarified butter, oil, honey; then with curd and milk, and then with the five preparations of cow's milk.

उद्बर्तनं ततो देयं माषचूर्णं¹ ततः² परम् ।

ततो मसूरचूर्णं³ च⁴ ततस्त्वामलकानि⁵ च ॥४३५॥

रौध्रं⁶ कालीयकं चैव⁷ तगरं⁸ कर्णकं⁹ तथा ।

सिद्धार्थकं प्रियङ्गु¹⁰ च ततो वै बीजपूरकम्¹¹ ॥४३६॥

सर्वौषध्यः सर्वगन्धाः¹² सर्वबीजानि काञ्चनम्¹³ ।

मङ्गल्यानि यथालाभं रत्नानि¹⁴ च कुशोदकम् ॥४३७॥

हस्तिदन्तोद्धृता¹⁵ मृच्च वृषशृङ्गोद्धृता तथा ।

नवीतीरात्सगोस्थानाद् बल्मीकात् सङ्गमाद्धृदात्¹⁶ ॥४३८॥

इन्द्रस्थानाच्च सरसस्तथा पर्वतमस्तकात् ।

एतैः संस्थाप्य देवेशं¹⁷ दद्याद् गोरोचनां शुभाम्¹⁸ ॥४३९॥

1. माषाचूर्णं A, माषचूर्णः CG
2. अतः CG
3. मसूर चूर्णः CG
4. तु H
5. आमलकाणुभिः CG
6. रौध्रं A
7. कालीयकं A, कालीयकोथैश्च CG
8. तगरः CG
9. कर्णकैः CG
10. प्रियङ्गुश्च H
11. बीजपूरकैः CG
12. सर्वगन्धान् DE, सर्वौषधीसर्वगन्धैः CG
13. सर्वबीजैश्च काञ्चनैः CG
14. Thus DEF, पत्राणि AH
15. दन्तिदन्तोद्धृता CG
16. द्रुतम् E
17. देवं F
18. Thus CDFG, गोरोचनादिकम् A, गोरोचनं शुभं H

435-39. Thereafter, should be applied to the image, the unguents, namely the ground seeds of Phaseolus Radiatus (māṣacūrṇam), the ground seeds of Ipomoea Turpethum (masūracūrṇam), (ground) fruits of Emblic Myrobalan (āmālakāni), Symplocos Recemosa (rodhram), Curcuma xanthorrhiza (kāleyakam), powder of Tabernaemontana coronaria (tagaram), the pericarp of a lotus (kaṇṇakam), the white mustard (siddhārthakam), Panicum Italicum (priyaṅgu), fruits of citron (bijapūrakam), all the medicinal herbs, all scents, all seeds, gold, auspicious things as far as these may be available, jewels, Kuśa grass, water, clay dug out by means of elephant's tooth and bull's horn from the bank of a river, cowpen, ant hill, confluence (of rivers), water-tank, the place of Indra (king), the lake, and the peak of the mountain.
 . Having given bath to the king of the gods with all these, one should give the auspicious yellow pigment called gorocanā.

ततस्तु¹ कलशा देया यथाशक्ति स्वलंकृताः ।
 जातीपल्लवसम्पूर्णाः फलपूर्णास्तु² काञ्चनाः ॥४४०॥

440. Then should be given, as far as the means may allow, pitchers made of gold, well decorated and full of the leaves of Jātī flowers and fruits.

पुण्याहवेदशब्देन³ वीणावेणु⁴ रवेण च ।
 सूतमागधशब्देन तथा वन्दिस्वनेन च ॥४४१॥

एवं संनाप्य गोविन्दं स्वनुलिप्तं⁵ स्वलङ्कृतम् ।
 सुवाससं⁶ पूजयेत्⁷ जातीपुष्पैः सकुड्मलैः ॥४४२॥

1. च CG
2. फलमूलाश्च CG
3. पुण्याहे वेदशब्देन CG; पुण्याहवाचशब्देन ed Leiden
4. वीणीविणु--A
5. स्वानुलिप्तं A
6. सवाससं D
7. पूजयते D

441-42. Having bathed Govinda amidst announcements of good day, recitation of Veda, tunes of Viṇā and Veṇu, the sounds of Sūtas, Māgadhas and Vandis, that well anointed, well decorated and well-dressed (Govinda) should be worshipped with Jāti flowers along with buds.

धूपं च सरजो¹ देयं दीपं दद्यात् सुशोभनम् ।

ततस्तु² पूजयेद् देवं परमान्तैः सुशोभनैः ॥४४३॥

443. Incense should be given along with pollen of flowers and beautiful earthen lamp. Then the god should be worshipped with rice boiled in milk.

साम्नरत्नप्रदाने³ च पूज्या भागवता⁴स्ततः⁵ ।

ततोऽग्निहवनं कार्यं विप्राः पूज्यास्त⁶वनन्तरम् ॥४४४॥

वासोभिर्भूषणै रत्नैर्गोभिरश्वैर्गजैर्धनैः ।

यथाविभवतो विप्र⁷ भोक्तव्यं तदनन्तरम् ॥४४५॥

444-45. Then the Bhāgavatas should be honoured with gifts of grains and jewels. Thereafter should be performed fire-sacrifice and after that should be worshipped the Brāhmaṇas, according to one's means, with clothes, ornaments, jewels, cows, horses, elephants and cash-money. One should take meals afterwards.

1. Thus CDEF, चागरजं A

2. च CG

3. Emended from साम्नरत्नप्रदाने³ A, महारत्नप्रदाने³ DEF;
अन्तैः प्रधानरत्नैश्च

4. Thus C, पूज्यो भागवतः D, पूज्यो भागवतैः E

5. तथा CG

6. तु om. A

7. Thus corrected from रत्नं by H, former reading other MSS.

त्रयोदश्यां ततः पूज्या जना ये रङ्गजीविनः ।

मल्लभट्टादयो¹ ब्रह्मन् स्ववित्तस्यानुरूपतः² ॥४४६॥

446. On the thirteenth should be honoured, as the means may allow, the persons whose means of livelihood is stage i.e. wrestlers, panegyrists etc.

चतुर्दश्यां न भोक्तव्यं भोक्तव्यं पयसापि³ वा ।

पञ्चदश्यां ततः⁴ पूज्यो देवदेवो जनार्दनः ॥४४७॥

447. On the fourteenth, either nothing should be taken or milk only may be taken and on the fifteenth should be worshipped Janārdana, the god of the gods.

पौर्णमासीं तु सम्प्राप्य⁵ न भोक्तव्यं तदा⁶ दिवा ।

ततश्चन्द्रोदये प्राप्ते पूजनीयाश्च कृत्तिकाः⁷ ॥४४८॥

कार्तिकेयस्तथा खड्गो वरुणः सहृताशनः⁸ ।

माल्यैर्गन्धैस्तथा धूपैर्भक्ष्यैश्चावर्चस्तथा ॥४४९॥

परमार्गः फलैः⁹ शाकैः¹⁰ बह्विसंतर्पणैस्तथा ।

इक्षूणां च विकारैश्च दीपवृक्षैः सुशोभनैः¹¹ ॥४५०॥

1. मल्लमल्लादयो ADF, जल्लमल्लादयो H

2. स्वस्ववित्तानुरूपतः CG

3. मधुना DFF

4. Thus CDEFG, तथा AH

5. ततः प्राप्य D

6. तथा H

7. पूजनीया च कृत्तिका A

8. कार्तिकेय etc. in accusative MSS.

9. Thus DF, तथा ACGH

10. शाकैः corrected from शाकैः A

11. च शोभनैः A

कुल्भाषेलोपिकाभिश्च¹ द्विजानां परिपूजनैः² ॥४५१॥

448-51. On Paurṇamāsī, nothing should be eaten during the day time. After the rising of the moon, Kṛttikās, Kārttikeya, Khadga and Varuṇa along with Hutāśana should be worshipped with garlands, scents, incenses, eatables of various kinds like the rice boiled in milk, vegetables, preparations of sugarcane, half ripe barley, cakes of sugar covered with seeds, beautiful trees of lamps and worship of the twice-born.

एवं कृत्वा तदा पूजां मासदत्तं तु दीपकम् ।
गृहाद् बहिस्तु यद्दत्तं³ पिटके तत्तु कारयेत् ॥४५२॥

अपां समीपे⁴ नीत्वा तु सभक्ष्यं तु⁵ प्रवाहयेत्⁶ ।
तस्य मूलं⁷ तु कर्तव्यं ततो वै चन्दनाचितम्⁸ ॥४५३॥

452-53. After performing worship thus, one should put the earthen lamp, which was placed at the outer side of the house for a month, in a basket and taking in the vicinity of water, make that flow along with some eatables. The bottom of the lamp should be painted with sandalwood.

1. लेपिकाभिश्च CG
2. द्विजांश्च परिपूजयेत् CG
3. Thus H यन्च दत्तं A, बहिर्गृहात्तु यद्दत्तं CG
4. समीपं EFC
5. तत्र CG
6. बाहयेत् CG
7. मूले ACG
8. चन्दनार्चनम् CG

क्षीरेण पूर्णं तं कृत्वा मत्स्यं तु सिकतामयम्¹ ।
मुक्तानेत्रं न्यसेत्तस्मिन्²स्तत्र विप्रे निवेदयेत्³ ॥४५४॥

454. Having made a fish of sand, one should fill it with milk, provide it with eyes of jewels, and then give it to a Brāhmaṇa.

बलीवर्दं⁴ ततो देयं⁵ श्वेतं शक्यया विशेषतः⁶ ।
सर्वसस्यधरं रम्यं सर्वगन्धसमन्वितम् ॥४५५॥

सवाससं द्विजे दद्यात् कान्तारे सोपतिष्ठति⁷ ।
याम्यं मार्गं हि कान्तारं⁸ तेन यान्ति विपश्चितः ॥४५६॥

455-56. Then a nice white bull—clothed, endowed with all scents and bearing all sorts of grains should be given to a twice-born according to one's means. He waits (for the donor) in the Kāntāra i.e. the path of the god of Death. By means of that (bull) the wise men, verily, cross the way of the god of Death.

यावन्ति रोमकूपानि तस्य दान्तस्य काश्यप⁹ ।

तावद् वर्षसहस्राणि स्वर्गे भोदन्ति तत्प्रदाः ॥४५७॥

457. The givers of the bull enjoy themselves in the heaven, for as many years as there are hair on the body of the bull.

1. कुर्यान्मत्स्यं च सैकतम् CG
2. मुक्तानेत्रं तु न्यसेत् H, मुक्तानेत्रं न्यसेत्तस्य A
3. न्यवेदयेत् AFH
4. बलीवर्दं A, वलीवर्दं CGH
5. दद्यात् CGH
6. om. H
7. सोऽपि तिष्ठति E, सोऽवतिष्ठति CG
8. कान्तारे A
9. कश्यप A

पूजयित्वा ततो विष्णुं रक्तमाल्याविभिः स्वयम् ।

भोक्तव्यं गोरसप्रायं¹ सुप्तव्यं² चाप्यनन्तरम् ॥४५८॥

458. After worshipping Viṣṇu with red garlands, one should take milk etc. and then go to sleep.

देवोत्थापनमेतद्वि कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।

पञ्चाहमेतच्च तथा सुप्तव्यं⁵ स्थण्डिले बुधैः ॥४५९॥

दिने दिने च स्नातव्यं नवीतोये सुशीतले ॥४६०॥

459-60. Thus, the Awakening of the God should be observed for five days. The wise men should sleep on bare earth for five days and take bath daily in the cool water of the river.

पूजनीयो हरिर्वैवो ब्राह्मणाः⁶ सहृताशनाः⁷ ।

वर्जनीयं तदा मांसं प्रयत्ना⁸दपि काश्यप⁹ ॥४६१॥

461. The god Hari, the Brāhmaṇas and the Fire should be worshipped. O descendant of Kaśyapa, the eating of meat should be avoided even with great effort.

1. गोरसापानं

2. स्वप्तव्या CG

3. वा A

4. From दिनपञ्चकं upto स्थण्डिले om. DEF

5. स्वप्तव्यं CG

6. ब्राह्मणैः H

7. सहृताशनः H

8. The words from प्रयत्नात् to मांसं of next verse om. A

9. मांसादेदिनपञ्चकम् H

दैत्यदानवयक्षाश्च पिशाचाः सह राक्षसैः¹ ।

वर्जयन्ति तदा² मांसं मांसादा³ दिनपञ्चकम्⁴ ॥४६२॥

462. The meat-eaters, namely, the Dānavas, the Yakṣas, the Daityas, and the Piśācas along with the Rākṣasas avoid meat for these five days.

एवं सम्पूज्य देवेशं सर्वकामसमन्वितम् ।

आयुषः परमा⁵साद्य विष्णुलोके महीयते ॥४६३॥

463. Having worshipped thus the lord of the gods, possessed of (the fulfilment of) all desires, one, having reached the end of life, is honoured in the world of Viṣṇu.

स्ववित्तशक्त्या कर्तव्यं भयोक्तं नून⁶मेव तु ।

प्राप्नोतीदं फलं सर्वं वित्तशठ्यं विवर्जयेत्⁷ ॥४६४॥

464. It is in accordance with one's means that all this, may be even little, should be performed. One gets (by this) the whole merit. Dishonesty in money-matters should be avoided.

कार्तिक्यां समतीतायां सम्प्राप्ते प्रथमेऽहनि ।

कश्मीरा निर्मिता⁸ पूर्वं कश्यपेन महात्मना ॥४६५॥

1. राक्षसैः सह H

2. च ते G

3. मांसादः A

4. प्रयत्नादपि काश्यप H

5. आयुः परमम् CG

6. Thus A, अप्युक्तं न्यूनम् CG, मदुक्तं न्यूनमेव तु H

7. इति श्रीनीलमते देवोत्थापनम् add A, श्री om. DEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे कार्तिकपञ्चरात्रे देवोत्थापनं नाम तृतीयः CG Then follows नील उवाच, verb om. A

8. निर्मिताः CG

तस्मात्तत्र दिने कार्यमुत्सवं² सर्वमानवैः³ ।

स्वाशितैः⁴ स्वनुलिप्ताङ्गैः⁵ सुचितैः सुजनावृतैः⁶ ॥४६६॥

465-66. Formerly, Kāśmīrā was constructed by the high-souled Kaśyapa, on the first day after the passing away of the (full-moon day of) Kārttika, so a festival should be celebrated there on that day by all human beings—well-fed, well anointed, possessed of happy minds and surrounded by good people.

श्रोतव्यं गीतावाद्यं च⁷ तथा सेव्यं⁸ च मङ्गलम् ।

पानं च पानपैः पेयं⁹ वस्त्रं धार्यं तथा नवम्¹⁰ ॥४६७॥

467. Vocal and instrumental music should be listened to and auspicious things should be resorted to. New clothes should be worn, and those who are given to drinking should drink.

तस्यातितोषमायाति सगणो भास्करः स्वयम्¹¹ ॥४६८॥

468. The sun along with his gaṇas is pleased with him.

1. कार्यः CG

2. उत्सवः CG, तत्सर्वं D

3. Thus often MSS सर्वजन्तुभिः A

4. स्वाशितैः G

5. स्वानुलिप्ताङ्गैः A

6. Thus DEF स्वजनावृतैः ACG

7. Thus A गीतवाद्यादि DEF

8. Thus other MSS, दिव्यं AH

9. पीयं A

10. इति संवत्सरप्रवेशः add A, इति नीलमते—DE, इति श्रीनीलमते—H इति नीलमते नव—F, इति श्रीनीलमतपुराणे नवसंवत्सरमहोत्सवकथनं नाम चतुर्थोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ADE

11. Here some verses seem to be lost

एष एव द्विषः कार्यस्तथा साधस्य सप्तमीम्¹ ।

आषाढसप्तमीं चैव² यशोविजयकांक्षिभिः ॥४६९॥

469. The same procedure should be followed on the seventh of Māgha and also on the seventh of Aṣāḍha, by those who desire victory and renown.

सप्तसीव्रितयं चैव³ ध्रुवमेतद् द्विजोत्तम⁴ ।

सप्तसीध्वय सर्वासु सूर्यलोके महीयते⁵ ॥४७०॥

470. O best among the twice-borns, this triad of the seventh days is compulsory. By following this procedure on all the seventh days, one is honoured in the world of the sun.

पौर्णमासीं तु तां⁶ प्राप्य सार्धशीर्षस्य मानवः ।

नवताशी पूजयेच्चन्द्रं शुक्लमात्यादिभिस्तथा⁷ ॥४७१॥

अश्वमेधप्रकारेण च दीपदाने¹⁰स्तथा फलैः ।

लवणानां प्रदानेण च वस्त्रपूजासिरेव¹¹ च ॥४७२॥

1. सप्तम्यां तपसस्तथा CG
2. आषाढसप्तमी चैव A आषाढस्य च सप्तम्यां CG
3. चैवं A
4. श्रुतम् CGH
5. विशेषतः CG
6. नीलमते सप्तमीविधानं add A, इति नीलमते सप्तम्यः F, इति श्रीनीलमते सप्तम्यः H Then follows नील उवाच, verb om. AF
7. पूर्णमासीं CG
8. ततः CG
9. मरालं CG
10. धूपदीपैः CG
11. om. H

पूजनैः ब्राह्मणानां च सुभगानां तथैव च ।

रक्तवस्त्रयुगं देयं सुभगा ब्राह्मणी तु¹ या ॥४७३॥

स्वसा पितृस्वसा या च मित्रपत्नी च² या भवेत् ।

ध्रुवमेवा तु कर्त्तव्या पौर्णमासी³ विचक्षणैः ॥४७४॥

471-74. On the full-moon night of Mārgaśīrṣa, one should take meals at night (only), and worship the moon with white garland etc., grains, other types of food, gifts of lamps, fruits, gifts of salt, fire-worships, worship of the Brāhmanas and worship of women (whose husbands and sons are alive). A pair of red clothes should be given to a Brāhmaṇa woman whose husband and sons are alive and also to a sister, father's sister and the wife of a friend. O best among the twice-born, this full-moon night should certainly be celebrated by the wise.

कार्यश्चान्याः स्वशक्त्या वा न वा कार्या द्विजोत्तम ।

कान्तं⁴ रूपमवाप्नोति सौभाग्यं विपुलं स्त्रियः ॥४७५॥

स्त्रीभिर्विशेषतः कार्याः पौर्णमास्य⁵स्तथा द्विज⁶ ॥४७६॥

475-76 Others may be celebrated as the means allow or even may not be celebrated. By this, women get beautiful form and great prosperity. So the full-moon nights should be specially observed by women.

1. च CG

2. तु DE FH

3. पूर्णमासी A

4. कान्ति A

5. पूर्णमास्यः DE, पौर्णमास्यो CG

6. द्विजोत्तम CG

यस्मिंस्तु वासरे विप्र प्रथमं पतते¹ हिमम् ।

तत्र पूज्यस्तु हिमवान् हेमन्तशिशिराबुधौ ॥४७७॥

477. On the day on which falls the first snow, should be worshipped, O Brāhmaṇa, the Himālaya and the two seasons Hemanta and Śiśira.

मम पूजा च कर्तव्या स्थाननागस्य चाप्यथ² ।

फलपत्रे³ प्रदातव्ये⁴ नगे मेरुद्भवे⁵ तथा ॥४७८॥

478 My worship should be performed and also that of the local Nāga. Fruits and leaves growing on the Meru should be offered to the mountain.

बकपुष्पाणि⁶ देयानि घृणं⁷ गुग्गुलुजं⁸ शुभम्⁹ ।

बलिः कार्यः प्रयत्नेन कुल्माषेण द्विजोत्तम ॥४७९॥

479. Baka flowers (Grandiflora) should be offered and also the auspicious incense made of bdellium. O best among the twice-born, oblations of half ripe barley should also be made.

1. पतेच्च प्रथमं CG

2. Thus A, स्नानेन चास्य चाप्यथ D, स्नानं—other MSS.

3. फलपत्रं AH

4. प्रदातव्यं AH

5. नमेरुप्रभवे तथा G, नागमेरुद्भवे तथा A

6. बुकपुष्पाणि ACG

7. घृणो CG

8. गुग्गुलुजः CG

9. शुभः CG

कुल्माषभोजनं देयं सघृतं ब्राह्मणेषु च¹ ।

उत्सव² च सदा³ कार्य⁴ गीतनृतसमाकुलम्⁵ ॥४८०॥

480. Food-preparations of half-ripe barley along with purified butter should be given to the Brāhmaṇas, and a festival full of songs and dances should be celebrated.

विशेषवच्च भोक्तव्यं भोजनं च यथेच्छकम् ।

नवो मद्यस्तु पातव्यो⁷ मद्यपैः पतिते हिमे ॥४८१॥

481. On snow-fall, new wine should be drunk by those who are given to drinking. Special meals should be taken according to one's desire.

श्यामा देवी च सम्पूज्या पुष्पघूपानुलेपनैः ।

अन्नैर्भक्ष्यैः फलैर्मूलैः स्वनुलिप्तैः⁸ स्वलङ्कृतैः ॥४८२॥

482. The goddess Śyāmā should be worshipped with flowers, incense, paints, grains, food-preparations, fruits and roots by those who are well-anointed and well-decorated.

हिमोपरिनिविष्टैश्च गुरुप्रावरणाम्बरैः ।

मित्रभृत्याप्तसम्बन्धिसहितैश्च यथासुखम् ॥४८३॥

1. ब्राह्मणभ्यो घृतान्वितम् CG

2. उत्सवः CG, तत्सर्वं D

3. मुदा CG

4. कार्यः CG

5. समाकुलैः CG

6. विशेषतः CG

7. नवस्तु मद्यः पातव्यो DEF, नवं तु मद्यं पातव्यं G, नवो मद्यश्च पातव्यः H. After 481 occurs नीलमते प्रथमहिमपातः A, इति श्रीनीलमते हिमपातः H, इति नीलमते नवहिमपातः DE, इति ओम् F, इति श्रीनीलमत-पुराणे नवहिमपातादिकवर्णनं नाम सप्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. A

8. स्वनुलिप्तैः A

9. हिमपृष्ठे प्रविष्टैश्च D

भोज्यं विशेषवत्कार्यं श्रोतव्यं गीतवादितम्¹ ।
द्रष्टव्यं पुंश्चलीनृत्तं पूजनीयास्तथा स्त्रियः² ॥४८४॥

483-84. Clad in heavy cloaks and clothes, seated on the snow along with friends, servants, children and relatives, they should eat special food, listen to vocal and instrumental music, see dances of harlots and honour the ladies.

पौषकृष्णाष्टमी³ कार्यं श्राद्धं⁴ शार्कद्विजोत्तम⁵ ।
माघकृष्णाष्टमी⁶ मांसैः फाल्गुणस्य सिताष्टमीम् ॥४८५॥
अपूर्ः कारयेच्छ्राद्धं⁸ नित्यमेव समाहितः ।
नवमीषु च तास्वेव स्त्रीणां श्राद्धं तु कारयेत् ॥४८६॥

485-86. Śrāddha should be performed with vegetables on the 8th of the dark-half of Pauṣa, with meat on the 8th of the dark-half of Māgha, and with cakes of flour on the 8th of the bright-half of Phālguna, in the proper way, by a person intently devoted. On the 9th days of those very (months and fortnights) should be performed Śrāddhas for women.

श्राद्धं कृत्वा प्रयत्नेन ब्रह्मचारी वसेन्निशाम्⁹ ।
पौर्णमासी तु पौषस्य पुण्ययुक्ता यदा भवेत् ॥४८७॥

1. गीतवादिकम् A
2. मद्यपानं add A, इति नीलमते नव--DEF, इति श्रीनीलमते नवमद्यपानम् H, इति श्रीनीलमतपुराणे नवमद्यपानं नाम अष्टमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om. ADEF
3. कृष्णाष्टमी MSS.
4. श्राद्धं कार्यं CG
5. द्विजोत्तमः E
6. कृष्णाष्टम्यां CG, कृष्णाष्टमी other MSS.
7. कुरुते A
8. भक्त्या CG
9. इति श्रीनीलमतेऽष्टकात्रयम् नीलः add H, इत्यष्टमीत्रयम् नीलः A, इति नीलकतेऽष्टकात्रयम् नीलः FD, इति नीलमतेऽष्टकात्रयमन्वष्टकात्रयं च G, इति श्रीनीलमतपुराणे—C

गौरसर्षपकल्केन तदा तृप्सादितो¹ नरः ।

घृतेन स्नापनं² कुर्यात् स्वशरीरस्य³ मानवः ॥४८८॥

487-88. After performing Śrāddha one should pass the night, with effort, in celibacy. When the full-moon night of the Pausa be associated with Puṣya, then a person, besmeared with the powder of white mustards, should anoint his body with purified butter.

ततो विल्क्षितः स्नातः सर्वौषधियुतर्घटेः ।

नारायणं तथा शक्रं⁴ सोमं पुष्य-बृहस्पती ॥४८९॥

पूजयित्वा⁵ माल्यादि⁶ नैवेद्यैश्च पृथक्-पृथक् ।

मन्त्रैस्तथोक्तदैवतैः⁷ कृत्वाग्निहवनं द्विज ॥४९०॥

अहताम्बरसंवीतः स्वनुलिप्तः⁸ स्वलङ्कृतः ।

पूजयित्वा घर्नेविप्रान् मङ्गलालङ्घिपूर्वकम् ॥४९१॥

घृतपायसजघनीयात् पूजयित्वा द्विजोत्तमान्⁹ ।

संवीतमहत् कर्त्रे देयं कालविदे भवेत् ॥४९२॥

489-92. Then shining greatly after taking bath from vessels full of all medicines, he should worship Nārāyaṇa, Śakra, Soma, Puṣya, Bṛhaspati, each one separately with water of honour, garlands, eatable offerings etc. Then, O

1. Thus ACG, तदाभूत्सादितो नरः DE

2. Thus DE, स्नपनं ACGH

3. Thus other MSS, सशरीरस्य A

4. शक्रं DE

5. पूजयित्वा⁵ माल्याद्यैः A

6. यथोक्तदैवतैः CG

7. स्वानुलिप्तः AH

8. om. DEF, Thus FCG, द्विजोत्तमम् A

twice-born, after performing sacrifice with Mantras belonging to the above-mentioned gods, he should worship the Brāhmanas with wealth, and after touching auspicious things, he should eat preparation of purified butter and milk. A new silken cloth should be given to the officiating priest knowing (future) time.

एवं कृत्वा नरः पुष्टिं प्राप्नोति धनधान्यतः¹ ।
स्नानमेवं विधानेन कर्तव्यं पापनाशनम्² ॥४९३॥

493. Doing thus, a man obtains prosperity from the point of view of wealth and grains. So the bath of such type which destroys sins, should be performed.

घृतेन स्नापयेद् देवं स्वशक्त्या मधुसूदनम् ।
हरभक्तो हरं देवं यदा स्यादुत्तरायणम् ॥४९४॥

494. When there is Uttarāyaṇa, one should bathe Madhu-sūdana according to one's means. The devotee of Hara (should bathe) the god Hara.

आज्यं दत्वा तथार्चासु³ कृताः शीलेन या⁴ द्विज ।
अर्चाहिमयाज्येन पुनस्तदादयेन्नरः⁵ ॥४९५॥

अर्चाः पूज्यास्तथा यत्नात्साज्या मासत्रयं बुधैः ॥४९६॥

495-96. After anointing the stone-images with purified butter, one should make similar images of purified butter. These

1. धनधान्यभाक् CG इति श्रीनीलमत पुराणे पीष्यां पुष्यस्नानवर्णनं नाम दशमोऽध्यायः C, पीषी नाम A

2. This verse In DEF occurs after 492 a नीलमते पीषी नाम

3. om. DEF यथार्चासु F

4. शिलाभि र्याः कृता CG, कृता शीलेन F

5. उत्पादयेद् बुधैः CG, उत्पादयेन्नरः EFH, आत्मादयेन्नरः A

images should be worshipped with purified butter, conscientiously, by the wise for a period of three months.

ब्राह्मणेषु¹ च दातव्यमिन्धनं शक्तितस्तथा ।

तृणं दद्याद् गवामर्थे² यथाशक्त्या³ द्विजातिषु ॥४९७॥

497. Fuel should be given to the Brāhmaṇas and grass for the cows to the twice-borns, according to one's means.

एवं यः कुरुते सम्यक् स रिपूनधितिष्ठति ।

कायाग्निदीप्तिसौभाग्यं⁴ लभते⁵ चोत्तमां गतिम्⁶ ॥४९८॥

498. One who does so, conquers well his enemies and obtains beauty born of the lustre of the fire of the body and also good resort (after death).

पौष्यां तु समतीतायां कृष्णा या द्वादशी भवेत् ।

तस्यामुषोषितः स्नातस्तिलैर् दत्त्वा तिलोदकम् ॥४९९॥

कृत्वा तिलैश्च⁷ नैवेद्यं तिलहोमं⁸ तथैव च ।

तिलाश्च देया विप्रेषु⁹ सर्वपापापनुत्तय¹⁰ ॥५००॥

1. ब्राह्मणेष्वश्च CG

2. अर्थे CGF

3. यथाशक्ति ECG

4. दीप्ति CG,—दीप्तिसौभाग्यं F, छायाग्नि—DE

5. च om. A

6. इति नीलमते उत्तरायणम् add DEF, इति श्री नीलमते उत्तरायणम् H, इति श्री नीलमतपुराणे उत्तरायणवर्णनं नाम एकादशोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ADEF

7. तु DE

8. तिलहोमं CGH

9. विप्रेभ्यः CG

10. इति तिल द्वादशी add DEF, इति श्री नीलमतपुराणे तिलद्वादशी-वर्णनं नाम द्वादशोऽध्यायः C

499-500. On the 12th of the dark half after the passing away of the full-moon night of Pauṣa, one, observing fast and bathed, should offer sesame and water. Having prepared the offering of sesame and having performed sacrifice with sesame, one should give sesame to the Brāhmaṇas for the removal of all sins.

तस्यास्त्वनन्तरं ब्रह्मन् या स्यात्कृष्णचतुर्दशी ।

अनर्काम्युदिते काले स्नातव्यं शीतले जले ॥५०१॥

वितस्तायां विशोकायां चन्द्रवत्यामथापि वा ।

तथा हर्षपथायां वा¹ त्रिकोट्यां वा द्विजोत्तम ॥५०२॥

सिन्धुं प्राप्याथवा पुण्यां तथा कनकवाहिनीम् ।

अन्यां वा सरितं पुण्यां हृदाश्चैव सरांसि च ॥५०३॥

501-503. After that on the 14th of the dark-half of the month, one should take bath, before sun-rise, in the cool water of the Vitastā or the Viśokā or the Candravatī or the Harṣapathā or the Trikoṭī or the Sindhu or the holy Kanakavāhinī or any other holy river or the water-reservoirs and the lakes.

यमस्य नाम्नि² दातव्याः³ सप्तसप्तजलाञ्जलीः⁴ ।

एकैकस्मिन्⁵ द्विजश्रेष्ठ तानि नामानि मे शृणु ॥५०४॥

504. Seven hand-fulls of water should be offered in the name of Yama, one for each name. Listen from me those names :

1. Thus other MSS, वा A
2. Emend. from नाम्ना AH, नाम DEF, नामभिः CG
3. दद्यात् CG
4. जलाञ्जलीन् CG
5. एकैकेन CG

यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च ।
वैवस्वताय कालाय सर्वप्राणहराय च ॥५०५॥

505. To Yama, to Dharmarāja, to Mr̥tyu, to Antaka, to Vaivasvata, to Kāla and to Destroyer of all life.

स्नात्वा च पूजा कर्तव्या धर्मराजस्य वै तदा ।
पुष्पैः धूपैस्तथा गन्धैः कृसरेण¹ च भूरिणा ॥५०६॥

506. Having taken bath, one should worship Dharmrāja with flowers, incenses, scents and a great quantity of rice mixed with pulses.

वाह्निपूजा प्रकर्तव्या² घृतयुक्तैस्तथा³ तिलैः ।
कृसरं भोजनीयाश्च ब्राह्मणेन्द्राः⁴ सदक्षिणम्⁵ ॥५०७॥

507. Fire-worship should be performed with sesame mixed with clarified butter, and the Brāhmaṇas should be fed with rice mixed with pulses, and should be given the sacrificial fee

एवं कृत्वा नरः शुद्धो⁶ मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ।
महापातकयुक्तश्चेन्न भवेत् द्विजोत्तम ॥५०८॥
महापातकिनां मोक्षः प्रायश्चित्तं विना कुतः⁷ ५०९॥

1. from चान्तकाय of v 505 to कृसरेण of v. 505 om. in A

2. Thus AH, च कर्तव्या other MSS.

3. तदा ed Leiden

4. ब्राह्मणाः A

5. सह दक्षिणम् A

6. Thus CG, शुद्धेः A, श्राद्धं DEF

7. ततः A, इति नीलमते तारात्रिः add DE इति om. F, इति श्रीनीलमते तारात्रिः H, इति श्रीनीलमतपुराणे षोडशोऽध्यायः । CG, then follows नीलः उवाच verb om. DEF

508-9. O best among the twice-borns, by doing so a man is purified and freed from all sins if he be not associated with Great Sins. How can there be salvation for the performer of Great Sins, without performing atonements?

श्रवणेन युता सैव, यदि पञ्चदशी भवेत् ।
तस्यां स्नानादिकं¹ सर्वं च²क्षयं परिकीर्तितम्³ ॥५१०॥

510. Bath etc. everything is considered to be imperishable therein, if the fifteenth (of the dark half of Pausa) be joined with Śravaṇa.

माघे⁴ मासि सिते पक्षे चतुर्थी या भवेद् द्विज⁵ ।
उमासम्पूजनं कार्यं तस्यां सौभाग्यमीप्सुना ॥५११॥
दीपान्नमाल्यधूपश्चाप्यार्द्रकेण⁶ गुडेन च ।
कुसुम्भलवणाभ्यां च⁷ कुङ्कुमाञ्जनकङ्कतैः⁸ ॥५१२॥

कुन्दपुष्पैः समानीतैः प्रयत्नादपि काश्यप⁹ ।
पूज्याश्च सुभगास्तत्र योषितस्तु¹⁰ पतिव्रताः ॥५१३॥

यासां जीवन्ति नाथाश्च स्वसुप्रभृतयश्च याः ।
तथैवाश्वयुजे मासि तथा ज्येष्ठे¹¹ च¹² कारयेत् ॥५१४॥

-
1. स्नानादिकं AF
 2. च A only
 3. श्रवणमाघस्या add A, नीलमते श्रवणमाघस्या DE, इति—F, इति श्री—H. इति श्रीनीलमतपुराणे श्रवणपञ्चदशीवर्णनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. DEF
 4. माघमासि DEF
 5. द्विजो भवेत् D
 6. आर्द्रकेन A, ह्यार्द्रकेन H,
 7. om. H
 8. कुसुमाञ्जनकङ्कतैः F
 9. काश्यप A
 10. च H
 11. ज्येष्ठे A
 12. अपि CG

511-14. On the 4th of the bright half of the month of Māgha, one desiring prosperity should worship Umā with lamps, grains, garlands, incenses, ginger, coarse sugar, Kusumbha flower, salt, saffron, collyrium, comb and Kunda flowers brought even with great effort. O descendant of Kaśyapa, the women, who are devoted to their husbands and whose husbands are alive, and also the sisters etc. should be worshipped there. Same should be done in the month of Āśvayuj and same in the month of Jyeṣṭha.

सर्वाश्चतुर्थीः¹ श्रद्धावाञ्चतुर्थीत्रितयं ध्रुवम् ।

कारयेत नरो² ब्रह्मन् नारी कुर्याद्विशेषतः³ ॥५१५॥

515. A man possessed of devotion should celebrate all 4th days, but this triad of fourth days (should be celebrated) certainly. O Brāhmaṇa, the women should especially celebrate these (days).

पौर्णमास्यां तु माघस्य श्राद्धं कृत्वा तिलैर्नरः ।

काकानां भोजनं दद्यात् प्रभूतं⁴ बलिसंयुतम्⁵ ॥५१६॥

516. On the full-moon night of Māgha, a man should perform Śrāddha with sesame and give enough food consisting of pious offerings to the crows.

माघ्यां तु समतीतायामष्टम्यां तु⁶ दिनत्रयम् ।

कार्यं स्वल्पमहीमानं विधिं तस्य निबोध मे ॥५१७॥

1. चतुर्थ्यः AH

2. ततो CDEFG

3. नीलमते चतुर्थ्यः add ADEF, इतिश्री-H, इति श्रीनीलमतपुराणे
om. ADEF

4. प्रभूत—D

5. माघीपूर्णिमा add A, इति नीलमते काकबलिः DE, इति om. in
F, श्री नीलमतपुराणे माघीवर्णनं नाम षोडशोऽध्यायः C, then follows नील
उवाच verb om. DEF

6. अष्टम्यादि CG

517. After the passing away of the eighth of the month of Māgha, there should be celebrated for three days, a small festival. Know the procedure of that from me.

चतुर्विंशतिसंख्यायां त्रेतायां¹ रघुनन्दनः ।

हरिर्भन्तुष्यो भविता रामो दशरथात्मजः ॥५१८॥

तस्मात्कालात्परं कार्यं महीमानं तथात्पकम्² ।

तस्मादेवापरं कार्यं महीमानं तथा बृहत् ॥५१९॥

518-19. In the twenty fourth Tretā, Hari shall assume the form of a human being, Raghunandana Rāma, son of Daśaratha. Thence forward should be celebrated a small festival and after that (small one) a great one.

अष्टम्यां सर्वसस्यैस्तु चरुः कार्यः प्रयत्नतः ।

तेनापूपैस्तथा पूज्या द्विज³सम्बन्धिवान्धवाः ॥५२०॥

520. Caru (grain boiled in milk or butter or water) of all grains should be prepared with effort. The Brāhmaṇas, the relatives made by marriage and the maternal relatives should be worshipped with that (caru) and cakes of flour.

रामपत्नी तथा पूज्या सीता देवी प्रयत्नतः ॥५२१॥

नवम्यां पिष्टभोज्येन⁴ मधुयुक्तेन भोजयेत् ।

ब्राह्मणाद्यान् यथाशक्ति पूजनीया⁵ करीषिणी⁶ ॥५२२॥

521-22. The goddess Sītā—wife of Rāma—should be worshipped with effort. On the 9th should be fed the Brāhmaṇas with eatables made of flour mixed with honey, as the means may allow. Kariṣiṇī should be worshipped.

1. ससीतो A

2. अथात्पकम् CGH

3. द्विजाः CGH

4. पिष्टभोजेन A

5. Thus A, पूजयेत् other MSS.

6. Thus A, करीषिणीम् other MSS.

बहुप्रकारसंयुक्तं दशम्यामोदनं ततः ।

कारयेत्तेन सम्पूज्या द्विजमित्रा¹नुयायिनः ॥५२३॥

523. On the tenth should be prepared rice of various types and with that should be worshipped the Brāhmaṇas, the friends and the followers.

आत्मपूजा प्रकर्तव्या² श्रोतव्यं गीतवादितम्³ ।

मङ्गला लभनं⁴कार्यं नित्यमेव दिनत्रयम्⁵ ॥५२४॥

524. One should honour one's own self and listen to vocal and instrumental music. Ceremonies of touching auspicious things should be performed, verily, for three days.

सर्वं चेच्छ्रवणोपेता भविता⁶ द्वादशी द्विज ।

सोपवासो हरिं देवं तस्यां सम्पूजयेद् बुधः⁷ ॥५२५॥

तिलवच्च तथा तस्यां पूर्वोक्तं कर्म कारयेत् ।

सर्वं तदक्षयं तस्यां कृतं भवति मानदं⁸ ॥५२६॥

525-26. O twice-born, if that twelfth (day) be associated with Śravaṇa, then the wise observing fast should worship the

1. Thus H, द्विजभिः प्रनुयायिनः A

2. Thus AH, च कर्तव्या DECG

3. गीतवादिकम् A

4. मङ्गलालम्भनं CGH

5. नीलमते महीमानम् add DEF, महीमानं A, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम सप्तदशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. DEF

6. Thus A, या च स्यात् other MSS

7. द्विजः DEFCGH

8. श्रवणद्वादशी A, नीलमते श्रवणद्वादशी DEF इति श्री.....H, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणश्रवणद्वादशी नाम अष्टादशोऽध्यायः C, Then follows नील उवाच verb om. ADEF

Ed. Leiden v.v. 504-507

god Hari and do all performances with sesame as said before.
O giver of honour, everything done in that becomes im-
perishable.

तस्यान्तु समतीतायां या स्यात्कृष्णचतुर्वशी ।

तस्यामुपोषितः स्नातः¹ पूजयेच्च² महेश्वरम् ॥५२७॥

527. On the dark fourteenth after the passing-away of that (twelfth), one observing fast, should take bath and wor-
ship Maheśvara.

धृतकम्बलहीनं तु³ लिङ्गं संस्नापयेद्⁴ बुधः ।

देवोत्थानविधानोक्तैर्ब्रह्मैश्च विधिना ततः⁶ ॥५२८॥

528. The wise should bathe the Linga with its *woollen*
covering put aside, with the method followed in the Awakening
of God and with materials mentioned above.

सम्पूज्य गन्धमाल्यादिरक्तवस्त्रानुलेपनैः ।

नैवेद्यैर्विविधैर्ब्रह्मान् बह्निर्ब्राह्मणतर्पणैः ॥५२९॥

भक्त्या⁸ रात्रौ ततः⁹ कार्यं¹⁰ नृत्तगीतैः प्रजागरम्¹¹ ।

श्रोतव्याः¹² शिवधर्मा¹³श्च प्रादुर्भावाश्च तत्कृताः ॥५३०॥

-
1. स्नात्वा CGH
 2. पूजयेच्च A, पूजयेत् H
 3. धृतकम्बल—A
 4. संस्नापयेद् CG
 5. देवोत्थानविधानेन A
 6. विधिना तथा CG, विधिपूर्वकम् H
 7. विधिवत् H
 8. Thus A, भुक्त्वा other MSS.
 9. तथा DE, तदा CG
 10. कार्यो CG
 11. प्रजागरः CG
 12. श्रोतव्यः E
 13. शिवधर्मश्च E

529-30. Having worshipped (the Liṅga) with scents, garlands, red clothes, ointments, eatable offerings of various types and pleasing of Fire and the Brāhmaṇas, devotion with vigil at night should be observed. Śiva Dharmas and (the stories about) the incarnations of Śiva should be listened to.

पेष्टाश्च पशवः कार्या नैवेद्ये¹ शङ्करस्य च ।

पञ्चदश्यां च सम्पूज्य²स्तत्रापि द्विजसत्तम³ ॥५३१॥

कुल्माषलोपिकामिश्रं⁴ भोक्तव्यं भोजनं तदा⁵ ।

तस्मिन् मासे⁶ ध्रुवं पूज्यो⁷ देवः⁸ कृष्णचतुर्दशी⁹ ॥५३२॥

इच्छया पूजनीयः¹⁰ स्यात्¹¹छेषमासेषु वा न वा ।

सम्पूज्य रुद्रलोकस्थो गाणपत्यमवाप्नुयात्¹² ॥५३३॥

531-33. In the eatable offerings for Śaṅkara, animals should be made of flour. He should be worshipped on the fifteenth also. O best among the twice-borns, there too, meals

-
1. नैवेद्या A, नैवेद्यं H
 2. Thus A but no सन्धि between सम्पूज्यः तत्रापि, सम्पूज्याः CG
 3. द्विजपुङ्गव CGDEF..
 4. कुल्माषलोपिकामिश्रं CFGH
 5. तथा H
 6. मासि CGH
 7. पूजा C, पूज्या GH
 8. राजन् CG, देव H
 9. कृष्णचतुर्दशी ACG
 10. पूजनीयाः CG, पूजनीया ADEH
 11. स्युः CG
 12. नीलमते शिवरात्रिः F, इति—DE, इतिश्री—H, इति श्रीनीलमत-पुराणे शिवरात्रिवर्णनम् CG, then follows नील उवाच verb om. DEF

consisting of half ripe barley and cakes of sugar covered with sesames should be taken. The God must be necessarily worshipped on the 14th of the dark half of that month. In other months, He may or may not be worshipped according to one's desire. Having worshipped Him, one is established in Rudraloka and obtains mastery over the Gaṇas.

फाल्गुणस्य च^१ मासस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
महीमानं यथा कार्यं तथा मे गदतः शृणु ॥५३४॥

534. O best among the twice-borns, listen to me who am saying as to how the festival in the bright half of the month of Phālguna should be celebrated.

अनश्नद्भिरथाष्टम्यां नरैः स्नातैरलङ्कृतैः ।
प्रदोषसमये देया दीपिकास्तु हिमोपरि ॥५३५॥

535. Observing fast, the persons—bathed and adorned—should place earthen lamps on the snow at the time of night-fall.

देवतानां पितॄणां च भोक्तव्यं तदनन्तरम् ।
द्वितीयेऽह्नि मध्याह्ने धान्यधामैः^४ सुशोभनैः ॥५३६॥

पूजनीया गृहा विप्र देवागारा विशेषतः ।
तदा सीता^५ च सम्पूज्या गन्धमाल्यादिभिस्तथा ॥५३७॥

536-37. After that, the gods and the Fathers should be fed. Next day, the houses and especially the temples should

1. Thus A, तु other MSS.

2. Thus AH, स्तथा DEF

3. Thus AH, दीपिका: other MSS,

4. धान्यधानैः corrected into धान्याधामैः by F, धान्यधामैः DE, धान्यकूटैः CG

5. सीता: C

be worshipped with beautiful garlands of grains. Then should be worshipped Sitā with scents, garlands etc.

अनन्तरं च गोप्यं भोजनं च विशेषवत्¹ ।

उत्सवं² चैव कर्तव्यं गीतनृतसमाकुलम्³ ॥५३८॥

538. After that, special meals should be taken, and then should be celebrated the festival, full of songs and dances.

नित्यदानं सपद्मान्नमृते तस्मिन् दिने सदा ।

नान्यत् किञ्चित्प्रदातव्यं लब्धं ग्राह्यं प्रयत्नतः ॥५३९॥

539. Except the cooked food which is to be given daily, nothing should be given on that day. Anything received should be got hold of with great effort.

द्वितीयेऽहनि कर्तव्यं प्रतिकर्म तथात्मनः ।

मङ्गलालम्भनं⁴ कार्यं चोत्सवं⁵ च विशेषतः⁶ ॥५४०॥

540. Next day, one should decorate oneself, touch auspicious things and celebrate a special festival.

आश्रितानां द्विजानां च⁷ शिल्पिसम्बन्धिनां⁸ तथा ।

तस्मिन्नहनि दातव्यं ग्राह्यं चैवाप्युपायनम् ॥५४१॥

541. On that day, gifts should be given to and accepted from the twice-borns, dependants, craftsmen and relatives.

1. Thus other MSS., विशेषवत् A

2. उत्सवं CG

3. नृतगीतसमाकुलम् G

4. मङ्गलालम्भनं CG

5. उत्सवं CGDE

6. Thus A, विशेषवत् other MSS.

7. Thus A, द्विजातीनां other MSS.

8. शिल्पिसम्बन्धिनां H

मद्यं तु मद्यपैः¹ पेयं² ब्राह्मणैः पानकाः शुभाः ।

शय्यास्थानं च कर्तव्यं धूपगन्धाधिवासितम्³ ॥५४२॥

542. Those who are addicted to drinking should drink wine and the Brāhmaṇas should take auspicious drinks. The bed chamber should be perfumed with the perfume of incense.

तस्मिन्नहनि न⁴ कार्यो⁵ विमुखः कश्चिदेव तु ।

स्त्रीभिर्भाव्यं प्रहृष्टाभिः सुवस्त्राभिस्तथैव च⁶ ॥५४३॥

स्वाशिताभिः सुगन्धाभिः स्वनुलिप्ताभिरेव⁷ तु⁸ ।

भूषणैर्भूषितामिद्वच क्रीडितव्यं नरैः सह⁹ ॥५४४॥

543-44. None should be made ill-disposed on that day. Happy women—well-fed, well-dressed, well-scented, well-anointed and decorated with ornaments—should play in the company of men.

फाल्गुण्या¹⁰स्तु ततो रात्रौ प्राप्ते चन्द्रोदये शुभे ।

पूजा कार्या शशाङ्कस्या¹¹ अर्यम्णश्चाप्यनन्तरम् ॥५४५॥

-
1. मद्यं मध्यपैः A
 2. पीयं A
 3. धूपगन्धाधिवासितम् EF, धूपगन्धादि—H
 4. नो CG
 5. कार्यं A
 6. स्वनुलिप्ताभिरेव तु E, om. H
 7. सुवस्त्राभिस्तथैव E
 8. Thus AH, च EFCG
 9. सहः A महीमानवर्णनम् Add A, इति नीलमते महीमानवर्णनम् DE, इति नीलमते महीमानम् H, इति om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे महीमानवर्णनं नाम विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. DEF
 10. फाल्गुण्या CFG
 11. शशाङ्कस्यापि ECG

545 On the rising of the moon in the (full-moon) night of Phālguna, the moon and after that Aryamā also should be worshipped.

गीतर्नृत्तस्तथा वाद्यै¹ रात्रौ कार्यः प्रजागरः ।

द्वितीयेऽह्नि ततः प्राप्ते प्रेक्षा देया द्विजोत्तम ॥५४६॥

नर्तकानां नटानां च चारणानां² तथैव च ।

तावदेतद् भवेत् कार्यं यावत्स्यात् कृष्णपञ्चमी ॥५४७॥

546-47. Vigil should be observed during the night by singing, dancing and playing on instruments. On next day should be viewed the performances of the dancers, the actors and the singers. This should continue up to the fifth of the dark-half (of Phālguna).

भोजनं पर्यटप्रायं भोक्तव्यं दिनपञ्चकम् ।

प्रतिकर्म तथा कार्यं स्त्रीजनस्य तथात्मनः³ ॥५४८॥

548. Meals consisting mainly of a medicinal plant Parpaṭa should be taken for five days and decoration of the women-folk and the self should be made.

तस्यामेव तु पञ्चम्यां कश्मीरा तु रजस्वला ।

यस्माद् भवति कर्तव्या तस्याः पूजा ततो द्विज ॥५४९॥

549. O twice-born, on that very fifth day Kāśmīrā becomes menstruating so her worship must be performed thereafter.

रम्या शैलमयी⁴ कार्या कश्मीरा तां च पूजयेत् ।

अभ्यङ्गवस्त्रदानेन नैवेद्यं च निवेदयेत् ॥५५०॥

1. वादः A.

2. चारणानां A

3. फाल्गुण्यः add A, नीलमते फाल्गुणी EF, इति श्रीनीलमतपुराणे फाल्गुणपौर्णमासीवर्णनं नाम एकविंशोऽध्यायः, then follows नील उवाच verb om DEF

4. शिलामयी CG

550. A beautiful stone-image of Kaśmirā should be made and that should be worshipped by offering unguents, clothes and eatables.

पुष्पघृपाद्यलङ्कारं न दातव्यं दिनत्रयम्¹ ।
नैवेद्ये गोरसं सर्वं² वर्जनीयं द्विजोत्तम ॥५५१॥

551. Decorative things like flowers, incense etc. should not be given to her for three days. O best among the twice-born, offering of milk is also prohibited.

स्त्रीभिस्तु पूजा कर्तव्या मानुषैर्न³ कथंचन ।
स्नाप्या स्त्रीभिर्भवेद्देवी कृष्णपक्षाष्टमीं तु तां ॥५५२॥

552. The worship should be performed by women, by no means by men. The goddess should be bathed by women on the 8th of the dark half of that month. Afterwards, she should be bathed by the twice-borns, from pitchers full of all medicines.

अनन्तरं द्विजैः स्नाप्या सर्वौषधियुतैर्घटैः ।
ततो गन्धस्ततो बीजस्ततो⁴ रत्नस्ततः फलैः ॥५५३॥

स्नापयित्वा च तां देवीं गन्धमाल्यैश्च पूजयेत्⁵ ।
वस्त्रालङ्कारणैश्चाक्षैर्विशेषे गौरसोद्भवैः⁶ ॥५५४॥

1. कृष्णापक्षाष्टमीं तु ताम् A, evidently a mistake by copist, cf v. 552 below.

2. Thus ADF, नैवेद्ये गोरसात्यक्तं G, नैवेद्ये गौरमायुक्तं C, नैवेद्ये गोरसं सर्वं BF, नैवेद्यं गोरसमयं H

3. न मनुष्यैः DEH, न नरेस्तु कदाचन CG

4. मन्ति (mistake for मणि ?) A

5. Thus corrected from पूजनम् by F

6. वस्त्रालङ्कारणैः ed. Leiden

7. चान्यैः B

8. गोरसम्भवैः D

553-554. Having bathed that goddess with scents, seeds, jewels and fruits successively, they should worship her with scents, garlands, clothes, ornaments, food and special preparations of cow's milk.

मौद्गैर्वाचैस्त्रिकोणैश्च तथा तण्डुलशालिभिः ।

कर्तव्यं देवयजनं बन्धूनां चैव दापयेत् ॥५५५॥

वह्निपूजा च कर्तव्या कर्तव्यं द्विजपूजनम् ॥५५६॥

556-56. Sacrifice for the gods should be performed with eatables of triangular shape made of ground Phaseolus Mungo (mudga), husked rice and unhushked rice and these should be given to the relatives also. Fire-worship should be performed and so also the worship of the Brāhmaṇas.

सुस्नाताभिः प्रहृष्टाभिः स्वाशिताभिर्द्विजोत्तम ।

स्त्रीभिर्भाष्यं सुगन्धाभिः सुवस्त्राभिश्चतुर्दिनम् ॥५५७॥

557. The women—well-bathed, well-scented, well-fed and well-dressed—should be pleased on that day.

भोजनं प्रेषणीयं च तथा मित्रगृहे द्विज ।

तन्त्रीवाद्यं सुमधुरं² श्रोतव्यं स्वाशितैः³ सुखम्⁴ ॥५५८॥

558 O twice-born, food should be sent to the friend's house, and music of Tantri-instrument should be listened to at ease by the well-fed (persons).

1. Thus AH, पेट्टे: other MSS.

2 च मधुरं BDF

3. Thus CG, स्वाशितः other MSS.

4. नीलमते राज्ञी स्नापनम् add ABDEF, इति श्री—H, इति श्रीनील-मतपुराणे कश्मीराख्य राज्ञीस्नपनं नाम द्वाविंशोऽध्यायः then follows नील उवाच verb om. ABDEF

ततः प्रभृति कश्मीरा ऋतुस्नाता द्विजोत्तम ।

गर्भं गृह्णात्यतः कार्यं¹ कृष्यारम्भं² ततः परम् ॥५५९॥

559. O best among the twice-borns, Kāśmīrā—bathed after menstruation—becomes pregnant since then, so cultivation should be started after that.

दिने देवज्ञनिर्दिष्टे³ क्षेत्रं कृत्वा सुहृदृतः ।

पूजयेत् पृथिवीं देवीं गोयुगं सुरभिं हयम्⁴ ॥५६०॥

बलदेवं⁵ महादेवं वामदेवं दिवाकरम् ।

औषधीशं निशानाथं पर्जन्येन्द्रौ प्रचेतसम्⁶ ॥५६१॥

रामं सलक्ष्मणं सीतां शेषं च धरणीधरम् ।

ब्रह्माणं⁷ कश्यपं वह्निं वायुं गगनमेव च ॥५६२॥

माल्यगन्धस्तथा धूपं⁸ नैवेद्यैश्च पृथक् पृथक् ॥५६३॥

560-63. Having made the field ready on a day told by the astrologer, one, surrounded by the friends, should worship the goddess Earth, a pair of bulls, cow, horse, Baladeva, Mahādeva, Vāmadeva, the Sun, the Moon, the lord of medicines, Parjanya, Indra, Pracetas, Rāma, Lakṣmaṇa, Sītā, Śeṣa—the bearer of the earth, Brahmā, Kaśyapa, Fire, Wind, Sky, each one separately with garlands, scents, incenses and eatable offerings.

1. कार्यः CG

2. कृष्यारम्भः CG

3. देवज्ञनिर्दिष्टः B

4. ततः B, हलम् H

5. Thus CG, बालदेवं A, जलदेवं BDE

6. om. A

7. ब्राह्माणं A

8. तु धूपश्च A

वह्निःसम्पूजनं कार्यं ततो ब्राह्मणपूजनम् ।

ब्राह्मणानां ततो देया दक्षिणा वित्तशक्तितः ॥५६४॥

564. Fire-worship should be performed, and after that the worship of the Brāhmaṇas (should be performed). Then sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas, according to one's means.

ततस्तु वापयेद् बीजं पुरुषो¹ लक्षणान्वितः ।

स्वाशितश्च सुवस्त्रश्च स्वनुलिप्तः² स्वलङ्कृतः ॥५६५॥

565. Thereafter, a man—well-anointed, well-decorated, well-fed and possessed of auspicious features—should sow the seed.

बीजं सुवर्णतोयाक्तं ससुवर्णं च वापयेत् ।

पुण्याहे³ द्विजघोषेण वाद्यशब्देन भूरिणा ॥५६६॥

566. The seed, drenched in water rendered holy with gold, should be sown with gold amidst high sounds of musical instruments, and Brāhmaṇas on a holy day.

हलेन⁴ वाहयेद् भूमिं पूर्वं प्राक् प्रवर्णां शुभाम् ।

स्वलङ्कृतेन भोक्तव्यं क्षेत्रमध्ये तदा⁵ द्विज ॥५६७॥

सुहृद्भार्याश्रितः सार्धं वाद्यशब्दमनोहरैः⁶ ।

उत्सवं⁷ चैव कर्तव्यं गीतनृत्तसमाकुलम्⁸ ॥५६८॥

-
1. पुरुष and adjectives in accusative CG
 2. Thus CG, स्वानुलिप्तः other MSS.
 3. Thus A, पुण्याहं D, पुण्याहं द्विजघोषेण C, पुण्याह—GH
 4. फलेन BD, तदा A
 5. Thus A, तथा CGDEH
 6. मनोरमैः B, मनोहरिः A
 7. तत्सवं BDEG
 8. नीलमते कृष्यारम्भः ABCEF, इति—H, इति नीलमते कृष्यारम्भ-
वर्णनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om.
BDEFD

567-68. At first one should plough the auspicious earth which is already inclined (to receive the seed). O twice-born, well-decorated one should eat, in the centre of the field, in the company of friends, wife and dependants. A festival full of singing and dancing should be celebrated with heart-enchanting sounds of musical instruments.

फाल्गुण्यां समतीतायां या द्विजैकादशी भवेत् ।
तस्यां¹ स्त्रीभिर्भवेत् पूज्यश्छन्दोदेव इति स्मृतः² ॥५६९॥

मनुष्यैस्तु न³ कर्तव्या तस्य⁴ पूजा कदाचन⁵ ।
ब्रह्मणो वरदानेन स्त्रीभिः पूजामवाप्तवान्⁶ ॥५७०॥

569. O twice-born, it is stated that on the eleventh day following (the full-moon night) of Phālguna, the women should worship the god Chandaḥ.

570. Men should never worship him. Due to a boon given by Brahmā, he is to receive worship from the women.

जलोद्भवानां मासेन भक्ष्यैश्चचावचंस्तथा ।
माल्यैर्धूपैश्च विविधैः कुङ्कुमेन सुगन्धिना ॥५७१॥

571. (He should be worshipped) with the flesh of water-born animals, various types of eatables, garlands, incenses and fragrant saffron.

-
1. Thus ACG तस्याः BDEF
 2. श्रुतः CG
 3. Thus other MSS, च A, नरेस्तु सा न CG
 4. Thus other MSS, तस्या A, तस्याः B
 5. Thus AH, कथंचन other MSS
 6. अवाप्नुयात् E
 7. भक्तैः BD
 8. कुङ्कुमेन B

एवं सम्पूजनं कृत्वा द्वादश्यां पूजयेद् बुधः ॥५७२॥

द्वारेणादौ^१ विनिष्काल्य^२ गवाक्षेण प्रवेशयेत् ।

स्ववेश्मतो यथाकामं स्थापयेत तदा द्विज^३ ॥५७३॥

572-73. After such worship, the wise should worship him on the twelfth. O twice-born, after being sent out of one's house through the door, he should be brought in through the ventilator. Then he should be placed at one's will.

ततश्चतुर्विंशं प्राप्य तामेव द्विजपुङ्गव ।

सम्पूज्य शङ्करं कार्यं रात्रौ^४ तु महदुत्सवं^५ ॥५७४॥

574. O best among the twice-born, on the fourteenth of that (fortnight). Śaṅkara should be worshipped and a great festival should be celebrated at night.

तस्यां विप्र चतुर्विंश्यां निकुम्भः शङ्करं तदा^७ ।

सम्पूजयति धर्मात्मा सानुयात्रो महाबलः ॥५७५॥

575. O Brāhmaṇa, highly strong and pious-minded Nikumbha, along with his followers, worships Śaṅkara on that fourteenth.

1. Thus other MSS., द्वारेणादौ A

2. Thus A, विनिष्काल्य DEFH, विनिष्काल्य BCG

3. इति नीलमते छन्दोदेवपूजा BDEFH, इति श्रीनीलमतपुराणे छन्दोदेवपूजावर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. BDEF

4. कार्यो रात्रौ CG, रात्रौ कार्यं B

5. मुमहद् CGBD, च महद् F

6. उत्सवः CG

7. सदा CG, तथा H

तस्यां तदा प्रकर्तव्यं¹ निशि नित्यं² प्रजागरम्³ ।

पूजा च देवदेवस्य शम्भोः कार्या प्रयत्नतः ॥५७६॥

576. Vigil should be observed during that night and the worship of Śambhu—the god of gods—should be performed with effort.

पूजनीयो निकुम्भस्तु⁴ पिशाचाधिपतिर्बली ।

पिशाचानां च दातव्या बलयश्च सुसंस्कृताः ॥५७७॥

577. Nikumbha—the lord of the Piśācas—should also be worshipped and the well-prepared oblations should be offered to the Piśācas.

पललोलोपिकामिश्रा⁵ मत्स्यमांसाभिर्बन्धुताः⁶ ।

वृक्षमूलेषु गोष्ठेषु गृहेषु विविधेष्वपि⁷ ॥५७८॥

चतुष्पथेषु रथ्यासु चत्वरेषु⁷ नदीषु च ।

शून्यालयेषु मुख्येषु गिरीणां शिखरेषु च ॥५७९॥

अट्टालकश्मशानेषु राजमार्गेषु काश्यप⁸ ।

तां रात्रिं रक्षणं⁹ कार्यं बालकानां गृहे गृहे ॥५८०॥

578-80. (Offerings) mixed with cakes of meat and other non-vegetarian food, fish, meat etc. should be placed under

1. प्रकर्तव्यो ECG

2. नित्य - A

3. Thus AH, प्रजागरः BCDEFG

4. च BCDEFGH

5. First line om. in BD, लूपिका— A लेपिका—CGH

6. विविधेषु च

7. चत्वारेषु A, चतुरेषु C

8. काश्यप ADG

9. Thus BDFH, लक्षणं ACG

the trees, in cow-pens, in various types of houses, on road-crossings, in streets, court-yards, rivers, prominent vacant houses, on tops of mountains, in palaces, burning-grounds and on roads. O descendant of Kaśyapa, children should be protected during that night, in every house.

पुंश्चलीसहितंनैया¹ क्रीडामार्गे² निशा च³ सा ।

ब्रह्मचर्येण गीतेन नृत्तैर्वास्त्रिमंनोहरैः⁴ ॥५८१॥

581. Sportive men should pass that night in the company of courtesans, with the observance of the vow of celibacy and with singing, dancing and heart-enchancing musical instruments.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य चान्त्यां⁵ संवत्सरस्य⁶ तु⁷ ।

श्राद्धं कृत्वा प्रदातव्यं शुनामन्नं यथेच्छकम्⁸ ॥५८२॥

582. Then on the last dark fifteenth of the year, one should perform Śrāddha and offer food to the dogs, at one's desire.

1. Thus CG, नीया other MSS

2. क्रीडामार्गेषु CG, क्रीडमान H

3. Om. CG, तु DEH

4. इति नीलमते पिशाचचतुर्दशी ABDEH इति om. F, इति श्री-नीलमतपुराणे चैत्रकृष्णचतुर्दशीवर्णनं नाम पञ्चविंशोऽध्यायः then follows नील उवाच verb om. ABDE

5. ह्यन्त्यां DEH

6. सांवत्सरस्य H

7. Thus other MSS, च A

8. इति नीलमतेऽन्त्यामावस्या D, —ह्यन्त्यामावस्या F, अन्त्यामावसी BE, इति श्रीनीलमते ह्यमावसी H

अन्ताममात्स्यं evidently corrupt reading A, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रमावर्णनं नाम षड्विंशोऽध्यायः C, then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

चैत्रशुक्लसमारम्भे प्रथमेऽहनि काश्यप¹ ।

पितामहस्य कर्तव्या तदा पूजा विचक्षणैः ॥५८३॥

पुष्पैर्नानाविधैर्गन्धैर्वस्त्रालङ्कारधूपनैः² ।

हुताशपूजनैर्ब्राह्मण³ ब्राह्मणानां च तर्पणैः⁴ ॥५८४॥

583-84. O descendant of Kaśyapa, on the first day in the beginning of the bright half of Caitra, the worship of Brahmā must be performed by the wise with various sorts of flowers, scents, clothes, ornaments, incenses, fire-worships and pleasing of the Brāhmaṇas.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या महाशान्तिर्द्विजोत्तम ।

आद्येन⁵ रक्षणार्थाय श्रियस्तत्प्रापणाय च ॥५८५॥

585. On that very day, Mahāśānti ceremony should be performed by the rich, for the obtainment and preservation of wealth.

तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या पूजा कालस्य काश्यप ।

तस्मिन् कालस्य गणना⁶ प्रवृत्ता पूर्वमेव तु ॥५८६॥

586. O descendant of Kaśyapa, on that very day should be worshipped Time, as formerly, the reckoning of time was started on that day.

तस्मिन्नहनि वै सृष्टं ब्रह्मणेदं जगत्पुरा ।

सूर्योदये द्विजश्रेष्ठ इत्येव⁷ मनुशुश्रुम् ॥५८७॥

1. Thus other MSS, काश्यप A

2. भूषणैः CG

3. धूपं हुताशपूजाभिः CG

4. इति नीलमते ब्रह्मपूजा ABDE, इति on F, इति श्रीनीलमत पुराणे चैत्रशुक्लप्रतिपदि ब्रह्मपूजावर्णनं नाम सप्तविंशोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om ABDE

5. आद्यै हि CG

6. गणना A, कालगणना H

7. चेत्येवम् H

587. On that very day, verily, Brahmā created this world at sun-rise. O best among the twice-borns, we have heard thus.

पूजनीयास्तथा¹ देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः² ।

ग्रहर्क्षशान्तिः कर्तव्या वैवर्जविधिचोदिता³ ॥५८८॥

588 The gods Brahmā Viṣṇu and Maheśvara should be worshipped. Rites for propitiating planets and constellations should be performed in accordance with the instructions of an astrologer.

पूजनीया ग्रहाः⁴ सर्वे नक्षत्राणि च मानव ।

कालस्यावयवाः सर्वे⁵ ये च संवत्सरादयः ॥५८९॥

589. O giver of honour, all the planets, and all the stars should be worshipped, and also the year and all other parts of Time.

कालकल्पावुभौ पूज्यौ मनवश्च चतुर्विंश ।

अतीताश्च⁶ भविष्याश्च⁷ तेषां नामानि मे शृणु ॥५९०॥

590. Kāla and Kalpa both are to be worshipped and so also fourteen Manus who had been in the past and shall be in future. Listen to their names from me.

1. तदा H

2. —महेश्वरः A

3. —शोदिता D

4. गृहाः AD

5. Second and third pādas om. H

6. अतीतश्च B

7. भविष्यश्च B, भविष्यन्तः CG

स्वायम्भुवो मनुः पूर्व^१ मनुः स्वरोचिषस्तथा ।
औत्तमस्तामसश्चैव रथतद्व्याख्यास्तथा ॥५९१॥

वैवस्वतोऽकंसावर्णि^२ ब्रह्मसावर्णं^३ एव च ।
भद्रेशदक्षसावर्णो^४ रौच्यो^५ भीत्यस्तथैव च ॥५९२॥

591-92. First of all (comes) Svāyambhuva Manu, then (come) Svārociṣa Manu, Auttama, Tāmasa, Raivata, Cākṣuṣa Vaivasvata, Arkasāvarṇi, Brahmasāvarṇa, Bhadrēśa, Dakṣasāvarṇa, Raucya and Bhautya.

सम्भूजनीया देवेन्द्रा^६स्तथा ब्रह्म^७चतुर्दश^८ ।
विश्वभुक् च विपश्चिच्च मुचित्तिश्च निधिस्तथा ॥५९३॥

विभुर्भनोश्चतुर्दश^९ तेजस्वी च तथा बहिः^{१०} ।
अश्वभुतश्च तथा शान्तिः^{१०} बृषो देववरस्तथा ॥५९४॥

ऋतुधामा^{११} च देवेन्द्रः शुक्लि शुक्ल^{१२}चतुर्दश ।
युगानां च तथा पूजा कर्तव्या द्विजपुङ्गवः^{१३} ॥५९५॥

-
1. चक्षुषः A
 2. Thus ACG, अकंसावर्णो B, अकसावर्णो H
 3. ब्रह्मसावर्णि CG, ब्रह्मसावर्णः BF
 4. भद्रेश ऋक्ष सावर्णो A, रुद्रेशदक्षसावर्णो CG
 5. रौच्यो C, राय्यो D, रम्यो BH, रौम्यो G
 6. देवेन्द्राः A.
 7. Thus H, ब्राह्माः A
 8. चतुर्दशः A
 9. Thus ACD, बहिः E
 10. शान्तो CG
 11. Thus CDEG, ऋतुधामा AH
 12. शुक्लः H
 13. Thus A, द्विजसत्तम CGH

593-95. O Brahman, fourteen lords of the gods namely Viśvabhuk, Vipāścīt, Sucitti, Nidhi, Vibhu, Manojava Tejasvī, Vaṇi, Adbhuta, Śānti, Vṛṣa—the excellent god, R̥tudhāmā—the lord of the gods, Śuci and Śukla are to be worshipped.

O best among the twice-born, the worship of Yugas (Ages) also should be performed.

पञ्चसंवत्सराः पूज्याः पूज्यं चेवायनद्वयम् ।

ऋतुषट्कं तथा पूज्यं मासा द्वादश चाप्यथ¹ ॥५९६॥

द्वौ पक्षौ तिथयश्चैव पूज्याः पञ्चदशेव तु ।

करणाद्वच² मूर्तश्च राशयश्च पृथक् पृथक् ॥५९७॥

596-97. Five Saṃvatsaras, two Ayanas, six seasons and twelve months should be worshipped. Two fort-nights and fifteen dates should also be worshipped. Karaṇas, Muhūrtas and Rāśis should be worshipped separately.

मरीचिमथ³ङ्गिरसौ पुलस्त्यं पुलहं ऋतुम् ।

भृगुं सनत्कुमारं च सनकं च सनन्दनम् ॥५९८॥

धर्मं वरिष्ठं⁴ सत्यं च कामार्थी च हुताशनम् ।

वसुधैवकुलं लोकपालांल्लोकालोकनिवासिनः ॥५९९॥

सुदामानं शंखपादं⁵ केतुमन्तं तथैव च ।

तथा हिरण्यरोमाणं दिक्पालांश्चैव पूजयेत् ॥६००॥

598-600. Marīci, Atri, Aṅgirā, Pulastya, Pulaha, Kratu,

1. Thus other MSS, वाप्यथ A

2. कर्णानि CG

3. मरीचिरथ्य A

4. Thus other MSS, वरिष्ठं H

5. शङ्खपादं H

6. Thus other MSS., दिक्पालं A, मृण्मलांश्चैव H

Bṛgu, Sanatkumāra, Sanaka, Sanandana, Dharma, Vasiṣṭha, Satya, Kāma, Artha, Hutā⁴ana, Vasus, Rudras, the guardians of the worlds who live on the Lokāloka mountain, and the guardians of the quarters namely, Sudhāmā, Śaṅkha-pāda, Ketumān and Hiraṇyaroṃā should also be worshipped.

शक्राद्यान्¹ ब्राह्मणश्चेष्ट दक्षपुत्र्य²स्तर्षव च ।

सती ल्यातिः स्मृतिः स्वाहा ह्य³नसूया तवा स्वधा ॥६०१॥

प्रीतिः क्षमा च सम्भूतिः सन्नति⁴श्चाप्य⁵रुन्धती ।

कीर्त्तिर्लक्ष्मी⁶वृत्ति⁷र्मेधा पुष्टिः⁸ अद्या क्रिया मतिः ॥६०२॥

बुद्धिर्लज्जा वसुः शान्तिः पुष्टिः सिद्धिस्तवा रतिः ।

अरुन्धती⁹ वसुधाशी¹⁰ लंबा भानुर्मास्त्वती¹¹ ॥६०३॥

संकल्पा च मुहूर्त्ता¹² च साध्या विश्वा च काश्यप ।

अवितिर्वितिर्वनुः काला दनायुः सिंहिका मुनिः ॥६०४॥

-
1. Thus H, शक्राद्यान् other MSS.
 2. दक्षपुत्री: CG
 3. हि om. A, अपि G
 4. सतिथि—B, सातिथि—F
 5. प्य om. and space left for the word A
 6. लक्ष्मी: कीर्त्ति: CG
 7. वृत्ति: CD
 8. Thus CG, पोष्टि: D, पुष्टि: other MSS.
 9. सुरमा च C, सुरसा च G, अरुदती H
 10. वसुधाशी A Emended (वसुधा+आशी), वसुर्दाशी H, वसुन्दाशी CGBF
 11. मरुद्वती AH
 12. मुमूर्त्ता A

कद्रूः क्रोधा¹ इरा प्रावा² विनता³ सुरभिः⁴ लश।

भृशाश्वा⁵श्च तथा पूज्यः⁶ सुप्रभा च तथा जया ॥६०५॥

601-605. O best of the Brāhmaṇas, Śakra etc. (should be worshipped) and so also the daughters of Dakṣa, namely, Satī, Khyāti, Smṛti, Svāhā, Anasūyā, Svadhā, Pṛiti, Kṣamā, Sambhūti, Sannati, Arundhati, Kirti, Lakṣmī, Dhṛti, Medhā, Tuṣṭi, Śraddhā, Kriyā, Mati, Buddhi, Lajjā, Vasu, Śānti, Puṣṭi, Siddhi, Rati, Arundhati Vasudhāśī, Lambā, Bhānu, Marutvatī, Saṃkalpā, Muhūrtā, Sādhyā, Viśvā, Aditi, Diti, Kālā, Danāyu, Siphikā, Muni, Kadrū, Krodhā, Irā, Pravā Vinatā, Surabhi, Khasā, Bhṛśāśva, Suprabhā and Jayā.

बहुपुत्रश्च संपूज्यस्तस्य पत्नीद्वयं तथा ।

पत्नीचतुष्कसंयुक्तं पूज्यं चारिष्टनेमिन्⁷ ॥६०६॥

606. Bahuputra and his two wives should be worshipped. Ariṣṭanemi accompanied by his four wives should be worshipped.

ऋद्धि वृद्धि तथा निद्रा⁸ घनेशं नडकूबरम्⁹ ।

शंखपद्मौ निधी¹⁰ पूज्यौ भद्रकाली सरस्वती ॥६०७॥

1. क्रूरा CG
2. स्रावा CG, प्रवा DE
3. वितता A
4. सुरातिः A
5. भृशाश्वा CG
6. पूज्या CG
7. संयुक्तो ऽरिष्टनेमी तथैव च CG
8. वृन्द्रा D
9. नवकूबरम् BE, भुक्तवरम् D

These two pādas in the Nom. DG, corrected into Nom. by H

10. तथा CG

607. Rddhi, Vṛddhi, Nidrā, Dhaneśa and Naḍakūbara (should be worshipped). The treasures Śaṅkha and Padma should be worshipped and so also Bhadrakālī and Sarasvatī.

वेदोपवेदवेदाङ्ग¹ विद्यास्थानानि कृत्स्नशः ।

नागान् यक्षान् पिशाचांश्च² तथैव गण्डाद्यणौ ॥६०८॥

608. Vedas, Upavedas, Vedāṅgas, all the abodes of knowledge, Nāgas, Yakṣas, Piśācas, Garuḍa and Aruṇa (should be worshipped).

जम्बुः शाकः कुशः क्रीडचः शात्मलिङ्गी एव च ।

गोमेदः³ पुष्करश्चैव द्वीपा पूज्याः पृथक् पृथक् ॥६०९॥

609. Of the continents, namely, Jambu, Śāka, Kuśa, Krauñca, Śālmali, Gomeda and Puṣkara each should be worshipped separately.

लवणः क्षीर आज्यश्च⁴ दधिमण्डः⁵ सुरोदकः ।

तथैवैक्षुरसोदश्च पूज्यः स्वावूदकस्तथा⁶ ॥६१०॥

610. (The seas) of salty water, milk, butter, curd, wine, sugarcane-juice and tasty water (should be worshipped).

उत्तराः कुरवः⁷ पुण्या रम्यो हैरण्वतस्तथा⁸ ।

भद्राश्चः केतुमालश्च वर्षश्चैव इलावृतः⁹ ॥६११॥

1. देवोपवेदवेदाङ्ग—BD

2. नागान् यक्षान् सुपर्णाश्च D, —सुपर्णाश्च E, नागयक्षाः सुपर्णाश्च CG

3. Thus other MSS., गोमेधः A

4. क्षीराज्ये च D, आज्यं च GE, आज्यो F, आज्योद H

5. दधिमण्डम् G

6. स्वादक एव च H

7. Thus CGE, कौरवाः A

8. First and second pādas of this verse om. D

9. तथैलावृतनामकः CG

हरिवर्षः¹ किम्पुरुषो वर्षो भारतसंज्ञकः² ।

611-12a. Holy Uttara Kurus, Ramya, Hairaṇvata, Bhadrāśva, Ketumāla, Ilāvṛta, Harivarṣa, Kimpuruṣa and Bhāratavarṣa (should be worshipped).

भारतस्य तथा भेदा पूजनीयाश्च ये नव ॥६१२॥

इन्द्रद्युम्नः³ कशेरुमां⁴ स्ताम्रवर्णो गभस्तिमान् ।

नागद्वीपस्तथा सोम्यो गान्धर्वो वारुणस्तथा ॥६१३॥

अयं च मानवद्वीपः⁵ स्तथा सागरसंबृतः ।

चत्वारः सागरा पूज्यास्तथा पातालसप्तकम्⁶ ॥६१४॥

रुक्मभीमः शिलाभीमः पातालो नीलमृत्तिकः⁷ ।

रक्तभीमः⁸ पीतभीमः⁹ श्वेतः कृष्णक्षितिः¹⁰ स्तथा ॥६१५॥

612b-15. Nine divisions of Bhārata, namely, Indradyumna, Kaśerumān, Tāmravarṇa Gabhastimān, Nāgadvīpa, Saumya, Gāndharva, Vāruṇa and this Mānavadvīpa surrounded by the seas should also be worshipped. Four oceans should be worshipped and so also the seven Nether worlds, namely, Rukmabhauma, Śilābhauma, Nilamṛttika, Raktabhauma, Pītabhauma, Śveta and Kṛṣṇakṣiti.

कालाग्निरुद्रः शेषश्च वराहश्च तथा हरिः ।

भूर्भुवःस्वर्गहृदयं जनश्च तपसा सह ॥६१६॥

1. —वर्षे B, वर्षं H.
2. भारत संज्ञिते B, भारत संज्ञितः H
3. Thus CGFH, इन्द्रद्युम्नं A
4. कशेरुश्च CG, कशेरुमां F
5. मानवो द्वीपः CG
6. पातालसप्तका BDEF
7. नीलमृत्तिकः D
8. om. D
9. om. E
10. क्षितिस्तथा A

सत्त्वलोकस्तथालोकाः पूजनीयाः द्विजोत्तम ।

पृथिव्यापस्तबा तेजः पवनाम्बरमेव^१ च^२ ॥६१७॥

616-17. O best among the twice-borns, Kālāgnirudra, Śeṣa, Varāha, Hari and the worlds, namely, Bhuḥ, Bhuvāḥ, Svar, Mahāḥ, Janah, Tapas and Satya should be worshipped. One should worship the Earth, the Water the Fire, the Air, and the Ether.

मनो बुद्धिस्तथात्मानमव्यक्तं^३ पुष्टं तथा ।

हिमवान् हेमकूटश्च^४ निषदो^५ नीलपर्वतः ॥६१८॥

श्वेतश्चन्द्रवृक्षवान्मर्ल्यवान् मन्थमादनः ।

पर्वतप्रवरः पूज्यो यो नाम्ना मानसोत्तरः ॥६१९॥

महेन्द्रो मलयः सह्यः श्रुतिमानृक्षवान^६पि ।

विल्चश्च पारियात्रश्च कैलासश्च नबोत्तमः ॥६२०॥

618-620. (One should worship) the Mind, the Intelligence the Soul and the unmanifested Purusa. (One should worship) Himavān Hemakūṭa, Niṣadha, the mountain Nila, Śveta, Śṛṅgavān, Meru, Mālyavān and Gandhamādana.

The chief mountain named Mānasottara should be wor-

1. Thus A BCDGH, मर्त्यलोकः ed Leiden

2. Thus A, पवनपञ्चH, पवनं खं CGD

3. पूजयेत् CGH

4. —बुद्धिः F, मनोबुद्धी H

5. त्वव्यक्तं A

6. हिमकूटश्च FH

7. निषदो DE

8. ऋक्षमान् B

shipped and so also Mahendra, Malaya, Sahya, Śuktimān, Rkṣavān, Vindhya, Pāriyātra and Kailāśa—the best of the mountains.

भागीरथी पावनी¹ च ह्लादिनी² ह्लादिनी तथा ।

सीता बंक्षुश्च सिन्धुश्च सप्त गङ्गा च मानव ॥६२१॥

सुप्रभा काञ्चनाक्षी च विशाला मानसाह्लादा³ ।

सरस्वत्योघनादा⁴ च सुमेरु⁵ विमलोदका ॥६२२॥

621-622. O giver of honour ! (one should worship) the seven rivers (namely), Bhāgīrathī, Pāvani, Hlādini, Hrādini, Sītā, Vaṅkṣu and Sindhu. (One should worship) Suprabhā, Kañcanākṣi, Viśālā, Mānasāhradā, Sarasvatī, Oghanādā and Sumeru having unsullied water.

पुष्कराद्यानि तीर्थानि वितस्ताद्यश्च निम्नगा ।

शची वनस्पतिर्गौरी धूम्रोर्णा रुचिराकृतिः ॥६२३॥

सिनीवाली कुहू राका तथाचा⁶ नुमतिः शुभा ।

आयतिर्नियतिः प्रज्ञा मतिर्वेला⁷ च धारिणी ॥६२४॥

623-624. (One should worship) sacred places such as Puṣkara, and rivers such as the Vitastā and others. (One should worship) Śacī, Vanaspati, Gaurī, Dhumrorṇā of beautiful form, Sinivālī, Kuhū, Rākā and auspicious Anumati. (One should worship) Āyati, Niyati, Prajñā, Mati, Velā and Dhārīṇī.

1. प्लवनी A.

2. ह्लादिनी ह्लादिनी DFCC

3. Thus H मानसाह्लादः D, मानसोह्लादः B, मानसह्लादा A

4. ओघनामा H, ओघोनामा F, ओगणासा, ओगनासा E

5. सुवेगा CG, सुवेतृ H

6. च om. A

7. मेवा H

देवी धाताविधातारौ¹ सप्तछन्दांसि² चा³ध्यय ।

ऐरावणश्च⁴ सुरभि⁵ रुच्यैः श्रवस⁶ एव च ॥६२५॥

625. (One should worship) the two gods, namely, Dhātā and Vidhātā, and also the seven metres. (One should worship) Airāvaṇa, Surabhi and Uccaiṣravasa.

धान्वन्तरिध्रुव⁷श्चैव शस्त्राण्यस्त्राणि चाप्यय ।

विनायकः कुमारश्च तथैव च विनायकाः ॥६२६॥

626. (One should worship) Dhānvantari, Dhruva, and arms and weapons. (One should worship) Kumāra, Vināyaka and Vināyakas.

शाखो विशाखः स्कन्दश्च नैगमेशस्तथैव च ।

मरुतश्च ब्रह्माश्चैव रोगाणामधिपो ज्वरः ॥६२७॥

627. (One should worship) Śākha, Viśākha, Skanda, Naigameśa, the wind-Gods and Fever—the lord of diseases.

ऋषयो बालाखिल्या⁸श्च कश्यपागस्त्यनारदाः⁹ ।

तथैवाप्सरसः पुण्याः पूज्या देवाश्च सोमपाः ॥६२८॥

628. (One should worship) Vālakhilya sages and Kaśyapa,

1. धातृविधातारौ CGH

2. छन्दानि BF

3. Thus other MSS वा A

4. ऐरावणं ABFH

5. सुरभिम् ABFH

6. उच्चैश्श्रवसमेव ABFH, उच्चैश्श्रवा ह्यः CG.

7. Thus CG, धान्वन्तरि ध्रुवं ABFH, accusative used in this hemistich in other MSS.

8. बालखिल्याश्च BCG

9. कश्यपोऽगस्त्यनारदौ B

Agastya and Nārada. (One should) worship also the holy nymphs and the gods who drink Soma.

आदित्या वसवो रुद्रा विश्वे^१देवास्तवाश्विनौ ।

भृगवोऽङ्गिरसः साध्या मरुतश्च महाबलाः ॥६२९॥

629. (One should worship) Ādityas, Vasus, Rudras, Viśvedevas, Aśvinas, Bhrgus, Aṅgirās, Sādhyas and highly strong Maruts.

धाता^२ मित्रो^३ऽर्यमा पूषा शक्रो^४ऽशो^५ वरुणो भगः ।

त्वष्टा विवस्वान्^६ सविता विष्णुर्द्वादश भानवः ॥६३०॥

630. (One should worship) the twelve suns, (namely Dhātā, Mitra, Aryamā, Pūṣā, Śakra, Aṃśa, Varuṇa, Bhaga, Tvaṣṭā, Vivasvān, Savitā and Viṣṇu.

धरो^७ ध्रुवश्च भोजश्च आपश्चैवानिलानलो^८ ।

प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवोऽष्टौ प्रकीर्त्तिताः ॥६३१॥

631. Dhara, Dhruva, Bhoja, Āpa, Anil, Anala, Pratyūṣa and Prabhāsa are proclaimed to be eight Vasus.

अङ्गारकस्तथा सूर्यो निःश्रुतिर्घोष एव च^९ ।

अजंकपाच्चाहिर्बुध्न्यो धूमकेतुर्ध्वजस्तथा ॥६३२॥

1. words upto विश्वे om. E

2. दाता H

3. पित्र्यो A

4. Emended, शक्रेशो MSS.

5. विवस्वत् F

6. वनो BDF

7. अनिशानिलः BD, अनिलानलः A, अनिलानलाः H, अनिशानलः F

8. This verse in the accusative in ABDEFH.

वाहन¹श्चेश्वरो² मृत्युः कपालिरथ कंकणः³ ।

एकादशैते विज्ञेया रुद्रास्त्रिभुवनेश्वराः ॥६३३॥

632-33. Aṅgaraka, Sūrya, Nirṛti, Ghoṣa, Ajaikpād, Ahirbudhnya, Dhūmaketu, Dhvaja, Vāhana, Īśvara, Mṛtyu, Kapāli and Kaṅkaṇa, these eleven Rudras should be known as the lords of three worlds.

ऋतुः दक्षो वसुः सत्यः कालः कामो⁴ ध्वनिस्तथा ।

कुरु वा⁵दनुजो⁶ विश्वे⁷ रोचमानाश्च ये⁸ दश ॥६३४॥

634. Kratu, Dakṣa, Vasu, Satya, Kāla, Kāma, Dhvani, Kuru, Vāk and Danuja, those ten shining ones are called Viśve (devas).

नासत्यवक्षौ विज्ञेयावश्विनौ⁹ वदतां वर¹⁰ ।

भुवनो भानवश्चैव¹¹ सुजन्यः सुजनः तथा¹² ॥६३५॥

त्वाजः सुवश्च मूर्धा च दक्षश्च व्यश्च¹³ बन्धुकः¹⁴ ।

प्रसवश्च व्ययश्चैव भृगवो द्वादश स्मृताः ॥६३६॥

-
1. वाहनं ABDEFH.
 2. चेश्वरं ABDEFH
 3. मृत्युं कपालमथकंकणम् A.—किंकणम् B, मृत्युं कपालिमथकंकणम् FH, मृत्युः कपालिः कंकणस्तथा G, मृत्युः कपाली कंकणस्तथा C
 4. कालो BF
 5. कुरुभिर्गु ed Leiden
 6. मनुजो BDEF
 7. विश्वं F
 8. Thus A, ते other MSS.
 9. आश्विनौ CG
 10. वरौ B
 11. भावनश्चैव H
 12. Thus ed Leiden, ऋतुः MSS.
 13. अन्यश्च BDF
 14. बन्धकः BF

635-36. O best among the speakers, Nāsatya and Dasra should be known as Aśvinas.

Bhuvana, Bhānava, Sujanya, Sujana, Tyāja, Suva, Mūrdhā, Dakṣa, Vya, Bandhuka, Prasava and Vyaya are regarded as twelve Bhṛgus.

आत्मा ह्या¹युर्मनोर्बक्षो मव²: प्राणस्तथैव च ।

हविष्मांश्च गविष्ठश्च ऋच्च³ सत्यस्तथैव च ॥६३७॥

इत्येतेऽङ्गिरसः पुत्राः दश देवा⁴ महाबलाः ।

637-38a. Ātmā, Āyus, Manas, Dakṣa, Mada, Prāṇa, Haviṣmān, Gaviṣṭha, Ṛta and Satya these ten highly strong gods are the sons of Aṅgīrā.

मनो मदश्च⁵ प्राणश्च नरो⁶ पालश्च वीर्यवान् ॥६३८॥

दितिर्हंयो नयश्चैव हंसो नारायणस्तथा ।

विभुश्चापि प्रभुश्चापि⁷ साध्या द्वादश कीर्त्तिताः ॥६३९॥

638b-39. Manas, Mada, Prāṇa, Nara, mighty Pāla, Diti, Haya, Naya, Haṃsa, Nārāyaṇa, Vibhu and Prabhu are pronounced as twelve Sādhyas.

एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च त्रिज्योतिर्ज्योतिरेव च ।

एकचक्रो⁸ द्विचक्रश्च⁹ त्रिचक्र¹⁰श्च महाबलः ॥६४०॥

ऋतजित् सत्यजिच्चैव सुषेणः सेनजित् तथा ।

अग्निमित्रोऽरिमित्रश्च प्रभुमित्रो¹¹ऽपराजितः ॥६४१॥

1. च CG
2. मोदः A
3. Thus FH, रीतः A, ऋभुः CG, ऋतुः ed Leiden
2nd and 3rd pādas om. B
4. देशाः A
5. मृदो मृदश्च H
6. नर—F
7. चैव BFCG
8. एकशुक्रो E, एकशक्रो BD
9. द्विशुक्रः E, द्विशक्र BD
10. त्रिशक्रः BDE
11. प्रभुमित्रो CGH

ऋतश्च ऋतवान् धर्ता¹ निधर्ता² वरुणो ध्रुवः ।
विधारणो नाम तथा देवदेवो महाबलः ॥६४२॥

ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च³ ईहादृक् चा⁴मिताशनः ।
कृतिनः प्रसकृद्⁵दक्षः समरश्च⁶ महायशः ॥६४३॥

घाता चोग्रो⁷ धनुर्भोमस्त्वभियुवतः⁸ सदासहः ।
द्युति⁹र्वसुरथो¹⁰ऽदृश्यो¹¹ वासः¹² काम¹³जयो विराट्¹⁴ ॥६४४॥

एतेचै¹⁵कोनपञ्चाशन्मरुतः परिकीर्त्तिताः ॥६४५॥

640-45. These fortynine, namely, Ekajyoti, Dvijyoti, Trijyoti, Jyoti, Ekacakra, Dvicakra, highly strong Tricakra, Rtajit, Satyajit, Suṣeṇa, Senajit Agnimitra Arimitra, Prabhumitra, Aparājita, Rta, Rtavān, Dhartā, Nidhartā, Varuṇa, Dhruva, Vidhāraṇa, highly strong Devadeva, Idṛkṣa, Adṛkṣa, Ihādṛk, Amitāśana, Kṛtina, Prasakṛd, Dakṣa, highly glorious Samara, Dhātā, Ugra, Dhanu, Bhīma, Abhiyukta Sadāsaha, Dyuti, Vasuratha, Adṛśya, Vāma, Kāmajaya, Virāt are called Maruts.

1. Thus CG, दर्भा BD दंता F, घाता A
2. नियन्ता F
3. ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च B
4. च om. BDFCG
5. कृती नम्रः सकृद् CG
6. समराः A
7. Thus ACG, ह्युग्रो other MSS.
8. चाभियुवतः CG, अभियुवतः H
9. महाद्युति BE, प्रद्युति H
10. om. H.
11. om. B, यशो DEF
12. वासः BDE
13. कामो DFH
14. Here one hemistich containing the names of remaining Maruts seems to be missing
15. हि H

विश्वकर्मा ततः¹ पूज्यः सर्वशिल्पप्रवर्त्तकः ।

आयुषं वाहनं छत्रमासनं चिह्नबुधुभी ॥६४६॥

सम्पूज्या³ विधिवद् ब्रह्मन् गन्धमाल्यानुलेपनैः ।

वीपधूपप्रदानैश्च⁴ नैवेद्यैश्च पृथक् पृथक् ॥६४७॥

646-47 Viśvakarmā, the originator of all crafts, should also be worshipped. O Brahman, each of these, namely, the weapon, the conveyance, the umbrella, the seat, the emblem and the drum, should be worshipped separately with scents, garlands, paints, offerings of lamps, incense and the eatables.

एतेषां पूजनं कृत्वा पूजनीया विशेषतः ।

ग्रहो नागस्तथा मासो⁶ यः स्यात् संवत्सर⁷प्रभुः ॥६४८॥

ग्रहो भविष्यद् वर्षश्च⁸ तथा मासस्य वारकः ।

648-49. Having performed the worship of these, one should worship specially the planet, the Nāga and the month which presides over the year, and (should worship) also the planet of the future year, and the (presiding) day of the month.

दैवज्ञवद्वाराद्⁹ विज्ञेयो ग्रहमासौ विचक्षणैः ॥६४९॥

1. Thus A, तथा other MSS.

2. सर्वशिल्पी—A

3. सम्पूज्य B

4. वूपदीपप्रधानैश्च H, धूपदीपैः प्रदानैश्च C, धूपदीपप्रदानैश्च B

5. Thus other MSS, नारः A

6. सोमो B

7. संवत्सरः AF

8. वर्षस्य CG

9. —चक्राद् A

दैवज्ञादेव विज्ञेयं मासं वर्षं च¹ वारिकम्² ।

एतेषां पूजनं कार्यं बह्वन्नकुसुमोत्करैः³ ॥६५०॥

649-50. The wise would know the planet and the month from the mouth of the astronomer. The month, the year and the day also should be known from the astronomer. These should be worshipped with plenty of food and heaps of flowers.

फलवेदात्ततो⁴ ज्ञात्वा नागवर्षस्य वारिकम्⁵ ।

तस्य⁶ पूजा प्रयोक्तव्या⁷ भक्ष्यभोज्यपुरःसरा⁸ ॥६५१॥

651. Having known the day of the Nāga-year from the Phalaveda, one should worship that (day) with solid food and other articles of diet.

ततो⁹ग्निहवनं कार्यं सर्वेषामनुपूर्वशः¹⁰ ।

ओंकारपूर्वकं ब्रह्मन् षृताक्षतयवैस्तिलैः ॥६५२॥

652. Then, fire-sacrifice with utterances of Ōṅkāra should be performed, with reference to all, in due order, with purified butter, unhusked barley and sesame.

-
1. Thus A,—वर्षस्य CG, मासवर्षं other MSS.
 2. Thus G, वारिकम् other MSS.
 3. बहुग्रन्थसमोत्करैः BFG, बहुन कुसुमोत्करैः E
 4. Thus A, तथा other MSS.
 5. Emended: तारिकम् H, वारिकम् other MSS.
 6. ह्यस्य BDE
 7. प्रकर्तव्या F
 8. पुरस्सरम् H
 9. अतो CG
 10. अन्नपूर्वकः A

तान् पृथक् पृथगुद्दिश्य देया विप्रेषु दक्षिणा ।

ब्राह्मणा भोजनीयाश्च महोत्सम्बन्धिबान्धवाः ॥६५३॥

653. Sacrificial fee should be given to the Brāhmaṇas with separate reference to each of those (planets etc.). Then Brāhmaṇas, the friends, the relations connected by marriage and the kinsmen should be fed.

विशेषवत्स भोक्तव्यं कार्यं च महोत्सवम्¹ ।

पूजनीया द्विजश्रेष्ठ तथा ज्योतिषका द्विजाः ॥६५४॥

654. Special meals should be taken and a great festival should be celebrated. O best among the twice-borns, Brāhmaṇa astronomers should be worshipped.

धनधान्यौघवस्त्रैश्च² पूजनीया³ द्विजोत्तमाः⁴ ।

फलवेदविदश्चैव त्वितिहासविदश्च ये ॥६५५॥

655. The best of the Brāhmaṇas—those who are acquainted with astronomy-astrology and those who know history—should be honoured with cash-money, heaps of grains and clothes.

वाचकाः⁵ पूजनीयाश्च दक्षिणाभिमुखा द्विज⁶ ।

आत्मशोभा च कर्तव्या पुष्पालंकारधूपनैः ॥६५६॥

656. O twice-born, the reciters (of the Purāṇas and the Epics) desiring sacrificial fee should also be worshipped. One

1. कार्यश्चापि महोत्सवः CG
2. धनधान्यैश्च—H
3. Thus A, पूज्याश्च other MSS.
4. Thus A, द्विजपुङ्गवाः other MSS.
5. Thus A, तु om. other MSS.
6. वाचकाः BD
7. द्विजाः H

should decorate one's own self with flowers, ornaments and perfumes.

कथितेयं महाशान्तिः¹ सर्वाधिविनिसृजनी ।
सर्वोत्पातप्रशमनी कलिदुःस्वप्ननाशिनी ॥६५७॥

आयुष्प्रदा पुष्टिफरी धनसौभाग्यवर्धिनी ।
व्याधिशत्रुप्रशमनी राज्यराष्ट्रविधिनी ॥६५८॥

मङ्गल्या च पवित्रा च लोकद्वयसुखावहा ॥६५९॥

657-59. This is called Mahāśānti, the destroyer of all sins, the pacifier of all evils, the destroyer of bad dreams of Kali, the giver of long life and prosperity, the increaser of wealth and prosperity, the destroyer of diseases and enemies, the cause of the advancement of the government and the country, auspicious, holy, and the giver of happiness in both the worlds.

चैत्रमाससमारम्भे² ये मयाभिहितास्तव ।
ते सर्वे ब्रह्मसदनं तदा यान्ति द्विजोत्तम ॥६६०॥

660. O best among the twice-borns, all those who have been mentioned by me before you, go to the abode of Brahmā in the beginning of the month Caitra.

ब्राह्मी सभा कामरूपा विशेषेण सदानघ³ ।
धारयत्यचलं रूपमनिर्वेद्यं मनोहरम् ॥६६१॥

-
1. Thus DEF CG, महा शान्तिः A, illegible H
 2. लोकोत्तम—CG
 3. चैत्रशुक्ल A—चैत्रमाससमारम्भो BDF
 4. सदानघा CG

661. O always sinless one, the assembly of Brahmā assuming (different) forms at will, bears specially a steady form, heart-enchanting and undefinable.

तस्यां सभायां ब्रह्माण¹मनिर्देश्यविसंयुतम्² ।

यथोक्तास्तु नमस्यन्ति³ ह्युपासन्ति स्तुवन्ति च⁴ ॥६६२॥

662. In that assembly, the above-mentioned (gods etc.) salute, serve and praise Brahmā undefinable and completely detached (from worldly fetters).

विश्वावसुश्शालिशिनी⁵ गन्धर्वौ च हाहाहूह⁶ ।

नारदप्रमुखाश्चान्ये गायन्ति⁷ च जगद्गुहम् ॥६६३॥

663. Viśvāvasu, Śāliśi, the two Gandharvas Hahā and Hūhu and others led by Nārada sing (the praises of) the preceptor of the world.

उपनृत्यन्ति⁸ देवेशं देवराभा⁹ सहजज्ञः ।

उर्वशी मेनका रम्भा मिश्रकेशी ह्यलम्बुसा¹⁰ ॥६६४॥

विश्वाची च घृताची च पञ्चचूला¹¹ तिलोत्तमा ।

सानुमत्य¹² मला वन्दा¹³ प्राधान्येन तथेतराः ॥६६५॥

-
1. ब्राह्मणम् H
 2. अनिर्देश्योजसावृतम् CG
 3. om. A
 4. स्तुवन्तः पर्यपासते CG
 5. Thus AH, चलशिनी F, चलिशिनी BDE, चाश्विनी CG, शालिशिरा ed Leiden
 6. हहाहूह CG
 7. जयन्ते च DEF, यजन्ते B
 8. उपानृत्यन्ति B, अग्रे नृत्यन्ति H
 9. Thus CGDE, देवानाम B, देवनामा AFH
 10. ह्यलम्बसा B, हलम्बुका AD
 11. पञ्चचूर्णा BE
 12. मानवती BDEFH
 13. वन्दा CG, मन्दा D

664-65. Thousands of divine damsels, specially Urvaśī, Menakā, Rambhā, Miśrakeśī, Alambusā, Viśvācī, Ghṛtācī, Pañcacūlā, Tilottamā, Sānumatī, Amalā, Vandā and others dance near the lord of the gods.

तदा¹ पितामहो² देवः सर्वदेवसमागमे ।

अब्दे³ नियुङ्क्ते⁴ मानुष्ये ग्रहार्वीस्तत्रपालकान् ॥६६६॥

666. Then, in that assembly of all the gods, the god Brahmā appoints the planets etc. as protectors of the Human year.

कृत्वोपासां⁵ जगद्भर्तुर्यान्ति स्थानान्वतःपरम् ।

स्वानि स्वानि द्विजश्रेष्ठ हृष्टपुष्टा दिवौकसः⁶ ॥६६७॥

667. O best among the twice-borns, having worshipped the sustainer of the worlds, the gods—pleased and strengthened—go after this, to their respective places.

चैत्रे मासि⁷ सिते पक्षे पञ्चम्यां द्विजसत्तम ।

श्रियश्च पूजनं कार्यं प्रोक्ता श्रीपञ्चमी तु सा ॥६६८॥

668. O best among the twice-borns, Śrī should be worshipped on the 5th of the bright-half in the month of Caitra. That is called Śrī-Pañcamī.

1. Thus other MSS, तथा A

2. Thus DEFCG, पितामहा AH

3. आब्दे E

4. नियुक्ते A

5. कृत्वोपमां H

6. नीलमते नववत्सरः A, नीलमते नवसंवत्सरः BDEF, इति श्री—H

7. चैत्रमासि CG

सर्वथा¹ पञ्चमी पूज्या चैत्रे मासि ध्रुवं² तथा³ ।

यस्तु सम्पूजयेत्सर्वां पञ्चमीं⁴ तु करीषिणीम् ॥६६९॥

नासौ विमुच्यते लक्ष्म्या यावज्जीवं द्विजोत्तम ।

विष्णुलोकमवाप्नोति देहभेदे द्विजोत्तम ॥६७०॥

669-70. The fifth day deserves worship by all means and definitely so the one in the month of Caitra. O best among the twice borns, he who worships Lakṣmī on all the fifth days, is not separated from her throughout his life and after death he obtains the world of Viṣṇu.

स्कन्दस्य तत्र कर्तव्या पूजा माल्यैः सुगन्धिभिः⁵ ॥६७१॥

गन्धालंकारवासांसि कुक्कुटं च निवेदयेत् ।

घण्टामजं⁶ क्रीडनकं नैवेद्यं च मनोहरम् ॥६७२॥

671-72. Skanda should be worshipped there with fragrant garlands, scents, ornaments, clothes, cock, bell, goat, toy and nice eatable offerings.

ध्रुवेयं चैत्रषष्ठी च परिशेषास्तु कामतः⁸ ।

यः करोति गृहे तस्य विरोगाः सर्वबालकाः⁹ ॥६७३॥

1. सर्वा वा CG

2. ध्रुवा CG

3. तदा BDEF

4. सर्वाः पञ्चमीः CG

5. First two pādas of this verse seem to be lost.

6. अजं A

7. परिशिष्टाः CG परिषेपाः A परितोषः H

8. कामदा A

9. नीलमते चैत्रषष्ठी BDF, इति श्री—H

नीलमते श्रीपञ्चमी स्कन्दषष्ठी च A, इति नीलमतपुराणे बालकरक्षाकारि चैत्रशुक्लषष्ठीवर्णनं नाम त्रिशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDFH

673. This 6th of Caitra is (to be celebrated) necessarily, the rest (may be celebrated) at one's will. All the children remain healthy in his house who celebrates this.

तामेव नवमीं प्राप्य सोपवासो नरः शुचिः ।
सम्पूजयेद् भद्रकालीं पुष्पधूपान्नसम्पदा ॥६७४॥

674. On that very 9th, the purified man, observing fast, should worship Bhadrakālī with plenty of flowers, incense and grains.

सर्वा या¹ नवमी पूज्या भद्रकाली सुरेश्वरी ।
कार्यसिद्धिमवाप्नोति तस्यां पूजयिता नरः² ॥६७५॥

675. Bhadrakālī who rules over the gods, should be worshipped on all the 9th days, (but) he who worships her on that (9th), obtains success in his undertakings.

एकादश्यां तु चैत्रस्य शुक्लपक्षे द्विजोत्तम ।
तस्यां³ पूजा च कर्तव्या⁴ वास्तोर्द्वात्रिंशदध्यायपुङ्गव ॥६७६॥

पुष्पालंकारधूपालौघशार्ङ्गैश्च विविधैस्तथा ।
धूपैश्च विविधाकारैर्बह्विपूजाद्विजार्चनैः⁵ ॥६७७॥

676-77. O best among the Brāhmāṇas, the deity presiding over house should be worshipped on the 11th of the bright

1. Thus H, वा BCG, च A

2. चैत्रनवमी add A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्रशुक्ले भद्रकाली नवमीवर्णनं नाम एकत्रिंशोऽध्यायः C Then pallow's नील उवाच, verb om. ABDFH

3. तस्याः B.

4. Thus A, प्रकर्तव्या other MSS.

5. Thus other MSS, वास्तु—A

6 वास्तुपूजा add F, नीलमते—ABDE, इति—H, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्रशुक्ले वास्तुपूजावर्णनं नाम द्वात्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

half of the month of Caitra, with flowers, ornaments, incense, vegetables of various sorts, incenses of various types and worship of fire and the Brāhmaṇas.

द्वादशी या तु चैत्रस्य शुक्ला नित्यमुपोषितैः¹ ।
वासुदेवस्य कर्तव्या पूजा द्विज² यथाविधि³ ॥६७८॥

678. On the bright 12th of the month of Caitra, Vāsudeva should be worshipped in the proper way after observing fast.

चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां कामदेवं च⁴ पूजयेत् ।
षट्स्थं⁵ विविधैर्माल्यैर्गन्धरुच्चावचेस्तथा ॥६७९॥

679. Kāmadeva (painted) on a cloth should be worshipped with various types of garlands and diverse incenses, on the 13th of the bright half of Caitra.

आत्मशोभा च⁶ कर्तव्या पूजनीया गृहस्त्रियः ।
इयं ध्रुवा निर्निदिष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ॥६८०॥

680. One should decorate one's own self and worship the ladies of the house. O twice-born, this (13th day) should be necessarily celebrated, the rest may be or may not be celebrated.

1. Thus CG, उपोषितः DEBF उपोषिता, AH

2. तत्र CG

3. नीलमते चैत्रद्वादशी BDE, द्वादशी A, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्रशुक्लद्वादश्यां वासुदेवाचनं नाम त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः Then follows नील उवाच verb om. ABCEFH

4. Thus A, तु other MSS.

5. षट्स्थं CG

6. Thus A, तु other MSS.

द्वादश्यां शीततोयस्य कुम्भं पुष्पोपशोभितम्¹ ।
कामदेवाग्रतः² स्थाप्य³ पल्लवैश्चोपशोभितम्⁴ ॥६८१॥

अनर्काम्युदिते⁵ काले स्नाप्या स्यात्तेन वारिणा ।
दयिता द्विजशार्दूल स्वयं⁶ कान्तेन काश्यप⁷ ॥६८२॥

681-82. O descendant of Kaśyapa, best among the Brāhmaṇas, on the 12th, a pitcher full of cold water and decorated with flowers and leaves should be placed before Kāmadeva (Cupid), and before sun-rise a husband himself should bathe his wife with water (from that pitcher).

चैत्रे मासि⁸ सिते पक्षे पञ्चदश्यां द्विजोत्तम ।
योद्धुं याति निकुम्भस्तु पिशाचान् बालुकार्णवे ॥६८३॥

683. O best among the twice-born, on the 15th of the bright-half of the month of Caitra, Nikumbha goes for fighting with the Piśācas in the sea of sand.

तस्मात्तेषां तु मध्याह्ने एकैकस्य⁹ गृहे गृहे ।
पूजा कार्या प्रयत्नेन यथावत् तन्निबोध मे¹⁰ ॥६८४॥

1. पुष्पपयोम्भितम् B

2. कामाग्रतस्तु CG

3. संस्थाप्य CG

4. Third and fourth pādas om. BDEF

5. अनर्काम्युदिते E

6. स्व— C

7. काश्यप ABD. मदनत्रयोदशी add F नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणे चैत्र शुक्लत्रयोदशी मदनत्रयोदशी वर्णनं नाम चतुस्त्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

8. चैत्रमासि H

9. प्रत्येकं तु CG

10. निबोधय A

684. So, in every house, the worship of every one of those (Piśācas) should be performed with effort, in the noon. Know the procedure from me.

पिशाचं मृण्मयं कृत्वा काक्ष्यं¹ च द्विजसत्तम ।
गन्धमाल्यै²स्तथा वस्त्रैरलङ्कारैः प्रपूजयेत्³ ॥६८५॥

भक्ष्यैश्च लेपिकापूर्पै⁴र्मांसैः पानैस्तथैव च⁵ ।
आयुर्वाविधिधाकारैः छत्रोपानहयष्टिभिः ॥६८६॥

685-86. Having made the (image of the) Piśāca with clay, leaves etc., one should worship that (image) with scents, garlands, clothes, ornaments, the eatables, namely, sweet-meats, cakes, meat, drinks, weapons of various sorts, umbrella, shoes and stick.

नृभिः शुष्कान्नमम्पूर्णै⁶ स्यायिभक्ष्ययुते⁷ तथा ।
कुक्ष्मालपिटके चोभे तथा तस्य निवेदयेत्⁸ ॥६८७॥
गेयमानद्ववाद्यं च तन्त्रीवाद्यं च वादयेत् ।

687-88a. Men should offer to him, two baskets full of dried food and those eatables which may last long. Singing should be carried on and the instruments Ānaddha and Tantri should be played upon.

सध्याह्ने तं तु⁹ सम्पूज्य प्राप्ते चन्द्रोदये पुनः¹⁰ ॥६८८॥

-
1. Thus CDG, काक्षं A, काक्षिं E, कक्षं B
 2. गन्धमाल्यैः F
 3. Thus A, च पूजयेत् other MSS.
 4. Thus H, लेपिकापूर्पैः BCG, लेपिकाभिश्च A
 5. Thus H, रपूपैर्मांसपानकैः A, मांसैः पानैस्तथाविधैः BCDEFG
 6. Emended.—सम्पूर्णा ABDEFH
 7. —युता ABDEFH, संस्थाप्यानेकभक्ष्यकम् CG
 8. Thus other MSS, निवेदयेत् A
 9. Thus A, तत्र G, तत् तु C.
 10. ततः H, 688a, 689ab 690a om. BDEF
Ed. Leiden v.v. 661-664a

पूर्ववत्पूजयेद् विद्वान् स्ववित्तस्यानुरूपतः ।
तथा कृतस्वस्त्यनो ब्राह्मणस्तु विसर्जयेत् ॥६८९॥

688b-689. Having worshipped him in the middle of the day, the wise should, according to his means, again worship him, as before, at the moon-rise. Then, he—benediction for whom has been pronounced by the Brāhmaṇas—should be sent off.

विसर्ज्यमाने¹ तस्मिंस्तु² तन्त्रीवाद्यं च वादयेत् ।
तस्यानुव्रजनं कार्यं द्वितीयेऽहनि काश्यप ॥६९०॥

690. The musical instrument Tantrī should be played upon while he is being sent. O descendant of Kaśyapa, he must be followed on the next day.

आरोढव्यं⁴ भवेच्छैलं समीपस्थमि⁶ति स्थितिः ।
गृहमागत्य⁷ कर्तव्यमुत्सवं⁸ गीतवाद्यतः⁹ ॥६९१॥

सुहृद्भिः सह भोक्तव्यं भोजनं तु विशेषतः¹⁰ ॥६९२॥

691-692. And the nearby hill should be climbed. After returning to home, the festival should be celebrated by singing, and playing on musical instruments. Special meals should be taken in the company of friends.

-
1. विसर्ज्यमाने CGH विसर्जमाने A,
 2. Thus CG, वादे H, वाद्ये other MSS.
 3. च A.
 4. आरोढव्यो CGH, आरूढव्यं A
 5. भवः BDEF
 6. शैलः समीपस्थ CG
 7. आगम्य ed. Leiden
 8. कर्तव्य उत्सवः CG
 9. गीतवाद्यतः CG, गीतवाद्यतः A
 10. विशेषतः BDE

इरा¹ नामा²सराः पूर्वं³ शप्ता³ शक्रेण काश्यप ।

विश्वामसोः संप्रयुक्ता सुरोपस्थान⁴वर्जिता ॥६९३॥

693. A nymph named Irā, employed by Viśvāvasu, was formerly cursed by Śakra (and) was exiled from the assembly of the gods.

स्थावरत्वमनुप्राप्ता हिमवत्यचलोत्तमे⁵ ।

बहुधा सा विभक्ताङ्गी निकुम्भे निर्गते बहिः ॥६९४॥

694. She attained the state of being a plant in the Himavat, the best of the mountains. After Nikumbha's exit, her body breaks up into various forms.

यदा⁶ जाता इरा⁷ देवी इरापुष्पोपशोभिता ।

इरावाटे⁸ ततो गत्वा नारीपुत्रगणान्वितः⁹ ॥६९५॥

सुवासाः स्वनुलिप्ताङ्गः¹⁰ सुचितः¹¹ सुसमाहितः ।

इरासंपूजनं कुर्यात् पुष्परन्ने¹²विचक्षणः ॥६९६॥

695-96. When the goddess Irā is adorned with Irā flowers, the wise man—well-dressed, well-anointed, good-minded and

1. इरा CG.
2. नाम्नी CG
3. Thus other MSS, प्राप्ता A
4. सुराप्रस्थान—H
5. अचलोत्तमे B
6. तदा CG
7. त्विरा CG
8. इरावटं BE, इरावाटं CG
9. Thus other MSS, धनान्वितः A
10. स्वानुलिप्ताङ्गः AB
11. मुदितः G
12. अन्यैः BCDFG

well-concentrated should go to Irā-garden, accompanied by Irā wife and host of sons, and should worship the goddess his with other flowers.

निवेदयेच्च विविधान्भक्ष्यभोज्यान्¹ सदीपकान् ।

इरावाटे ततो गत्वा भोक्तव्यं च² विशेषवत् ॥६९७॥

697. (He) should offer various sorts of catables and nourishments along with earthen lamps. Special meals should be taken after going to Irā-garden.

इरापुष्पैस्ततः पूज्या द्विजस्त्रीमित्रबान्धवाः ।

रक्तसूत्रनिबद्धानि³ इरापुष्पाणि कारयेत् ॥६९८॥

698. Then, the Brāhmaṇas, the wife, the friends and the relatives should be honoured with Irā-flowers. Irā-flowers should be stitched together with a red thread.

विभूयादात्मना तानि⁴ स्त्रीषु दद्याद् विशेषतः ।

श्रोतव्यं गीतावाद्यादि ब्रष्टव्यं नर्तनं⁵ तथा ॥६९९॥

699. Those (stitched flowers) should be worn by one's own self and specially offered to the ladies. Vocal and instrumental music should be listened to, and dance-performances should be seen.

इरापुष्पसमायुक्तं पानं पेयं विशेषवत् ।

इरा देवेषु⁶ वातव्या तथा प्रीयन्ति⁷ देवताः ॥७००॥

-
1. भक्ष्यान् भोज्यान् A, H
 2. Thus A, च other MSS.
 3. रक्तसूत्राणि बद्धानि A
 4. बाले B
 5. वर्तनं A
 6. देवीषु E
 7. पेयन्ति A

700. Special drink containing Ira-flowers should be taken Irā (flowers) should be presented to the gods. The gods are pleased in that way.

इरासहस्रं यो दद्यात् केशवाय समाहितः ।

तस्य तुष्यति¹ देवेशः स्वर्गं लोकं स² गच्छति³ ॥७०१॥

701. With him who well-concentrated offers one thousand Irā (flowers) to Keśava, the lord of the gods is pleased and he goes to heaven.

इरया, पूजये रद्रं ब्रह्माणं शशिनं रविम्⁴ ।

शुभां⁵ करीषिणीं दुर्गां⁶ सर्वास्तुष्यन्ति देवताः⁷ ॥७०२॥

702. Rudra, Brahmā, the Moon, the Sun, Śubhā Karīṣinī and Durgā should be worshipped with Irā (flowers). All the gods are pleased (with the offerings of Irā flowers)

इरा नागेषु दयिता दयिता मे विशेषतः ॥७०३॥

703. Irā is favourite of the Nagas and specially mine.

इरावाटे⁸ तु यः पूजां करोति सम काश्यप ।

1. Thus other MSS, तुष्यति A

2. च AB

3. नयेच्च तम् CG

4. च विशेषतः CG

5. शुभं E, H.

6. देवीं B

7. तोषयेत् सर्वदेवताः CG

8. इरावटे BE

इरापुष्पैर्भूशं तेन तुष्टिं मे हि¹ प्रजायते² ॥७०४॥

704. I am excessively pleased with him who worships me with Irāflowers in Irā-garden.

शुक्ले वैशाखमासस्य³ तृतीयायां⁴ द्विजोत्तम⁵ ।
तस्यां कार्यं⁶ यवैर्होमं⁷ यवान्दद्याद् द्विजातये ॥७०५॥

705. On the third of the bright (half) of the month of Vaiśākha, sacrifice should be performed with barley, and barley should be given to a Bhāhmaṇa.

यवैः सम्पूजयेद् विष्णुं भोक्तव्याश्च तथा यवाः ।
गङ्गासम्पूजनं कार्यं तस्मिन्नह्नि काश्यप⁸ ॥७०६॥

706. One should worship Viṣṇu with barley and also eat barley. O descendant of Kaśyapa, the worship of Gaṅga should be performed on that day.

जपं होमं⁹ तथा श्राद्धं तपः स्नानादिकं च यत्¹⁰ ।
अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं दानं स्वल्पमपि द्युवम् ॥७०७॥

1. देहे B

2. —मेभिप्रजायते H तुष्टिमेत्यस्य स द्विज CG. इरामञ्जरीपूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे चैत्र्या-मिरामजरीपूजावर्णनं नाम षट्त्रिंशोऽध्यायः C then follow^s नील उवाच verbatim ABDEFH

3. वैशाखे शुक्लमासस्य CG

4. तृतीयस्यां H

5. यवानुत्यादयामास कृतं च कृतवान् युगम् add ed Leiden

6. तस्यां कार्यो CG

7. होमो CG

8. ब्रह्मलोकात् त्रिपथगां मृथिव्यामवतारयत् add ed Leiden

9. जपो होमो CG

10. तत् E

707. Muttering of god's name, sacrifices, oblationsto the manes, penance, bath etc. all are said to be imperishable (on that day). Even a little charity becomes perpetual.

सिन्धुतीरे प्रयत्नेन द्वितीयायामुपोषितैः¹ ।

तृतीयायां² च कर्तव्यं³ मनुजैश्च⁴ यथाविधि⁵ ॥७०८॥

708. Having undergone fast on the second (day), (these rites) should be performed strenuously by men on the third day, on the bank of the Sindhu.

विष्णुदेवो जगन्नाथो ब्रह्मन् प्राप्ते⁶ कालौ युगे ।

अष्टाविंशत्तमे⁷ भावी⁸ बुद्धो नाम जगद्गुरुः ॥७०९॥

पुष्ययुक्ते निशानाथे वैशाखे मासि काश्यप ।

तस्मात् कालादथारभ्य काले भाविन्यतः परम् ॥७१०॥

709-710.a O Brahman, the god Viṣṇu, the lord of the world, shall be (born as) the preceptor of the world, Buddha by name, at the time when the Puṣya is joined with the moon, in the month of Vaiśākha, in twenty eighth Kali Age.

1. Thus DEF, उपोषितः other MSS.

2. तृतीयेयं BF, तृतीयस्यां H

3. कर्तव्या ABF

4. Thus A, तु other MSS.

5. अक्षयतृतीया add A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमतपुराणेऽक्षयतृतीयावर्णनं नामः सप्तत्रिंशोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

6. Thus A, प्राप्ते ब्रह्मन् other MSS.

7. विंशतिमे CG

8. Thus CG, भागे other MSS.

शुक्ले सम्पूजनं तस्य यथा कार्यं तथा भूषणम् ।

सर्वोषधैः सर्वरत्नैः¹ सर्वगन्धैस्तथैव च² ॥७११॥

बुद्धार्चस्नापनं⁴ कार्यं शाक्योक्तं⁵ वचनैस्तथा ।

सुभासिताश्च कर्तव्या शाक्यावासाः प्रयत्नतः ॥७१२॥

710b-12. Listen from as to how his worship should be performed in the bright-half, from that period onwards, in future. The image of Buddha should be bathed (with water rendered holy) with all medicinal herbs, all jewels and all scents, in accordance with the sayings of the Śākya. The dwellings of the Śākya (i.e. Vihāras) should be whitewashed with care.

क्वचिन्विप्रयुता कार्या चेत्या वेवगृहास्तथा ।

उत्सवंच तथा कार्यं नटनर्तकसङ्कुलम्⁸ ॥७१३॥

713. Here and there, the Caityas—the abodes of the god—should be provided with paintings. The festival, swarming with the actors and the dancers, should be celebrated.

शाक्यानां पूजनं कार्यं चीवराहारपुस्तकं ।

सर्वमेतद् भवेत्कार्यं यावत्प्राप्ता भवेन्मघा ॥७१४॥

1. सर्वोषधिसमायुक्तः CG

2. सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः BDEF

3. सुभासितः CG

4. स्नापनं DH, स्थापनं CG

5. शास्त्रोक्तः H

6. देवालयाः CG

7. तत्सर्वं DE एतत्सर्वं CG

8. Fourth pāda om. BDEF

9. गोवस्त्राहार—CG चीवराहार—H, दीनाराहार—A, Emended

First second and third pādas of this verse om. BDEF

Ed. Leiden v.v. 686-689

714. The Śākya should be honoured with Cīvara (the dress of a Buddhist mendicant), food and books. All this should be done till the advent of Maghā.

दिनत्रयं च कर्तव्यं नैवेद्यं विधिवद् द्विज ।
पुष्पवस्त्रादि पूजा च दानं दीनजनस्य च¹ ॥७१५॥

715. O twice-born, eatable offerings should be made for three days. Worship with flowers, clothes etc. and charity for the poor (should continue for three days).

पौर्णमासी² तु³ सम्प्राप्य वैशाखस्य द्विजोत्तम ।
मधुयुक्तै⁴स्तिलैः⁵ कार्यं तदा⁶ ब्राह्मणपूजनम् ॥७१६॥

716. O best among the twice-borns, the Brāhmaṇas should be worshipped with sesame, on the full moon day of Vaiśākha. Bath, sacrifice, and funeral rites (should be performed) with sesame.

तिलैः स्नानं तिलहोमं⁷ तिलैः श्राद्धं तथैव च ।
मात्रादानं⁸ तु कर्तव्यं दीपदानं, सुरालये ॥७१७॥

तिला देयाश्च विप्रेषु दक्षिणायां⁹ तथा तिला ॥७१८॥

1. नीलमते बुद्धजन्माहुः add DEF, इति श्री—H, बुद्धजन्मदिनं A, इति श्री नीलमतपुराणे वैशाखशुक्ले पृथ्ययोगे बुद्धजन्माहोत्सववर्णनं नाम अष्टत्रिंशोऽध्यायः । Then follows नील उवाच verb om ABDEFH

2. पौर्णमास्यां H

3. Thus other MSS, च A

4. सान्मयुक्तैः BDGF, मानयुक्तैः E

5. द्विजैः DEF

6. तथा A

7. होमः CG

8. मात्राचारं A

9. Thus A, भक्षणीयाः other MSS.

717-18. Gift of wealth should be made and earthen lamps should be given for the temple. Sesame should be offered to the Brāhmanas and sesame should also be eaten.

माघकृष्णे द्विजश्रेष्ठ एकादश्यामुपोषितः¹ ।

द्वादश्यां सकलः कार्यो वैशाखोक्तो² मया विधिः ॥७१९॥

719. O best among the twice-borns, on 11th of the dark half of Magha, one should undergo fast and on the 12th, should do everything prescribed by me in connection with Vaisakha.

वैशाख्यां पूर्णमास्यां³न्तु ब्राह्मणान् सत्त पञ्च वा⁴ ।

शौद्रयुक्तेस्तिलैः कृष्णै⁵रर्चयेदथवेतरैः ॥७२०॥

720. On the full moon day of Vaiśākha, one should worship seven or five Brāhmanas with Black or other sesame mixed with honey.

प्रियतां धर्मराजेति⁶ यदा⁷ मनसि वर्तते ।

यावज्जीवं कृतं⁸ पापं तत्क्षणादेव नश्यति⁹ ॥७२१॥

721. Whatever sin is committed throughout life is destroyed that very moment, when (the thought) "May Dharmarāja be pleased" comes to the mind.

1. उपोषितः ABDEFH

2. —वैशाखोक्तो H, सकलं कार्यं वैशाखोक्तं CG

3. Thus H CG, पूर्णमास्या other MSS.

4. पञ्च सप्त वा BDEF

5. Thus other MSS., पुष्पैः A

6. धर्मराट् चेति CG

7. यथा BDEF

8. Thus BCCEFGH, यावज्जीवकृतं A

9. प्रविनश्यति C, इति ज्येष्ठी add A, नीलमते ज्येष्ठी BDEF, इति श्री—H, In CG occurs one verse more and then follows इति श्रीनीलमतपुराणे ज्येष्ठीवर्णनं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः । Then follows नील उवाचः verb om. in ABDEFH

ओषधीनां ततो राजा संपववो भवते यवः¹ ।

यवान्नेन तदाभ्यर्च्या देवताः पितरस्तथा ॥७२२॥

722. Thereafter, barley—the king of the medicinal herbs becomes ripe. The gods and the manes should be worshipped then with barley-grains.

ततोऽनुलिप्तः स्रग्वी च नववासा³ यथाविधि ।

वाद्यब्राह्मणघोषेण यवान्नं प्राशयेन्नरः⁴ ॥७२३॥

723. Then, one—anointed, garlanded and dressed in new clothes—should eat barley-food in proper procedure, amidst sounds of musical instruments and the Brāhmanas.

ज्येष्ठ्यां तु समतीतायां या द्विजेन्द्राष्टमी भवेत् ।

तस्यां विनायकः पूज्यः सगणो मोदकोत्तरैः ॥ ७२४ ॥

भक्ष्यैर्मर्त्यैस्तथा गन्धैः कुल्माषेण च भूरिणा ।

गीतवाद्यैः⁵ सुमधुरैः ब्राह्मणानां च तर्पणैः ॥७२५॥

724-25. O lord of the twice-borns, on the 8th after (the full moon day of) Jyēṣṭha, one should worship Vināyaka along with his gaṇas, with heaps of sweetmeats, sweet vocal and instrumental music and pleasing of the Brāhmanas.

सर्वास वा⁶ पूजनीयास्त्वष्टमीषु विनायकः ।

कार्यसिद्धिमवाप्नोति सोपवासस्तु पूजयेत्⁷ ॥७२६॥

1. कुरुते यवाः BD

2. अतो A

3. वनवासो A, वरवासा H

4. द्विजान् CG, यवाग्रायणम् add A, नीलमते—BDF, सम्यग्भ्यर्च्यंस्तो तत्र यवान्नं प्राशयेत् स्वयम् CG, इति श्रीनीलमते यवाग्रायणवर्णनं नाम एकचत्वारिंशोऽध्यायः । नील उवाच C

5. Thus ACG, गीतैर्वद्यैः other MSS.

6. वै BDEF

7. विनायकाष्टमी AE, नीलमते विनायकाष्टम्यः BDF

726. Or Vināyaka should be worshipped on all the 8th days. Worshipping him after undergoing fast, one gets success in undertakings.

आषाढमासे¹ संप्राप्य² स्वातियोगं³ तथा द्विजं⁴ ।
वायुसम्पूजनं कार्यं गन्धमाल्यैर्द्विजोत्तमं⁵ ॥७२७॥

भूरिणा परमान्नेन सक्तुना विविधेन च ।
सुमनोभिर्विचित्रैश्च कुसुमैश्च तथापरैः⁶ ॥७२८॥

727-28. O best among the twice-borns, when the conjunction of Svāti constellation takes place in the month of Āṣāḍha then should be worshipped the god Wind, with scents, garlands, much rice cooked in milk, various types of ground parched grains, varied flowers and other blossoms.

आषाढशुक्लपक्षान्ते कर्तव्यं दिनपञ्चकम् ।
देवप्रस्वापने ब्रह्मन्तत्सर्वं⁸ गीतवादितैः⁹ ॥७२९॥

729. O Brahman, in the end of the bright half of Āṣāḍha, a festival with vocal and instrumental music should be celebrated for five days, for bringing sleep to the god.

-
1. Thus CG, आषाढयोगं BDEF, आषाढयोगे H
 2. संप्राप्ते A
 3. स्वातियोगे ABDEFH
 4. तथैव च A
 5. द्विजार्चनम् BDEF
 6. स्वातियोगः add A नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्री-नीलमतपुराणे आषाढमासे स्वातियोगवर्णनं नाम त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः । नील उवाच C
 7. आषाढे—E
 8. Thus H, उत्सवैः CG, तत्सर्वं A
 9. गीतवादित्रैः H

एकादशीचतुर्दश्योर्घनहोत्रं¹ च कारयेत् ।

निशाद्वयं² ततः कार्यं³ रात्रिजागरणं तथा ॥७३०॥

730. On the 11th and the 14th, Dhanahotra should be performed and vigil should be observed for two nights. The Brāhmaṇas and the Satvatas should be worshipped on the 12th and the 15th.

द्वादश्यां पञ्चदश्यां च द्विजसात्वतपूजनम् ।

त्रयोदश्यां च कर्तव्यं प्रेक्षादानं यथाविधि ॥७३१॥

घनं⁴ च शक्त्या दातव्यं ये नरा रङ्गजीविनः ॥७३२॥

731-32. On the 13th, gifts for dramatic performances should be made in a proper procedure and money should be given, as far as the means may allow, to those who earn their living through stage.

हिंसात्मकैः⁵स्तु किं तस्य यज्ञैः कार्यं⁶ महात्मना ।

प्रस्वापे च प्रबोधे च पूजितो⁷ येन केशवः⁸ ॥७३३॥

733. What has he—the high minded—to do with violent sacrifices, by whom Keśava has been worshipped in the ceremonies of Causing Sleep and Awakening ?

1. Emended, घनहोरां D, घनहोरं AEF, राज्यहोमं H, बलिहोमं CG

2. निशाद्वये CG

3. अत्र कार्यं च CG

4. दानं EH

5. होमात्मकैः BDEF

6. किं कार्यं तस्य यज्ञैः H

7. पूजितं F

8. नीलमते प्रस्वापनम् add ABDF, इति श्री—H

Ed. Leiden v.v. 704-706

आषाढान्ते वैश्वदेवं नक्षत्रं प्राप्य पण्डितः ।

विद्वान्¹ सम्पूजयेद् देवान् वायूवतविधिना तथा² ॥७३४॥

734. When the conjunction of Vaiśvadeva constellation takes place in the end of the month of Āṣāḍha, the learned scholar should worship the gods, in the manner prescribed in the case of Wind-god.

सक्तन् गोरस³संमिश्रान् ब्राह्मणेभ्यः प्रदापयेत् ।

हिमं च शर्करां चैव शाकं हरितकं तथा ॥७३५॥

छत्रोपानहमाल्यादि दक्षिणायनवासरे ।

वारिधान्य⁴श्च सम्पूर्णा शीततोयेन⁵ मानद⁶ ॥७३६॥

735-36. On the occasion of Dakṣiṇāyana (the southern progress of the sun), one should give to the Brāhmaṇas, ground parched-grains mixed with milk, snow, sugar, green vegetables, umbrella, shoes, garlands and water receptacles full of cold¹ water.

आषाढ्यां समतीतायां यदा स्याद् द्विज रोहिणी ।

तदा च⁷ कश्यपः पूज्यो देशस्यास्य प्रवर्तकः ॥७३७॥

1. विद्वान् BDE

2. तदा E, नीलमते वैश्वदेवपूजा add BDEF, इति—H,—वर्ण-
नम् G, उत्तराषाढपूजा A, इति श्रीनीलमतपुराणे वैश्वदेवनक्षत्रेविश्वदेवपूजा-
वर्णनं नाम पंचचत्वारिंशोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच verb om.
ABDEFH.

3. गोमय—A

4. वारिधान्यैः B

5. Thus CEH, श्वेततोयेन other MSS.

6. नीलमते दक्षिणायनम् add BDF.

7. Thus A, तु other MSS.

गन्धमात्यादि नैवेद्यं ब्रह्मणानां च पूजया ।¹

तस्मिन्नहनि रोहिण्यः पूजनीयाः सवत्सकाः² ॥७३८॥

737-38. O twice-born, Kaśyapa—the founder of this country—should be worshipped at the appearance of Rohiṇi constellation after (the full moon day) of Āṣāḍha, with scents, garlands, eatable offerings and worship of the Brāhmaṇas Rohiṇi cows along with their calves should be worshipped on that day.

ततस्तु श्रावणीं प्राप्य वितस्तासिन्धुसङ्गमे ।

स्नात्वा संपूजनं कार्यं³ देवदेवस्य शार्ङ्गणः ॥७३९॥

739. At the appearance of Śrāvaṇi, one should take bath in the confluence of the Vitastā and the Sindhu and worship the bow-holder (viṣṇu)—the god of the gods.

स्वस्तिवाच्यं⁴ द्विजान्⁵ पश्चात् क्रीडितव्यं यथासुखम् ।

विशेषवच्च भोक्तव्यं तत्र वं⁶ द्विजपुङ्गव ॥७४०॥

740. After calling upon the Brāhmaṇas to pronounce benedictory formulae, one should play to get pleasure and should take there, verily, special meals.

सामध्वनिश्च श्रोतव्यस्तस्मिन्नहनि काश्यप⁷ ।

क्रीडितव्यं विशेषेण कुमारीभिस्तथा जले⁸ ॥७४१॥

-
1. पूजनम् C
 2. इति नीलमते कामधेनुपूजा add A
 3. Thus AH, कृत्वा other MSS.
 4. स्वस्तिवाच्यं B, स्वस्तिवाद्यान् A
 5. द्विजैः B
 6. तत्रैव BEF, यत्र वं G
 7. काश्यप A
 8. Last two pādas om BD

741. The chantings of the Sāmaveda should be listened to on that day, and the unmarried girls should specially play in the water.

श्रवणक्षमनुप्राप्ते चन्द्रमस्यय काश्यप ।

स्नातस्य श्रवणे पुष्टिः सर्वास्मिन् सर्वदा भवेत्¹ ॥७४२॥

742. At the time, when the moon is united with Śravaṇa constellation, one who takes bath, gets prosperity in all places and times.

श्रावण्यां समतीतायां या स्यात् कृष्णाष्टमी ।

तस्यामुत्पद्यते देवो मानुष्ये मधुसूदन ॥७४३॥

भारावतारणार्थं² हि तस्यान्तु द्विजसत्तम ।

अष्टविंशे तु³ संप्राप्ते द्वापरान्ते च नः⁴ भुतम् ॥७४४॥

743-44. O twice-born, the god Madhusūdana is born in the human world for removing the burden (of the earth) on the dark eighth following the (full moon day of (Śrāvaṇa, in the end of the 28th Dvāpara. O best among the twice-borns, it is heard by us.

तत्राहनि तु कर्तव्यं तस्मात्कालात्तदा⁵ परम् ।

पूजनं देवदेवस्य देव्याश्चैव यथा विधि ॥७४५॥

745. From that period onwards, the worship of the god of gods and the goddess should be performed on that day, in the proper manner.

1. नीलमते श्रावणी add ABDF, इति श्री-H. First two pādas om. BD

2. भारवतारे तीर्थं हि BDF, भारवतारी तीर्थं हि E, भारवितारणार्थाय H. चर्मरक्षणार्थं हि C

3. अष्टविंशति BDEF

4. इति CG

5. --सदा--BCD, कालादथापरम् E,--ततः--H

देवकी च यशोदा च तथा¹ पूज्ये² द्विजोत्तम ।
गन्धर्वमर्त्यैस्तथा भक्ष्यैर्यवगोधूमसम्भवैः³ ॥७४६॥

सगोरसैर्भक्ष्यभोज्यैः फलैश्च विविधैस्तथा ।
एवं सम्पूजनं कृत्या रात्रौ कुर्यान्महोत्सवम् ॥७४७॥

746-47. O best among the twice-borns, Devakī and Yaśodā should be worshipped on that day, with scents, garlands, eatables made of barley and wheat, eatables mixed with cow's milk, and fruits of various types. Having performed worship thus, a great festival should be celebrated at night.

तथा⁴ जागरणं कार्यं⁵ नवम्यां द्विजसत्तम ।
अनर्काम्युदिते⁶ काले स्त्रियः कौसुम्भवाससः ॥७४८॥
नदीतीरे शुभे रम्ये विविक्ते सरसि⁷ त्वय⁸ ।
नयेयुः प्रतिमाः सर्वा गीतवाद्यैर्भनोहरैः ॥७४९॥

748-49. In the morning, before the rising of the sun, women dressed in clothes dyed with safflowers, should carry all the images, amidst charming sounds of vocal and instrumental music, to the beautiful and auspicious bank of a river or a lonely lake.

1. तदा BE

2. देवकीं च यशोदां च तथा पूजेत् G

3. यवगोधूमसर्षपैः E, भव्यैः गोधूमसम्भवैः H

4. First two pādas of this verse om. in HCG रात्रि.

जागरणं BDEF

5. कुर्यात् B

6. अनर्काम्युदिते Ed Leiden

7. सरसे CG

8. अपि वा BCGH

तस्मिन्नहनि भोक्तव्यं भोजनं यवसंभवम् ।

युक्तमिक्षुविकारैश्च मरिचैश्च घृतेन च¹ ॥७५०॥

750. Eatables made of barely along with preparations of sugarcane, pepper and purified butter should be eaten on that day.

ततः पञ्चदशीं प्राप्य कृष्णां पित्र्यर्क्षसंयुताम् ।

पितॄणां तर्पणं कार्यं श्राद्धं कार्यं प्रयत्नतः ॥७५१॥

751. Then, on the dark fifteenth united with Pitr constellation, satiating libations of water and other oblations for the manes should be offered with effort.

सुभाषितो² बर्हिषदः अग्निष्वात्ता³स्तथैव च ।

क्रव्यादश्चोपहृताश्च आज्यपाश्च सुकालिनः ॥७५२॥

सर्वे पितृगणा पूज्या पुष्पधूपान्नसम्पदा ।

तिलैः कार्याः प्रयत्नेन श्राद्धस्तस्मिन् द्विजोत्तम⁴ ॥७५३॥

752-53. Subhāṣits, Barhiṣads, Agniṣvāttas, Kravyāda, Upahūtas, Ājyapās and Sukālins, all these hosts of Fathers should be worshipped with a great quantity of food, incense and flowers. O best among the twice-borns, funeral rites with sesame should be performed with effort, on that day.

1. नीलमते श्रीकृष्णजन्मदिनम् add A, नीलमते कृष्णजन्माहः BDEF, इति श्रीजन्माष्टम्याहः H, इति श्रीनीलमतपुराणे कृष्णजन्माहवर्णनं नाम एकोनपञ्चाशतमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om ABDEFH.

2. Thus BCDEFH, सुभाषिता A, सुभास्वतो G.

3. अग्निष्वात्ताः C, अग्निष्वात्तः F, अग्नित्ताः A

4. नीलमते मधामावस्या AEF,—माधामावस्या D—माधामावसी B, इति श्रीनीलमतपुराणमधामावस्यावर्णनं नाम एकोनपञ्चाशतमो (पञ्चाशतमो ?) अध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om. BDEFH

प्रोष्ठपदस्य¹ मासस्य शुक्लपक्षे दिने दिने ।

पूजनीयो महेन्द्रश्च सती² देवी तथैव च ॥७५४॥

754. On everyday of the bright-half of the month of Prauṣṭha, Mahendra and the goddess Satī (Śecī?) should be worshipped.

पटे³ कृत्वा⁴ तु सर्वेण यथाशक्त्या द्विजोत्तम ।

देवज्ञेनैव विधिना स तु पूज्यो⁵ महीक्षिता ॥७५५॥

755. O best among the twice-borns, painted on the cloth, he should be worshipped in the proper manner by kings as indicated by an astrologer.

ब्राह्मणानां तु कर्तव्या⁶ पूजा च⁷ गोप्रजीविना ।

भक्ष्यं रत्नैः⁸ फलैर्मूलैः⁹ रत्नैर्वस्त्रैः¹⁰ सम्पूजकैः ॥७५६॥

756. The cowherd should worship the Brāhmaṇas with eatables, grains, fruits, herb-roots, jewels, clothes and incense.

महेन्द्रः सगणः पूज्यः सायुषश्च सवाहनाः ।

इन्द्रपक्षस्य या मध्ये शुक्ला ब्राह्मण पञ्चमी ॥७५७॥

-
1. Thus A प्रोष्ठपादस्य other MSS.
 2. शची G
 3. पटी E
 4. Thus G, कृतं other MSS.
 5. देवज्ञार्यविधानेन पूजा कार्या G
 6. Thus A, कर्तव्यं other MSS.
 7. Thus A, सम्पूजनं other MSS.
 8. रत्नैः H
 9. फलैर्वस्त्रमूलैः A
 10. अक्षैः A

तस्यां मे पूजनं^१ कार्यं^२ गन्धधूपान्नसम्पदा ।
मात्यैर्वस्त्रोपहारैश्च धत्तिब्राह्मणतर्पणैः ॥७५८॥

प्रेक्षादानैश्च विविधं भूमिशोभाभिरेव च ।
तस्मिन्नेवाङ्घ्रि कर्तव्यं^३ स्थाननागस्य^४ चाप्युत^५ ॥७५९॥

757-58. Mahendra should be worshipped along with his host (of warriors), the weapons and the mount. O Brāhmaṇa, on the bright fifth of Indra's fortnight, my worship should be performed with a great quantity of scents, incense and grains, gifts of garlands and clothes, gratification of the sacred fire and the Brāhmaṇas, gifts of various sorts for the dramatic performances, and decorations of the earth. The worship of the local Nāga also should be performed on that very day.

ततस्त्वनन्तरं पक्षे^६ श्राद्धं कार्यं दिने दिने ।
चतुर्विंशीं वर्जयित्वा श्यामाकंस्तु विशेषतः ॥७६०॥

760. In the fortnight following that (Indra Pakṣa), Śrāddha should be performed everyday specially with Śyāmāka corn except on the fourteenth.

शस्त्रेण निहता ये तु तेभ्यो धर्म्या चतुर्विंशी ।

761a. The fourteenth (day of the fortnight) is prescribed for those who were killed by means of weapons.

सर्वं पक्षं^७ भवेच्छ्राद्धमेवमेवाह केशवः ॥७६१॥

1. Thus DEF, सम्पूजनं ACGH
2. Then ABDEFH, मात्य—CG
3. कर्तव्या all MSS.
4. Thus CDH, स्थाननागस्य E, स्थानं नागस्य A
5. चाप्युत A
6. पक्षं BFB
7. सर्वपक्षं G

त्रिभागहोतृं पक्षं वा त्रिभागमन्त्यमे¹व वा ।

वित्तशक्त्या तु कर्तव्यं त्रयोदश्यां सदैव हि² ॥७६२॥

761b-62. Keśava has stated that Śrāddha may be performed for the whole of the fortnight or it may be performed in the fortnight excepting its (first) one-third part, or in the last one-third. On the thirteenth, however, Śrāddha must be performed necessarily.

परपाकरतियो वै योऽपि चैवाधनो भवेत् ।

कर्मजीवी भवेद् यो वै³ तेनापि द्विजपुङ्गव ॥७६३॥

यथाकथञ्चिच्छ्राद्धं च कर्तव्यं स्यात् त्रयोदशीम् ।

अत्र गाथा पितृगीता निबोध, गदतो भम ॥७६४॥

763-64. O best among the twice-borns, even he who lives on the bread supplied by others, he who has got no wealth and he who is a manual labourer, should, somehow or other, perform the funeral rites on the thirteenth. Know while I am saying. Here is the verse sung by the Fathers.

अपि नः स कुले⁴ जायेद्⁵ यो नो⁶ दद्यात् त्रयोदशीम् ।

पायसं मधुसंमिश्रं वर्षासु च मघासु च⁷ ॥७६५॥

765. Will he be born in our family who may offer to us milk mixed with honey, on the thirteenth in Varṣā and Maghā?

1. चान्त्यम् G

2. Thus other MSS., तु A

3. वा BEF.

4. Thus AB, संकुलो other MSS.

5. Thus CDF, जातो B, जयेद् other MSS.

6. न A

7. नीलमते श्राद्धपक्षः add BDEF, इतिश्री—H, इतिश्रीनीलमतपुराणे श्राद्धपक्षवर्णनं नाम द्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH.

श्राद्धपक्षस्य या मध्ये¹ चतुर्थी द्विजसत्तम ।

दिक्पालपूजनं² कार्यं प्रौष्ठपद्यां सदा³ बुधैः ॥७६६॥

766. O best among the twice-borns, the wise men should always worship the guardians of the quarters on the 4th which falls in the fortnight of the funeral rites in the month of Prauṣṭhapada.

आयुधानि च पूज्यानि रात्रौ दुर्गागृहे तदा⁴

स्नात्वा प्रभाते सम्पूज्य⁵ सर्वाण्युक्तानि काश्यप⁶ ॥७६७॥

भुक्त्वा तु शान्तिः कर्तव्या किञ्चिच्छिष्टे दिवाकरे ।

नीराजनाख्या सा ज्ञेया⁷ शालिहोत्रविचक्षणैः ॥७६८॥

ज्योतिषां पालकाद्याश्च⁸ कल्पेष्वाथर्वणेषु च ।

अतः परं पूजनीया जना ये रङ्गजीविनः⁹ ॥७६९॥

767-69. Weapons should be worshipped at night in the temple of Durgā. O descendant of Kaśyapa, after taking bath in the morning and after worshipping all (the things) mentioned above, one should take one's meals and perform expiatory rites when the sun is just to set. This (ceremony) called Nīrājana should be known by those who are adept in

1. मध्ये च G

2. दिक्कालपूजनं A

3. त्वया G

4. Thus A, तथा other MSS.

5. ज्य om. A

6. काश्यप A

7. Thus ABDEF, विज्ञेया CGH

8. पालका ये च Ed, Leiden

9. नीलमते महानवमी add ABDFH, ओं नमः H, इति श्रीनील-
मतपुराणे महानवमीवर्णनं नाम त्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C Then follows
नील उवाच verb om. ABDFH

Ed. Leiden v.v. 738-741

the performance of Śālihotra and are thus the preservers of astronomy (described) in the Kalpa (Sūtras) and the works related to the Atharvaveda. After this, should be worshipped those who earn their living by means of stage-performances.

कन्यामध्यमनुप्राप्ते सहस्रकिरणे द्विज ।

रात्र्यन्ते सोपवासेन पूज्योऽगस्त्यो महामुनिः¹ ॥७७०॥

पूर्णकुम्भैः² सकूष्माण्डैर्यवैर्धान्यैर्घृतैः च ।

जातीपद्मोत्पलैः शुभ्रैश्चन्दनेन सितैः च ॥७७१॥

धेन्वा वृषेण वस्त्रैश्च रत्नैः सागरसम्भवैः³ ।

छत्रोपानहदण्डैश्च पादुकाभिस्तथैव च ॥७७२॥

भूरिणा परमाण्नेन फलमूलैः सुशोभनैः ।

अन्नप्रकारैर्भक्ष्यैश्च बलिब्राह्मणभोजनैः⁴ ॥७७३॥

संवत्सरं तु त्यागेन फलस्यैकस्य काश्यप ।

अगस्त्यपूजां कृत्वैव⁵ देवज्ञं पूजयेत् ततः⁶ ॥७७४॥

770-74. O twice-born, when the thousand-rayed (sun) is united with Kanyā constellation then one should observe fast and worship the sage Agastya, with full pitchers, gourds, barley, rice, purified butter, beautiful Jāti, Padma and Utpala (flowers), white sandalwood, cow, bull, clothes, jewels born of the sea, umbrella, shoes, staff, slippers, a great quantity of rice cooked in milk, nice fruits and herb-roots, various sorts of food, eatables, by feeding the fire and the Brāhmaṇas, and by giving up eating of one fruit for the complete year. Having thus worshipped Agastya, one should worship the astrologer.

1. Thus A, मुनिर्भवेत् other MSS.

2. पूजाकुम्भैः E

3. First two pādas of this verse om. A

4. corrected from पूजनैः by H, latter reading A

5. कर्तव्यं A, कृत्वैव G

6. तदा BEF

तेन संदर्शितं पश्येत्तदागस्त्यं महामुनिम् ।

कामानभीष्टानान्प्राप्नोति दृष्ट्वागस्त्यं मुनि¹ नरः² ॥७७५॥

775. Then, one should see the great sage Agastya as shown by him (astrologer). A man gets the desired objects after seeing the sage Agastya.

धान्ये पक्वे सिते पक्षे दिने दैवज्ञचोदिते ।

देवान् पितॄन्समाम्यर्च्य जलमग्निं द्विजांस्तथा ॥७७६॥

776. When the grains are ripe, one should, on a day of the bright fortnight prescribed by an astrologer, worship the gods, the manes, the water, the fire and the Brāhmaṇas.

द्विजातिपूजनं कृत्वा दैवज्ञस्य च पूजनम् ।

नववस्त्रपरीधानः³ स्वनुलिप्तः⁴ स्वलङ्कृतः ॥७७७॥

स्रग्वी पूर्वमुखः शुक्लो ब्रह्मघोषपुरः सरः⁵ ॥७७८॥

777-78. Having worshipped the twice-born and the astrologer, one—dressed in new clothes, well-anointed, well-adorned, garlanded, facing the east, purified, with Vedic recitations in front

1. Thus A, अगस्त्यमुनि other MSS.

2. नीलमते अगस्त्यदर्शनम् add BDEF, इति श्री—H, इति श्री नीलमत-पुराणेअगस्त्यदर्शनवर्णनं नाम चतुःपञ्चाशत्तमोऽध्यायः C Then follows नील उवाच, verb om ABDEFH

3. परीधानं A

4. स्वानुलिप्तः A

5. Last two pādas om. A, शृण्वन् वाच BDH, शृण्वन् वाक्य E शृण्वन् वाचब्रह्मघोषं च गीतशब्दं तथैव च ।

मण्डलं रुचिरं कृत्वा भूमौ पट्टे पटेऽपि वा ॥ CG, added in margin, by F

मध्ये ब्रह्माण¹मालिख्य तथा²नन्तं च भोगिनम् ।

ततो लिख्येत³ दिक्पालान् स्वां स्वां दिशमवस्थितान् ॥७७९॥

779. Having painted in the centre Brahmā and hooded Ananta, one should paint (the figures of) the guardians of the directions established in their respective directions.

तेषां तु पूजनं कार्यं धूपमाल्यानुलेपनैः ।

वस्त्रैरत्नैः⁴ फलैर्भक्ष्यैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैः ॥७८०॥

780. Their worship should be performed with incense, garlands, unguents, clothes, jewels, fruits and eatables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas.

गुडोपेतास्तथा धाना⁵ सर्वसस्यसमुद्भवाः ।

ब्राह्मणानां प्रदातव्या भृत्यबन्धुजनस्य च ॥७८१॥

781. Rice mixed with sugar and the preparations of all (other) grains should be given to the Brāhmaṇas, the servants and the relatives.

स्वयं तु धाना भोक्तव्या रात्रौ न तु दिवा बुधैः ।

दिवा धानामु वसति⁶ रात्रौ च दधिसक्त्वुषु ॥७८२॥

अलक्ष्मीः कोविदारेषु कपित्थेषु सदा स्थिता⁷ ॥७८३॥

1. ब्राह्मणम् DEFH

2. ततो ABDEGH

3. विलिख्येत् E, लेख्यात् A

4. Thus other MSS., अन्नेः A

5. दानाः C

6. वसती A

7. सदायिता C. धनचतुर्थी add F, नीलमते धनदचतुर्थी ABDE:

इति श्री—H, इति श्रीनीलमतपुराणे धनदचतुर्थीवर्णनं नाम पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः
C. Then follow⁸ नील उवाच. verb only in CG

782-83. Rice should be eaten by the wise (persons) themselves at night and not in the day time. Absence of wealth dwells during the day in rice, at night in curd and ground parched grains and always in *Bauhinia variegata* (kovidāra) and *Feronia Elephantum* (kapittha).

तामेव पञ्चमीं प्राप्य पूज्यो देवो जलेश्वरः ।

पूजनीया उमा¹ देवी² यथा तु धनदस्तथा³ ॥७८४॥

784. On the 5th of that (fortnight), the god (Varuṇa)—the lord of the waters—should be worshipped. Just as the goddess Umā is to be worshipped so (should be worshipped) Dhanada.

तामेव षष्ठीं सम्प्राप्य⁴ स्नापनीयाः⁵ कुमारिकाः⁶ ।

अलङ्कृतास्तु कर्तव्या प्राप्य तामेव सप्तमीम्⁷ ॥७८५॥

785. The virgins should be bathed on the 6th of that very (fortnight), and should be decorated on the seventh.

आत्मपूजा नरैः⁷ कार्या स्त्रीणां बालजनस्य च ।

ततस्तामष्टमीं प्राप्य क्रीडितव्यं यथामुखम्⁸ ॥७८६॥

-
1. तु सा HC
 2. देव्या HC
 3. This verse om. BD, नीलमते वरुणपञ्चमी add AE. नीलमते om. F, इति श्रीनीलमतपुराणे वरुणपञ्चमीवर्णनं नाम षट्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः C. नील उवाच C
 4. पञ्चमीं प्राप्य BDF
 5. स्नापनीयाः AGH, पूजनीयाः E
 6. कुमारिकाः BDEF
 7. जनैः G
 8. तथा मुखम् DF

सिन्दूरकदंभाक्ताङ्गनृत्यवाद्यपुरःसरम्¹ ।

स्तात्वा संपूजनीया तु देवी नाम्ना² त्वशोकिका ॥७८७॥

786-87. Men should decorate themselves and also the women and the children. With their bodies anointed with moist vermilion-powder, they should play for pleasure amidst dances and instrumental music, on the 8th of the same (fortnight). After taking bath, one should worship the goddess named Aśokikā.

शय्यासनं निवेद्यं स्यात्³ सोत्तरच्छदनं⁴ शुभम् ।

पुष्पान्नघूपनं⁵ सर्वं भोक्तव्यं गुडसंयुतम् ॥७८८॥

788. Flowers, food, incense, bed and seat along with the upper blanket should be offered. Food mixed with sugar should be eaten.

उमायाः पूजनं कार्यं तस्यां⁶ सौभाग्यमोप्सुना ।

घूपान्नदीपमाल्यैश्च⁷ दध्यन्नेन⁸ गुडेन वा⁹ ॥७८९॥

कुसुम्भलवणाम्बां वा¹⁰ कुङ्कुमाञ्जनकङ्कणैः¹¹ ।

आराममयगत्वा तु¹² तोयवृक्षोपशोभितम्¹³ ॥७९०॥

1. नृत्यवाद्यपुरःसरैः BDEFG

2. Thus AH, नाम other MSS.

3. च G

4. —छादनं G

5. पुष्पाध्यं—G

6. तस्याः AH

7. घूपान्नैः—H

8. Thus A अघातेन BDEF, आद्रंकेण H,

9. घूपार्घ्यदीपमाल्यैश्च भुञ्जीतान्नं गुडान्वितम् add G

10. —लवणाद्यैश्च BDEF

11. Thus A, काङ्कितैः BDE

12. om. E.

13. नीलमते गोधूमनवमी add ABDEF, इति श्रीनीलमतपुराणे गोधूमनवमीवर्णनं नाम सप्तपञ्चाशतमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच C only.

789-90. He who desires to get prosperity, should worship Umā on that day, with incense, food, earthen lamps, garlands, curd, grains or sugar, or safflowers and salt or saffron, collyrium and bangles. After going to a garden adorned with water (falls) and trees.....

ततस्तोये तु¹ वंतस्ते स्नातव्यं² दिनसप्तकम्³ ।

दशम्यादी⁴ द्विजश्रेष्ठ, यदाहारेण⁵ साधुना ॥७९१॥

वितस्ताजन्मदिवसात्⁶ त्र्यहं पूर्वं⁷ त्र्यहं परम् ।

वितस्ताजन्मदिवसं तां च ब्रह्मस्त्रयोदशीम् ॥७९२॥

791-92. O best among the the twice-borns, then a noble man temperate in food should take bath in the water of the Vitastā, for seven days on 10th etc.—three days before, three days after and on 13th, the birthday of the Vitastā.

पूजनीया वितस्ता स्यात्⁸ तं⁹ दिनसप्तकम्¹⁰ ।

गन्धमाल्यैः¹¹ सनेवेक्ष्योपदानैः सुशोभनैः¹² ॥७९३॥

पताकाभि¹³ वचिन्नाभी रक्तसूत्रैः सफकुण्डैः¹⁴ ।

फलैश्च विविधैर्गन्धैश्च बह्विन्नाहणतर्पणैः¹⁵ ॥७९४॥

1. तोयेम् H

2. पातव्यं H

3. Thus G, पञ्चकम् other MSS.

4. दशम्यादि G

5. Thus G यदाहारेण other MSS.

6. —दिवसं A

7. च A

8. तद् G, ते C

9. पञ्चकम् C

10. गन्धमाल्यैः BDEF

11. दीपैः पूर्वेण च शोभनैः G

12. Thus A, स्नानकाभिः other MSS.

13. च ककुण्डैः ACG

14. वितस्तोत्सवम् A, नीलमते—BDF, इति श्री—H, इति श्री नीलमत पुराणे वितस्तोत्सववर्णनं नाम अष्टपञ्चाशतमोऽध्यायः C. Then follows नील उवाच, verb om. ABDEFH.

793-94. O Brāhmaṇa, Vitastā should be worshipped on those seven days, with scents, garlands, eatable offerings, gifts of beautiful earthen lamps, various sorts of flags, red threads, bangles, various sorts of fruits and by gratifying fire and the Brāhmaṇas.

वितस्ताजन्मदिवसाद्यदूर्ध्वं स्याद्¹ दिनत्रयम् ।

प्रेक्षादानं च कर्तव्यं, पूजनीया² नटादयः ॥७९५॥

795. Gifts for dramatic performances should be made and actors etc. should be honoured on three days following the birthday of the Vitastā.

वितस्तोत्सवमध्ये तु³ शुक्ला या द्वादशी द्विज⁴ ।

सोपवासो हरिं देवं⁵ पूजयेत् विचक्षणः ॥७९६॥

796. On the 12th which falls within the festival of the Vitastā, a wise man should observe fast and worship the god Hari.

एषा ध्रुवा विनिर्दिष्टा शेषा कार्या न वा द्विज ।

महती सा विनिर्दिष्टा द्वादशी सर्वदा शुभा⁶ ॥७९७॥

797. This is prescribed permanently. Others may or may not be observed. O twice-born, that 12th is regarded as the Great one and is always auspicious.

द्वादशी बुधयुक्ता सा⁷ महत्यपि च कीर्तिता⁸ ।

तस्यां जप्यं⁹ तथा¹⁰ स्नानं दानं श्राद्धादिकं तथा ॥७९८॥

-
1. च G
 2. तर्पणीया G
 3. अपि BDEF, च G
 4. यदि H
 5. तत्र G
 6. Last two pādas om. D
 7. बुधसंयुक्ता H, This pāda om. D
 8. प्रकीर्तिता G
 9. जपं G
 10. तदा H

प्रोक्तवान् द्वादशगुणं स्वयं मे मधुसूदनः ।

बुधश्रवणसंयुक्ता द्वादशी द्विज सा¹ यदि ॥७९९॥

अत्यन्तमहती नाम तस्यां सर्वमथाक्षयम् ।

799-800a. The 12th which is united with Budha constellation is also stated to be great. Madhusūdana himself told me that the recital of God's names, bath, charity funeral rites etc. performed on that (12th), become twelve-fold. O twice-born, if that 12th is united with Budha and Śravaṇa constellations, that certainly becomes highly great. Every thing performed on that day becomes imperishable.

तस्यां स्नात्वा नरः सम्यङ् नदीद्वितयसङ्गमे ॥८००॥

फलमाप्नोति² यत् प्रोक्तं सन्निहत्यां रविग्रहे ।

उपानहौ तथा छत्रं पूर्णकुम्भं³ तथैव च ॥८०१॥

वस्त्रयुग्मं तथान्नाद्यं⁴ यः प्रयच्छति वै तदा⁵ ।

शेषाणां यदि⁶ चेत् कर्ता श्वेतद्वीपे महीयते⁷ ॥८०२॥

800 b-802. One gets the merit which is stated (to be got) at Sannihati, when the sun is eclipsed if one takes bath on that day, in the confluence of two rivers, and gives in charity, at that time, a pair of shoes, umbrella, full pitcher, a pair of clothes, food etc. If one observes the rest (of the 12th days) one is honoured in Śvetadvīpa.

1. Thus A, द्विज सा द्वादशी other MSS.

2. प्राप्नोति B

3. पूजाकुम्भं BDG, पूजाकुम्भो E

4. तदान्नाद्यं DE, तथा नद्यां B

5. तथा AGH

6. चापि G

7. नीलमते द्वादश्यः add ABDEF

इति श्री नीलमतपुराणे द्वादशीवर्णनं नाम (एकोनषष्टितमो) अध्यायः C

संव चेच्छ्रवणोपेता यदि वा स्याच्च द्वादशी¹ ।

तस्य स्युरिच्छतो² लोका यावदिन्द्राश्चतुर्वंश ॥८०३॥

803. If that very 12th is united with Śravaṇa constellation, he, if desiring, may have mastery over the worlds for as long as there are the fourteen Indras.

तस्मिन्नहनि संप्राप्य³ वितस्तासिन्धुसङ्गमात्⁴ ।

मृत्तिकां⁵ स्नानकाले तु स्नातव्यं सततं तया⁶ ॥८०४॥

सङ्गमस्नानजं पुण्यं तेनाप्नोति नरः सदा⁷ ॥८०५॥

804-805. Taking out some clay, on that day, from the confluence of Vitastā and Sindhu, one should always take bath with that at the time of taking bath. By that (bath) a man gets always the merit of taking bath in the confluence.

अथाश्वयुक् चतुर्थ्यां तु देवपूजा⁸ विधीयते ।

नवम्युक्तविधानेन सर्वोपकरणादिभिः¹⁰ ॥८०६॥

806. After that, on the 4th of Āśvayuj, the worship of the gods is performed with all means and in the manner told about the ninth day.

1. यदि चेत् सा चतुर्दशी B, यदि चेत् स्यात्तु द्वादशी C, यदि स्याज्जात-द्वादशी E

2. इच्छया G

3. संस्नाप्य BDEG, संस्थाप्य C

4. सङ्गमे G

5. Emended from मृत्तिका.—ABE, मृद्ग्राह्या स्नानकाले G

6. मया A

7. सङ्गमं EH

8. महाद्वादशी add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नीलमत पुराण महाद्वादशीवर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ABDEFH

9. देवीपूजा G

10. सर्वोपकरणादिभिः B

पूज्याश्च सुभगास्तत्र याश्च नार्यः पतिव्रताः ।

यासां जीवन्ति नायाश्च स्वसुप्रभृतयश्च याः ॥८०७॥

807. There should be honoured the lucky ladies whose husbands are alive and who are devoted to their husbands, and also the sisters and others.

ययंकाश्चयुजे मासि तथा माघे च पूजयेत्¹ ।

यथा माघे तथा ज्येष्ठे² चतुर्थीत्रितयं तदा³ ॥८०८॥

808. Just as in the month of Āśvayuj, so in Māgha and so in Jyēṣṭha, (these ladies) should be honoured. Thus, there is the triad of 4th days.

आश्वयुज्यां शुक्लपक्षे⁴ स्वातिना संगतः शशी ।

यदा तदोर्ज्वश्रवसः पूजा कार्या प्रयत्नतः ॥८०९॥

809. Uccaiḥśravā should be worshipped with effort, in the bright fortnight of Āśvayuj when the moon is united with Svāti constellation.

पूजनीयाश्च तुरगा यदि⁵ स्यान्मवसो द्विज ।

शान्ति⁶स्वस्त्ययनं कार्यं तदा तेषां दिने दिने ॥८१०॥

810. O twice-born, if that (union of the moon with Svāti constellation) be on the 9th, then horses should be worshipped and the rites for their pacification and welfare should be performed daily.

1. कारयेत् E

2. ज्येष्ठे A

3. तथा BDEH

चतुर्थीत्रयम् add A, नीलमते—BDE, इति श्री—H, इति श्री नील-मतपुराणे चतुर्थीतृतीय (त्रितय) वर्णनं नाम एकषष्टितमोऽध्यायः । C Then follows नील उवाच verb om. ABDEH

4. आश्विनस्य सिते पक्षे G

5. यदा E

6. शान्त्य (यं?) F

धान्यं भल्लातकं¹ कुष्ठं वचासिद्धार्थकानि च ।

पञ्चरङ्गे² सूत्रेण तथा³ बध्नीत पण्डितः ॥८११॥

811. (For fastening to the horses) a wise man should piece together paddy (dhānya), Semecarpusanacardium (bhallātaka), Costus-speciosus (kuṣṭha) Acaruscalamus (vacā) and white mustard (siddhārthaka) by means of a thread of five colours.

वायव्यैर्वह्निः सौरैः शाक्रमन्त्रैश्च वैष्णवैः ।

वैश्वदेवैस्तथाग्नेयैर्होतव्योऽग्निर्दिने दिने ॥८१२॥

812. Sacrifice should be performed in the fire with the mantras dealing with Vāyu, Varuṇa, Sūrya, Śakra, Viṣṇu, Viśvadevas and Agni.

तुरगा यन्त्रणीयाश्च पुरुषैः शस्त्रपाणिभिः ।

ताडनं बाहनं चैव तदा तेषां विवर्जयेत्⁴ ॥८१३॥

813. The horses should be controlled by persons holding weapons in their hands. Beating them and mounting upon them should be prohibited on that day.

ततः शाक्रमनुप्राप्ते नक्षत्रं च⁵ निशाकरे ।

कुमुदं रावणौ पद्मः पुष्पदन्तोऽथ वामनः ॥८१४॥

सुप्रतीकोऽञ्जनो नीलः पूजनीया गजोत्तमाः ।

नमस्कृत्य यथास्वोक्तं⁶ विधिं नागेषु कारयेत्⁷ ॥८१५॥

1. वल्लातकं A, बल्लातकं H, वलातकं C.

2. पञ्चरङ्गेन AH.

3. तदा BEF

4. Thus A, विसर्जयेत् BDEFH. अश्वदीक्षा add A, नीलमते अश्वदीक्षा DE, इति श्री—नीलमत पु० अश्वदीक्षावर्णनं नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः C. Then follows नीलः, उवाच add c.

5. Thus A, तु other MSS.

6. Emended form यथास्वोक्तं ABCEFH

7. हस्तिदीक्षा A, नीलमते—BDEF, इति श्री—H, इति श्रीनीलमत-पुराणे हस्तिदीक्षावर्णनं नाम त्रिषष्टितमोऽध्यायः C, Then follows नीलः, उवाच add C.

814-15. When the moon is united with Śakra constellation, then the best elephants—Kumuda, Erāvaṇa, Padma, Puṣpadanta, Vāmana, Supratika, Añjana and Nila—should be worshipped. After doing salutation, the same procedure as told with reference to the horses, should be followed in the case of the elephants.

ततोऽष्टम्यां पूजनीया भद्रकाली यथाविधि¹ ।

उपोषितैरर्घधूपैश्च² वस्त्रैर्माल्यादिभिस्तथा³ ॥८१६॥

दीपै रत्नै⁴स्तथा भक्ष्यैः फलैर्मूलैस्तथैव च ।

आमिषैर्विविधैः शाकैर्वह्निब्राह्मणतर्पणैः ॥८१७॥

बिल्वपत्रेण च तथा⁵ चन्दनेन घृतेन च ।

पानकैर्विविधाकारैः⁶ सस्यैः शिल्पजनैस्तथा⁷ ॥८१८॥

भूशोभाभिर्नृत्तगोतैः रात्रिजागरणेन च ।

816-19a. Then, on the 8th, the artisans, having undergone fast, should worship Bhadrakālī in proper manner, with valuable incenses, garlands, clothes, lamps, jewels, catables, fruits, herb-roots, meat and various sorts of vegetables, and by gratifying the fire and the Brāhmaṇas. (Bhadrakālī should be worshipped) also with leaves of Bilva, sandalwood, purified butter, drinks of various types and

1. यथाविधि: AC.

2. वस्त्रधूपैः BDEFH, वस्त्रदीपैः C.

3. Thus A, माल्यैर्वस्त्रादिभिर्द्विज BDEF

4. दीपरत्नैः BDEF

5. बिल्वपत्रैस्तथा सम्यक् G

6. विविधाहारैः H

7. सस्यैश्चापि पृथग्विधैः G

grains and by decoration of the earth, dancing and singing, and the observation of vigil at night.

दुर्गागृहे पुस्तकानां पूजा कार्या तथा द्विज ॥८१९॥

स्वकानां^१ शिल्पभाण्डानां^२ कार्या शिल्पजनेन^३ च ।

819b-20a. O twice-born, the books should be worshipped in the temple of Durgā and the artisans should also worship their tools.

वाद्यभाण्डानि चान्यानि कवचाणि तथैव च^४ ॥८२०॥

आयुधानि वरं लब्ध्वा^५ हृष्टो मंगलपूर्वकम्^६ ।

प्राप्नोयाद् दक्षिसंयुक्तं ब्राह्मणेनाभिमन्त्रितम्^७ ॥८२१॥

अग्नितीर्थाभितान् मित्रान् फलवेदविदस्तथा^८ ।

पूजनीयाश्च कर्तव्यं^९ स्त्रीभिर्गत्वा फलद्रुमम्^{१०} ॥८२२॥

820b-22. Having obtained auspiciously the musical instruments and armours and weapons, one—with pleased mind—should eat food mixed with curd and consecrated with sacred formulæ by a Brāhmaṇa, and give that also to dependants, friends and astrologers. The women should go to a fruit-tree and worship.....

1. स्वतानां A
2. शिल्पभाण्डानां AF
3. Thus other MSS., शिल्पजनेन A.
4. कवचास्त्राणि चैव हि G.
5. Space for a few letters is left before वरं लब्ध्वा हृष्टो by H. विचारणीयम् (?) written on the margin in A, आयुधानि वरं हृष्टो F, तदा वरं लब्ध्वा हृष्टो C, वरं हृष्टे BE.
6. Thus H, मंगलालम्बपूर्वकं A, मङ्गलालम्बपूर्वकं C, मंगलालम्ब-पूजनं BDEF.
7. ब्राह्मणानभिमन्त्रितान् E.
8. मन्त्रफलवेदविदस्तथा F.
9. कर्तव्याः G
10. फलद्रुमाः G

देवीं सम्पूज्य पुष्पादिबीजधूपान्नसम्पदा ।

वत्त्वान्नपिण्डं श्येनस्य तेन पिण्डोभिनन्दितः ॥८२३॥

823. Having worshipped the goddess with flowers, lamps, incense, food etc. one should offer balls of food to an eagle. Gladly accepted by him, the food-ball.....

सुहृत्सम्बन्धिविप्राणां¹ यथाशितजनस्य च ।

दातव्यं भोजनं विप्र वसन्तेऽथ शरद्वर्षे ॥८२४॥

अष्टम्यां वा चतुर्थ्यां² वा चतुर्दश्यां³ तथैव च ।

नवम्यामथ दातव्यं शुक्ले⁴ पक्षेऽथ नेतरे⁵ ॥८२५॥

यथा⁶ पूजा कृता देव्या तथा⁷ भोक्तव्यमग्रतः⁸ ॥८२६॥

824-26. O Brāhmaṇas, food should be offered to the friends, the relatives, the Brāhmaṇas, and the dependants, in spring and winter, on the 8th or the 4th, and on the 14th and the 9th of the bright fortnight and not of the other one. Just as the worship of the goddess was performed, so should the meals be taken in front (of her).

एवमेव प्रदातव्यं गृहदेव्या⁹ विचक्षणैः ।

ब्रह्मन् संवत्सरस्यादौ¹⁰ श्येनपिण्डं विवर्जितम्¹⁰ ॥८२७॥

1. मित्राणां A

2. चतुर्दश्यां चतुर्थ्यां वा E

3. शुक्ले G

4. अथवेतरे Ed Leiden.

5. तथा A, यस्या G.

6. तस्याः G

7. नीलमते कार्तिकपूजा add ABDEF, इति श्री-H, इति श्री-

नीलमतपुराणे कार्तिकपूजावर्णनं नाम चतुषष्टितमोऽध्यायः C, then follows नीलः, उवाच C

8. गृहदेवान् B, गृहदेवा F

9. संवत्सरस्यादि BDEH

10. Thus AH, विसर्जयेत् E

तच्च देयं गृहे विप्र न तु वृक्षे कदाचन¹ ॥८२८॥

827-28. O Brahman, the wise should, in this very manner, make offerings, excluding the food-ball for the eagle, to the goddess of the house, in the beginning of the year.

That (offering) should be made at home and never under a tree.

यदा पक्वं² भवेद् द्राक्षावाटं³ चैव सुशोभनम्⁴ ।

गन्तव्यं स्त्रीसहायेन भृत्यमित्रान्वितेन⁵ च ॥८२९॥

829. When the beautiful vine-grove is ripe, one should go there accompanied by one's wife, servants and friends.

अनुलिप्तेन⁶ स्नातेन⁷ स्रग्विणा च सुवाससा ।

द्राक्षावाटे⁸ च⁹ सम्पूज्या श्यामा देवी¹⁰ द्विजोत्तम ॥८३०॥

पुष्पधूपान्नभक्ष्याद्यैर्ब्राह्मणानां च तर्पणः ।

कुलमाषेण प्रभूतेन घृतेन मधुना तथा¹¹ ॥८३१॥

1. Thus A, कथंचन CG नीलमते गृहदेवीपूजा add BD—
गृहदेव्याः पूजा F,—गृहदेवपूजा AH. इति श्रीनीलमतपुराणे गृहदेवपूजा-
वर्णनं नाम पञ्चषष्टितमोऽध्यायः C.

2. पक्वो CG.

3. द्राक्षावाटो CG.

4. यश्च सुशोभनः CG.

5. भृत्यमित्रान्वयेन BEF.

6. अलिप्तेन A

7. स्नातेन साङ्गरागेन G

8. द्राक्षावटे BD.

9. न G

10. श्यामा देवी D. संपूज्या श्यामा देवी G

11. यथा EF

ब्राह्मणानां च दातव्या द्राक्षा प्रथमतो द्विज ।

ततस्तु पश्चाद् भोक्तव्यं¹ मृद्धीकाबहुसंयुतम्² ॥८३२॥

कर्तव्यमुत्सवं³ चानु गीतनृतसमाकुलम्⁴ ॥८३३॥

830-33. Anointed, bathed, garlanded and well-dressed, one should worship the goddess Śyāmā, in the vine-grove, with flowers, incense, grains, eatables, much half-ripe barley, purified butter and honey, and by gratifying the Brāhmaṇas. O twice-born, the grapes should be offered, first of all, to the Brāhmaṇas. Then, the meals consisting mostly of grapes should be taken and after that a festival full of dancing and singing should be celebrated.

प्रतिमासं च⁵ पुष्येण राज्ञः स्नानं विधीयते ।

ज्योतिषोक्तविधानेन सर्वकालफलप्रदम्⁶ ॥८३४॥

834. King's bath (to be performed) in accordance with the instructions of works on astrology, which is fruitful at all times, is prescribed on the day of Puṣya constellation in every month.

जन्मर्क्षे⁷ च गते⁸ चन्द्रे सर्वेणैवं⁹ तथा द्विज ।

1. भोक्तव्या G

2. संमता G

3. कर्तव्यश्चोत्सवो G

4. समाकुलः G, श्यामादेवी पूजा add A, नीलमते—BDEF, इति श्री नीलमतपुराणे श्यामादेवीपूजावर्णनं नाम षष्टितमोऽध्यायः C.

5. Thus A, तु other MSS.

6. सर्वकामफलप्रदम् BEFG

7. जन्मर्क्षे B

8. सिते A

9. सर्वैरेवं G

चन्द्रस्य पूजा¹कर्तव्या नक्षत्रग्रहयोस्तथा² ॥८३५॥

नक्षत्रदेवता याश्च पुष्पधूपान्नसम्पदा ।

विप्राग्निपूजनं कार्यमुत्सवं³ गीतवादिनैः⁴ ॥८३६॥

835-36. O twice-born, all should worship the moon, the stars, the planets and also the gods of the constellations, with the wealth of flowers, incense and food, at the time when the moon is united with Janma-constellation. The Brāhmaṇas and the fire should be worshipped and the festival of vocal and instrumental music should be celebrated.

संवत्सरस्याथ⁵ कार्यो⁶ लक्षहोमो⁷ महीक्षिता⁸ ।

कोटिहोमस्तथा कार्यं⁹ एक एव द्विजोत्तम ॥८३७॥

तयोर्विधानं विज्ञेयं कल्पेऽथर्वणेषु च ॥८३८॥

837-838. O best among the twice-borns, the king should perform every year, a Lakṣahoma and a Koṭihoma. The procedure of their performance should be known from the Kalpa (sūtras) and the works related to the Atharvaveda.

-
1. चन्द्रपूजा च G
 2. तदा A
 3. उत्सवो G
 4. Thus other MSS, वादिभिः A
 5. प्रति संवत्सरं G
 6. Thus other MSS, कार्यं A
 7. लक्षहोमं E
 8. महीक्षिताम् BDEF
 9. Om. E

नित्यानि तानि¹ कर्माणि निमित्तेष्वपराणि च ।

सम्मन्त्र्य सह कार्याणि² संवत्सरपुरोहितैः³ ॥८३९॥

339. All these acts which are to be performed always, and others which are for specific purposes, should be performed after consulting the astrologers and the priests.

अभिषेकाह्नि कर्तव्यं⁴ प्रतिसंवत्सरं नृपैः⁵ ।

अभिषेकं⁶ द्विजश्रेष्ठ यथापूर्वं सदैव तु⁷ ॥८४०॥

840. O best among the twice-borns, the kings should take the coronation-bath, every year at the anniversary of their coronation, always in the same manner as in the beginning.

पुरोधाः⁸ सोपवासस्तु जुहुयाज्जातवेदसि⁹ ।

गणं चैव प्रतिरथं शब्दवर्षगणावुभौ ॥८४१॥

आयुष्यमभयं चैव तथा स्वस्त्ययनं परम् ।

वैष्णवानि च मन्त्राणि शास्त्राणि विविधानि च¹⁰ ॥८४२॥

सावित्र-ब्राह्म-रौद्राणि वारुणानि तथैव च¹¹ ।

नगरं च तथा कार्यं पताकाध्वजसंकुलम्¹² ॥८४३॥

841-43. Having undergone a fast, the priest should

1. Thus A, एतानि other MSS.

2. कार्याणि सह सम्मन्त्र्य G,

3. नीलमते राजकर्माणि add ABDEF, इति नीलमते राजकर्मविधिवर्णनम् G,

4. दातव्यं AH.

5. बुधैः BE, नृप A.

6. अभिषेको G

7. Thus A, तथा सदा other MSS.

8. पुरोहः BF

9. जातवेदसे G

10. चान्यानि च यथाविधि B, शैवानि च यथाविधि H.

11. यथाविधि E

12. This pāda om. AH.

give offerings in the sacrificial fire, with the groups of formulae, namely Pratritha, Śabda, Varṣa, Āyusya and Abhaya, and with mantras sacred to Viṣṇu, Śakra, Savitā, Brahmā, Rudra and Varuṇa. The city should be made swarming with flags and banners.

नीरजस्कं तथा कार्यं¹ राजमार्गं जलैः शुभैः² ।

पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलमालिभिः³ ॥८४४॥

844. The road should be made dustless by (sprinkling) pure waters. The citizens—bathed and well-dressed—should wear garlands.

गन्तव्यं वारमुत्थाभिस्तथा राजनिवेशनम् ।

पौरमुख्यस्तथा बाह्यगणमुख्यस्तथैव च ॥८४५॥

845. The prominent courtesans, the prominent citizens, the outsiders and the chiefs of the gaṇas should go to the palace of the king.

शोभनीयं च नगरं भागश्च नटनर्तकैः ।

राजा स्नातः पुनः⁵ स्नाप्यः पञ्चगव्येन धामिकः ॥८४६॥

846. The city and the roads should be adorned by actors and dancers. The pious king, who has already taken bath, should be again bathed with the five products of the cow (i. e. milk, curd, butter, urine and dung).

मृत्ताक्षरोप्यसौवर्णैः स्नापनीयो घटैस्तथा⁶ ।

तोयस्य पयसो वघ्नः सर्पिषश्च तथायुतैः⁷ ॥८४७॥

1. This pāda om. A.

2. शुभजलैः H.

3. मङ्गलमालिभिः B

4. Thus G, बाह्य other MSS.

5. पुनः AH.

6. Thus AB, तथा घटैः other MSS.

7. सर्पपैश्च तथायुतैः E

शूद्रविदुक्षत्रविप्राणां¹ गणमुख्यैर्यथाविज्ञम् ।

पश्चाद् दक्षिणतः प्राक् च उत्तरेण यथाक्रमम् ॥८४८॥

847-48. He should be bathed by the chiefs of *ganas* of the *Sūdras*, the *Vaiśyas*, the *Kṣatriyas* and the *Brāhmaṇas*, (standing) in west, south, east and north respectively, by means of pitchers made of earth, brass, silver and gold and full of water, milk, curd and purified butter.

स्नानकाले च कर्तव्यं महत्कलकलं तथा² ।

वादित्रशंसपुण्याहं³ सूतवन्दिजनैः⁴ सह ॥८४९॥

849. A great uproar consisting of the sounds of musical instruments, conch-shells, wishes for happy day along with (the sounds of) professional singers, should be made at the time of bath.

सामन्तैस्तु तथा भाव्यं छत्रधामरपाणिभिः ।

राजा स्नातः पुनः⁵ स्नाप्यो मृत्तिकाभिर्यथाक्रमम् ॥८५०॥

850. The subordinate kings should have umbrellas and chowries in their hands. The king who has already taken bath, should be again bathed with clays, in the proper order.

पर्वतो⁶ऽध्वमृदा⁶ राक्षः⁷ शिरः⁸ संशोषयेत् तदा⁹ ।

-
1. विप्र om. E
 2. कर्तव्यो महान् कोलाहलः शुभः G
 3. पुण्याह EG.
 4. स्नातवन्दिजनैः B
 5. पुनः H
 6. पर्वतोऽध्वमृदा ABD
 7. राज्ञां E
 8. शिरं AH
 9. संवेदयेत्तया ABDEH

शोध्यौ कर्णौ च वल्मीका¹च्छक्रस्थाना²च्च कन्धरा³ ॥८५१॥

851. Then, the head of the king should be purified with the clay from the peak of a mountain, the ears should be sanctified (with the clay) from an ant-hill and the neck with that from the temple of Śakra.

राजवेश्मगृहद्वाराद्धृदयं तस्य शोधयेत् ।

देवालयमृदा पृष्ठं⁴ दक्षिणं तु⁵ तथा⁶ भुजम् ॥८५२॥

गजदन्तोद्धृतमृदा वृषशृङ्गमृदापरम्⁷ ।

वैश्यद्वारात्कटि⁸ चास्य ऊरू कमलिनीमृदा ॥८५३॥

852-53. His heart should be purified with the clay from the door of king's palace, and the back with the clay from the temple. The right arm (should be purified) with the clay dug by means of elephant's tusk and the other one, with the earth dug with the horn of the bull. His waist (should be purified) with the earth from the door of a Vaiśya and his thighs with the earth from a lake of lotuses.

पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च भाव्यं मङ्गलपाणिभिः ।

मृद्भिः स्नाप्य⁹ ततः स्नाप्यो¹⁰ राजा सर्वो¹¹ षष्ठः शुभैः¹¹ ॥८५४॥

1. वल्मीकमृदा G
2. Thus BH, चक्रस्थानात् E, छत्रस्थानात् ed. Leiden
3. गोस्थानाच्च तथा जंघे पादौ चोभी सरो मृदा add DEF
4. मृष्टं B
5. च FG,
6. तदा B
7. परः G
8. Thus ADEG, कटी other MSS.
9. स्नातश्च BG
10. च संस्नाप्यो G
11. सर्वो षष्ठिगणः G

सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः सर्वबीजैस्ततः परम् ।

सर्वपुष्पैः सर्वफलैर्दूर्वागोरोचनांकुरैः ॥८५५॥

854-55, The citizens—bathed and well-dressed—should hold auspicious things in their hands. Already bathed, the king should again be bathed with (water sanctified with) all auspicious herbs, all scents, all jewels, all seeds, all flowers, all fruits, Dūrvā-grass, Gorocana paint and sprouts.

ततो भद्रासनगतं तीर्थतोयैः शुभाम्बरैः² ।

यथाशक्ति समानीतैः³ पुरस्कृत्य⁴ पुरोहितम्⁵ ॥८५६॥

नृपतिस्त्वभिषेकतद्यो⁶ देवज्ञवचनान्नरैः ।

ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रमुख्यैस्तथैव च ॥८५७॥

मुख्याभि वारिमुख्याभिर्वणिग्भिश्च यथोचितम् ।

856-58a. Then, keeping ahead the priest seated on bhadraśana, the well-dressed people—the Brāhmaṇas, the Kṣatriyas, the Vaiśyas, the chiefs of the Śūdras, the leading courtesans and the merchants—should anoint the king in proper manner, in accordance with the sayings of the astrologer, with the water of the sacred places brought there, as far as possible.

ततः स्नातोऽनुलिप्ताङ्गः⁸ कृतदेवतपूजनः⁹ ॥८५८॥

1. Thus BDFGH. धूर्वा other MSS.

2. शुभाम्बरम् BFG

3. समानीनः A

4. पुरस्कृतं H

5. पुरोवसम् CH

6. स्वभिषेकतद्यो G

7. शूद्रमुख्यैः G

8. अवलिप्ताङ्गः B

9. कृतदेवतपूजनः F

आबद्धमुकुटः सखी बद्धपट्टो विभूषितः ।

मङ्गलालभनं¹ कृत्वा दत्त्वा पूर्णहृतिं ततः ॥८५९॥

पूजयेत् धनीधेन दैवज्ञं सपुरोधसम्² ।

यथाशक्ति द्विजांश्चान्यानभयं³ चैव घोषयेत् ॥८६०॥

858-60. Then, the king—bathed, anointed, crowned garlanded diademed and decorated—should worship the gods, touch the auspicious objects, give the last offering (in the sacrifice) and after that, honour with heaps of wealth, the astrologer along with the priest and other Brāhmaṇas, as far as the means may allow. He should also announce freedom from fear.

आघातस्थानगान्⁴ सर्वान् विसृजेत् यथा⁵ पशून् ।

मोक्षयेद् बन्धनात्सर्वान्⁶ ऋते लोकस्य कण्टकान् ॥८६१॥

861. He should release all who are gone to the slaughter-house, like the animals (gone to the slaughter-house). All, except those who are thorns for the world, should be released from bondage.

व्याघ्रचर्मोत्तरे रम्ये तदा⁷ सिंहासने शुभे ।

उपवेश्यो भवेद् राजा स्वयं गृहपुरोधसा⁸ ॥८६२॥

862. The Home-priest himself should make the king sit on an auspicious and beautiful Lion-throne covered with the skin of a tiger.

-
1. मङ्गलालभनं G
 2. पुरोहितं E
 3. अयं A
 4. आगतान्—H, अघातस्थानगान् A
 5. तथा G
 6. Second and third pādas of this verse om. E
 7. तथा C
 8. Thus other MSS., गृहं पुरोधसा A

पश्येरन् प्रकृतीः सर्वाः स्वयं मङ्गलपाणयः ।

छत्रायुषाद्यं¹ सम्पूज्य गजसङ्घांस्तुरङ्गमान्² ॥ ८६३॥

आवृणुते³ नागं विसृजेद्⁴ नसञ्चयान्⁵ ।

प्रक्रम्य नगरं सर्वं प्रविश्य⁶ च तथा गृहम्⁶ ॥ ८६४॥

सामन्तपौरमुख्यांश्च⁷ घनेनाभ्यं⁸ विसर्जयेत्⁹ ॥ ८६५॥

863-65. With auspicious objects in their hands, all the subjects should see (him).

Having worshipped the umbrella, the weapons, the arrays of elephants and horses, he should climb a decorated elephant and give away heaps of wealth.

Having gone around the whole of the city, he should return to his home, honour the subordinate kings and the leading citizens with wealth and bid farewell to them.

नित्यं राज्ञा समुत्थाय पूजनीयाः सुरद्विजाः ।

बलिं सम्पूजनं कार्यं द्रष्टव्यं वदनं धृते ॥ ८६६॥

866. Having got up, the king should daily worship the gods, the twice-born, and the fire and see the (reflection of his own) face in purified butter.

1. छत्रायुषाभ्यां B

2. गजसङ्घं तुरङ्गमम् B, गजसङ्घतुरङ्गमान् F

3. व्यसृजत् B

4. घनसञ्चयम् E

5. निवेश्य A

6. गृहं तथा E

7. सामन्तान् पौरमुख्यांश्च BG

8. चाम्पक्यं हर्षति G

9. नीलमते संवत्सराभिषेकः add BDEF इति श्री—H,—वत्सराभिषेकः A. इति श्रीनीलमतपुराणे वत्सराभिषेकवर्णनं नाम अष्टषष्टितमोऽध्यायः ।
'नीलः C

श्रोतव्यं तिथिनक्षत्रं¹ कर्तव्यं वैद्यभाषितम् ।

सभासंस्थेन² द्रष्टव्यो व्यवहारस्तथा समः ॥८६७॥

867. (He should) listen to the announcement of the date and the constellation and act according to the instructions of the physician. Having gone to the court, he should see to the legal procedure impartially.

विमानना न कर्तव्या कस्यचिच्च कदाचन ।

स्वभेदो रक्षितव्य³श्च नित्यं ब्राह्मणपुङ्गव ॥८६८॥

868. O best among the twice-borns, (the king) should never insult anybody and should always check internal dissension.

दुर्गत्वादस्य देशस्य परचक्रभयं विना ।

स्वभेदेनह नश्यन्ति बद्धमूला नराधिपाः ॥८६९॥

869. This country being difficult to approach and so free from the fear of the circle of enemies, the strongly-rooted kings are destroyed here due to internal dissension.

नित्यं सन्निहिता देवाः कश्मीरामण्डले⁴ द्विज ।

तेषां भक्तिः सदा कार्या नागेषु⁵ ब्राह्मणेषु च ॥८७०॥

870. O twice-born, the gods always reside in Kaśmīrāmaṇḍala. Devotion must be shown towards them and also towards the Nāgas and the Brāhmaṇas.

पूज्याः पिशाचाश्च तथा बलिपूर्वेण कर्मणा ।

देशानुकाराः कर्तव्या जनाः कार्याः स्वधिष्ठिताः⁶ ॥८७१॥

1. तिथिपत्रं च G

2. Thus A, सभासदेन BDEF

3. रहितव्य A

4. काश्मीरमण्डले E

5. Thus A, नागानां other MSS.

6. Thus A, Sing. used in other MSS. देशानुसारः G

Ed. Leiden v.v. 833-837

871. The Piśācas also should be worshipped with the rites including home-offerings. The people should be settled well and made to follow the (traditions of the) country.

आगतश्च जनः सर्वः पूजनीयो दिगन्तरात् ।

दण्डोऽपराधप्रतिमः कार्यः सर्वस्य काश्यप ॥८७२॥

नोग्रदण्डो भवेद् राजा क्षमेत¹ न च² कस्यचित् ।

कारयेत तथा³ राज्यं राजशास्त्रोपदेशतः ॥८७३॥

872-73. All the people immigrating (to Kaśmīra) from the other directions, should be honoured. O descendant of Kaśyapa, all should be penalized in accordance with their crimes. The king should neither be very hard in giving punishment nor should forgive anyone. He should carry on the administration in accordance with the instructions of the treatises on polity.

निकुम्भे निगन्ते ब्रह्मन् तथा चैवाप्यनागते⁴ ।

षण्मासमध्ये कर्तव्या यात्रा देवगृहे नृपः ॥८७४॥

874. O Brahman, during the six months, when Nikumbha has gone out and not returned, the kings should go on pilgrimage, to the temple of the god.

संवत्सरे⁵ सकृत्⁶ कार्यं⁷ देवतानां गृहे गृहे ।

यात्रोत्सवं⁸ यथा⁹ ब्रह्मस्तथा मे गदतः शुणु ॥८७५॥

1. क्षमेते E

2. च न FG

3. तदा E

4. देवेप्यनागते BD

5. संवत्सरं AH

6. सदा G

7. कार्यो G

8. यात्रोत्सवः AGH

9. तथा AH

375. O Brahman, listen from me, who is telling the procedure in which the festival of the pilgrimage should be celebrated, in every temple of the gods, at least once a year.

विनायकगृहे यात्रा चतुर्थ्यां संप्रशस्यते¹ ।

कुमारस्य गृहे षष्ठ्यां² सप्तम्यां सवितुस्तथा ॥८७६॥

दुर्गागृहे नवम्यां च पञ्चम्यां श्रीगृहे तथा ।

अष्टम्यां वा चतुर्विंश्यां महादेवनिवेशने ॥८७७॥

शक्रवेश्मनि चाष्टम्यां पौर्णमास्यां कलाभृतः⁴ ।

घनदस्य चतुर्थ्यां तु⁵ पञ्चम्यां वरुणस्य तु⁶ ॥८७८॥

876-78. Praised is the pilgrimage on the 4th to the abode of Vināyaka, on the 6th to the abode of Kumāra, on the 7th to that of the sun, on the 9th to the temple of Durgā on the 5th to the temple of Śrī, on the 8th or the 14th to the temple of Mahādeva, on the 8th to the temple of Śakra, on the bright 15th to that of the Moon, on the 4th to that of Dhanada and on the 5th to that of Varuṇa.

पञ्चमी द्वादशी चैव पौर्णमासी तथैव च ।

सर्वेषामेव नागानां यात्राकर्मणि पूजितः ॥८७९॥

1. सम्प्रशस्यते E

2. Thus A, कार्तिकेयालये षष्ठ्यां G, षष्ठ्यां कुमारस्य गृहे other MSS.

3. Thus all MSS, चतुर्थ्यां वा Ed. Leiden.

4. om. E

5. च B

6. च B, after this occurs चतुर्विंश्यां चतुर्थ्यां वा कार्यं यमनि-वेश्मनि more in BEF. This śloka om. AH.

शुक्लपञ्चदशी शस्ता¹ सर्वदेवेषु काश्यप ।

सर्वासु कार्यं तिथिषु तथातिथिनिवेशने² ॥८८०॥

879-80. The fifth, the twelfth and the fifteenth are honoured for pilgrimages to the abodes of all the Nāgas.

O descendant of Kaśyapa, the bright fifteenth is prescribed (for visiting the abodes of) all the gods. The houses of the guests may be visited on all the dates.

यात्रां तु कर्तुंकामेन³ पूर्वमेव दिने शुभे ।

विनायकपतेः पूजा कर्तव्या भोवकोत्करैः ॥८८१॥

881. He who intends to go on a journey should, first of all, worship the lord of Vināyakas, on an auspicious day, with heaps of sweetmeats.

द्वितीयेऽहनि कर्तव्या ग्रहशान्ति⁴ स्ततः⁵ परम् ।

तृतीयेऽहनि कर्तव्यं गन्धर्वाणां च पूजनम् ॥८८२॥

882. On the 2nd day should be observed the pacification of the planets and on the 3rd should be performed the worship of the Gandharvas.

चतुर्थेऽहनि कर्तव्यं पिशाचानां च पूजनम् ।

पञ्चमेऽहनि कर्तव्यं स्थाननागस्य⁶ पूजनम् ॥८८३॥

883. On the 4th, the Pisācas should be worshipped and on the 5th should be performed the worship of the local Nāga.

-
1. शप्ता D
 2. निवेशनम् G
 3. कर्तुः कामेन Ed. Leiden
 4. ग्रहशान्तिः G
 5. Thus AD, तथा other MSS.
 6. स्थाने नागस्य BD

षष्ठेऽहनि च कर्तव्यं ब्राह्मणानां च पूजनम् ।

सप्तमेऽहनि कर्तव्यं¹ दीनानाथस्य पूजनम्² ॥८८४॥

884. On the 6th day, the Brāhmaṇas should be honoured and on 7th, the poor and the helpless.

एवं तु यजनं³ कृत्वा⁴ यथावद् दिनसप्तकम् ।

ततस्तु स्नापनं⁵ कार्यं विधिना येन तच्छृणु ॥८८५॥

885. Listen to the procedure, in which the bath-giving ceremony should be celebrated, after having performed thus properly, the sacrifice for seven days.

सुधावदातं कर्तव्यं चित्रितं देवतागृहम् ।

एवं तु यजनं कृत्वा⁶ कुसुमोत्करभूषितम्⁷ ॥८८६॥

ततोऽर्चास्नापनं⁸ कार्यं कल्पशाखाविधानतः⁹ ।

पुण्याहगीतघोषेण सुभगानर्तितेन¹⁰ च ॥८८७॥

886-87. The temple of the god should be whitewashed and painted. Having thus performed the sacrifice decorated with multitude of flowers, the image should be bathed, in accordance with the instructions of Kalpa and Śākhā, amidst sounds of good-day-songs and dances of fortunate ladies.

-
1. Second and third pādas om. BD.
 2. Thus A, दीनानाथजनस्य च other MSS.
 3. योजनं H
 4. गत्वा H
 5. स्नपनं GH
 6. आचारं शौचपूर्वं तु G
 7. शोभितम् BFG
 8. स्नपनं G
 9. कल्पशाखानुसारतः G
 10. नर्तनेन BDEF

ततोऽर्चास्नापनस्यार्थं¹ पौरैर्नृत्तपुरःसरैः² ।

आनीतव्यं³ च महता विभवेनोदकं शुभम् ॥८८८॥

888. Thereafter, the citizens, with dances leading their procession, should bring the holy water for bathing the image, with great pomp and show.

तीर्थात् संनिहिताद्⁴ राजन् गजपृष्ठाधिरोहितम्⁵ ।

अश्वयानेऽयगोयाने नरयाने तथा⁶ पुनः ॥८८९॥

889. (The water should be brought) from a sacred place situated near by, placed either on the back of an elephant or in a conveyance drawn by horses or bulls or men.

प्रतिमां तेन सम्प्राप्य⁷ स्नापयेत्⁸ यथाविधि ।

राजाभिषेककथितं⁹ कार्यं¹⁰ च नगरे विधिम्¹¹ ॥८९०॥

890. Having got (water), they should bathe the image with that (water) in the proper manner. As regards the city, the same procedure as told with reference to the coronation of the king, should be followed.

-
1. स्नापनस्यार्थे ADG, स्थापनस्यार्थे EF, स्नापनस्यान्ते B
 2. Thus ACDE FH, नृत्तपुरःसरम् Ed. Leiden
 3. आनीतव्यं GH
 4. संनिहितं C
 5. —रोहनम् C, —रोपितम् B, —रोहणम् AH
 6. अथवा G
 7. संप्लाव्य G
 8. स्नपयेत् GH
 9. कथितः GH, राजाभिषेकः कथितः B
 10. कार्यः GH
 11. विधिः GH

प्राप्तेऽथ यात्रादिवसे¹ कूटागारं तु कारयेत् ।

वस्त्रमाल्यैस्तथा गन्धैः² पताकाभिरलंकृतम् ॥८९१॥

891. At the arrival of the day of the pilgrimage, Kūṭāgāra decorated with clothes, garlands, scents and banners should be constructed.

आरोप्य प्रतिमां तत्र तत्स्वरूपां तथापराम्³ ।

कूटागारश्च वोढव्यस्तुरगैर्गोभिरेव वा⁴ ॥८९२॥

बलिभिः पुरुषैर्वापि माल्यवस्त्राद्यलंकृतैः⁵ ।

नृपेण सोऽनुगन्तव्यः⁶ सबलेनाथ पृष्ठतः ॥८९३॥

892-93. Having placed there the (original) image and another of similar form, the Kūṭāgāra should be drawn by horses or bulls or strong men decorated with garlands and clothes. The king along with his army should follow.

प्रधानेनाथ गन्तव्यं⁷ नृपहीने तथा पुरे⁸ ।

धूपपूजा प्रदातव्या स्थाने स्थाने तथापरैः ॥८९४॥

894. If the city has no king, the president (Pradhāna) should accompany (the procession). Others should offer worship with incense at various places.

क्षेडितोत्कृष्टशब्दैश्च⁹ जयवाद्यस्वनैस्तथा ।

यथा समेन¹⁰ नगरं ग्राम्येत कूटगृहं शुभम् ८९५॥

1. om. space left H

2. Thus A, रत्नैः other MSS.

3. Thus other MSS, यथापराम् A

4. Thus BDE, च other MSS

5. —कृतः G

6. Thus other MSS, नृपे मासो स गन्तव्यः A

7. गन्तव्यो BEH, च कर्तव्यं G

8. नृपहीनस्तथापरः E

9. क्षेडित—D, क्षेडितोत्कृष्टकृतैः शब्दैः E

10. यथा स्वनेन BEFH

895. Amidst murmuring sounds, high sounds and the cries of victory, the auspicious Kūṭagrha should be carried around the city through an even road.

ततः प्रवेश्य¹ प्रतिमां देववेश्मनि काश्यप² ।

महान्तमुत्सवं³ कार्यं⁴ गीतनृत्तसमाकुलम् ॥८९६॥

896. Then, after the entrance of the image into the temple of the god, a great festival of singing and dancing should be celebrated.

द्वितीयेऽह्नि दातव्या प्रेक्षा रङ्गोपजीविनाम् ।

तेषां शक्त्या धनं देयं मल्लादीनां द्विजोत्तम ॥८९७॥

897. The arrangements for dramatic performances of those who earn their living by the stage, should be made on the next day. O best among the twice-borns, money should be given to wrestlers and others in accordance with their strength and efficiency.

प्रेक्षाकाले⁵ च कर्तव्यं प्रेक्षकाणां च पूजनम्⁶ ।

मनुष्याणां द्विजश्रेष्ठ ताम्बूलकुसुमादिभिः ॥८९८॥

898. O best among the twice-borns, at the time of the dramatic performances, the human spectators should be honoured with betel-globes, flowers etc.

ओदनं विकिरेद्⁷ भक्त्या सपुष्पफलसंयुतम् ।

भूतानां खन्यदृश्यानां⁸ प्रेक्षकाणां द्विजोत्तम⁹ ॥८९९॥

1. प्रविश्य ABC

2. स्थापयेत् E

3. उत्सवः G

4. कार्यः G

5. प्रेक्ष्याकाले D

6. पूजयेत् F

7. विकिरेद् BC

8. खल्वदृश्यानां Ed. Leiden

9. नीलमते यात्रोत्सवः add ABDE, then follows बृहदश्व उवाच.
उवाच, om. A

899. O best among the twice-borns, cooked rice along with flowers and fruits should be scattered for the beings, who are invisible spectators in the cave.

बृहदश्वः

इत्युक्तवान् स नागेन्द्रो ब्राह्मणं तं¹ यशस्विनम् ।

एतत् प्रयत्नं² कर्तव्यं³मारोग्यायुर्धनेप्सुभिः ॥९००॥

Bṛhadaśva (said)

900. The lord of the Nāgas spoke thus to that Brāhmaṇa possessed of fame. This should be done with effort, by those who desire health, (long) life, and wealth.

वित्तशक्त्या करिष्यन्ति ये जना⁴ नीलभाषितम् ।

तेषामारोग्यमायुश्च धनं च भविता बहु ॥९०१॥

901. For those people who shall act according to the instructions of Nīla as far as their means permit, there shall be health, (long) life and much wealth.

देहभेदे गमिष्यन्ति देवलोकं न संशयः ।

पुत्रपौत्रास्तथैतेषां स्वर्गायुर्धनभागिनः ॥९०२॥

भविष्यन्त्यायुषोपेता नात्र कार्या विचारणा ।

तवापि⁵ विदितं राजन् सकलं नीलभाषितम् ॥९०३॥

902-3. After death, these people will certainly go to the world of the gods. Their sons and grandsons also shall share heaven, (long) life and wealth and shall be provided with long life. There is no doubt here. All the sayings of Nīla are known to you also, O king!

1. तु A

2. Thus ABE, प्रयत्नात् other MSS

3. कर्तव्यः B

4. Thus ABEG, नराः other MSS.

5. तथापि BH

लोके देशोऽधिकमतः श्रुत्वा कुरु यथासुखम् ।
 कालदोषसमुद्भिन्नं¹ यत् किञ्चिन्नीलभाषितम्² ॥९०४॥
 तत् सर्वं कुरु राजेन्द्र मम वाक्येन मानद ।
 नीलवाक्यं न क्रियते³ भवतीहोदकप्लवः ॥९०५॥
 अतिवृष्टिरनावृष्टिर्दुर्भिक्षं मरणं⁴ तथा ।
 अकाले राजमरणं राजदण्डश्च दारुणः⁵ ॥९०६॥

904-6. So having heard (all this), act thus as to bring more happiness in the world and the country. Whatever instruction of Nila has been in abeyance due to the fault of time, revive all that, O king, the giver of honour, at my saying.

If the instructions of Nila are not followed, then occur here floods, excess of rain, drought, famine, deaths, untimely death of the king, and dreadful punishments from the king.

हिमस्यैव प्रपतनं भूरि चैव प्रजायते⁶ ।
 तस्माच्छ्राव्यं तु लोकानां बहुशो नीलभाषितम् ॥९०७॥

907. The snow-fall also occurs to a great extent. So the instructions of Nila must be announced to the people repeatedly.

तत्कर्तारो भविष्यन्ति पशुधान्यधनैर्युताः ।
 त्वं चापि⁷ विजयी शश्वत् सर्वत्रैव भविष्यसि⁸ ॥९०८॥

1. कालदोषसमुच्छिन्नं Ed. Leiden
2. Third and fourth Pādas om. BDF
3. कुरुते B
4. दुर्भिक्षमरणे तथा BDEFG
5. दारुणम् BEF
6. Thus AH, उपजायते other MSS.
7. Thus other MSS., वापि A
8. इति नीलमते गोनन्दानुशासनम् Add G

908. Those who act upon them shall be endowed with cattle, grains and wealth. You, too, shall be always victorious everywhere.

वैशम्पायन उवाच¹

एवमुक्तोऽपि² गोनन्दो³ बृहदश्वेन भूमिपः ।

प्रावर्तयत् समुच्छिन्नानाचारान् कालदोषतः⁴ ॥९०९॥

909. Vaiśampāyana said : "Even told thus by Bṛhadāśva, the king Gonanda restarted (only a few of the) practices which had been in abeyance due to the fault of time.

तस्मात्⁵ स बलभद्रेण मथुरायां निपातितः ।

नीलोक्तं वचनं⁶ राजा काश्मीरः सकलं⁷ यदि ॥९१०॥

करोत्यकाले मरणं नैव तस्योपजायते ।

तस्मिन् देशे तथातङ्को⁸ नैव कश्चिद्⁹ भविष्यति¹⁰ ॥९११॥

910-11. Thereafter, he was overthrown by Balabhadra at Mathurā. If a king of Kaśmīra acts upon all the instructions of Nīla, he never meets with untimely death. There never occurs any terror in that country".

जनमेजयः

काश्मीरक¹¹स्तु गोनन्दो बृहदश्वेन भाषितम् ।

1. Om. H

2. उक्तः सः G

3. गोविन्दो B

4. कालचोदितः A

5. ततः G

6. सकलं E

7. सकलः E

8. Thus G, तथातङ्कं other MSS.

9. किञ्चिद् GH

10. इतिनीलमते आचारमाहात्म्यम् add ABDEFGH, इतिश्रीनीलमत-पुराणे आचारमाहात्म्यवर्णनं नाम एकसप्ततितमोऽध्यायः C

11. कश्मीरक.

श्रुत्वा स्वकीयमाचारं किमपृच्छदतः परम्¹ ॥९१२॥

912. Janamejaya (spoke) : "What did Gonanda—the king of Kaśmīra—ask after this, when he had heard from Brhadaśva, the customs to be followed by him?"

वैशम्पायनः²

काश्मीरक³स्तु गोनन्दो बृहदश्वेन भाषितम्⁴ ।

श्रुत्वोवाच मुनिश्रेष्ठं⁵ बृहदश्वं⁶ नराधिपः⁷ ॥ ११३॥

913. Vaiśampāyana (said) : "Having heard the sayings of Brhadaśva, Gonanda—the king of Kaśmīra—spoke to Brhadaśva, the best of the sages."

गोनन्द उवाच⁸

प्राधान्येन तु ये नागाः कश्मीरायां⁹ कृतालयाः ।

नामतस्तु समाचक्ष्व श्रोतुमिच्छामि तानहम् ॥११४॥

914. Gonanda spoke : "Tell me the names of those Nāgas who have mainly their abodes in Kaśmīrā. I want to hear about them."

बृहदश्वः

नागानामाधिपो¹⁰ नीलो वासुकिश्चोपतप्तकः ।

कम्बलाश्वतरो¹¹ नागौ कार्कोटकवनञ्जयी ॥११५॥

-
1. Third and fourth Pādas om. ADE
 2. उवाच add CG, om. A
 3. काश्मीरकः G
 4. First and second pādas om. ADE
 5. मुनिश्रेष्ठ BDE
 6. बृहदश्व D
 7. नराधिपम् BDEFH
 8. Om. B
 9. कश्मीरेषु G
 10. नाम्ना नागाधिपो B
 11. कम्बलाश्वतरो A

915. Brhadaśva said : "(There live) Nīla, the king of the Nāgas, Vāsuki, Upataṣṣaka, the two Nāgas Kambala and Aśvatara, (the two Nāgas) Kārkoṭaka and Dhanañjaya,

ऐलपत्रो¹ ह्यनन्तश्च नागौ नन्दनन्दनौ² ।

कुलिकः श्वेतशङ्खश्च³ पालासः⁴ खेडिमो⁵ बडिः ॥९१६॥

916. Ailapatra, Ananta, the Nāgas Nanda and Upanandaka, Kulika, Śvetaśaṅkha, Pālāsa, Khediṃma, Baḍi.

हेलिहालः शङ्खपालो नागौ चन्दनन्दनौ⁶ ।

नागौ नीलमहानीली नागौ वातिकषण्डिकौ ॥९१७॥

917. Helihāla, Śaṅkhaṇḍika, the two Nāgas Candana and Nandana, the two Nāgas Nīla and Mahānīla, the two Nāgas Vātika and Ṣaṇḍika,

द्वौ पद्मौ द्वौ महापद्मौ द्वौ कालौ द्वौ च कच्छपौ⁷ ।

द्वौ समुद्रौ समुद्राणौ⁸ द्वौ गजौ द्वौ च तक्षकौ ॥९१८॥

918. Two Padmas, two Mahāpadmas, two Kālas, two Kacchapas, two Samudras, two Samudrāṇas, two Gajas, two Takṣakas,

हस्तिकणौ⁹ ह्युभौ नागौ द्वौ हस्ती वामनावुभौ ।

महिषौ द्वौ बराहौ द्वौ कूपनौ¹⁰ द्वौ च पन्नगौ¹⁰ ॥९१९॥

1. Thus ABDE, ऐलापत्रो other MSS.

2. Thus ABEFD

3. पालाशः A, पालस E, पालादः H

4. खेडिसो G, खेडिमो D

5. नन्दनचन्दनौ B, नन्दननन्दनौ F, this word and the next Pāda om. E

6. काश्यपौ D, कश्यपौ EF

7. समुद्राणौ EG

8. हि A only

9. कुनपौ A

10. शमनगौ E

919. Two Nāgas named Hastikarṇa, two Hastis, two Vāmanas, Mahiṣas, two Varāhas, two Nāgas named Kūpana,

पानीयश्चाप्यनीकश्च¹ कनकाक्षः² कलिङ्ककः³ ।

अर्जुनः पुण्डरीकश्च⁴ धनदो⁵ नडकूबरः ॥९२०॥

920. Pāniya, Anika, Kanakākṣa, Kalīṅkaka, Arjuna, Puṇḍarīka, Dhanada, Naḍakūbara,

खेदः⁶ शपालः खीरेशो⁷ लाहुरो⁸ लेदिर⁹स्तथा ।

खेडश्च¹⁰ फरथाडश्च¹¹ जयन्त¹²स्त्वौसमस्तथा¹³ ॥९२१॥

921. Kheda, Śapāla, Kheriśa, Lāhura, Ledira, Kheḍa, Pharathāḍa, Jayanta, Tvausama,

सूदनो¹⁴ द्वौ सुपाश्वश्च सुनासः¹⁵ पञ्चहस्तकः ।

प्रद्युम्नश्चान्धकः शम्भुः सालवो¹⁶ मूलेश्वरो¹⁷ घशः¹⁸ ॥९२२॥

1. अनेकश्च EH
2. कनकाख्यः E
3. कलंकः E, कलंगकः DF, कलुंगक B, कलिंगकः G
4. पीण्डरीकश्च ed. Leiden
5. Letters न दो om. A
6. खेडः BDG
7. खीरेशो DE
8. लाहुरो D
9. Thus AG, लोदिरः other MSS.
10. खेदः G, खेलः B
11. फरथाश्वः BDEF
12. जयन्तो E
13. तौसमस्तथा EG, स्वीसमस्तथा F, तु समस्तथा H.
14. सुदनी DE
15. सनासः B
16. Thus H, सालो D, सालवो C, सालो AG, साल्वे B
17. षलेश्वर BDEF
18. घृषः H

922. Two Sūdanas, Supārśva, Sunāsa, Pañcahastaka, Pradyumna, Andhaka, Śambhu, Sālva, Mūleśvara, Ghaśa, उगोलसाहुनीमध्यौ¹ नागौ गन्धिलपिच्छलौ² ।

स्वधादो³ मूषकादश्च⁴ पिशितादो घटोदनः⁵ ॥९२३॥

923. Ugola, Sāhunīmadhya the two Nāgas Gandhila and Picchala, Svadhāda, Mūṣakāda, Piśītāda, Ghaṭodana,

नारायणोऽनिरुद्धश्च वासुदेवो जलन्धमः⁶ ।

पात्रश्च मानस⁷श्चैव तथैवोत्तरमानसः ॥९२४॥

924. Nārāyaṇa, Aniruddha, Vāsudeva, Jalandhama, Pātra, Mānasa, Uttaramānasa,

अमानसः⁸ कपाली च नागः संकर्षणस्तथा ।

शतचारः⁹ खिलेचारो¹⁰ रोहिण्याक्षो¹¹ऽथ शक्तिकः¹² ॥९२५॥

925. Amānasa, Kapālī, Saṅkarṣaṇa, Śatacāra, Khilecāra, Rohiṇyākhyā, Śaktika,

आखुफालो फलाफश्च नागः कानसर¹³स्तथा ।

सुस्रवो¹⁴ देवपालश्च नागेन्द्रोऽथ बलाहकः¹⁵ ॥९२६॥

926. Ākhuphāla, Phalāpha, the Nāga Kānasara, Susrava, Devapāla, the Nāga-chief Balāhaka.

1. उगोल—ed Leiden, उगोलमाहुनीमध्यौ DE
2. गन्धिलपिच्छलौ DE
3. सुधादो E
4. मूषिकाभश्च BDE, मूलकादश्च A
5. घटोदनः D, घटोदरः ed. Leiden
6. जलान्वमः H जलान्वमः C
7. पानसः H
8. दुर्मानसः B, शमानसः E
9. शतदारः H, शतधारः DE
10. किलोशार DE, किलोशारो BF
11. रोहिण्याक्षो DH
12. शक्तितः ed Leiden
13. Thus other MSS., कावसरः A
14. आश्रवो E, सुभद्रो H
15. फलादृकः B, फलाफकः EF

चन्द्रसूर्याविभौ नागौ शुचिशुक्लौ विदूरथः¹ ।

फेलडः सुकुमारश्च खिडीवो² विजयो जयः ॥९२७॥

927. two Nāgas Candra and Sūrya, (two Nāgas) Śuci and Śukla, Viḍūratha, Phelaḍa, Sukumāra, Khidīva, Vijaya, Jaya,

ऊडूच³: क्रोफणो⁴ वायुः शुक्रो⁵ वैश्रवणोपमः ।

मण्डूकनासो⁶ गान्धारो नागः शूर्पारकि⁷ध्वनिः ॥९२८॥

928. Uḍuca, Krophana, Vāyu, Śukra, Vaiśravaṇa, Apama, Maṇḍūkanāsa, Gāndhāra, the Nāga Śūrpārki, Dhvani,

शमनो⁸ लोलभो⁹ भद्रो¹⁰ बिन्दुबिन्दुसरो नडः¹¹ ।

तित्तिरिः प्रस्तभद्रश्च¹² नागो ग्रहपतिस्ततः¹³ ॥९२९॥

929. Śamana, Lolabha, Bhadra, Bindu, Bindusara, Naḍa, Tittiri, Prastabhadra, the Nāga Grahapati,

1. विभूरथः D
2. खिडीचो A, खिडीवी H, खिनीवै DEF
3. Thus ACFG, ऊडूचः other MSS.
4. क्रोफणो BF
5. चक्रो BDEF
6. मण्डूकनासो B
7. शूर्पारकिः B
8. शमलो BDEFG
9. लोलनो CH, लोलुनो ed. Leiden
10. Thus A, वभ्रः C, बभ्रु other MSS.
11. —रुहः BE, ततः G
12. Thus A, हस्तभद्रः C, हस्तिभद्रः other MSS.
13. तथा DEFG

अपराजितः पण्डितः कोपतिर्दुर्जयोष्टकः¹ ।

नागो हिमसर²श्चैव नागः फलसरः परः³ ॥९३०॥

930. Aparājita, Paṇḍita, Kopati, Durjaya, Aṣṭaka, the Nāga Himasara, the Nāga Phalasara, Para,

तथा नागो ह्यग्रसरः⁴ नागो नीलसरो विहा⁵ ।

आशूलाक्षो⁶ऽक्षिपालश्च प्रह्लादो यमकस्तथा ॥९३१॥

931. The Nāga Agrasara, the Nāga Nilasara, Vihā, Āśulākṣa, Akṣipāla, Prahlāda, Yamaka,

अनिष्टः सुमुखो वेदः खड्गपुच्छो⁷ विभीषणः ।

मौहूर्तिकः प्रियस्वामी⁸ कुमारश्चन्दनोपमः⁹ ॥९३२॥

932. Aniṣṭa, Sumukha, Veda, Khaḍgapuccha, Vibhī-
ṣaṇa, Mauhūrtika, Priyasvāmī, Kumāra, another Candano-
pama,

कपाल¹⁰श्चरणखण्डो¹¹ नागः पूरणकस्तथा ।

कदम्बश्चापदो वाली विभूतिः कालकुञ्जरः ॥९३३॥

1. Emend. कोपतिर्दुर्जयोष्टकः C, कोपतिर्दुर्जयोष्टकः H,
कोपतिर्मुर्जयोष्टकः D, कौषतिर्दुर्जयोष्टकः E
कोपतिर्दुर्जयोष्टकः BF, कोपतिर्दुर्जयोष्टकः A
2. हिमसरः EF
3. फलसरोपरः
4. तथा च नागोऽश्वसरो E,—रूपसरो G¹
5. विहा B
6. अशीलाक्षो BEF, अशूलाक्षो G
7. खड्गपद्मो C
8. प्रियः स्वामी B
9. Thus AH, चन्दनोपरः other MSS.
10. Thus ACG, कलापः other MSS.
11. चरणखण्डो B

933. Kapāla, Caraṇaṣaṇḍa, the Nāga Pūraṇaka,
Kadamba, Apada, Vāli, Vibhūti, Kālakuñjara,

डवश्चक्रधरः श्वभो¹ भवो² देहारको गुडः³ ।

अन्धः पङ्गुस्तथा कुण्ठी काणो बधिरवण्ठकौ⁴ ॥९३४॥

934. Dava, Cakradhara, Śvabhra, Bhava, Dehāraka,
Guḍa, Andha, Paṅgu, Kuṣṭhī, Kāṇa, Badhira, Vanṭhaka,

अनागपादः कितवः⁵ सूकरः प्रसवोत्करी⁶ ।

साध्वीयः शतपादश्च योगः शतमुखो द्रुहः⁷ ॥९३५॥

935. Anāgapāda, Kitava, Sūkara, Prasava, Utkara,
Sādhīya, Śatapāda, Yoga, Śatamukha, Druha,

अतिनिद्रोऽतिबहुभुग् बिन्दुनादः⁸ शिरोजडः⁹ ।

कामराक्षो¹⁰ विशालाक्षः सुवर्ताक्षो¹¹ भयानकः¹² ॥९३६॥

936. Atinidra, Atibahubhuk, Bindunāda, Śīrojaḍa,
Kāmarākṣa, Viśālākṣa, Suvartākṣa, Bhayānaka,

1. श्वर्वा A
2. देवो BEF
3. गुरुः BDE
4. —कंठकौ E, —कंठकौ BF
5. Thus other MSS., कितवः A
6. Thus A, प्रसवो कणो C, प्रसवोत्कटी other MSS.
7. शतमुखोद्द्रहः F
8. विन्मुनादः D
9. शिरोजरः DE
10. कामलाक्षो E
11. सुवर्ताक्षो D सुवर्ताक्ष्यो B, सर्वरक्षो C
12. दयानकः BDEF, भयः शकः C

भूवीरो¹ धर्मलावण्यौ² दैत्यराजः³ षडङ्गुलः ।

गन्धर्वो धृतराष्ट्रश्च कुसुमः कुहरः⁴ कुहः⁵ ॥९३७॥

937. Bhūvīra, Dharmalāvanya, Daityarāja, Ṣaḍaṅgula, Gandharva, Dhṛtarāṣṭra, Kusuma, Kuhara, Kuha,

महाक्षश्च वधूसश्च⁶ कटूसो⁷ देवदानवौ ।

नक्षत्रो मषकः पीतो गौतमः सुशुभो जिहः⁸ ॥९३८॥

938. Mahākṣa, Vadhūsa, Kadūsa, Deva, Dānava, Nakṣatra, Maṣaka, Pita, Gautama, Suśubha, Jihā,

स्वर्गः⁹ शिखरवासी¹⁰ च श्रीवासः श्रीधरः खगः ।

लाङ्गली¹¹ बलभद्रश्च¹² स्वरूपः पञ्चहस्तकः ॥९३९॥

939. Svarga, Śikharavāsī, Śrīvāsa, Śrīdhara, Khaga, Lāṅgali, Balabhadra, Svarūpa, Pañcahastaka.

कामरूपो दरीकर्णः¹³ सप्तशीर्षो बलहरः¹⁴ ।

सुनेत्रो बभ्रुनेत्रश्च हनुमान् अङ्गबो हरः ॥९४०॥

1. भूवीरो C, कुवेरो G

2. धर्मलाटवो C, धर्मलटवो E, धर्मलपटो B, धर्मललटवो H, धर्मलटको G, धर्मलाटावै F

3. Thus other MSS., दैत्यराजः A

4. Twice in H

5. कुहः G

6. वटूसश्च C वटूपश्च H

7. कटूसो C

8. जिहः E, रिहः H

9. दुर्गः BDEFH

10. शिखरवासी CD, शिरेवासी H

11. लाङ्गली D

12. बकभद्रश्च H

13. धरीकर्णः DF

14. Thus A, बहूधरः DF, बहूदरः B

940. Kāmarūpa, Darīkaṇa, Saptasīrṣa, Balahara, Sunetra, Bahunetra, Hanumān, Aṅgada, Hara,

हृकः¹ पाठरः² पाथो मलो विमलको मटः³ ।

नागः शतमुखश्चैव चित्रादवो दधिवाहनः⁴ ॥९४१॥

941. Habaka, Pāṭhara, Pātha, Mala, Vimalaka, Maṭa, the Nāga Śatamukha, Citrāśva, Dadhivāhana,

मुञ्जीमः कालियः कालः पटनः⁵ खदिरस्तथा ।

अत्रिश्च शबलश्चैव वर्णको⁶ ललनस्तथा⁶ ॥९४२॥

942. Suśīma, Kāliya, Kāla, Paṭana, Khadira, Atri, Śavala, Varṇaka, Lalana.

हेलियारो⁸ हेमियारो⁹ बलीरः¹⁰ केलुको¹¹ निमिः ।

चाटरो लेलिहानश्च पञ्चास्यः¹² पिङ्गलोदरः¹³ ॥९४३॥

943. Heliyāra, Hemiyāra, Valira, Keluka, Nimi, Cāṭara Lelihāna, Pañcāsya, Piṅgalodara,

1. हनुरः H, हृकः ed. Leiden, हृकः C
2. पाटनः B, पाटलः E पाटकः C
3. मदः H, सरः C
4. दधिवर्णनः C
5. पटिनः E
6. Thus other MSS., वर्णलो A
7. Thus other MSS., कलमस्तथा A
8. —लिह्यारो A
9. हेमिवासो वा A, हिमियामी E, हिमियासो BF
10. बलीरः A, वरीलः BFG
11. कलुको A
12. कश्यपः BEF
13. Thus FG पिङ्गलोदकः CH पिङ्गलोचकः A लिङ्गलोदरः E

कृतं¹ त्रेता द्वापरश्च समः संवत्सरस्तथा ।

खल्वाटो² बहुरोमा च कापोतिः पुष्पसाह्वयिः³ ॥९४४॥

944. Kṛta, Tretā, Dvāpara, Sama, Saṁvatsara, Khalvāṭa, Bahuromā, Kāpoti, Puṣpasāhvayi.

राष्ट्रेश्वरः शिनीरिश्च⁴ शतानन्दोऽतिकोपनः ।

आनन्दोऽथ जयानन्दः त्रिशीर्षो जटिलस्तथा ॥९४५॥

945. Raṣṭreśvara, Śiṇīri, Śatānanda, Atikopana, Ānanda Jayānanda, Triśīrṣa, Jaṭila.

गन्धः सोम⁵स्तथा गार्ग्यं इनिटिस्सनिटिस्तथा⁶ ।

ऐरावतः सकौरव्यो माषादः कुमुदप्रभः⁷ ॥९४६॥

946. Gandha, Soma, Gārgya, Iniṭi, Saniṭi, Airāvata, Kauravya, Māṣāda, Kumudaprabha,

हवोत्सवः⁸ शठः शाण्यः⁹ शत्रुघ्नो¹⁰ रामलक्ष्मणौ ।

महादेवः कामपालो गोशिराः समुधिष्ठिरः ॥९४७॥

947. Havotsava, Śaṭha, Śānya, Śatrughna, Rāma, Lakṣmaṇa, Mahādeva, Kāmapāla, Gośirā, Yudhiṣṭhira,

-
1. कृतः B
 2. खट्वाटो E
 3. पुष्पसाह्वयिः A, पुष्पसाह्वयः H
 4. गिनीरिश्च B
 5. Thus A, गन्धसोमः other MSS.
 6. Thus A, इनिटिमिनिटिस्तथा other MSS.
 7. Thus A, कुमुदः प्रभः CF, कुमुदप्रभः F
 8. Thus BEFH, हवोत्सवः A, हवोमवः CG
 9. शाण्यो F
 10. अरुघ्नो E, शरुघ्नो BF

डाङ्गः भूयो¹ विशाखश्च सोमो रेवा² महोदरः ।

मकरो मकराक्षश्च नड्बलो बलवान् शिखी³ ॥९४८॥

948. Dānga, Bhūya, Viśākha, Soma, Revā, Mahodara,
Makara, Makarākṣa, Naḍbala, Balavān, Śikhī.

चन्दपाटनकः⁴ काकः केबुको⁵ ब्राह्मणप्रियः⁶ ।

करवीरो जरःसन्धो निशाचरदिवाचरौ ॥९४९॥

949. Candapāṭanaka, Kāka, Kebuka, Brāhmaṇapriya,
Karavīra, Jarāsandha, Niśācara, Divācara.

पातञ्जलिश्च⁷ वत्स⁸श्च माठरो⁹ विठरो¹⁰ विडः¹¹ ।

होचरः¹² करवालश्च¹³ तपनोघः¹⁴ शिरस्तथा¹⁵ ॥९५०॥

950. Pātañjali, Vatsa, Māṭhara, Viṭhara, Viḍa,
Hocara, Karavāla, Tapanogha, Śiras.

1. ताङ्गभूयो C डाङ्गकूयो ed. Leiden
2. समेरोवा C, सोमो रोवा ed. Leiden
3. Thus other MSS., सुखी A
4. चर्मपाटनकः ABE
5. कोबुको C, केबका A
6. ब्राह्मणीप्रियः C
7. Thus H, उल्लिञ्जलिः CEG, उल्लिञ्जलः A, उल्लिञ्जलिः

BF

8. Thus BEFGH, वकश्च A, वन्दश्च C
9. मठरो E
10. वटरो BFG, वठरो ed. Leiden
11. विटः B, विठः C
12. होवरा C
13. कलवालश्च C
14. Thus AH, तपनो other MSS.
15. वाशिरस्तथा C, गाविरस्तथा BE, गाशिरस्तथा G

Ed. Leiden v. v. 914-916.

कर्करः¹ करवाटश्च वरघोषः सुमङ्गलः ।

गुल्लकः² शम्बरः³ शामी पयो माहानिहाशजः⁴ ॥९५१॥

951. Karkara, Karavāṭa, Varaghoṣa, Sumaṅgala, Gullaka, Śambhara, Śāmī, Paya, Mahānihāśaja.

करहालः⁵ कुसुरात्रो⁶ धौम्यो नागोऽय गालवः ।

उखोलश्च⁷ शिखोलश्च⁸ बह्मिरूपो हिरण्ययः⁹ ॥९५२॥

952. Karahāla, Kusūrātra, Dhaumya, Gālava, Ukhola, Śikhola, Vahnirūpa, Hiraṇyaya.

सत्याकुलः¹⁰ कुलूषश्च¹¹ कृपाणः¹² कूटको¹³ हरिः ।

किमूदः¹⁴ शलभश्चैव किंशुकः प्रियसारकः¹⁵ ॥९५३॥

953. Satyākula, Kulūṣa, Kṛpāṇa, Kūṭaka, Hari, Kimūda, Śalabha, Kiṁśuka, Priyasāraka.

1. कवाटः H
2. गुल्ल A
3. Thus ABGH, शम्बरः other MSS.
4. महानिहाशजः B, महानिहागजः H
5. Thus BCFGH, करहारः E, करलाहः A
6. कुंवरात्रो E, कुम्बरात्रो B
7. उखेलश्च B, उखशश्च F, नखशश्च E
8. शिखेलश्च B, शिलेलश्च E
9. Thus A, हिरण्ययः other MSS.
10. Thus BEFG, सात्यकुलः C, सरच्चः H
11. —कुलकुलूषश्च H
12. कृपणः BE
13. कूटको B
14. श्रीलङ्गः BEF, केपङ्गः H
15. प्रियसारकः BF

माराकुलो¹भ्रशिलरो वसिष्ठः² सवनामुखः³ ।

नागी राजमहाराजो⁴ सुभद्रभद्रवालिशो⁵ ॥९५४॥

954. Mārākula, Abhiraśikhara, Vasiṣṭha, Savanāmukha, two Nāgas Rāja and Mahārāja, Subhadra, Bhadravālīśa.

वीरब्रह्माशनी नागी नागी सारसपुक्कको⁶ ।

डक्ककश्च⁷ तथा चक्को⁸ गोशो वंशनगस्तथा ॥९५५॥

955. two Nāgas Vīra and Brahmanāśana, two Nāgas Sārasa and Pukkaka, Ḍakkaka, Cakka, Gośa, Vaṃśanaga.

विद्याधरश्च यक्षश्च विरसः सस्यवर्धनः ।

भद्राश्वो⁹ गजनेत्रश्च¹⁰ कणारः कुमुदस्तथा ॥९५६॥

956. Vidyādhara, Yakṣa, Virasa, Sasyavardhana, Bhadrāśva, Gajanetra, Kaṇāra, Kumuda.

आनकः¹¹ कनवः¹² चम्बः¹³ शण्डमको¹⁴ गिरिप्रियः ।

उप्रायुधो¹⁵ अभिमन्युश्च अमर¹⁶श्चामृताशनः ॥९५७॥

-
1. मालाकुलो CG
 2. वासिष्ठः B
 3. सुवनामुख BE
 4. Emend. from द्वौ ज्यो महाराजो MSS.
 5. वाशिली F
 6. Thus A, मानसपुक्कसो H, सारसचुक्कसो B, सरसप्रक्कसो E
 7. Om. F, चुक्ककश्च B
 8. चुक्को B
 9. भद्राश्वो ed. Leiden
 10. जगनेत्रश्च EF
 11. आवकः BEF.
 12. काणकः B, कानवः C
 13. शम्भः CG
 14. चण्डसक्को B एडसोको E
 15. भग्नायुधो BE
 16. अमृतश्च B असुरश्च G

957. Ānaka, Kanava, Camba, Śaṇḍa, Marka, Giripriya, Ugrāyudha, Abhimanyu, Amara, Amṛtāśana.

अजकर्णोऽथगोनासः¹ सगालज्वालकाननः² ।

ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो दीप्तो विहंगमः ॥८५८॥

958. Ajakarna, Gonāsa, Sagāla valakānana, Brāhmaṇa, Kṣatriya, Vaiśya, Śūdra, Dīpta, Vihaṅgama.

शंखाक्षः कमलाक्षश्च मणिनागो बहेचकः³ ।

जयन्तः कोपनो⁴ विद्वः⁵ शाखामुखसुवर्चलो⁶ ॥८५९॥

959. Śaṅkhākṣa, Kamalākṣa, Maṇināga, Bahecaka, Jayanta, Kopana, Viśva, Śākhāmukha, Suvarcala.

गुहा सुमाली माली च माल्यवानानृतः परः ।

क्षात्रो मत्स्यानको⁷ भीष्मः काश्मीरो⁸ मधुबालिशो ॥८६०॥

960. Guhā, Sumālī, Mālī, Mālyavān, Ānṛta, Para, Kṣātra, Matsyānaka, Bhīṣma, Kāśmīra, Madhu, Vāliśa.

भीमाक्षो⁹ भीमनादश्च नागौ हालुषकालुषौ¹⁰ ।

महेन्द्रेन्द्रसुधामानः शालीयो मालियस्तथा ॥८६१॥

1. गोलासः CEF

2. Thus A, सलागः कालकाननः CH

3. Thus A, बहेटकः EF, दहेटकः B, टहबकः G

4. कूपनो E, कुमनो C

5. विद्वान् BEF

6. सुवर्चसो BH

7. Thus A, मस्मनको CDE, समन्तको B, संमनको G

8. भीष्मकश्मीरो GH

9. भीमाको E.

10. हालुषखालवो BF, हालुषखालवो D, हालुषखालुषो H

961. Bhīmākṣa, Bhīmanāda, two Nāgas Hāluṣa and Kāluṣa, Mahendra, Indra, Sudhāmā, Śāliya, Māliya.

सहस्रधारो द्युतिमान् विभूतिकवडास्वरौ¹ ।

शवलो² बहुरूपश्च भद्राश्वश्चोत्तरीयशः³ ॥९६२॥

962. Sahasradhāra, Dyutimān, Vibhūti, Kavaḍa Asvara, Śavala, Bahurūpa, Bhadrāśva, Uttariyaśa.

मणिकण्ठः कलोलश्च शूरवालो⁴ऽथ नूपुरः ।

कुशकुण्डोऽतुल्यपद्मश्च⁵ अटः श्वभ्रो वितारणः ॥९६३॥

963. Maṇikaṇṭha, Kalola, Śūravāla, Nūpura, Kuśa-kunḍa, Atulyaśa, Aṭa, Śvabhra, Vitāraṇa.

अरविन्दः⁶ सकल्हारो बिन्दुमान्⁷ द्रमिटो⁸ वटः ।

सागरौ द्वौ तथा गाङ्गा⁹ वैतस्तो यामुनावुभौ¹⁰ ॥९६४॥

964. Aravinda, Kalhāra, Bindumān, Dramaṭa, Vaṭa two Sāgaras, two Gāṅgas, Vaitasta, two Yāmunas.

-
1. कवनासुरौ BDF, कवयासुरौ E, कवडंबरौ G, कवरांबरौ C.
 2. शेवलो BDEF
 3. चोत्तरीयकः BDEFGH Fourth Pāda of this verse om. A.
First three padas of this verse om. A.
 4. शूलवालो DEH, शीलवालो B
 5. —मुल्यश्च E
 6. अर्धचिन्दुः B
 7. विमुमान् D, बिन्दुमात्र A
 8. Thus CH, प्रसितो D, भ्रमिटो E, प्रमितो B, इडो A
 9. गाङ्गा E
 10. वैतस्तयामुनावुभौ H

चित्रोपचित्रः¹ सुरभिर्भूतलाम्बरचारिणौ ।

उपचित्रः कङ्कतश्च² नागौ नारदपर्वतौ ॥९६५॥

965. Citra, Upacitra, Surabhi, Bhūtalacārī, Ambaracārī
Upacitra, Kaṅkata, two Nāgas Nārada and Parvata.

विश्वावसुः पारिजातो गल्लुल्लो³ जलालुसः⁴ ।

नागश्च माक्षिकस्वामी भूर्जिलश्चिकुरस्तथा ॥९६६॥

966. Viśvāvasu, Pārijāta, Gallulullo, Jalālusa, Mākṣikas-
vāmī, Bhūrjila, Cikura.

अकद्रो⁵ बहुकेशश्च⁶ केशपिङ्गलधूसरौ ।

लम्बकर्णो⁷ गण्डलश्च⁸ नागः श्रीमाढकस्तथा ॥९६७॥

967. Akadra, Bahukeśa, Keśapiṅgala, Dhūsara,
Lambakarṇa, Gaṇḍala, Nāga Śrīmāḍhaka.

आवर्तक्ष⁹चन्द्रसारो¹⁰ नागः कहुंसुर¹¹स्तथा ।

लम्बको¹²ऽथ चतुर्वेदः पुष्करत्रितयं तथा ॥९६८॥

1. —चित्रो ed. Leiden.
2. कंकतिश्च E
3. गल्लुल्लो BF, वल्लल्लो G गगालुल्लो E
4. लजल्लुसः BF, जल्लुसः D, जल्लुमः E.
5. अकद्रो FH, अलको D, अकष्टो G
6. Thus H, होवहुकेशः A, बहुकष्टश्च G, बहुरूपश्च BEF
7. Thus other MSS, कम्बकर्णो A
8. गभुलश्च D, गडुलश्च B
9. Thus A, आवर्तकृत् other MSS.
10. चन्द्रसारो D, चन्द्ररसो, B
11. कादसुरः D, कम्मसुरः BEF
12. कम्बलो H.

968. Āvartākṣa, Candrasāra, Karhasura, Lambaka, Caturveda, three Puṣkaras.

अक्षोट¹नागष्ट²बुद्धच³ श्येनो⁴ वट्टिलकाचरो⁵ ।
क्षीरकुम्भो निकुम्भश्च विकुम्भः समरप्रियः ॥९६९॥

969. Akṣoṭanāga, Tanka, Śyena, Vatṭila, Kācara, Kṣīrakumbha, Nikumbha, Vikumbha, Samarapriya.

एलिषानो⁶ विधानश्च⁷ चाण्डो⁸ भोगी ज्वरान्वितः⁹ ।
भोगो¹⁰ भगवतो¹¹ रौद्रो रुद्रो भोजकदेहिलो¹² ॥९७०॥

970. Elighāna, Vighāna, Cāṇḍa, Bhogī, Jvarānvita, Bhoga, Bhārgavata, Raudra, Rudra, Bhojaka, Debila.

रोहिणोऽथ भरद्वाजो दधिनक्रः प्रतर्दनः ।
नागो जानुचरेवो¹³ द्वौ शत्रुमित्रौ¹⁴ सकर्दमौ ॥९७१॥

971. Rohiṇa, Bharadvāja, Dadhinakra, Pratardana, two Nāgas Jānuva and Reva, Śatru, Mitra, Kardama.

पङ्कश्च किन्दमो रम्भो¹⁵ बहुभोगो बहुदरः ।
भत्स्यो भीतो¹⁶ बहुत्साहो¹⁷ करडिः¹⁸ विनताप्रियः ॥९७२॥

1. अक्षोटो—E
2. श्येनो E
3. बुद्धिलकाचरो C, वट्टिलकाचरो BDEFH
4. Thus BDEH, एलिषानो CF, पलिषानो A
5. विधानश्च F
6. चाण्डो BDEF, वाण्डो CH
7. Thus A, ज्वरान्वितः other MSS.
8. भोगी AH
9. भगवतो H, भासवतो BEFG
10. रुद्रभोजकदेहिलो E
11. Thus C, जानवी द्वौ H, जावररेवो BDEFG, जरवदेवो A
12. Thus other MSS, शत्रुमित्रौ A.
13. किन्दसेरम्भो B, किन्दसेरम्भो E, किन्दमो रम्भो F
14. भीतो BF
15. Thus A, बहुत्साश्च other MSS.
16. करमिः DE

972. Paṅka, Kindama, Rambha, Bahubhoga, Bahū-dara, Matsya, Bhīta, Bahūtsāha, Karaḍi, Vinatāpriya.

ताम्राकारो¹ऽथरजतो वनमाली सभावकः² ।

नागो ज्योतिष्यको³वेद्यो⁴ धौरमारो⁵ जनार्दनः ॥९७३॥

973. Tāmṛākara, Rajata, Vanamālī, Bhāvaka, the Nāga Jyotiṣyaka, Vedyā, Dhaurasāra, Janārdana.

न्यग्रोधो डम्बरोऽश्वत्थो बलिपुष्पो बलिप्रियः ।

अङ्गारकः शनैश्चारी⁶ नागः कुञ्जरको बुधः ॥९७४॥

974. Nyagrodha, Ḍambara, Aśvattha, Balipuṣpa, Balipriya, Aṅgāraka, Śanaishcārī, the Nāga Kuñjaraka, Budha.

कलिगृत्सौ⁷ कुटिलको⁸ नागौ राहुबृहस्पती⁹ ।

चौरक¹⁰स्तस्करः केतुः सूतपौरोगवाबुधौ ॥९७५॥

975. Kali, Gr̥tsa, Kuṭilaka, two Nāgas Rāhu and Br̥haspati, Cauraka, Taskara, Ketu, and two Nāgas Sūta and Paurogava.

1. ताम्राकारो B, ताम्राकारी H
2. सभावुकः B
3. ज्योतिषिको F
4. वेद्यो F, वद्यो A
5. धारोमारो BDEF.
6. शनैश्चरो BE
7. कलिगृत्सः G, कलिगृत्सो C
8. कुटिकेको D, कुटिकेको BEF
9. राहु—B
10. चारकः B

अजकर्णोऽश्वकर्णश्च विद्युन्माली दरीमुखः¹ ।
 ओराणो रोचनो² हासी नर्तनो गायन³स्तथा ॥९७६॥

976. Ajakarna, Aśvakarna, Vidyunmālī, Darīmukha.
 Orāṇa, Rocana, Hāsi, Nartana, Gāyana.

कम्भाटश्च⁴ सुभाटश्च बहुपुत्रो निशाचरः ।
 मयूरः कोकिलस्त्राता मलयो यवनप्रियः⁵ ॥९७७॥

977. Kambhāṭa, Subhāṭa, Bahuputra, Nisācara, May-
 ūra, Kokila, Trātā, Malaya, Yavanapriya.

कोटपालो महीपालः गोपालः पटल⁶शुचिः⁷ ।
 राजाधिराजो विनतः स्वर्गो विमलको मणिः⁸ ॥९७८॥

978. Koṭapāla, Mahipāla, Gopāla, Paṭalaśuci, Rājā-
 dhirāja, Vinata, Svarga, Vimalaka, Maṇi.

चक्रहस्तो⁹ गदाहस्तः शूली पाशी¹⁰ सगस्तथा¹¹ ।
 नागश्चित्रकरो वत्सो वत्सो बकपतिस्तथा ॥९७९॥

979. Cakrahasta, Gadāhasta, Śūlī, Pāśī, Saga, the
 Nāga Citrakara, Vatsa, Bakapati.

-
1. दरीमुखः H
 2. रोचनो H
 3. गायतस्तथा A
 4. कम्भाटश्च BE
 5. Thus other MSS, यौवनप्रियः A
 6. Thus GA, पाटलः other MSS.
 7. तथा BDEF
 8. मणिः BEF
 9. Thus other MSS, चक्रस्तो च A
 10. माषी BE
 11. Thus CH, मगं तथा DE, मृगस्तथा B

Ed. Leiden v. v. 942-945.

शीतार्तो¹ यवमाली² च रावणो राक्षसाकृतिः ।

यज्वा दाता तथा होता भोक्ता भोगपति³स्तथा ॥९८०॥

980. Śītārta, Yavamālī, Rāvaṇa, Rākṣasākṛti, Yajvā, Dātā, Hotā Bhoktā and Bhogapati.

एते प्रधानतो⁴ राजन् नागेशः कीर्तिता मया⁵ ।

एतेषां यत् परिवारं⁶ पुत्रपौत्रादिकं च यत् ॥९८१॥

न तच्छक्यं मया राजन् वक्तुं वर्षशतैरपि⁷ ।

सर्वेषामेव नागानां पुण्यानि भवनाःयुत ॥९८२॥

981-82. O king, these prominent Nāga-chiefs have been mentioned by me. As regards their family comprising of sons and grandsons, that cannot be narrated by me even in hundreds of years and so also (cannot be narrated) the holy abodes of all the Nāgas.

सर्वे वरप्रदा नागा⁸ सर्वे नीलमनुग्रताः ।

सर्वोत्तिदयिता राजन् वासुकेः⁹ सुमहात्मनः ॥९८३॥

983. All the Nāgas are boon-givers, all are obedient to Nīla and all are great favourites of the high-minded Vāsuki.

-
1. शीतार्तो BDEF
 2. वनमाली H, यक्षमाली C
 3. भोगपदः DEF
 4. प्रधानान्यतो C
 5. मतः EF
 6. एवं च यः परिवारः G
 7. 1st line is repeated with a slight change
न तद्वक्तुं मया राजन् शक्यं वर्षशतैरपि A
 8. वरप्रदानाश्च EF
 9. वास्तव्याः B

दिक्पालानथ ते वक्ष्ये कश्मीरायां¹ निबोध तान् ।

पूर्वस्थां दिशि राजेन्द्र नागो बिन्दुसरः स्मृतः² ॥९८४॥

दक्षिणेन तथा नागो नाम्ना³ श्रीमाढकः स्मृतः ।

उत्तरेण तथा राजन् प्रोक्तश्चोत्तरमानसः⁴ ॥९८५॥

984-85. Now, I will relate to you (the names of) the guardians of directions, in Kaśmīrā. Know them, O chief of the kings. The Nāga Bindusara is regarded to be in the eastern direction, the Nāga named Śrīmāḍhaka in the southern one, and in the northern direction is stated to be the Nāga Uttaramānasa.....

एवं नागसहस्राणि प्रयुतान्यर्बुधानि च ।

तार्क्ष्यं⁵ तु भयं त्यक्त्वा वसन्तीह गतव्यथाः ॥९८६॥

ये चोक्ताश्च⁶ मया नागास्तेषां मध्या⁷ षडङ्गुलः ।

एको विवासितो राजा नीलेनाभिततेजसा ॥९८७॥

986-87. Thus, devoid of grief, thousands, millions and hundredmillions of the Nāgas dwell here, leaving aside the fear of Tārṣya. Amongst the Nāgas who have been mentioned by me, one (Nāga) Ṣaḍaṅgula was banished by Nila—possessed of unlimited lustre.

स्थानं षडङ्गुलं⁸ राजन् महापद्मस्य धीमतः ।

तृतीयस्य तु पदं⁹ तत्र जातं जलाशयम्¹⁰ ॥९८८॥

1. कश्मीरेषु G

2. मतः G

3. नाम DE

4. स्तूतमानसः CDEF

5. तार्क्ष्यं DE, तार्क्ष्यं C

6. तु DF

7. नाग H

8. षडङ्गुलं D, षडङ्गुलो C

9. जातं A

10. जातो जलाशयः G. नीलमते नागायतनकीर्तनम् । गोमन्दः add. A

योजनायामविस्तारं¹ समुद्रमिव चापरम्² ॥९८९॥

988-89. The place of Saṅgula which was given away to third Mahāpadma—the wise one—was turned into a lake, one Yojana long and one Yojana wide, a second ocean as it were.

छद्मनापहृतं यच्च महापद्मेन पार्थिव ।

नीलस्यानुमतं³ पूर्वं⁴ विश्वगश्वान्नराधिपात्⁵ ॥९९०॥

990. (It was the place) which was taken over formerly by Mahāpadma in a disguised way, in accordance with the instruction of Nīla, from the king Viśvagaśva."

गोनन्दः

षडङ्गुलः कथं राज्ञा नीलेनास्माद् विवासितः ।

कथं च विश्वगश्वस्य स्थानं जातं जलाशयम्⁶ ॥९९१॥

एतत्सर्वं समाचक्ष्व कुशलो⁷ ह्यसि धार्मिक ॥९९२॥

991-92. Gonanda spoke: "Why was Saṅgula exiled from this (place)? How did the territory of Viśvagaśva

1. योजनायामविस्तारः G, योजनानामविस्तारं DE, योजनानां सविस्तारः B.

2. समुद्र इव चापरः G

3. नीलस्यानुमते G

4. पूर्वं G

5. नीलमते महापद्मप्रवेशः add D, नीलमते नागायतनकीर्तनम् BEF, इति श्री—H, इतिनीलमते दिक्पालनागवर्णनं षडङ्गुलविवासनवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुराणे नागायतनकीर्तनं नाम द्विसप्ततितमोऽध्यायः C Then follows गोनन्द उवाच, verb om ABEFGH, vv. 990, 991 om A.

6. जातो जलाशयः G, जातं जलाशयः H

7. कुलो A

turn into a lake? O pious one, explain all this, as you are talented."

बृहदश्वः¹

पूर्वमेव सतीदेशे महापद्मं भुजङ्गम ।

विदित्वैव² कृतस्थानं वैनतेयो ह्यवाषत ॥९९३॥

993. Brhadśa'va (said): Having come to know that the Nāga Mahāpadma had made his abode in the country of Satī, the son of Vinatā used to oppress him, formerly.

तस्य पुत्रांस्तथा सर्वानाश्रितोपाश्रितान्³ खगः⁴ ।

आकृष्य भक्षयामास शतशोऽथ सहस्रशः ॥९९४॥

994. The bird (i. e. Garuḍa) used to attack and eat up hundreds and thousands of his sons, dependants and dependants of his dependants.

स्वजने भक्ष्यमाणे च⁵ महापद्मो भुजङ्गमः⁶ ।

आजगाम महानागं⁷ नीलं शरणमञ्जसा ॥९९५॥

995. When his people were being thus devoured, the Nāga Mahāpadma came quickly to the refuge of the great Nāga Nīla.

1. उवाच add CG.

2. विदित्वैव A.

3. आश्रितोपाश्रितः B

4. खगः A, खगं G.

5. अथ C

6. महापद्मो भुजङ्गमः om. A

7. महाभागं G

स्थानं च प्रार्थयामास कश्मीरायां¹ जनेश्वर² ।

तमुवाच तदा नीलो महापद्मं भुजङ्गमम् ॥९९६॥

996. He asked, O king, for a habitation in Kaśmīrā. Then Nīla spoke thus to the Nāga Mahāpadma.

नागा भुजगशार्दूल³ सर्वे ते च⁴ कृतालयाः ।

नास्ति⁵ स्थानं तु वससि यत्र नागेन्द्रसत्तम ॥९९७॥

997. "O best among the Bhujagas, all the Nāgas have made their abodes here. There is no place (left) where you may dwell, O best among the Nāga-chiefs.

न तं देशं प्रपश्यामि⁶ सूक्ष्ममप्यमरप्रभो ।

नागैर्नाधिष्ठितं यत्तु सर्वमेव⁷ भुजङ्गम⁸ ॥९९८॥

998. O Nāga, the lord of undying ones, I do not see even a little space which has not been thus fully occupied by the Nāgas,

परिवारेण बहुना तथा त्वं परिवारितः ।

किन्त्वस्ति साम्प्रतं शून्यं स्थानं षाडङ्गुलं⁹ शुभम् ॥९९९॥

999. Moreover, you are surrounded by a big family. But at this time, the beautiful territory of Ṣaḍaṅgula is vacant.

1. काश्मीरायां D

2. जलेश्वरे B, जलेश्वरम् E

3. Thus A, भुजङ्गशार्दूल other MSS.

4. तेह C, इह H

5. तन्नास्ति B

6. प्रविश्यामि BF

7. Thus BEH, सर्वमेवं C

8. स्थानं स्यादिह मानद G. This verse om. A

9. षाडङ्गुलो C

मया निर्वासितो नागस्तस्माद्देशात् षडङ्गुलः ।

मानुष्याणां¹ स दाराणि² हरत्यहरहः पुरा ॥१०००॥

1000. The Nāga Saḍaṅgula has been banished by me from that place, because he, formerly, used to carry away the wives of men, daily.

इतो निर्वास्य³ दत्तं च⁴ स्थानं तस्य ततो मया ।

उशीरके गिरिभेदे दार्वेषु⁵ भुजगोत्तम ॥१००१॥

1001. O best among the Nāgas, having banished him from here, I allotted to him a place on Uśiraka—the best of the mountains—in Dārva.

मयापि⁶ स्थानपालोऽसौ युक्त्या तत्र निवेशितः⁷ ।

गृहीतश्चानुरागेण⁸ जनः काश्मीरको⁹ मया¹⁰ ॥१००२॥

1002. Through a device I appointed him there as a guardian of the territory and won over the people of Kāśmīra through affection.

षडङ्गुलश्च नागेन्द्रः स मे पयि निवेशितः¹¹ ।

पूज्यमानो¹² जनैस्तत्र सुखमास्ते षडङ्गुलः ॥१००३॥

-
1. मानुष्याणां FG
 2. दारांश्च G
 3. निर्वासितं A
 4. Om A
 5. दार्वे E
 6. मया च E
 7. निवासितः BEF
 8. गृहे तच्चानुरागेण
 9. काश्मीरिको G
 10. Third and fourth Pādas of this verse om. AH.
 11. First and Second Pādas of this verse om. AH.
 12. स्थाने added before this word by mistake A

1003. Saḍaṅgula—the lord of the Nāgas—has been settled by me on an even road. Honoured by the people, he lives there happily.

मद्वाक्याच्चाभयं दत्तं तत्रास्य हरिणा स्वयम् ।

स्थाने षाडङ्गुले रम्ये¹ विश्वगद्वस्य भूपतेः ॥१००४॥

यदेतन्नगरं रम्यं नाम्ना चन्द्रपुरं पुरम्³ ।

अत्र ते ददमि वसतिं कुरु तत्र जलाशयम्⁴ ॥१००५॥

1004-5. At my request, Hari himself has given him protection there. Here I allot to you, as your habitation, the beautiful city named Candrapura, of the king Viśva-gaśva, in the beautiful territory which belonged to Saḍaṅgula. Turn that into a lake.

स्थाने षाडङ्गुले रम्ये दुर्वासा मुनिसत्तमः ।

उन्मत्तवेशः⁵ प्रच्छन्नो नाप्तवान् संप्रतिश्रयम्⁶ ॥१००६॥

1006. Disguised as a mad man, once, Durvāsā—the best of the sages—did not get proper reception at the beautiful habitation of Saḍaṅgula.

शप्तं तेन सरोषेण भवितेदं जलाशयम्⁷ ।

न चापि विदितं नाग मुनिवाक्यं तु कस्यचित् ॥१००७॥

1. स्थानं षाडङ्गुलं रम्यं BF, third and fourth Pādas of this verse om. H

2. यदेव E

3. चन्द्रपुरः सरम् ABF

4. This verse om. H. Last two Pādas om. A

5. सन्नप्रवेशः H

6. मत्प्रतिश्रयम् G

7. जलाशयः G

1007. Filled with rage, he pronounced the curse: "It shall turn into a lake." O Nāga, this saying of the sage is not known to anyone.

मयैव केवलं ज्ञातं तस्यैवानुग्रहान् मुनेः ।

तस्मात्त्वं वसति तत्र¹ कुह पन्नग मा चिरम् ॥१००८॥

1008. I alone know it due to the favour of that sage. Hence, O Nāga, make your abode there. Do not delay.

किन्तु प्रार्थय² भूपालं विश्वगश्वं नराधिपम् ।

छद्मना याचनं तस्य त्वया कार्यं महीपतेः ॥१००९॥

1009. But (you should) importune the king Viśva-gaśva—the protector of the earth. You should make request to that king, in disguise.

स छद्मना याच्यमानो लोभाद् यो न³ प्रदास्यति ।

अवश्यकरणीयेऽर्थे पार्थिवः स्याद् विमानितः ॥१०१०॥

1010. If due to greed, he would not give when requested to give, in disguise, he as a king, would be disgraced for not doing that which he must do."

एवमुक्त⁴स्तु नीलेन महापद्मो भुजंगमः ।

भूत्वा तु ब्राह्मणो वृद्धो ययौ चन्द्रपुरं पुरम्⁵ ॥१०११॥

बृहदश्वः

1011. Br̥hadaśva (spoke): Addressed thus by Nīla, the Nāga Mahāpadma assumed the form of an old Brāhmaṇa and went to the city (named) Candrapura.

1. Thus other MSS. तस्य A

2. Thus A, ज्ञम्यर्थय other MSS.

3. येन A, एनं BF, चेन्न E

4. Thus A, एवमुक्ते other MSS.

5. परम् B, fourth Pāda of this verse om. E

स ददर्श महीनाथं¹ विश्वगश्वं दयापरम्² ।

दृष्ट्वा चायाचत³ तदा यथा विष्णुर्बलिं तथा ॥१०१२॥

1012. He looked at the compassionate king Viśva-gaśva. Then, having seen him, he made request (to him) as Viṣṇu had made to Bali.

ब्राह्मणः⁴

राजश्चन्द्रपुरे शुभे⁵ दीयतां मे प्रतिश्रयः ।

पर्याप्तं यत्⁶ कुटुम्बस्य महतो मे⁷ दयापर ॥१०१३॥

1013. Brāhmaṇa (said): "O compassionate king, give me that much dwelling place at Candrapura, which may be sufficient for my big family."

विश्वगश्वः⁸

ददानि तेऽहं विप्रेन्द्र स्थानं चन्द्रपुरे⁹ शुभम् ।

गृहाण यावत् पर्याप्तं सकुटुम्बस्य ते द्विज ॥१०१४॥

1014. Viśvagaśva (replied): "O chief of the Brāhmaṇas, I give you a beautiful place in Candrapura. O twice-born, occupy that much (space) which may be enough for you along with your family."

1. महीपालं G
2. यदा परम् A, नराविपम् H
3. ययाच स E
4. उवाच add CG
5. चन्द्रपुरं शुभं A
6. मे E
7. यत् E
8. om. C, उवाच add G
9. वर्मपुरे AH

बृहदश्वः¹

प्रतिग्रहजलं गृह्य² स्वस्तिवाच्य³ भुजंगमः ।
उवाच मन्त्रिणां मध्ये नागरूपी⁴ नराधिपम् ॥१०१५॥

1015. Brhadāsva (said): Having accepted the water of gift and having pronounced the benedictory formula, he—in the form of a Nāga—spoke to the king in the midst of ministers.

हस्त्यश्वरथसंयुक्तः स्वजनैः परिवारितः ।
निर्याहि नगरादस्मात् सधनद्रव्यसंचयः⁵ ॥१०१६॥

1016. "Go away from this city, along with your collection of money and other things, accompanied by your cavalry, elephants and chariots and surrounded by your own men.

सकुटुम्बस्य⁶ पार्ष्णं नगरं मे जनाधिप⁷ ।
जलाशयः सुविस्तीर्णो भविता शीघ्रमेव तु ॥१०१७॥

1017. O Lord of men, the city is sufficient for me along with my family. It will turn into an extensive lake, very soon."

ततः स राजा धर्मात्मा सपीरहयकुञ्जरः⁸ ।
सारथमन्त्रिचयो⁹ गत्वा स्वपुराद्¹⁰ योजनद्वयम्¹¹ ॥१०१८॥

1. उवाच add CG
2. प्रतिश्रुत्य जलं गृह्य E
3. स्वस्तिवाच्य A
4. नागरूपी E
5. संयुतः A
6. Thus other MSS., स्वकुटुम्बस्य A
7. Thus A, नराधिप other MSS.
8. सधनद्रव्यसंचयः H, सपीरजनकुञ्जरः BEF
9. सारथमन्त्रिचयं E
10. समराद् C
11. Fourth pāda om. E

Ed. Leiden v. v, 980-983

पश्चिमेन तदा चक्रे^१ नगरं सुमनोहरम् ।

विश्वगङ्गपुरं नाम तदेतद् भुवि विभूतम् ॥१०१९॥

1018-19. Then, that pious king went away along with his citizens, horses, elephants and host of ministers, and constructed another beautiful town at a distance of two Yojanas to the west of his own city. That is famous on the earth under the name Viśvagaṅgapura.

तत्रोवाप्त सुखी राजा ब्राह्मणान्^३ परिपूजयन्^४ ।

नगरं प्लावयामास महापद्मो भुजङ्गमः ॥१०२०॥

1020. Worshipping the Brāhmaṇas, the king lived there happily. The Nāga Mahāpadma flooded the city.

तत्रास्ते सपरीवारः सुखी भुजगसत्तमः ।

महापद्मसरसस्तच्च योजनायामविस्तृतम्^५ ॥१०२१॥

सपुष्पं रमणीयं च सतां हृदयनन्दनम्^६ ।

महापद्मप्रभावेण बुष्टप्राहविर्जितम् ॥१०२२॥

तत्रास्ते स सुखी नागः कुटुम्बपरिवारितः ॥१०२३॥

महापद्मसरस्यैव कथितः सम्भवो मया ।

किमन्यत् तव राजेन्द्र कथयामि वदस्व तत्^७ ॥१०२४॥

1. First pāda om. E

2. यद् G

3. ब्राह्मणं BE

4. परिपूजयेत् BEF

5. —विस्तृतम् G.

6. हृदयवत्तलमम् E

7. नीलमते महापद्मप्रवेशः add BEF, इति नीलमते महापद्मप्रवेशः H, इति नीलमते महापद्मप्रवेशवर्णनम् G इति श्रीनीलमतपुराणे महापद्म-प्रवेशवर्णनं नाम त्रिसप्तितमोऽध्यायः

1021-24. The best of the Nāgas lives there happily, along with his family.

And that Mahāpadma lake, one Yojana long and one Yojana wide, is holy, beautiful and pleasing to the hearts of the good.

Due to the influence of Mahāpadma, (that lake is) devoid of wicked crocodiles. The Nāga, surrounded by his family, lives there happily.

This birth (story) of the lake Mahāpadma has been related by me. What else, O king, should I relate to you? Tell that."

गोनन्दः¹

भगवंच्छ्रोतुमिच्छामि पुण्यान्यायतनान्यहम् ।

काश्मीरेषु² च देशेषु दर्शनं संप्रकीर्तय³ ॥ १०२५॥

1025. Gonanda (spoke): "O Venerable one, I want to hear about the holy places in the countries of Kaśmīra. Tell the glorification of seeing them."

बृहदश्वः⁴

विनायक⁵ तु गाङ्गेय⁶ निसृतं वर्षनद्रमात् ।

तं ब्रूत्वा सर्वकल्याणो सिद्धिमाप्नोति मानवः ॥१०२६॥

-
1. उवाच add CG
 2. काश्मीरेषु A
 3. तद् दर्शनं प्रकीर्तय G
 4. उवाच add CG
 5. विनायकः G
 6. गाङ्गेयः G, नागेशं A
 7. Thus A, विसृतः G, विसृत other MSS

1026. Brhadaśva (said) : (There is) Vināyaka, the son of Gaṅgā descended from Vardhanadrūma. Having seen him, a man obtains success which brings all sorts of welfare.

तथादिधं काम्यवरं तस्य दक्षिणपश्चिमे ।

देशे¹ तु क्रोशमात्रेण दृष्ट्वा कार्याणि साधयेत्² ॥१०२७॥

1027. By seeing Kāmyavara of similar type, at a distance of one Krośa to its south-west, one obtains success in one's undertakings.

भूर्जस्वामी³ हिडिम्बेशो लोवारः श्रीविनायकः ।

उतङ्केशो गुहावासी भीमेशः⁴ सौमुख⁵ स्तथा ॥१०२८॥

भद्रेश्वरो महास्यदच महाशनगवेषणौ⁶ ।

पौलस्त्यो गिरिवासी च जयेश्वरमहेश्वरी ॥ १०२९

एकैकमेभ्यो दृष्ट्वा तु गणेशं सुसमाहितः ।

कार्यसिद्धिमवाप्नोति पुण्यं फलमुपाप्नुते ॥१०३०॥

1028-30. By seeing with concentrated mind, each and every Gaṇeśa of all these, namely, Bhūrjasvāmī, Hiḍimbeśa, Lovāra, Śrīvināyaka, Utaṅkeśa, Guhāvāsī, Bhīmeśa, Saumukha Bhadreśvara, Mahāśya, Māhāśana, Gaveṣaṇa, Paulastya, Girivāsī, Jayeśvara and Maheśvara, one obtains accomplishment one's doings and enjoys holy merit.

1. दिशे A

2. साधय BDEF

3. ऊर्जस्वामी BE

4. भूम्यांशाः A

5. सुमुखः H

6. Thus G, महाशनववेषिणौ BCD, महाशिववेषिणौ E, महाशनववेषिणौ A, महाशनववेषिणौ corrected into महाशनववेषिणौ H

शच्याः समीपे पौलस्त्यं वृष्ट्वा स्कन्दं नराधिप ।

पात्रकुण्डे¹ नरः स्नात्वा कौमारं लोकमाप्नुयात् ॥१०३१॥

1031. O Lord of men, after taking bath in Pātrakuṇḍa one obtains the world of Kumāra by seeing Skanda, erected by Pulastya near (the lake of) Śacī.

मालीवनं² गौतमेशं³ विश्वामित्रेश्वरं तथा ।

सीनासिकं⁴ वसिष्ठेशं माखरेशं⁵ सुरेश्वरम्⁶ ॥१०३२॥

स्कन्देश्वरं⁷ विशाखेशं पौलस्त्यमपरं⁸ तथा ।

वृष्ट्वा कुमारमेकैकं फलं गोदानजं भवेत्⁹ ॥ १०३३॥

1032-33. By the sight of each and every Kumāra namely, Mālivana, Gautameśa, Viśvāmitreśa, Saunāsika, Vasiṣṭheśa, Mākhareśa, Sureśvara, Skandeshvara, Viśākheśa and another erected by Pulastya, one obtains the merit which accrues from the gift of cow.

पुलस्त्यनिर्मितं¹⁰ शक्रं¹¹ भरद्वाजकृतं तथा ।

काश्यपं काण्वं¹² मागस्त्यं वासिष्ठं¹³ च शतक्रतुम् ॥१०३४॥

1. पात्रकुण्डं H
2. Thus H, मालवीरं A, सालीवरं DEF, सीलीवरं B
3. गौतमीशं H, गौरमीशं ABDF
4. सीनामिकं BE
5. सारवरं B
6. मखरेश्वरम् E, मे सुरेश्वरम् B
7. स्कन्देश्वरम् G
8. अमरं A
9. लभेत् G
10. पौलस्त्यनिर्मितं EH
11. शुक्रं H
12. कन्दम् E, कण्ठम् B
13. वसिष्ठं B

दृष्ट्वा स्वर्गमवाप्नोति गोसहस्रफलं लभेत् ।

अग्नेराङ्गीरसीं दृष्ट्वा प्रतिमां प्राप्नुयाद्¹ विदम् ॥१०३५॥

1034-35. Having seen (the images of) Sakra—the performer of hundred sacrifices—erected by Pulastya, Bharadvāja, Kaśyapa, Kanva, Agastya and Vasiṣṭha, one obtains heaven and the merit of giving thousand cows in charity. A sight of the image of Agni erected by Arigirā gives heaven.

तैजसे तु नरः स्नात्वा दृष्ट्वा प्रेताधिपं यमम्² ।

स्वर्गलोकमवाप्नोति तिलबेनुफलं भवेत्³ ॥१०३६॥

1036. By seeing Yama—the lord of the Pretas—, after having taken bath in Taijasa, one gets heaven as well as the merit accruing from the gift of a cow and sesame.

स्नात्वा⁴ तु पुष्करे तीर्थे⁵ दृष्ट्वा सूर्यसुतं तथा ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोके महीयते ॥ १०३७॥

1037. By seeing the son of the Sun god, after having taken bath in Puṣkara Tirtha, one is freed from all the sins and is honoured in heaven.

प्रेताधिपं वसिष्ठं च सुतकुक्षं⁶ तथा यमम् ।

दृष्ट्वैककमर्षतेभ्यो⁷ मुच्यते सर्वकिल्बिषः ॥ १०३८॥

1. आप्नुयात् G

2. Between 1037 a and 1037 b occurs दृष्ट्वैककमर्षतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्बिषः H

3. Thus A, लभेत् other MSS.

4. स्नातः C

5. स्नात्वा पुष्करतीर्थे च H

6. Thus ACEFH, उत कुक्षं D

7. तर्षतेभ्यः H

1038. The sight of everyone of these viz., Yama, Suta-
nkeśa and the lord of the Pretas erected by Vasiṣṭha,
releases one from all the sins.

तारारात्र्यां^१ विशेषेण दृष्ट्वा ह्येते^२ महाबलाः ।

दृष्ट्वा तमर्चितं देवं विरूपाक्षमिति श्रुतम् ।, १०३९॥

नाप्नोति सर्वकालेषु भयं राक्षससम्भवम्^३ ।

दृष्ट्वा तु वारुणं^४ देवं^५ राजञ्च बलिना कृतम् ॥ १०४०॥

सर्वपापविनिर्मुक्तो वारुणं लोकमाप्नुयात्^६ ।

मानसस्योत्तरे कूले महापद्म^७ जलाशये ॥१०४१॥

स्नात्वा दृष्ट्वैव भवनं पुलस्त्येन विनिर्मितम् ।

गोदानफलमाप्नोति व्याधिभिश्च विमुच्यते^८ ॥१०४२॥

1039-42. These highly strong ones should be specially
seen in a night full of stars. By the sight of that worshipped
god known as Virūpākṣa, one does not get, at all times, the
fear born of the Rākṣasas. O king, after seeing the (images
of the) god erected by Varuṇa and Bali, one is freed from all
the sins and enjoys in the world of Varuṇa. After a bath in
the lake of Mahāpadma and on the northern bank of Mānasa
lake, a mere sight of the temple erected by Pulastya, gives one
the merit of the gift of cows and also releases (one) from the
diseases.

1. तारारात्रि C
2. ह्येताः BF, वंते A
3. First and Second Pādas om. AH
4. वरुणं BE
5. Third Pāda om. AH
6. Thus A, अश्नुते other MSS.
7. रमापद्म—A
8. This hemistich om. B

दृष्ट्वा घनेश्वरं¹ देवं वितस्ताक्षसमीपतः ।

कपटेश्वरपाश्वे² च³ दृष्ट्वागस्त्येन विनिर्मितम्⁴ ॥ १०४३॥

सेतारं⁵ गोतमस्वामि सौमुखं⁶ सुरभोक्तम् ।

दृष्ट्वैकं कमथैतेभ्यो धनवानभिजायते । ॥ १०४४॥

1043-44. One becomes rich by the sight of everyone of these, namely, the god Dhaneśvara near Vitastākṣa, (the image of the god) erected by Agastya near Kapateśvara, Setāra, Gotamasvāmī, Saumukha and one erected by Surabhi.

दृष्ट्वा शशाङ्कं राज्ञा तु सुचन्द्रेण विनिर्मितम् ।

चन्द्रलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥ १०४५॥

1045. After seeing (the image of) Śaśāṅka erected by king Sucandra, a man obtains the world of the Moon. There is no doubt about this.

मणिभद्रं तथा दृष्ट्वा धनवानभिजायते ॥ १०४६॥

1046. By seeing Maṇibhadra, one becomes possessed of wealth.

कामदेवमगस्त्येन पर्वतोपरि निर्मितम् ।

दृष्ट्वा सुखमवाप्नोति रूपवानभिजायते⁷ ॥ १०४७॥

1047. One obtains happiness and becomes beautiful after seeing Kāmdeva erected by Agastya on the mountain.

-
1. घनेश्वरे E, वरीश्वरं D
 2. पाश्वे H
 3. वा A.
 4. This verse om. B
 5. सीतारि BDE, सीतागि F
 6. सौमुखं EG
 7. This verse BDEF only

Ed. Leiden v. v. 1007-1010a.

पुलस्त्यनिर्मिता देवी भुवि भेदेति विश्रुता¹ ॥१०४८॥

1048. The (image of the) goddess erected by Pulastya is known as Bhedā on the earth.

पुलस्त्यनिर्मितां दृष्ट्वा केशवेनोपबृंहिताम् ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो विद्यामाप्नोत्यनुत्तमाम्² ॥१०४९॥

1049. By seeing the goddess erected by Pulastya and accompanied by Keśava, one is freed from all the sins and gets highest knowledge.

दृष्ट्वा विशोकां काश्मीरां³ केशवेनोपबृंहिताम् ।
प्रतिष्ठितां केशवेन विष्णुलोके महीयते ॥१०५०॥

1050. One is honoured in the world of Viṣṇu, by seeing Viśokā in Kaśmīrā, accompanied by Keśava and erected by Him.

भीमादेवी⁴ तथा दृष्ट्वा श्रियमाप्नोत्यनुत्तमाम् ।
तथा कापिञ्जलीं देवीं तथा देवीं सुरेश्वरीम् ॥१०५१॥

भद्रेश्वरीं गौतमेशीं⁵ देवीं कालशिलामपि⁶ ।
तथोद्योगश्रियं नाम्नीं⁷ गवाक्षीं चण्डिकामपि ॥१०५२॥

1. This verse om. D

2. This hemistich om. DEF

3. Thus A, कश्मीरां F, कश्मीरं E, काश्मीर्या G

4. Thus other MSS, भीमां देवी A

5. गौतमी B

6. कौलाशिलामपि D

7. नाम्ना G

दुर्गा गौरीं सुविजयां शकुनीं^१ ब्रह्मचारिणीम्^२।

चक्रेश्वरीं^३ तथा दृष्ट्वा मनोरथमवाप्नुयात् ॥१०५३॥

1051-53. By a sight of the goddess Bhīmā, one gets the best wealth and by seeing the goddess Kāpiñjali, the goddess Suresvari. (the goddesses) Bhadreśvari, Gautameśi, the goddess Kālaśilā, (the goddess) named Udyogaśrī, (the goddesses) Gavākṣī, Caṇḍikā, Durgā, Gaurī, Suvijayā, Śakunī Brahmacārīṇī and Cakreśvari, one gets one's desire fulfilled.

चक्रस्वामिसमीपे च^४ दृष्ट्वा देवीं हराङ्कुशाम्^५।

सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥१०५४॥

1054. After seeing near Cakrasvāmī, the goddess sitting in the lap of Hara, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

कार्तवीर्याजुं नस्वामि^६ दृष्ट्वा तं^७ च दिवाकरम्।

मार्तण्डं कश्यपस्वामि^८ विश्वमश्वकृतं रविम् ॥१०५५॥

सुचन्द्रेण सुचक्रेण^९ सुरभीस्वामिनं रविम्।

दृष्ट्वैककमर्थतेभ्यो ह्यदानफलं लभेत् ॥१०५६॥

1. Thus other MSS, शकुनीं A, शाक्तनीं G

2. D adds नीलमते देवायतननाम । गोमन्दः । From 1053 a to 1067 om. D.

3. शक्रेश्वरीं A

4. तु BFH

5. हरङ्कुशाम् A

6. कार्तवीर्याजुं नस्वामी G, कार्तवीर्याजुं न स्वामि B.

7. नामाङ्कं H.

8. कश्यपस्वामिमार्तण्डं G.

9. सुचन्द्रे च सुचन्द्रेण E, सुचन्द्रे च सुचक्रेण B.

1055-56. By seeing that (image of) Divākara called Kārtavīryārjunasvāmī, (that of) Mārtaṇḍa called Kaśyapasvāmī, (that of) Ravi erected by Viśvagaśva and everyone of these, namely, (the images called) Sucandraśa, Sucakraśa, and Surabhisvāmī, one obtains the merit of the gift of horses.

सद्गुणं वरदं दृष्ट्वा शैलरूपधरं स्वयम् ।

विष्णुस्वामिं हरस्वामिं¹ कश्यपस्वामिनं तथा ॥१०५७॥

दृष्ट्वैतान् स्वर्गमाप्नोति भूमिपालपितामहान् ।

चक्रस्वामिसमीपस्थं हरं² दृष्ट्वा सुदर्शनम् ॥१०५८॥

स्वयम्भुवं वल्लिकृतं तथा वै³ पिङ्गलेश्वरम् ।

बिन्दुनावेश्वरं देवं देवं भद्रेश्वरं तथा ॥१०५९॥

चन्द्रेश्वरं सङ्गेष्वेशं बाललित्येश्वरं हरिम् ।

केशवेशं समेशं च धौम्येशं वरुणेश्वरम् ॥१०६०॥

शक्रेश्वरं सचन्द्रेशं कश्यपेशं विलोहितम् ।

कामेशं सवासिष्ठेशं भूतेशं सगणेश्वरम् ॥१०६१॥

सूर्येश्वरं महाराज भस्मेशं विमलेश्वरम् ।

दृष्ट्वैकैकमयैतेभ्यो मुच्यते सर्वकिल्बिषैः⁴ ॥१०६२॥

हिमाचलेशं शङ्खलेशं⁵ देवं वैवर्द्धिलेश्वरम् ।

महानदीश्वरं शम्भुं⁶ वरदं कश्यपेश्वरम् ॥१०६३॥

1. हरिस्वामि C, हरिस्वामि ed. Leiden

2. हरि G

3. तथैव B

4. किल्बिषैः BEF

5. शृङ्गेश BEF

6. शम्भु A

राजेश्वरं नृसिंहेन भवेशं घनदेश्वरम् ।

सदा संनिहितो राजन् देवो भूतेश्वरो हरिः¹ ॥१०६४॥

1057-1064. O king, one obtains heaven for one's ancestors, by seeing the boon-giver Brahmā in the form of a hill, a form which he himself has assumed, and also (his images called) Viṣṇusvāmi, Harasvāmi and Kaśyapasvāmī.

O great king, one is released from all the sins by seeing everyone of these viz., Sudarśana Hara near Cakrasvāmi, Svayambhū, (Hara's image) erected by the Fire-god, (Hara's images called) Piṅgaleśvara, the god Bindunādeśvara, the god Bhadrēśvara, Candrēśvara along with Jyeṣṭheśa, Vālahilyeśvara Hari, Keśaveśa, Sameśa, Dhau-myeśa, Varuṇeśvara, Cakrēśvara along with Candrēśa, Kaśyapeśa, Vilohita, Kāmeśa along with Vasiṣṭheśa, Bhūteśa along with Gaṇeśvara, Sūryeśvara, Bhaṣmeśa and Vimalēśvara; (so also) the boon-giver god (called) Himācaleśa, Śaṅkheśa, Vaivaṭṭileśvara, Mahānadiśvara, Śambhu, Kaśyapeśvara, Rājeśvara, Nṛsiṃheśa, Bhavēśa and Dhanadeśvara. O king, the god Hara—the lord of the Bhūtas—is always present (in all these images.).

मुच्यते किल्बिषैः सर्वेस्तत्र दृष्ट्वैव नन्दनम्² ।

नन्दीश्वरो प्रसन्नो³ हि सदा भूतेश्वरस्तथा⁴ ॥१०६५॥

सांनिध्यं राजशाङ्गं⁵ लोकानां हितकाम्यया ।

सदा⁶ सन्निहितस्तत्र⁷ नन्दी भक्त्या हरस्य तु⁸ ॥१०६६॥

1. हरः G

2. Thus other MSS., तं दिनम् A

3. नन्दीश्वरं प्रसन्नं AH

4. तदा EF

5. कुर्वते तत्र G

6. सर्वा A

7. तस्य G

8. च A

1065-66. By merely seeing Nandī there, one is freed from all sins. Nandīśvara is always pleased and so also is Bhūteśvara. O tiger among kings, (their) presence is due to their desire for doing good to the worlds. Nandī is always present there due to devotion for Hara.

तोयमध्यगतं दृष्ट्वा सम्प्राप्तं¹ कपटेश्वरम् ।

गोसहस्रमवाप्नोति सम्पूज्याभीप्सितां गतिम्² ॥१०६७॥

1067. By seeing Kapateśvara who appears in the midst of waters, one obtains thousand cows and by worshipping (him) one gets desired refuge.

गोनन्दः

कथमाराधितो देवो³ नन्दिना वदतां वर ।

नित्यं सन्निहितो देवो⁴ येन भूतेश्वरे⁵ स्थितः⁶ ॥१०६८॥

1068. Gonanda said: "O best of the speakers, how did Nandī propitiate the god, by which he—present in Bhūteśvara—is always near him?"

बृहदश्वः

शृणु राजन् कथां दिव्यां सर्वकल्मषनाशिनीम्⁷ ।

नन्दिनं प्रति भूपाल यथावृत्तं मनोरमम्⁸ ॥१०६९॥

1. Thus other MSS., संप्राप्य AH

2. नीलमते देवायतनकीर्तनम् add A,—देवायतनकीर्तननामसमाप्तम् F, इति नीलमते देवायतनकीर्तनम् G, नीलमते देवायतनकीर्तनं समाप्तम् H, then follows गोनन्द उवाच, om. A

3. देव E.

4. शम्भुः G

5. भूतेश्वरः H

6. This verse om. A

7. सर्वकल्मषनाशिनीम् CDG

8. मनोहरम् B, मनोरमां DEFH

1069. Brhadaśva (replied): "O king, the protector of the earth, listen to the account as it happened with reference to Nandi, the account which is divine, heart-enchanting and remover of all sins.

शिलादो नाम विप्रोऽभूत् पुरा पुत्रविर्जितः ।

तेन वर्षशतं भुक्त्वा शिलाचूर्णं नराधिप ॥१०७०॥

नन्दिपर्वतमासाद्य महादेवः प्रसादितः ।

पुत्रार्थे तु तदा तस्य देवदेवोऽनुकम्पया ॥१०७१॥

पुत्रत्वे^३ नन्दिनं प्रादात् स्वगणेशं महाबलम् ।

1070-72a. In former times, there was a Brāhmaṇa named Śilāda who had no son. O king, he went to Nandi mountain and in order to get a son (he) propitiated the Great God, by eating the powder of rocks for one hundred years. Due to compassion, the God of the gods, gave to him as a son, his own Gaṇeśa Nandī possessed of great strength.

दीयमानस्तु पुत्रत्वे^४ नन्दी प्रोवाच शङ्करम् ॥१०७२॥

अनुग्रहाद् द्विजस्यास्य पुत्रोऽहं भविता प्रभो^५ ।

किन्त्वयोनिभ्रवो देव भवेयं तस्य^६ पुत्रकः ॥१०७३॥

1072b-73. While being given as a son, Nandī spoke to Śaṅkara thus: "O lord, due to (your) favour, I shall become the son of this Brāhmaṇa, but O god, let me be his son, not born from the womb.

1. शिलादो नाम पुत्रो EF, शिलादेन सपुत्रो B
2. पुत्रार्थं F
3. पुत्रार्थे BDF, पुत्रार्थी E, पुत्रत्वं A
4. पुत्रार्थे B
5. विभो G
6. Thus A, त्वस्य other MSS.

चिरं च न च वत्स्येऽहं मानुष्ये त्वद्विना कृतः ।
तमुवाच हरो देवः प्रहसन्ननुकम्पया ॥१०७४॥

उमाविवाहे शप्तोऽसि भृगुणा त्वं गणोत्तम¹ ।
अपूजितेन मानुष्ये तेनापि² भविता ध्रुवम् ॥१०७५॥

तेनैव च³ शरीरेण मत्समीपमुपेक्ष्यसि⁴ ।
ततः⁵ प्रभृति मानुष्ये वत्स्यसे त्वं गणोत्तम ॥१०७६॥

1074-76. Moreover, separated from you, I would not stay for long in the human(world). Smiling with compassion, the god Hara said to him: "O best of the gaṇas, you have been cursed by Bhṛgu not honoured (by you) in the marriage of Umā. So (you) shall surely be born in the human form. With that very body, you shall come near me.

O best of the gaṇas, thenceforward you shall live in the human world.

वत्स्यसे मत्समीपञ्च⁶ प्राकाम्येण⁷ यथासुखम् ।
वत्स्यसे किं⁸ च मानुष्ये भृगुज्ञापबलात्कृतः⁹ ॥१०७७॥

तत्रापि तेऽहं वत्स्यामि प्राकाम्येण¹⁰ गणेश्वर ॥१०७८॥

-
1. गणेश्वर A, गणोत्तम G
 2. तेनासि BH
 3. तेन देव BDE, तेन चैव GH
 4. उपेक्ष्यसि BDF
 5. इतः G
 6. Thus A, मत्समीपे च other MSS
 7. प्राकाम्येण AC
 8. त्वं G
 9. ततः G, भृगुणा बलात्कृतः H
 10. प्राकाम्येण AC

1077-78. At your will, you shall live near me, as may give you happiness. You shall live in the human world, compelled by the curse of Bhṛgu, but O lord of the gaṇas, there too I shall live according to your desire."

एवं¹ भूतेश्वरे नन्दी नित्यं वसति पार्थिव ।

प्राकाम्येण² हरो देवस्तथा तदनुकम्पया³ ॥१०७९॥

1079. O king, thus Nandī always lives at Bhūteśvara and so also the god Hara (lives) willingly, due to favour upon him.

गोनन्दः⁴

कथं जातः शिलादस्य नन्दी पुत्रत्वमागतः ।

कथं च स्वशरीरेण गाणपत्यमवाप्तवान्⁵ ॥१०८०॥

1080. Gonanda (said): "How did Nandī—born (in the human world)—become a son of Śilāda. How did he attain gaṇapatihood with his body."

बृहदश्वः⁶

अयोनिजः शिलादेन शिलां चूर्णयता तदा ।

सम्प्राप्तस्तु शिलामध्यात् पुत्रो नन्दी शशिप्रभः⁷ ॥१०८१॥

1081. Brhadaśva (said): Then, while grinding a rock, Śilāda found in the midst of the rock, the son Nandī not born from the womb and possessed of the lustre of the moon.

1. चैवं EF

2. प्राकाम्येन AC

3. तथाभूदनुकम्पया B

4. उवाच add CE

5. अवाप्नुयात् BH

6. उवाच add C

7. शशिप्रभुः B

तं प्राप्य तनयं विप्रः शिलादो हर्षमागतः ।

संस्काराणि तु पुत्रस्य सर्वाणि¹ कृतवांस्तथा² ॥ १०८२॥

1082. Having got that son, the Brāhmaṇa Śilāda became pleased and thereafter performed all the ceremonies with reference to the son.

क्रियमाणेषु पुत्रस्य संस्कारेषु तथा द्विजः³ ।

अल्पायुर्वं स शुश्राव ब्राह्मणेभ्यः स्वयं⁴ सुतम् ॥१०८३॥

1083. When the ceremonies of the son were being performed, the twice-born (Śilāda) heard from the Brāhmaṇas that the son was to be short-lived.

श्रुत्वारोदत्⁵ स धर्मात्मा शिलादः पुत्रवत्सलः ।

तं रुदन्तं तदा नन्दी वारयामास धर्मवित् ॥१०८४॥

मा त्वं⁶ रुदस्व⁷ ताताद्य तवाहं प्रियकाम्यया ।

आराध्य शङ्करं देवं दीर्घमाप्स्यामि जीवितम् ॥१०८५॥

1084-1085. Having heard (this), the pious Śilāda—full of affection for the son—started weeping. Nandī—the knower of Dharma—consoled him who was weeping, thus: “Father, do not weep today. For your favourite desire, I shall obtain long life by propitiating the god Śaṅkara.

1. संस्काराश्चापि निखिलान् पुत्रस्य G, पुत्रस्य occur after सर्वाणि C

2. Thus A, तदा other MSS.

3. द्विज F

4. तदा CG

5. Om. BDE,—वोचत् ACFGH

6. मा मा Ed. Leiden

7. रोदस्व C, रोषस्व H

एवमुक्त्वा स पितरं प्राप्तानुज्ञस्ततः स्वयम्^१ ।

हरमुकुटमित्याख्यातं शृङ्गं^२ हिमवतः शुभम्^३ ॥१०८६॥

जगाम सहसा नन्दी^४ तपले कृतनिश्चयः ॥१०८७॥

1086-87. Saying so to his father and after getting his permission, Nandi himself—determined to perform penance—went to the auspicious peak of the Himālaya, known as Haramukuṭa.

तस्य^५ शृङ्गस्य पूर्वार्धे सरोऽस्ति^६ विमलोदकम् ।

कालोदकमिति ख्यातं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥१०८८॥

1088. In the eastern half of that peak, there is a lake of clear water called Kālodaka, the destroyer of all sins.

तस्मिन्नन्दी शिलां गृह्य गुर्वी^७ मूर्धन्यतन्निहतः ।

आराधयामास हरं^८ रुद्रजापरतो जले^९ ॥१०८९॥

1089. Placing a big rock on his head and unweariedly engaged in muttering the name of Rudra in that water, Nandi propitiated Hara.

तस्य वर्षशतं रुद्रं जपतः सलिले गतम् ।

ततो वर्षशते पूर्णे देवी देवमभाषत ॥१०९०॥

1. परं D

2. शृङ्गे C

3. Third and fourth Padas om. D

4. तत्र G

5. यस्य G

6. पि H

7. गुर्वीं गृहीत्वा G

8. जले C

9. हरम् C

1090. One hundred years passed away while he was muttering the name of Rudra, in the water. After the completion of a hundred years the goddess spoke (thus) to the god:

पुत्रो मे भगवन् नन्दी कालोदे तप्यते तपः ।

वरदानेन तं देव योजयस्वाशु मा चिरम् ॥१०९१॥

1091. "O venerable one, my son Nandi is performing austerities at Kāloda. Endow him, quickly, with a boon. Be not late, O lord!"

एवमुक्तस्तदा देव्या वाराणस्यां नराधिप ।

देव्या सह ततो¹ देवो मार्गेण क्षितिगामिना ॥१०९२॥

प्रवेशे² वृषभारूढो न चावृश्यत केनचित् ।

1092-93a O lord of men, thus was the god addressed by the goddess at Vārāṇasī. Then mounted on the bull and (going) by land-route, the god, along with the goddess, was not seen by anyone in that area.

स प्रयागमतिक्रम्य तथा³योध्यां महापुरीम् ॥१०९३॥

पुण्यं च नैमिषारण्यं गङ्गाद्वारमतः परम् ।

स्थानेश्वरात्⁴ कुरुक्षेत्रं तथा विष्णुपदं सरः⁵ ॥१०९४॥

1093b-1094. After crossing Prayāga and the great city of Ayodhyā, (he crossed) the holy Naimiṣa forest and beyond that Gaṅgādvāra. From Sthāneśvara (he went) to Kurukṣetra and holy Viṣṇupada.

1. Thus BCDH, तदा AEF

2. आययौ G

3. —लक्षितं परमादृतः G

4. तदा EF

5. Thus other MSS. except A स्थाण्वेश्वरात्

6. Thus A, कुरुक्षेत्रं other MSS.

शतद्रुं च विपाशां च पुण्यतोयामिरावतीम् ।

देविकां चन्द्रभागां च तथा विष्णुपदं शुभम्¹ ॥१०९५॥

विशोकां विजयेशं च वितस्तासिन्धुसङ्गमम्² ।

एतान्सर्वानतिक्रम्य प्रययौ भरतं गिरिम् ॥१०९६॥

1095-96. Having crossed all these, viz. the Śatadru, the Vipāśā and the Irāvati, possessed of holy water, the Devikā, the Candrabhāgā, the auspicious Viṣṇupada the Viśokā, Vijayeśa and the confluence of the Vitastā and the Sindhu, he went to the mountain Bharata.

तस्य मूलमथासाद्य देव्या³ वचनमब्रवीत् ।

इहैव तिष्ठ तावत् त्वमहं यास्याम्यतः परम् ॥१०९७॥

वृषेण सहिता देवि⁴ पर्वतेऽस्मिन् हि यः पथा ।

करोत्यारोहणं तस्य महत् पुण्यफलं⁵ स्मृतम् ॥१०९८॥

1097-98. Having reached the foot of that (mountain), he said to the goddess: "O divine lady, stay here along with the bull, while I shall go further. Whosoever climbs up this mountain by this way, obtains high merit.

पथा त्वं न समर्यासि सुकुमारासि देवि यत् ।

आरोढुं तेन⁶ यास्येऽहमेक एवाद्य सत्वरः⁸ ॥१०९९॥

-
1. Thus A, सरः other MSS.
 2. Verse 1095 occurs after this hemistich in A
 3. देव्यै G
 4. देवी AC
 5. पुण्यं फलं A
 6. तस्य BEF
 7. यास्येहं BE
 8. मन्थरः A

1099. You being tender, are not able to climb up (the mountain) by this way, so I shall go alone quickly, today.

तस्माद्देशात् प्रवृत्तस्तु गन्तुं¹ देववरः पथा ।
पथेऽवराख्य²स्तत्रेष्टो देवस्यायतनोऽभवत् ॥११००॥

1100. From that place, the best of the gods began to climb up the way, and there came into existence a temple of the god called Iṣṭapatheśvara.

आहरोह यथा³ शैलं पथा⁴ देवो महेश्वरः ।
तदा वृद्धिमगाच्छैलो महतीं भूरिदक्षिणः ॥११०१॥

वर्धमानं तु तं ज्ञात्वा श्रान्तः क्रुद्धो⁵ महेश्वरः ।
रूपं कृत्वा महद् घोरं पदा⁶ मूर्धन्यताडयत् ॥११०२॥

1101-2. As the god Maheśvara climbed the mountain by that way, the excessively clever mountain became higher and higher. Maheśvara was tired and being angry to know that the hill was increasing in height, he assumed a terrible form and gave him with his foot, a stroke on the head.

ततः प्रभृति तच्छैलं मुण्डपृष्ठं प्रकीर्तितम्⁷ ।
मुण्डपृष्ठं शरीरेण स्पृष्ट्वा सर्वेण मानवः⁸ ॥११०३॥

1. Om. E
2. महेश्वराख्यः BDEF
3. पथा H
4. यदा H, यथा A
5. श्रान्तक्रोधो A
6. तदा G
7. शैलोऽसौ मुण्डपृष्ठः प्रकीर्तितः CG
8. मानुषः H

अशुभं^१ कीर्तयित्वा च^२ तस्मात् पापात् प्रमुच्यते ।
 देवेन ताडितश्छेलो रूपं मानुष्यमास्थितः ॥११०४॥

प्राञ्जलिर्देवदेवेशमुवाच कृपणो ह्यहम्^३ ।
 ततः प्रसन्नो^४ देवेशः शैलमाह कृपान्वितः ॥११०५॥

1103-5. Since then, that mountain is called Muṇḍapṛṣṭha. By touching Muṇḍapṛṣṭha with whole of the body, a man is freed from the sin of saying something unauspicious. Kicked by the god, the mountain assumed a human form and with both hands joined together, he said to the lord of the gods of gods. "I am miserable." Then pleased and full of compassion the lord of the gods said to the mountain :

मम पादप्रहारेण निर्गतं यज्जलं तव ।
 कृपाणीतीर्थमित्येतद् भुवि यास्यति^७ पर्वत^८ ॥११०६॥

1106. "O mountain, your water which has come out by the stroke of my foot, shall be known as Kṛpāṇītīrtha on the earth."

मुण्डपृष्ठं गिरिं कृत्वा^९ सौम्यं^{१०} रूपमवास्थितः ।
 अप्सरोभिपूतो यत्र तीर्थमप्सरसां हि तत्^{११} ॥११०७॥

1. अशुभं BDEF
2. तु C
3. मानुषं CF
4. विनयान्वितः G, कृपणोऽस्म्यहम् H
5. प्रसन्नीभूय G
6. कृपणीतीर्थम् DE
7. स्थास्यति G
8. पर्वतम् A
9. स्पृष्ट्वा BDEF
10. सौम्यरूपम् H
11. तम् A

1107. After naming the mountain as Muṇḍapṛsthā he assumed a beautiful form. That place inhabited by the nymphs is Apasarastīrtha.

ततो ब्रह्मसरो नाम बुद्ध्वा तीर्थं मनोरमम्¹ ।

हंसरूपधरः² शैलं पादयामास सत्वरः ॥११०८॥

1108. Then, having seen the heart-fascinating sacred place known as Brahmasara, (he) assumed the form of a swan and broke forth the mountain in no time.

हंसरूपेण यच्छैले कृतं छिद्रं³ महात्मना ।

हंसद्वारमिति प्रोक्तं सर्वकिल्बिषनाशनम् ॥११०९॥

1109. The opening in the mountain, which was made by the high-minded (god in the form of a swan, is known as Hamsadvāra—the destroyer of all sins.

बुद्ध्वा तीर्थो⁴ महादेवस्तथा वातिकवण्डिकी⁵ ।

कपिलातीर्थमासाद्य स ददर्श पितामहम् ॥१११०॥

देवैर्षृतं महाभागं यजन्तं⁶ मृषिभिस्तदा⁷ ॥११११॥

1110-11. Then, having seen the sacred places Vātika and Saṇḍika, the great god reached Kapilā Tīrtha and saw the highly fortunate Brāhmaṇa surrounded by the gods and performing sacrifice in the company of sages.

-
1. मनोहरम् F
 2. हंसरूपधरं A
 3. रुद्रं G
 4. तीर्थं A
 5. वातिलवण्डिकी A
 6. जयन्तम् BEF
 7. सदा EFG

हंसरूपधरं वृष्ट्वा ब्रह्मा देवं महेश्वरम् ।

जानुभ्यामवर्नि गत्वा ववन्दे परमेश्वरम्¹ ॥१११२॥

1112. Seeing the god Maheśvara in the form of a swan Brahṃā kneeled down on the earth and saluted the high god.

वृष्ट्वा तु² प्रणतं देवं ब्रह्माणं जगतः प्रभुम्³ ।

प्रणम्य शक्रः प्रोवाच⁴ यत्⁵ तच्छृणु महीपते⁶ ॥१११३॥

1113. O lord of the earth, listen to what Śakra spoke, saluting Brahṃā—the lord of the world—when he saw him prostrated.

शक्रः ।

नमस्ते देवदेवेश⁷ जगत्कारणकारण⁸ ।

त्रैलोक्यनाथ सर्वज्ञ सर्वेश्वर नमोस्तु ते ॥१११४॥

1114. Śakra said : “Salutation to you, O lord of the gods of the gods, the cause of the cause of the world, the lord of the three worlds, the omniscient, the lord of all!

त्वत्तोऽन्यं नैव पश्यामि जगत्प्रति⁹ हि कारणम् ।

त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम् ॥१११५॥

1. This hemistich om. BDE

2. च G

3. पतिम् G

4. तुष्टाव G

5. यथा G

6. भूपते G

7. देवदेवस्य F

8. जगत्करणकारण D

9. जगतोऽस्य G

1115. I do not see in this world, any cause other than your-self. By you are pervaded all the three worlds including movable and immovable objects.

क्षप्ता त्वमस्य सर्वस्य संहर्ता¹ पालकस्तथा ।

यदोन्मीलयसे नेत्रे त्रैलोक्यस्योद्भवस्तदा ॥१११६॥

भवतीह जगन्नाथ यदा च स्वपिषे² विभो ।

तदै³तदखिलं सर्वं त्रैलोक्यं तु प्रणश्यति⁴ ॥१११७॥

1116-17. O lord, you are the progenitor, protector and destroyer of all this. The three worlds are born, when you open your eyes and when, O lord of the worlds, you go to sleep, all these three worlds are destroyed.

भूमिर्धृता⁵ धारयति त्वयेवं⁶ सचराचरम्⁷ ।

त्वया धृता धारयन्ति⁸ तथैवापोऽखिलं जगत् ॥१११८॥

1118. Supported by you, this earth supports all this movable and immovable (creation). Upheld by you, the waters hold this whole world.

त्वत्तेजसा जगत् सर्वं वह्निर्धारयति प्रभो ।

त्वत्तेजसा तथा वायुर्भविष्यत्यखिलं जगत्⁹ ॥१११९॥

1. महतः A

2. स्वपिषि वै तदा G

3. Thus H, तदेतत् A

4. Thus A, सम्प्रणश्यति other MSS.

5. Thus H, भूमिमेव A

6. Thus H, त्वदीयं A

7. vv. 1116, 1117 and 1st two Pādas of v. 1118 om. BDEF

8. धारयति A

9. This verse om. BDEFGH

1119. O lord, it is due to your lustre that the fire bears this whole world and it is due to your energy that the wind sustains this whole world.

शब्दयोनिं तथाकाशं¹ जगद् धारयते प्रभो ।
वीर्येण ते महाभाग त्वं न प्रोक्तस्तथापरः ॥११२०॥

1120. O lord, it is due to your strength that the ether—the birth place of sound—bears the whole world. O highly gifted one, you are said to be the Supreme Spirit.

त्वं बुद्धि²स्त्वं तर्कधात्मा सर्वस्यास्य प्रकीर्तितः ।
अव्यक्तः पुरुषश्चैव रजः सत्त्वं तथा तमः³ ॥११२१॥

1121. You are glorified as intellect and the as soul of all this (creation). You are Indefinable Puruṣa and also (the constituent elements called) raja, sattva and tama.

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थादिव भूततन्मात्रसंज्ञकः⁴ ।
ज्ञाता ज्ञेयं तथा क्षेत्रं क्षेत्रज्ञः परमेश्वरः ॥११२२॥
ध्याता ध्येयं तथा ध्यानं यज्ञानि विविधानि च⁵ ।
सर्वमेतत्त्वमेवैकस्त्वत्तः किमपरं⁶ प्रभो ॥११२३॥
यन्नतोसि महाभाग⁷ एतन्मे संशयो महान्⁸ ॥११२४॥

1. शब्दयोनिस्तथाकाशो H
2. बुद्धिः CH
3. तमस्तथा BDE
4. भूतत्वन्मात्रसंज्ञकाः A
5. यज्ञास्त्व विविधास्तथा G
6. अपरः A
7. महानाग A
8. अत्र G
9. संशयं महत् DEF, इति नीलमते शक्यकृतं शिवस्तोत्रम् add. A,
इति नीलमते शक्यसंशयवर्णनम् G

1122-24. You are the senses and the objects of the senses. You are called the gross physical elements (Bhūta) and the subtle physical essences (Tanmātra). You are the knower (Jñātā) and the thing to be known (Jñeya), the body (Kṣetra) and the soul (Kṣetrajña) and the highest lord. You are the meditator, the object of meditation, the meditation itself and various types of sacrifices. You alone are all this, O lord! What else is there than your ownself? O highly gifted one, as you are prostrated, a great doubt has arisen in me."

बृहवक्त्रः

एवमुक्तस्तु शक्रेण ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ।
एषा तनुद्वितीया मे^१ शार्वी परमपावनी ॥११२५॥

तपसा बहुता युक्ता यन्नतोऽस्मि शक्तकृतो ।
त्वं च सर्वैः सुरैः साकं नमस्कृत्वा^२ प्रसादय ॥११२६॥

1125-26. Bṛhadaśva (said) : Addressed thus by Śakra, Brahmā spoke these words : "This is my second form Śārvi the most purifying one and possessed of high penance—before which I am prostrated. Please it by making salutations along with all the gods."

एवमुक्तस्ततः शक्रः सर्वैः सुरगणैर्वृतः ।
तुष्टाय देवदेवेनां त्रिपुरान्तकरं हरम् ॥११२७॥

प्रसादाद् ब्रह्मणस्तस्य यथातथ्येन शंकरम् ॥११२८॥

1127-28. Addressed so, then, Indra—surrounded by all the hosts of the gods—praised, with the favour of Brahmā, Hara, the destroyer of Tripura, the lord of the gods of the gods and Śaṅkara in the true sense of the word.

1. एषासी परमा मूर्तिः G

2. प्रणम्येनं G

शक्रः¹

नमस्ते देवदेवेश मायावृतजगत्त्रय ।

यजमानो² मही खं च तोयाग्नीन्द्रार्कवायवः³ ॥११२९॥

तनवस्ते विनिर्दिष्टा याभिर्व्याप्तं⁴ जगत् त्रयम् ।

ब्राह्मी तनुं तयास्थाय⁵ राजसीं त्वं जगद्गुरो⁶ ॥११३०॥

लोकान् सृजसि⁷ भूतात्मंस्तव⁸ कार्यं न विद्यते ।

पौरुषीं तनुमास्थाय⁹ सात्त्विकीं त्वं¹⁰ महेश्वर ॥११३१॥

पालयस्यखिलं¹¹ देव त्रैलोक्यं साक्षिवत् स्थितः ।

कालाख्यां तामसीं कृत्वा जगत् संहरसे तथा ॥११३२॥

1129-32. Śakra said : "Salutation to you, O lord of the gods, encompassing the three worlds with magical power! The sacrificer, the earth, the sky, the water, the fire, the moon, the sun and the wind are stated to be your bodies which pervade the three worlds. O preceptor of the world, after assuming the Brāhmī form which is rājāsī, you create the

-
1. उवाच add. CG
 2. यजमानो BDE
 3. तोयाग्नीन्द्रार्कवायवः Ed. Leiden.
 4. व्याप्तं A
 5. समास्थाय G
 6. This Pāda om. A
 7. सृजति B
 8. त्वं BDEF
 9. First three Pādas of this verse om. A
 10. सात्त्विकत्वे A
 11. अखिल Ed. Leiden

worlds (but) you are not created, O soul of the beings! O Maheśvara, you—standing (apart) like a witness—sustain the three worlds and O god, after assuming Kāla form which is tāmasī, you destroy the world.

वृषरूपधरो धर्मो बाह्वनत्वमुपागतः¹ ।

वामार्धं दयिताकाशं² ब्रह्मचारी सदा³ भवान् ॥११३३॥

1133. Dharma—assuming the form of a bull—serves as (your) mount. You are always celibate though left-half of your body is female.

नमः शशांकलेखांकजटाभार⁴ महेश्वर ।

गंगातरंगनिर्घूतजटाभार नमोऽस्तु ते ॥११३४॥

1134. The mass of your matted hair is marked with the lunar crescent and stirred by the waves of Gaṅgā. O Maheśvara, salutation to you!

त्रिपुरारे नमस्तेऽस्तु नमस्त्वन्धकघातिने⁵ ।

शूलाग्रभिन्नदैत्यांशरुधिरार्द्र⁶ नमोऽस्तु ते ॥११३५॥

1135. Salutation to you, O enemy of Tripura and destroyer of Andhaka! Salutation to you who became immersed in the blood of the demon Aṁśa rent asunder with the front part of the spear!

कपालमालिने तुभ्यं पार्वतीदयिताय च ।

उग्रायुधाय भीमाय भीमायुधधराय च ॥११३६॥

1. तवागतः H

2. Thus AEH,—कार्यं Ed. Leiden

3. यदा BDEF

4. जगद्योने A

5. —शातिने A

6. कुशाय—G

1136. (Salutation to you) O Pārvati's lover, wearing a garland of skulls, possessing powerful weapons, terrifying one and holding dreadful arms.

ऊर्ध्वलिङ्गाय शीघ्राय क्रथाय कथनाय¹ च ।

मंगल्याय वरेण्याय महाहंसाय² मीढुवे ॥११३७॥

भीमाक्षाय³ भुसुण्डाय व्यालयज्ञोपवीतिने ॥११३८॥

1137-38. (Salutation to you) O Urdhvaliṅga, Sighra, Kratha, Krathana, auspicious, excellent, bountiful, the Great Swan, possessed of a terrifying eye, Bhusuṇḍa, wearing a serpent as the sacred thread.

क्षमस्व मम देवेश यन् मयासि न पूजितः ।

तदेव मायया पूर्वं मोहितेन जगत्प्रभो ॥११३९॥

1139. Forgive me, O chief of the gods and lord of the world, as it was due to being overwhelmed at first by your magical power that I did not worship you.

प्रसन्नोऽसि ध्रुवं शम्भो येन ज्ञातोऽसि वै मया ।

सुप्रसादोऽसि देवेश प्रणतोऽस्मि महेश्वर ॥११४०॥

1140. O Śambhu, you are pleased indeed, as you have been recognised by me. O lord of the gods, you are possessed of good favour. O Mahēśvara, I am prostrated before you.

1. कथनाय A

2. महाकामाय B, महाहंसाय CEF

3. भीमाख्याय H

4. सुप्रसन्नोसि G

बृहदश्वः¹

एवं स्तुतस्तु² शक्रेण ब्रह्मणा ऋषिभिः सुरैः ।
हंसरूपं तदा त्यक्त्वा स्वेन रूपेण शङ्करः ॥११४१॥

जगाम ब्रह्मणो यज्ञं देवानां दर्शनं³ ददौ⁴ ।
आनाययामास तदा देवीं देवो⁵ वृषं तथा⁶ ॥११४२॥

1141-42. Bṛhadaśva (said) : "Praised thus by Indra, Brahmā, sages and gods, Śaṅkara gave up the form of a swan and having assumed his own form, went to the sacrifice of Brahmā and appeared before the gods. Thereafter, the God brought the goddess and also the bull.

तत्रैव⁷ देवदेवेशः समाप्ते ब्रह्मणः क्रतौ ।
सर्वदेवगणैः⁸ साकं⁹ ययौ कालोदकं सरः¹⁰ ॥११४३॥

1143. At the completion of the sacrifice of Brahmā, lord of the gods of the gods went to Kālodaka lake along with the hosts of the gods.

ददर्श नन्दिनं तत्र शीतक्षुब्धभावकषितम्¹¹ ।
मृत्युनान्वीयमानेन¹² बन्धुनेव नराधिप ॥११४४॥

-
1. उवाच add. C
 2. स A, च F
 3. हि वरं B
 4. ययौ A
 5. देवदेवो G
 6. तदा AG
 7. इत्थं स G
 8. सर्वदेवगणैः BEF
 9. Thus A, साकं other MSS.
 10. हरः H
 11. शीततृक्षुत्समाकुलम् G
 12. मृत्युना नीयमानं च CF

1144. There, he saw Nandi, weakened due to hunger and cold and followed by death, as if by a relative.

दृष्ट्वा वाच महादेवो नन्दिनं जपतां¹ वरम् ।
वरं वरय भद्रं ते उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पुत्रक ॥११४५॥

1145. Seeing Nandi—the best amongst the reciters of the god's name—Mahādeva exclaimed, “O child, rise up, rise up. Ask for a boon as pleases you!”

दृष्ट्वा देवं हरं देव्या² पार्वत्या सह संस्थितम्³ ।
सर्वदेवगणैः सार्धं तत्याज मरणाद् भयम् ॥११४६॥

1146. Having seen the god Hara standing along with the goddess Pārvatī and accompanied by all the host of the gods, (Nandi) relinquished the fear of death.

शिलां त्यक्त्वा समुत्थाय तोयमध्यात्⁴ ससंभ्रमम् ।
पूजयामास देवेशं वाग्भिर्बुभुस्तथैव च⁵ ॥११४७॥

1147. Leaving the rock aside, he stood up excitedly from the midst of waters and worshipped the lord of the gods with (laudatory) speeches and (offerings of) water.

पूजितः शंकरस्तेन⁶ प्रहसन् वाक्यमब्रवीत् ।
रुद्रजायेन ते तात तपसा महता तथा⁷ ॥११४८॥

परितुष्टोऽस्मि⁸ भद्रं ते⁹ मत्समीपे निवत्स्यसि ।
अनेनैव शरीरेण नास्ति ते मृत्युतो भयम् ॥११४९॥

1. जगतां H
2. महादेव्या BEF
3. तं स्थितम् F
4. तोयमध्यात् B
5. प्रसूनकैः G
6. स चापि पूजितः शम्भुः G
7. महता तपसा तथा G
8. परितुष्टोऽसि A
9. ते भद्रं E

1148-49. Worshipped by him, Śaṅkara said smilingly: "Dear child, I am satisfied with your recital (of the name) of Rudra and your penance. You shall dwell near me, as pleases you, with this very body. There is no fear to you from death.

स्मरस्व^१ पूर्वकं अन्नं प्रतीहारो भवान् मम ।

शिलावेन द्विजेन्द्रेण प्राप्तः त्वं तपसा ततः^२ ॥११५०॥

1150. Remember your previous birth when you were my door-keeper. After that, Śilāda—the chief of the twiceborns—obtained you through penance.

सत्पुत्रेण^३ त्वया पुत्र^४ शिलावस्तारितस्तथा^५ ।

गणेश्वरत्वमासाद्य मया सह निवस्यसे ॥११५१॥

अस्माद् योजनमात्रेण पूर्वे^६ भागे^७ गणो मम ।

त्वया सार्धं^८ निवस्यामि भूत्वा भूतेश्वरो हरः^९ ॥११५२॥

1151-52. O son, by you as a son, Śilāda has been carried across (the world). Having obtained predominance among the gaṇas, you shall live in my company in a place at a distance of one yojana from here towards the east. O best of the gaṇas, I, in the form of Hara Bhūteśvara, shall dwell in your company.

तव नन्दिन्^१ प्रतिष्ठानं वसिष्ठो भगवानुचिः ।

कर्ता वेधो शुभे तस्मिन् मम वाप्युत^२ भूतले ॥११५३॥

1. स्मरसि BEF
2. तदा CDEH, सदा B
3. सत्पुत्रेण EFGH, मत्पुत्रेण B
4. ततः B
5. तदा BE, त्वया A
6. पूर्वभागे AE
7. भूतेश्वराख्यया G
8. तावन्नन्दि—BDE
9. स सदाच्युत BD, मम वाच्युत A

1153. O Nandī, the gifted sage Vasiṣṭha on the earth shall erect your image and also mine at that holy place.

संनिधानं करिष्याम¹स्तत्र नित्यं वयं द्विज²
पूर्वोत्पन्नः³ स ज्येष्ठेश⁴स्तत्र लिङ्गो⁵ मम द्विज ॥११५४॥

तत्रापि संनिधानं मे नित्यं विज्ञातुमर्हसि ।
ऋषिकोटिसहस्राणि मद्भक्त्या⁶ वा द्विजोत्तम ॥११५५॥

तत्र संस्नापयन्ति स्म ज्येष्ठेशं ते सर्वे तु⁷ ।
ब्रह्मन् दिव्येन तोयेन शुभेनोत्तरमानसात् ॥११५६॥

तेषां तपः प्रभावेन भक्त्या⁸ च⁹ मम पार्षद ।
सौवरस्य च¹⁰ नागस्य स्थान¹¹मुत्तरमानसः¹² ॥११५७॥

स्वयं¹³ प्राप्तो महाभाग¹⁴ तत्र रंस्यसि नित्यशः¹⁵ ।
यस्माद्दे¹⁶शात्तथा याति दक्षिणेन महानदी ॥११५८॥

1. करिष्यामि A, om. F
2. द्विजो वयम् A, om. F
3. पूर्वोत्पन्नं G
4. ज्येष्ठेशाख्यं G
5. लिङ्गं G
6. मम भक्त्या DEH, समभक्त्या C
7. च A
8. शक्त्या B
9. Om. A
10. तु E.
11. स्नानम् GH
12. कृत्वा विधानतः G
13. सुखं G
14. यथाभाग A
15. नित्यदा BCE, सर्वदा H
16. तस्मात् G

हिरण्यिनी¹ पुण्यजला नाम्ना कनकवाहिनी ।

ज्येष्ठेशे वसते² भूतैर्वस प्राकाम्यतो द्विज ॥११५९॥

1154-59. We shall always be present there, O twice-born! My liṅga called Jyeṣṭheśa, originated formerly, is there. O twice-born, you should know my continuous presence at that place also. O best among the twice-borns, devoted to me, thousands and crores of sages used to bathe that liṅga (called) Jyeṣṭheśa with the holy and celestial water (brought) from Uttaramānasa. O Pārṣada, due to the influence of their penance and devotion towards me, you yourself shall reach Uttaramānasa—the abode of Sodara Nāga—and live continuously at that place to the south of which flows the great river Hiranyinī, possessed of holy water and known as Kanakavāhinī. The Bhūtas dwell at Jyeṣṭheśa. O twice-born, live (there) at your will.

मत्समीपमथाभ्येहि देहेनान्येन पुत्रक ।

एवमुक्त्वा तु देवेशो नन्दिनं प्रणतं³⁰ स्थितम् ॥११६०॥

मृत्युं विसर्जयामास सान्त्वयित्वा सुरारिहा ।

नन्दिनं च⁴ समादाय दृष्ट्वा चोत्तरमानसम् ॥११६१॥

तस्यैव सरसोभ्याशे शृङ्गं त्रैलोक्यविश्रुतम् ।

हरमुकुटमितिह्यातमाहरोह मुदान्वितः ॥११६२॥

1160-62. Then, approach me with another body, O son!'' Having spoken thus to Nandī who lay prostrated, the lord of the gods—destroyer of the enemies of the enemies of

1. हिरण्यानी E

2. वसत्व E

3. —तः G

4. स AG

the gods—sent away death after consoling him. Taking Nandī along with him, He saw Uttaramānasa and happily climbed up the peak called Haramukṣa, famous in the three worlds, in the vicinity of that very lake.

तत्र^१ संनिहितो निस्थं देवदेवो महेश्वरः ।

व्येष्टेऽश्वरसमीपे तु वसिष्ठोऽपि महायज्ञाः ॥११६३॥

सर्वदेवगणः सार्धं चक्रे^२ भूतेश्वरं हरम् ।

तस्यैव पश्चिमां^३ मूर्तिं स चकाराय नन्दिनम् ॥११६४॥

1163-64. Maheśvara, the god of the gods is always present there. The high-famed Vasiṣṭha also, along with all the hosts of the gods, erected (the image of) Hara—the lord of the Bhūtas. To the west of that, he erected the image of Nandī.

एवं कृते ययुर्वेवा यथागतमरिन्दम ।

सकृत्स्तीर्षानि च तथा श्रवयन्व तपोधनाः ॥११६५॥

1165. O controller of the enemies, having done this, the gods went whence they had come and so also the sages whose wealth is penance. The sacred waters also flowed.

एवं हि भगुक्षायेन हरस्थानुग्रहेण च ।

तत्र संनिहितो नन्दी तस्मैत्या च महेश्वरः ॥११६६॥

1166. Thus, due to the curse of Bhṛgu and due to the favour of Hara, Nandī is always present there and for his pleasure (is present) Maheśvara too.

नन्दीश्वरस्य वा मूर्तिद्वाराचारं^४ न वृष्यते ।

भूतेश्वरं तथा वृष्ट्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ॥११६७॥

1. यत्र G
2. दध्ने G
3. पञ्चमां B
4. चक्रुः A
5. सुराचारः E

1167. The image of Nandīśvara cannot be seen by the evil-doers. By seeing Bhūteśvara, one is freed from all the sins.

स्नात्वा च^१ सोदरे पुण्ये दृष्ट्वा भूतेश्वरं हरम् ।

ज्येष्ठेश्वरं नन्दिनं च गणपत्यमवाप्नुयात्^२ ॥११६८॥

1168. By seeing Hara Bhūteśvara, Jyēṣṭheśvara and Nandī after taking bath in the holy Sodara, one may obtain prominence amongst the gaṇas."

गोनन्दः

कपटेश्वरमित्युक्तं^३ देवदेवस्य शूलिनः ।

पुण्यमायतनं तस्य समुत्पत्तिं वदस्व मे ॥११६९॥

1169. Gonanda (said) : "There is the holy abode of Śūli—the god of the gods—which goes by the name Kapateśvara. Tell me the origin of that.

संशयो^४ मे महान् ब्रह्मन् कपटेश्वरकीर्तनात् ।

किमर्थं भगवान् शम्भुः प्रोच्यते^५ कपटेश्वरः ॥११७०॥

1170. I am put in great doubt due to the name Kapateśvara, O Brahman, why is the venerable Śambhu called Kapateśvara ?"

1. Thus A, तु other MSS.

2. गणपत्यम् E

3. इति नीलमते भूतेश्वरमाहात्म्यम् add. BDEF, इति श्रीनीलमते —CH, इति श्री नीलमतेसोदरतीर्थभूतेश्वरमाहात्म्यम् A, इति श्री नीलमते भरतगिरिमुण्डपृष्ठकृपाणीतीर्थब्रह्मसरोहंसङ्गारवाण्यबिन्दुकपिलातीर्थकालोदकवसिष्ठाश्रमज्येष्ठेश्वरसोदरोत्तरमानसभूतेश्वरवर्णनं नन्दिशरितं च समाप्तम् G

4. Thus ABFGH,—इत्युक्ते DE

5. संशयं H

6. उच्यते A

बृहदश्वः

पुण्ये दृषद्वतीतीरे¹ कुरुक्षेत्रे नराधिप ।

ऋषिकोट्यः समुत्तस्थुः तपः परममास्थितः ॥११७१॥

ब्रष्टुं देवेश्वरं रुद्रं तद्भक्त्या परमेश्वरः² ।

तानाह भगवान् स्वप्ने कश्मीरां द्रुतमाशुगाः ॥११७२॥

व्रजध्वं यत्र नागस्य भवनं विमलं³ महत् ।

कपटे तत्र दास्यामि दर्शनं भवता⁴महम्⁵ ॥११७३॥

1171-73. Bṛhadaśva (replied) : "O king, on the sacred bank of Dṛṣadvatī in Kurukṣetra, there stood in great penance, crores of sages to have a sight of Rudra—the lord of the gods. Due to their devotion the venerable highest lord told them in dream : "O quick-going ones, go soon to Kaśmīrā where there is a spacious and immaculate abode of the Nāga. There, I shall be visible in disguise."

एतत् स्वप्नं निशम्याथ कल्यमु⁶क्त्वा परस्परम् ।

कश्मीरां सहिता जगुः शम्भुं देवं दिदृक्षुवः ॥११७४॥

1174 Having heard this in dream, they told one another (about it) early in the morning and desirous of seeing god Śambhu, all of them went together to Kaśmīrā.

1. तीर्थे E

2. Thus BCDEF, परमेश्वर H, परमेश्वरम् A, महेशानमुमापतिम् G

3. निर्मलं H

4. महतां A

5. महत् AH

6. Thus ABDG, काल्यम् H

ते प्राप्य तस्य नागस्य भवनं¹ जलमण्वपि ।

न पश्यन्ति जले² काष्ठैः सर्वतः परिवारिते³ ॥११७५॥

1175. Having reached that abode of the Nāga, they could not see even a little water, for the water was all over covered with pieces of wood.

तत्र⁴ काष्ठानि संचाल्य करैस्ते ऋषिसत्तमाः ।

स्नातृमात्रा ययुः सर्वे⁵ स्वशरीरेण रुद्रताम् ॥११७६॥

1176. Moving the wooden logs with their hands, the best sages obtained Rudrahood with their bodies by merely taking bath (therein).

वासिष्ठो ब्राह्मणस्त्वेको नाम्ना गौरपराशरः ।

न सस्नौ न च तत् काष्ठं पस्पर्श च⁶ कुतूहलात्⁷ ॥११७७॥

तत्रस्थः शोषयामास निराहारः कलेवरम् ।

तमुवाच हरः स्वप्ने किमर्थं द्विजं क्लिश्यसि ॥११७८॥

1177-78. There was one Vāsiṣṭha Brāhmaṇa named Gauraparāśara who did not take bath and did not, even out of curiosity, touch the wooden log. Staying there, he made his body decay through fasting. Hara spoke to him in dream : "Why are you suffering, O twice-born ?"

स्नात्वा संपृश्य काष्ठानि शीघ्रं त्वं व्रज रुद्रताम्⁸ ॥११७९॥

1. भवने BG

2. जलं BE

3. परिवारितः A

4. इति G

5. स्वप्ने H

6. Thus CE, पस्पर्शति B, पस्पर्शति—F

7. vv 1177 to 1179 om. AH

8. After this occurs a hemistich in Ed. Leiden इत्युक्तो
सौ तदा स्वप्ने शम्भुना परमेष्ठिना

Ed. Leidn v. v. 1131-1135

तमुवाच द्विजो¹ वरं प्रयतः प्राञ्जलिः स्थितः ।

सत्यं रुद्रत्वमासाद्य वृश्यसे त्वं जगद्गुरो ॥११८०॥

किन्त्ववृष्टे हि देवेशे नास्ति मे मनसो घृतिः ।

कपटे भवने² दास्ये त्वयोक्तं³ दर्शनं प्रभो ॥११८१॥

1179-81 "Obtain Rudrahood quickly by taking bath and touching the wooden logs !" The twice-born stood in submission and with folded hands, spoke to Rudra : "That you can be visible after the attainment of Rudrahood is a fact, O father of the world ! But my mind is not satisfied without the sight of the lord of the gods. You had said that you would be visible in disguise in the abode (of the Nāga).

तदप्राप्य न यास्यामि न च भोक्ष्यामि शंकर ।

तमुवाच ततो भूयः शंकरः प्रहसन्निव⁴ ॥११८२॥

दत्तं तु काष्ठरूपेण मया तेषां तु⁵ दर्शनम् ।

ते मां⁶ वृष्ट्वैव संप्राप्ता रुद्रत्वं तत्⁷ तथा द्विज⁸ ॥११८३॥

तवाधिकेन तपसा वरं ददामि यथेप्सितम्⁹ ।

तत् त्वं वरय भद्रं ते रुद्रतां च तथा ब्रज ॥११८४॥

1. हरो E

2. भुवने A

3. उक्तं om. A

4. प्रहसन्निव शंकरः G

5. हि G

6. तेषां AH

7. तु BDF

8. द्विजोत्तम B

9. तवेप्सितम् H, तथेप्सितम् C

1182-84. Without getting that (sight), O Śaṅkara, I would neither go nor eat (anything).” Smiling a bit, Śaṅkara said to him again : “I have already provided to them, my manifestation in the form of wooden log. Merely by seeing me, they attained Rudrahood, O twice-born ! Now, due to your penance which is greater, I give you the desired boon. Ask for what you desire and obtain Rudrahood.”

गौरपराशरः¹

वरं² चेद् दीयते देव मम कामाङ्गनाशन ।

ऋषिनिस्त्वं यथा वृष्टः काष्ठरूपी³ महेश्वर ॥११८५॥

तथा त्वं देहि सर्वस्य जनस्येह निवर्तनम् ।

सर्वकालं जगन्नाथ लोकः क्लिश्यति⁴ बाष्पना ॥११८६॥

1185-86. Gauraparāśara (spoke) : “O god, destroyer of the body of Kāma, O Mahēśvara, if you are to give me a boon, then manifest yourself in the form of a wooden log, to all the human beings, as you did to the sages. O lord of the world, the world is suffering perpetually due to sin.”

महेश्वरः

ब्रूयन्ति ये जनाः सर्वे⁵ काष्ठरूपं तन्मास्त्वितम्⁶

यदाचिद् द्विजवार्तुल सर्वकालं तु नो द्विज ॥११८७॥

1187. Mahēśvara said : “O best among the twice-borns,

1. उवाच add CE vv. 1185 to 1266 om. D

2. वरं E

3. काष्ठरूपे BF

4. लोकाः क्लिश्यन्ति B

5. नाम G

6. काष्ठरूपसमास्त्वितम् BF

all those people who will see (the god) standing in the form of wood, (will see the god) not always but only occasionally.

अयं च सततं नन्दी काष्ठरूपी गणो मम ।

दर्शनं दास्यते नृणां¹ तदनुग्रहकाम्यया ॥११८८॥

1188, With a desire to do favour to them, my gaṇa—this Nandī in the form of wooden log—shall always be visible to the human beings.

तेन² वृष्ट्वा च³ यास्यन्ति स्वशरीरेण रुद्रताम् ।

कपटेन च दास्यामि नराणां दर्शनं यदा ॥११८९॥

तदा संज्ञामवाप्स्यामि कपटेश्वर इत्युत ।

तोयस्य बहुलीभावो⁴ देशेऽस्मिन् ब्राह्मणोत्तम ॥११९०॥

1189-90. And having seen (him) they would attain Rudrahood with their bodies. As I shall appear in disguise before men, so I shall obtain the name, Kapaṭeśvara. O best among the Brāhmaṇas, there is plenty of water in this country.

दर्शनस्य मदीयस्य⁵ पूर्वरूपं भविष्यति ।

इत्येतत् कथितं तुभ्यं कपटेश्वरसम्भवम्⁶ ॥११९१॥

1191. My manifestation will be in the previous form.” Thus has been related to you, the origin of Kapaṭeśvara.

1. नूनं A

2. मां च CEFG, तं च H

3. न CEFGH

4. बहुलीभावे H

5. मदीनस्य EF

6. कपटेश्वरसमुद्भवम् B, कपटेश्वरसंगतम् G, कपटेश्वरसम्भवः C

इति नीलमते कपटेश्वरसम्भवम् add, H

गोनन्दः¹ ।

भगवन् श्रोतुमिच्छामि विष्णोरायतनान्यहम् ।
कश्मीरायां² फलं तेषां येषां³ सन्निहितो हरिः⁴ ॥११९२॥

1192. Gonanda(spoke) : "O venerable one ! I have a desire to hear about Viṣṇu's abodes in Kaśmīrā, and also the merit of those (places) where Hari is present."

बृहदश्वः⁵ ।

नित्यं सन्निहितो देवो राजश्चक्रधरो हरिः ।
तं दृष्ट्वा पुण्डरीकाक्षं दशधेनुफलं लभेत्⁶ ॥११९३॥

1193. Brhadaśva (said) : "O king, the god is always present (in the form of) discus-wielder Hari. Having seen him who has lotus-like eyes, one obtains the merit of (giving) ten cows.

नित्यं सन्निहितो देवो नरसिंहो जनार्दनः ।
तं दृष्ट्वा देवदेवेशमश्वमेधफलं लभेत्⁷ ॥११९४॥

1194. God Janārdana is always present (in the form of) Narasimha. Seeing him—the lord of the gods of the gods—one obtains the merit of (performing) Horse—sacrifice.

देवः सन्निहितो राजन् नित्यं बहुसरस्तथा⁸ ।
स तु⁹ सन्निहितो राजन् पुण्ये देवसरे¹⁰ शुभे ॥११९५॥

1. उवाच add. C
2. कश्मीरेषु G
3. यत्र A
4. येषां सन्निधानाद्वरेः परम् G
5. उवाच add. CE
6. भवेत् GH, This verse om. B, last Pāda of this verse and first three Pādas of next verse om. A
7. अश्वमेधफलोदयः G
8. बहुपूरे स तु C
9. तथा C H
10. Thus BF, देवसुरेश्वर H, देवसरः other MSS.

Ed. Leiden v. v. 1148-1151

1195. O King, the god Bahusara is always present in the holy and auspicious Devasara.

वासिष्ठायामर्चयान्न कर्त्वा चार्चां तथैव च ।

विनतार्चायां¹ सन्निहितो² वीक्ष्यां वार्षिकोत्तम ॥११९६॥

एतां³ दृष्ट्वा केशवार्चां⁴ अग्निष्टोमफलं⁵ लभेत् ॥११९७॥

1196. O best among the kings, (the god lives) in the images erected by Vasiṣṭha, Kadrū, Vinatā, and Gautama. By seeing these images of Keśava, one obtains the merit (of the performance) of Agniṣṭoma.

महापद्मस्य सरसः पुण्ये कृते तपोस्तरे ।

नृसिंहमपरं दृष्ट्वा ह्यग्निष्टोमफलं⁶ लभेत् ॥११९८॥

1198. By the sight of another Nṛsiṃha on the holy northern bank of Mahāpadma lake, one obtains the merit of (performing) Agniṣṭoma.

देवं शक्रकृतं⁷ दृष्ट्वा वरुणेन तवा कृतम् ।

महाया चं वनेष्वेन यमेन च हरेण च ॥११९९॥

दिवाकरेण सोमेन वज्रिणा वरुणेन च ।

कश्यपेनाथ भृगुणा पुनस्तथेन⁸ तवामिवा ॥१२००॥

1. विनतायां BEF, वनतायां C.
2. सन्निहितं H
3. एतां FH
4. केशवार्चां FH
5. त्वग्निष्टोमफलं G
6. ज्योतिष्टोमफलं G, This verse om. AC
7. देवेशं चक्रं तं B
8. पुलम्बेन BE

- 1201 भूर्जस्वामि¹ महास्वामि शतशृङ्ग² गदाधरम्³ ।
 मेरोभंवनपाश्व⁴ च भृगुस्वामि जनार्दनम् ॥१२०१॥
- 2 तैत्तिरीयेक्ष्वरं देवं देवकस्वामिनं⁵ तथा ।
 भवस्य च तथा पाश्व⁶ रामस्वामि जनार्दनम् ॥१२०२॥
- 3 देवं नारायणं स्थानं⁶ पश्चिमे तु वरप्रदम् ।
 गजेन्द्रभोक्षणं देवं वराहस्य⁷ समीपगम्⁸ ॥१२०३॥
- 4 वराहं⁹ च नृसिंहं च बहुरूपं वरप्रदम् ।
 सप्तर्षीणां तथैवाद्याः सुमुखस्य समीपगाः¹⁰ ॥१२०४॥
- 5 तुङ्गवासं¹¹ च वरदं वरदं च स्वयम्भुवम् ।
 गुहावासं च¹² योगीशं¹³ मनन्तं कपिलं मुनिम्¹⁴ ॥१२०५॥
- 6 अश्वशीर्षं तथा मत्स्यं हंसं कूर्मं तथैव च ।
 उतऋक्स्वामिनं¹⁵ देवं बालसित्यकृतं तथा ॥१२०६॥

1. भूत्वा स्वामि BE, भूतस्वामि G
2. शतशृङ्ग B
3. गदाधरान् G
4. मनोभंवनपाश्व BC
5. This verse om. E, वरेकस्वामिनं BC, देवकस्वामिनं F
 देनुक्स्वामिनं A, देवका—G
6. नारायणस्थाने CG
7. वाराहस्य B
8. This hemistich om. A
9. वाराहं G
10. This hemistich om. A
11. तुङ्गोवासं BEF
12. स G
13. Thus A, योगेशम् other MSS.
14. कपिलेश्वरम् C
15. उतऋक्स्वामिनं C

गरुडं^१ जलवासं च देवं भोगमयं तथा ।

७ दृष्ट्वैवर्ककमर्थतेभ्यो दशधेनुफलं लभेत ॥१२०७॥

1199-1207. By seeing (the images of) the god erected by Śakra, Varuṇa, Brahmā, Dhaneśa, Yama, Hara, Divākara, Soma, Vahni, Pavana, Kaśyapa, Bhṛgu, Pulastya and Atri, and by seeing anyone of these, namely, Bhūrjasvāmī,¹ 2 Mahāsvāmī 3 Sataśṛṅga, 4 Gadādhara 5 Janārdana-Bhṛgusvāmī near the abode of Meru, the god Taittirīyeśvara, the god 7 Daṇḍakasvāmī, Janārdana-Rāmasvāmī near Bhava, the boon-giver god 9 Nārāyaṇasthāna towards west, the god 10 Gajendra-mokṣaṇa near Varāha, Varāha, Nṛsiṃha, the boon-giver 13 Bahurūpa, the images of seven sages near Sumukha, the boon-giver Tuṅgavāsa, the boon-giver Svayāmbhū, Guhāvāsa, 17 Yogīśa, Anānta, the sage Kāpila, Aśvaśīrṣa, Matsya, Haṃsa, Kūrma, Uttāṅkasvāmī, the god erected by Vālakhilyas, Garuḍa, Jalavāsa and the god possessed of hoods, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

वैद्येन पृथुना पूर्वं मगधेषु प्रतिष्ठितम् ।

दृष्ट्वैवाप्नोति च^२ फलं पुण्डरीकस्य^३ मानवः ॥१२०८॥

1208. Seeing the image erected formerly in Magadha by Pṛthu—the son of Vena—a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika.

गृध्रकूट^४ तथैवाच^५ तथा^६ भृगुकृतां शुभाम्^६ ।

आश्रमस्वामि इत्युक्तां^७ पर्वतादवतारिताम् ॥१२०९॥

1. गरुडं C

2. Thus A, हि other MSS.

3. पण्डरीकस्य F

4. गृध्रकूटे BEF

5. शुभां E

6. तथा EF

7. Thus H, आश्रमस्वामिनोक्तां G, आश्रमस्वामिनाम्नोक्तां C, आश्रमस्वामिनोभ्युक्तां BE, आश्रमस्वामिनेत्युक्तां F. आश्रमस्वामिन उक्तां A

स्वदेशपाश्वर्णे रामेण भागवेण महात्मना ।

दृष्ट्वैव¹ सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥१२१०॥

1209-10. And by seeing the auspicious image called Āśramasvāmi, erected by Bhṛgu on Gr̥dhrakūṭa and brought down from the hill to the vicinity of his place, by the high-minded Rāma—the son of Bhṛgu—one is freed from all sins. There is no doubt herein.

गोनन्दः²

गृध्रकूटाद् गिरिश्रेष्ठात् किमर्थं भृगुनिर्मिता ।

अर्चावितारिता ब्रह्मन् स्वाश्रमस्य समीपतः ॥१२११॥

1211. Gonanda(asked): “Why was the image constructed by Bhṛgu, brought down from Gr̥dhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his own hermitage?”

बृहदश्वः

पुरा पितृवधादर्चां रामः क्षत्रियमर्दनः³ ।

त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवीं कृत्वा निःक्षत्रियां पुरा⁴ ॥१२१२॥

1212. On account of the murder of his father (committed by Haihaya Kṣatriyas), Rāma—the oppressor of the Kṣatriyas—made the earth devoid of Kṣatriyas for twenty-one times.

एकविंशतिमे⁵ घाते प्राप्ते केचित्तु क्षत्रियाः ।

गिरिदुर्गं⁶ मनुप्राप्ताः कश्मीरायां⁷ नृपोत्तम ॥१२१३॥

1213. O best of the kings, at the time of the 21st massacre, some Kṣatriyas reached the hilly fort in Kaśmīrā.

1. दृष्ट्वैव. BE

2. उवाच add EF

3. क्षत्रियवर्धनः B

4. तथा AG

5. Thus H, एकविंशत्तमे AC, एकविंशे तथा G

6. शरदुर्गम् E, शिरदुर्गम् F

7. कश्मीरेषु G

रामोऽनुपदमागत्य¹ ताञ्जघानातिरोषणः² ।

तेभ्योऽपि क्षत्रियाः केचिद्धतशेषा³ महीपते⁴ ॥१२१४॥

तद्भयेनागता⁵ रत्यक्त्वा कश्मीरां राजसत्तम ।

नदी मधुमती⁶ यत्र तत्रान्या⁷ रजनिर्मला⁸ ॥१२१५॥

तथापि⁹ रामस्तान् गत्वा¹⁰ पातयामास¹¹ रोषतः¹² ॥१२१६॥

1214-16. O lord of the earth, being excessively angry, Rāma pursued and killed them. From amongst them also, a few Kṣatriyas escaped death and leaving Kaśmīrā due to his fear, reached where there is the river Madhumatī and the other Rajanirmalā. Even then Rāma overtook them and angrily pulled them down.

निःशेषान् क्षत्रियान् हत्वा¹³ रुधिराक्तकर¹⁴स्तथा¹⁵ ।

प्रतिष्ठापकरोद् राजन् केशवस्य महात्मनः ॥१२१७॥

1. Thus A, आगम्य other MSS.
2. अतिरोषति: A
3. क्षतशेषा: G
4. महीतले B
5. तद्भयान्निर्गता: B
6. मधुमती नदी H
7. तत्रान्या B
8. राजनिर्मला H, राजनिर्मिता BCF, नृपनिर्मलः (-
9. तत्रापि G
10. नत्वा A
11. घातयामास BEFH
12. रोषितः A
13. कृत्वा G
14. रुधिराक्तहरः BC
15. ततः H

राजावासमिति प्रोक्तं सर्वलोकेषु¹ विश्रुतम् ।
तद् दृष्ट्वा शीघ्रमाप्नोति कार्यसिद्धिं नरोत्तम² ॥२१८॥

1217-18. Having killed all the Kṣatriyas, he, with his hands drenched in blood, erected an image of the high-souled Keśava. (That image) called Rājāvāsa is famous in all the worlds. By seeing that, a king quickly obtains success in his undertakings.

रौद्रभावेन रामेण यदा चार्चा विनिर्मिता ।
रौद्रभावमथास्थाय तस्यां³ सन्निहितो हरिः⁴ ॥२१९॥

1219. As Rāma had erected that image in a mood of violence so Hari is always present there in a fierce mood.

अर्चयन्ति च रौद्रेण तं⁵ च भावेन मानवाः ।
रौद्रभावान् महीनाथ नित्यं पशुवधादिना ॥२२०॥

1220. Human beings also worship Him with a feeling of violence and as a result of this feeling (they worship Him) daily with such actions as the killing of animals.

ततो⁶ रामोऽपि⁷ धर्मात्मा पूर्वं क्षत्रियशोणितैः ।
कृत्वा कुण्डाञ्जगामाथ⁸ कुरुक्षेत्रे⁹ महीपते ॥२२१॥

1221. O lord of the earth, having excavated, at first,

-
1. राजलोकेषु
 2. नरोत्तमः H
 3. नित्यं H
 4. Thus ACG, हरः other MSS.
 5. Thus H, तां ABE
 6. तत्र H, इति G
 7. स G
 8. Thus ABCEH, जगामाशु A
 9. कुरुक्षेत्रं F, कुण्डक्षेत्रं B

pits (filled) with the blood of Kṣatriyas, the pious Rāma also went to Kurukṣetra.

पितृन् स तेष्वथाम्यर्च्यं मुबं लेभे वरारिहा¹ ।

तमूचुः पितरः प्रीता राम राम महाभुज ॥१२२२॥

कर्मणोऽस्मान् निवर्तस्व² तीर्थयात्रां तथा कुरु ।

पलायमानान् भीतांश्च हतवानसि पार्थिवान्³ ॥१२२३॥

तेन पापेन ते पुत्र⁴ शरीरं कल्मषं⁵ यदा⁶ ।

तस्माद् व्रजस्व तीर्थानि पावनार्थमिहात्मनः ॥१२२४॥

1222-24. That destroyer of the royal enemies obtained pleasure after worshipping the forefathers in those (pits). The pleased forefathers addressed him thus : "O long-armed Rāma, deviate yourself from this act and go on a holy pilgrimage. As you have killed the kings who were frightened and had taken flight, your body has become sinful with that sin. Hence, O son, go to the holy places for purifying yourself.

भविष्यसि यथावत् त्वं शुद्धदेहश्च पुत्रक⁷ ।

नार्पयति⁸ हि ते तावत् करेभ्यो⁹ रुधिरं बृढम् ॥१२२५॥

यदा⁹ करो विरुधिरौ पुत्र तव भविष्यतः ।

तदा त्वं निर्मलीभूतः तपः कुरु यथासुखम् ॥१२२६॥

1225-26. Till you become possessed of a purified body, O son, the fast sticking blood would not disappear from your

1. Thus BEFGH, सुरारिहा AC

2. Thus G, कर्मणोग्रेण निवर्त्य A कर्मणोग्रान् Other MSS.

3. पुत्रक G

4. तत्र E

5. कल्मषं EE

6. यदि E, शरीरे कल्मषं स्थितम् G

7. न चार्पयति G

8. कराम्भ्यां G

9. यथा A

hands. When both your hands become free from blood, then having become purified, you should practise penance as may please you.

एवमुक्तस्तदा¹ रामः पितृभिः पूजितस्ततः ।
चकार तीर्थयात्रां च सर्वदेशेषु² पार्थिव ॥१२२७॥

1227. O king, addressed thus and honoured by the forefathers, Rāma went then, as a pilgrim, to all the holy places.

कृत्वा जगाम कश्मीरां³ तथा च स⁴ महीपते ।
आप्लुत्य⁵ तीर्थेषु तदा गृध्रकूटमुपागमत्⁶ ॥१२२८॥

1228. Then, he went to Kaśmīra and having bathed in all the holy places, he reached near Gṛdhrakūṭa.

शुद्धा⁷ सरस्वती चैव संयोगं यत्र⁸ गच्छतः ।
तत्र स्नातस्य रामस्य करौ शुद्धिमुपागतौ ॥१२२९॥

1229. After a bath at the place where the Śuddhā and the Sarasvatī meet, the hands of Rāma became purified.

-
1. तथा A
 2. Thus ABEF, सर्वतीर्थेषु H
 3. काश्मीरां BE, कश्मीरान् G
 4. तथैवासी G, तथापि स H
 5. आप्लान्य BE
 6. Thus H, उपागतम् AF
 7. Thus all MSS except A which has नदी
 8. तत्र B

तस्य तीर्थस्य¹ रामोऽपि वरं प्रादान्महायशः ।

अस्मिन् तीर्थे नरः स्नात्वा सर्वं मोक्षयति किल्बिषम्² ॥१२३०॥

शुद्धदेहस्तदा गन्ता भृगूणां समलोकताम् ।

एवं तु निर्मलीभूतो रामः परबलार्दनः ॥१२३१॥

1230-31 Rāma also gave to that place, a boon, viz. "After taking bath at this holy spot, a man will give up all his sins. With his body purified, he shall attain the same world as is accessible to the Bhṛguṣ." Thus, was Rāma—the tormentor of the armies of the enemies—purged of sin.

पथेश्वरमथास्थाय³ तपस्तेपे सुदारुणम् ।

नदीं सम्प्राप्य पुण्योदां तदा ब्रह्मसरोद्भवाम्⁴ ॥१२३२॥

1232. He practised hard penance after arriving at Patheśvara and thereafter arrived at the river Puṇyodā which had originated from the Brahmasara.

यदा तस्यां तु रामेण तपस्तप्तं महात्मना ।

तदा रामहृदेत्येवं नदी सा भुवि विश्रुता ॥१२३३॥

1233. When the high-minded Rāma performed austerities there, the river became famous on the earth, by the name Rāmahrada.

तत्र संवत्सरं कृत्वा रामोऽपि परमं तपः ।

तपोऽर्धं गृध्रकूटस्य तदा मूलं जगाम सः ॥१२३४॥

1234. Having performed austerities there, for a year, Rāma went for penance to the foot of Gṛdhrakūṭa.

1. तीर्थं स A

2. किल्बिषम् DE

3. अथास्थाय BC

4. ब्रह्मसरोद्भवम् E

यत्रास्य चागती शुद्धिं करो पूर्वं महीपते ।
तस्माद्बहूरे पुण्योदामनन्तस्य महात्मनः ॥१२३५॥

भवनं नागराजस्य तपस्तेषु महात्मनः^१ ।
प्रतिष्ठानं तथा चक्रे^२ तस्य देवस्य^३ श्राद्धिणः ॥१२३६॥

1235-36, Not far from the place where his hands had attained purity and not far from the Pūnyodā, there is the abode of the high-souled Nāga king Ananta. (Rāma) performed hard penance there and erected the image of the god Śārṅgi.

तत्रासतस्तत्तस्तस्य रामस्यान्तिष्ठकर्मणः^४ ।
आश्रमस्यामिनं द्रष्टुं प्रययौ ब्राह्मणोत्तमः ॥१२३७॥
दातुं गां देवदेवस्य^५ तामादाय तु^६ सत्वरः^७ ।
तत्रासावपयि^८ प्रार्णास्तस्मिस्तस्याज पर्वते ॥१२३८॥

1237-38. While Rāma of unwearied activity was staying there, a good Brāhmaṇa went to see Āśramasvāmī. He took a cow along with him to offer to that god. She breathed her last there on the hard way on that mountain.

-
1. Thus BEFH, प्रतिष्ठितम् A, स तत्र हि G
 2. चक्रे तस्य प्रतिष्ठानं तथा A
 3. देवदेवस्य G
 4. तदा B
 5. First two pādas of this verse om. E
 6. तस्य देवस्य BCH
 7. च A
 8. तत्रावृष्ट्वा च तं मुनिम् G. It adds जगाम तं मृगयितुं तामादाय तु सत्वरः
 9. अपये A

त्यक्त्वा च गां¹ महीनाय² ब्राह्मणोऽपि निवर्तितः ।
प्रायश्चित्तीयतां प्राप्य दुःखशोकसमन्वितः ॥१२३९॥

1239. O lord of the earth, the Brāhmaṇa also—immersed in repentance—came back with a mind full of grief and sorrow, after leaving the cow.

स रामाश्रममागत्य³ वासिष्ठो⁴ धर्मनिश्चलः ।
यथावृत्तमथाचक्ष्यौ रामाय सुमहात्मने ॥१२४०॥
तमुवाच ततो रामः पश्यन् दिव्येन चक्षुषा ॥१२४१॥

1240-41. Persistent in piety, that Vāsiṣṭha (Brāhmaṇa) went to the hermitage of Rāma and related all that had happened, to the high-souled Rāma. Then Rāma, seeing with his celestial sight, said to him.

दिव्योत्पन्ना द्विजश्रेष्ठ दिव्यनारी⁵ मनोरमा ।
देवर्षिं वञ्चयामास गोरूपेणाथ नारदम् ॥१२४२॥

1242. "O best among the twice-borns, this charming celestial woman born in heaven deceived, in the guise of a cow, Nārada—the heavenly sage.

तेन विज्ञाय सा शप्ता तव गोत्वमुपागता⁶ ।
तेनैव तस्य शापान्तः कृतो ब्राह्मणसत्तम ॥१२४३॥
गोस्वामिना नीयमाना गृध्रकूटे शिलोच्चये ।
तनुं त्यक्त्वा ततो भूयो भविष्यसि वराप्तराः ॥१२४४॥

1243-44. Having come to know this, he cursed her and she became your cow. Further, he pronounced the end

-
1. गां च G
 2. महीपाल G
 3. आसाद्य H
 4. ब्राह्मणो H
 5. देवनारी BEF
 6. उपागतम् E

of the curse thus : "While being carried by the cow-owner, to the mountain Grdhrakūṭa, you shall give up the body and again turn into a nice fairy.

मोक्षिता सा त्वया शापान्तेऽस्ति द्विज पातकम् ।

गोदानफलसंयुक्तो मत्प्रसादाद् भविष्यसि ॥१२४५॥

1145. O twice-born, she has been freed from the curse by you, so no sin accrues to you. By my favour you shall be endowed with the merit of the gift of a cow.

गच्छ पश्य स्वदेवेशं तथाश्रमनिवासिनम् ।

तं दृष्ट्वा सर्वपापेभ्यो विनिर्मुक्तो भविष्यसि¹ ॥१२४६॥

1146. Go and see your own lord of the gods living in Āśrama. By his sight you shall be freed from all the sins.

अहं हि देवप्रवरमाराध्य² मधुसूदनम् ।

इहानयिष्ये तामर्चा³ लोकस्य हितकाम्यया³ ॥१२४७॥

1247 I, too, with a desire to do good to the world, shall bring that image here, by propitiating Madhusūdana—the best among the gods.

प्रायशो⁴ घेनुदानेन लोकोऽर्चयति तं हरिम् ।

पर्वतारोहणे⁵ क्लेशो महान् विप्र गवां तथा⁶ ॥१२४८॥

1248. O Brāhmaṇa, people often worship that Hari with the gift of cow and the cows suffer a lot while climbing up the hill.

1. This verse om. EH

2. चाराध्य A.

3. Fourth Pāda om. AH

4. This verse and first pāda of next verse om. AH

5. पर्वतारोहिणी E

6. यथा BEF

भानीतायामिहार्वायां द्विजेन्द्र न¹ भविष्यति ।

तस्मिन्नेव तदा स्थाने तपस्तेषु स भार्गवः ॥१२४९॥

1249. O chief among the twice-borns, there would not be (any suffering), when the image is brought here." Then, that descendant of Bhrgu practised penance at that very place.

ततः संवत्सरस्यान्ते² ददर्श मधुसूदनम् ।

दिव्येन चक्षुषा राजन् प्रसन्नमद्यतः³ स्थितम् ॥१२५०॥

तुषारचयसंकाशं श्वेताम्बरविभूषितम् ।

मुकुटेनाकंवर्णेन कुण्डलेश्वर⁴ विराजितम् ॥१२५१॥

चतुर्भुजं चतुर्बाहुं चतुर्वेदाशयान्वितम् ।

शरीरधारिभिः शस्त्रैर्वशीरित्तजयस्वनम्⁵ ॥१२५२॥

तं दृष्ट्वा प्रणतो राजंस्तुष्टाश्च मधुसूदनम् ।

1250-1253a. Then, O king, at the end of the year, he saw with his celestial sight, pleased Madhusūdana, standing in front, resembling a heap of snow (due to being) adorned with white clothes, decorated with a crown of the hue of the sun and with earrings, four-faced, four-armed, accompanied by the abode of the four Vedas, and with cries of victory pronounced by weapons endowed with human bodies. Seeing Madhusūdana, O king, he praised him thus.

1. Thus G, द्विजेन्द्रेण other MSS.

2. संवत्सरास्यान्तं CF

3. पुरतः BCEF

4. कुण्डलाम्बा A

5. Thus C, शास्त्रैर् AH, वास्त्रैर् G, वस्त्रैर् Ed. Leiden

6. Third and fourth Pādas om. E

परशुरामः¹

नमस्ते देवदेवेश प्रपत्तातिविनाशन ॥१२५३॥

Paraśurāma :

1253. Salutation to you, O lord of the gods of the gods, destroyer of the sufferings of those who prostrate (before you).

चतुर्भूते महामूर्ते चतुर्वेद महामुज ।

गोविन्द पुण्डरीकाक्ष वराहाक्ष नमोस्तु ते ॥१२५४॥

1254 Salutation to you who are possessed of four forms, endowed with a bulky body, abode of four Vedas, long-armed, finder of the cow, (earth), lotus-eyed and having Varāha and other incarnations.

दंष्ट्राग्रोद्धृतभूभाग² संचूर्णितशिलोच्चय³ ।

त्वं सर्वेषु वराहोसि येनेवं धार्यते जगत् ॥१२५५॥

1255. Bearing the earth on the front part of the jaws, crushing the mountains into pieces, you are Varāha by whom this world is held constantly.

करजापविनिर्मिन्नहिरण्यकशिपूरसे⁴ ।

नमस्तुभ्यं नृसिहाय ज्वालाभालाकुलात्मने ॥१२५६॥

1256. Salutation to you, O Man-lion—surrounded by garlands of flames—who broke forth the chest of Hiraṇyakaśipu with the tips of nails.

1. श्रीरामः B, राम उवाच C, रामः H

2. दंष्ट्राग्रोद्धृत—B

3. संचूर्णितशिलोच्चय C, संचलितशिलोच्चय G

4. हिरण्यकशिपूरसे AH, हिरण्यकश्यपूरसे CF

त्रिविक्रमाय देवाय नमस्ते विजिगीषवे ।

सोमभूषितवक्त्राय नमोऽश्वशिरसे¹ प्रभो² ॥१२५७॥

1257. Salutation to you—the god who took three steps—
desirous of victory. Salutation to you, O lord, possessed of
the head of a horse and with face embellished with Soma.

त्वं देव³ सर्वदेवानां दुःखितानां परा गतिः ।

इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्च महाभूतानि यानि च ॥१२५८॥

मनो बुद्धिस्तथैवात्मा अव्यक्तं⁴ पुरुषोद्भवम् ।

सत्त्वं रजस्तमश्चैव ब्रह्मा विष्णुर्महेश्वरः⁵ ॥१२५९॥

त्वया सर्वमिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं सचराचरम्

त्वया विना न पश्यामि किञ्चिदेव जगत्त्रये ॥१२६०॥

1258-60. O god, you are the final resort of all the
gods when they are in suffering. The senses, the objects of
of senses, the gross physical elements, the mind, the intellect,
the soul, avyakta born of Puruṣa, sattva, rajas, tamas,
Brahmā, Viṣṇu, Maheśvara, the three worlds including
movables and immovables, all this is pervaded by you. I do
not see anything else than yourself in the three worlds.

त्वत्तेजसा मया⁶ देव निहताः क्षत्रिया भुवि ।

कोटिसंख्याश्च निहताः संहिकेया महाबलाः ॥१२६१॥

1261. O god, it was through your strength that I killed,
on the earth, the Kṣatriyas and one crore highly strong
Saimhikeyas.

1. Thus GH, स्वशिरसे other MSS.

2. विभो G

3. देवः H

4. यत् add G

5. महेश्वराः G

6. यदा GH

सूक्ष्मातिसूक्ष्म देवेश महद्भ्योऽपि¹ महत्तर² ।

क्षीरोदकन्यादयित कामरूप नमोऽस्तु ते ॥१२६२॥

1262. Obeisance to you, O lord of the gods, O minutest among the minute and the greatest among the great, O lover of the daughter of the ocean, O assumer of forms at your own will !

कामकामद कामारिपूजिताघविनाशन ।

चतुर्भिः सततं वक्त्रैः पद्मजन्माभिसंस्तुत³ ॥१२६३॥

कमोहं⁴ ते करिष्यामि जगत्कारणकारण ।

स्तुत त्रैलोक्यनाथेश सर्वथैव नमोऽस्तु ते ॥१२६४॥

1263-64. O giver of desired wishes, O destroyer of sins, honoured by the enemy of Kāma, praised continually by the lotus-born (Brahmā) by means of four mouths, cause of the causes of the world, how should I praise you? O praised one, O lord of the three worlds, O master, salutation to you by all means !

नमः पार्श्वेषु ते देव नमस्ते सर्वतः प्रभो ।

पर्वतेषु समुद्रेषु लोकेषु गगने तथा ॥१२६५॥

नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु सर्वत्रैव नमोऽस्तु ते ॥१२६६॥

1265-66. O god, salutation to you on sides ; O lord, salutation to you all around i.e. on the mountains, in the seas, in the worlds and in the sky. Salutation to you, salutation to you, salutation to you everywhere."

1. असि G

2. महत्तमः G

3. Thus संस्तुतः A

4. कां स्तुति G

एवं स्तुतस्तु¹ रामेण राममाह जनार्दनः ।

राम राम महाबाहो वरं वरय सुव्रत ॥१२६७॥

1267. Eulogized thus by Rāma, Janārdana said to him : "O long-armed Rāma—possessed of good vow—ask for a boon.

वीर्येण तपसा देव स्तोत्रेणानेन सुव्रत² ।

परितुष्टोऽस्मि ते वत्स यथा नान्यस्य कस्यचित्³ ॥१२६८॥

1268. O child possessed of a good vow, with your valour, penance and this hymn of praise, I am pleased as much as of none else."

परशुरामः

भृगुणा निर्मितामर्चां गृध्रकूटाग्रतः प्रभो ।

इहानयितुमिच्छामि तन्मेऽनुजातुमर्हसि ॥१२६९॥

1269. Rāma (spoke) : "O lord, I want to bring here, the image erected by Bhṛgu, from the peak of Gṛdhrakūṭa. Your honour may permit me for that."

भगवान् उवाच⁴

एवं कुरु यद्येष्टं ते जनो मुच्यते किल्बिषात् ।

क्लेशं विना भृगुश्रेष्ठ कृतस्तेऽनुग्रहो मया ॥१२७०॥

1270. The god spoke : O best among the Bhṛgus, I have bestowed a favour upon you. Do as you like, so that the people may be freed from sin without any suffering.

1. इच्च E, स G.

2. First and second pāda om. B

3. श्रीरामः B, रामः H, श्रीराम उवाच G

4. उवाच om. BH

बृहद्वचः

एवमुक्त्वा ययौ विष्णुस्तदान्तर्धानमीश्वरः ।

रामोऽपि¹ गृध्रकूटात्तां तदार्धमिवतारयत् ॥१२७१॥

1271. Bṛhadaśva (said) : Having spoken thus, the lord Viṣṇu disappeared. Rāma also brought down that image from Gṛdhrakūṭa.

मध्ये चकार तां भक्त्या स्वार्चामिनन्तकूटयोः ।

तां बृष्ट्वा फलमाप्नोति पुण्डरीकस्य मानवः ॥१२७२॥

1272. He erected with devotion that image which belonged to him, midway between Ananta and Kūṭa. By seeing that, a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika.

रामोऽपि तपसा दीप्तो वाजिमेधमहाकृतौ ।

दत्त्वा महीं कश्यपाय महेन्द्रपर्वत² गतः³ ॥१२७३॥

1273. Shining with austerities, Rāma also went to Mahendra Mountain, after giving the earth to Kaśyapa, in the great sacrifice (called) Vājimedha.

एवं रामेण धर्मज्ञ गृध्रकूटान्नगोत्तमात् ।

स्वाश्रमस्य समीपे तु आनीता⁴ प्रतिमा शुभा⁵ ॥१२७४॥

1274. O well-versed in piety, thus was the auspicious image brought by Rāma, from Gṛdhrakūṭa—the best of the mountains—to the vicinity of his hermitage.

1. अपि om. E

2. माहेन्द्रपर्वतं H, महेन्द्रगिरि G, महेन्द्र पर्वतं BE

3. ततः BDE, आययौ G

4. सानीता B

5. इति नीलमते आश्रमस्वामिवर्णनम् add AG, नीलमते आश्रमस्वामि-माहात्म्यम् BDF, इति श्रीनीलमतपुराणे आश्रमस्वामिमाहात्म्यम् C

गोनन्दः

देशस्यास्य समीपे तु तीर्थानि वदतां वर ।

कथयस्वामितप्राज्ञ तस्मिंस्तीर्थे फलं च किम् ॥१२७५॥

1275. Gonanda (said) : "O best among the narrators and possessed of unlimited intelligence, tell me (about) the sacred places situated near this country and also the merit which accrues from each."

बृहदश्वः

आरुह्य गृध्रकूटं तु गोसहस्रफलं लभेत् ।

वितस्तामधुमत्योश्च सङ्गमे त्रिदिवं व्रजेत् ॥१२७६॥

इन्द्रकीलमथारुह्य गोसहस्रफलं लभेत् ।

कुमुनारीं नदीं प्राप्य स्नातो मुच्येत किल्बिषः³ ॥१२७७॥

1276-77. Bṛhadaśva (spoke) : "By climbing up the Grdhrakūṭa one gets the merit of (the gift of) one thousand cows and goes to heaven (by bathing) in the confluence of the Vitastā and the Madhumatī.

By climbing up the Indrakīla, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows. Having reached the river Kumunārī, one is freed from all sins by taking bath therein.

कृष्णावितस्तासंयोगे गोसहस्रफलं लभेत् ।

तथा मधुमतीतीरे शाण्डिल्येन निवेशितम्⁴ ॥१२७८॥

वृष्ट्वा चक्रेशमाप्नोति बल्लिष्टोमफलं नरः⁵ ।

वृष्ट्वा दुर्गमिवाप्नोति काममेव यथेप्सितम् ॥१२७९॥

1278-79. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows (by bathing in) the confluence of the Kṛṣṇā

1. उवाच add G

2. गृध्रकूटं E

3. Last two pādas of v. 1277 and first two pādas of v. 1278 om. AH

4. Thus C निवेद्यताम् A, निवेशिताम् H

5. First and second pāda om. H

and the Vitastā and gets the merit of performing Vahniṣṭoma by seeing Cakreśa erected by Śāṇḍilya on the bank of the Madhumatī.

One gets the fulfilment of one's cherished desire by seeing Durgā.

तत्रैव शाण्डिली नाम नदी पापनिषूदनी^१ ।

तस्यां स्नातो दिवं याति पुरुषो गतकल्मषः ॥१२८०॥

1280. There flows also the river named Śāṇḍilī—the destroyer of sins. By taking bath in that, one becomes free from sins and goes to heaven.

शाण्डिली^२मधुमत्योश्च स्नातो^३ यः सङ्गमे नरः ।

सर्वपापविनिर्मुक्तः स्वर्गलोकं स गच्छति ॥१२८१॥

1281. The man who takes bath in the confluence of the Śāṇḍilī and the Madhumatī, is freed from all sins and goes to heaven.

राजवासं हरिं दृष्ट्वा काममाप्नोत्यभीप्सितम् ।

रजोविनिर्मलं प्राप्य स्नात्वा मुच्येत कित्विषयैः ॥१२८२॥

1282. Through a sight of Hari (called) Rājavāsa, one obtains one's desired object and after reaching Rajovinirmala, one is freed from sins by taking bath (therein).

तस्यां^४ देवी उमा स्नाताप्रथमं तु रजोवती ।

दृष्ट्वा तु गौरीशिखरं चन्द्रलोकमवाप्नुयात् ॥१२८३॥

1283. Umā, in her monthly course for the 1st time, took bath therein. Through a sight of Gaurīśikhara one obtains the world of the Moon.

1. पापनिषूदनी H
2. शाण्डिल्योः A
3. स्नाति H
4. कार्यम् BCDEFG
5. तस्मिन् CE

पूर्वमासीदुमा राजन्¹ नीलोत्पलसमप्रभा ।
सा तत्र तपसा लेभे गौरं वर्णं मनोहरम् ॥१२८४॥

1284. O king, at first her hue was like that of a blue lotus but by performing penance there, she obtained heart-enchanting fair complexion.

कृष्णपक्षेऽपि तं शैलं सज्योत्सुनमिव मानद ।
पश्यन्ति मानवा नित्यं तत्र वै² महद्वद्भुतम् ॥१२८५॥

1285. O giver of honour, it is highly strange indeed that even in the dark half (of the month), the human beings continually see that hill endowed as it were with moonlight.

तेललां भूर्जलां पुण्यामवगाह्य पृथक् पृथक् ।
तुल्यं फलमवाप्नोति गोशतस्य महीपते³ ॥१२८६॥

1286. By plunging separately in the Telalā and in the holy Bhūrjalā, one gets the merit equal to that of (the gift of) hundred cows.

तयोस्तु⁴ सङ्गमे स्नात्वा वाजपेयफलं⁵ लभेत् ।
मधुमत्यास्तयोश्चैव स्नातस्य नृप सङ्गमे ॥१२८७॥

कथितं मुनिभिः पुण्यं गजदानस्य यत् फलम्⁶ ।

1287-88a. By taking bath in the confluence of these two, one obtains the merit of (performing) Vājapeya. O

1. Thus ABCG, महाराजन् DEH

2. तत् तत्र BDEF

3. पृथक् पृथक् C, फलं लभेत् B, स मानवः H

4. इच A

5. वाजिपेयफलं AH

6. अश्वदानफलस्य यत् BDF

7. Thus H, प्रवाहम् A, प्रभावम् BE

king, it is stated by the sages that for him who bathes in the confluence of these two and the Madhumatī, there accrues the holy merit of the gift of an elephant.

तथा प्रभवमासाद्य मधुमत्या मनोहरम् ॥१२८८॥

सर्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोके महीयते ।

उत्तरे मानसे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१२८९॥

1288b-89. Having reached the charming source of the Madhumatī, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

By bathing in Uttaramānasa, one gets the merit of (the gift of) thousand cows.

पितरस्तर्पिता स्तत्र कामान् यच्छन्त्यभीप्सितान् ।

हरमुण्डे¹ नरः स्नात्वा² दशगोदफलं लभेत् ॥१२९०॥

1290. The forefathers who are satiated at that place have fulfilment of cherished desires.

By bathing in the (lake of) Haramuṇḍa, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

आहूय तदवाप्नोति राजसूयफलं नरः³ ।

तत्र गङ्गा सरिच्छ्रेष्ठा चन्द्रभ्रष्टा प्रतिष्ठिता ॥१२९१॥

यस्यां स्नातस्य पुन्यन्ते सर्वपापान्यसंशयम् ।

राजसूयमवाप्नोति⁴ गङ्गासानसङ्गमे⁵ ॥१२९२॥

1291-92. By climbing up Haramuṇḍa, a man obtains the merit of (performing) Rājasūya sacrifice.

Fallen from the moon, Gaṅgā—the best of the rivers—is situated there, by taking bath in which, all sins are certainly washed away.

1. Thus H, हरमुण्डं ABFG, हरिमुण्डं E. हरपुण्यं D

2. गत्वा BDEFG

3. Last three pādas of this verse om. A

4. First three pādas of this verse om. A

5. गङ्गासानसङ्गमम् A, गङ्गासागरसङ्गमे BDEF

At the confluence of Gaṅgā and Mānasa, one acquires the merit of (performing) Rājasūya.

देवतीर्थे नरः स्नात्वा भवत्युत्तरमानसे¹ ।

बालखिल्यकृतेऽगस्त्ये तुल्यतेजा महर्षिभिः ॥१२९३॥

1293. By taking bath in Devatīrtha, a man reaches Uttaramānasa.

In the Agastya (lake) constructed by the Vālakhilyas, one becomes equal to the sages, in lustre.

कालोदकं नन्दिकुण्डं शंखचक्री गदां तथा ।

पद्मं सकपिलातीर्थं तीर्थौ वातिकवण्डिकी ॥१२९४॥

तीर्थमप्सरसां पुण्यं ब्रह्मणः परमेष्ठिनः ।

कृपाणीतीर्थमासाद्य प्रत्येकं गोशतं लभेत्³ ॥१२९५॥

1294-95. Having reached Kālodaka, Nandikuṇḍa, Śaṅkha, Cakra, Gadā, Padma, Kapilātīrtha, the holy places of Vātika and Śaṇḍika, the holy places of the nymphs and the highest Brahmā and Kṛpānītīrtha, one gets at each, the merit of (the gift of) hundred cows.

कालोदकं यत्र याति नदी मानससम्भवा ।

तत्र⁴ स्नातस्य पुण्यं⁵ सर्वपापान्यशेषतः ॥१२९६॥

1296. All the sins are completely washed away by bathing at the place where the river originated from Mānasa meets Kālodaka.

1. भवत्युत्तरमानसेः G

2. कृपणीतीर्थम् BE

3. फलम् A

4. ततः G

5. पूज्यते A

देववध्वस्तथा पुण्योः पुण्यं सूर्यसरः स्मृतम् ।

तारासरः चन्द्रसरः पुण्यं कालुषकं महत् ॥१२९७॥

1297. Holy are the wives of the gods. Sūryasara is remembered to be holy; Tārāsara, Candrasara and the great Kāluṣaka are holy.

ब्राह्मणो यागभूमिश्च¹ तत्र पुण्या² महीपते ।

शक्रतीर्थं³ देवतीर्थं तीर्थं ब्राह्मणकुण्डिका⁴ ॥१२९८॥

वृष्ट्वैकैकम⁵ यैतेभ्यो गोशतस्य फलं लभेत् ।

हंसद्वारं च संगम्य स्वर्गमाप्नोत्यसंशयम् ॥१२९९॥

1298-99. O lord of the earth, there is the holy place of the sacrifice of Brahmā. By seeing every one of these, namely, Śakratīrtha, Devatīrtha and Brāhmaṇakuṇḍi. kātīrtha, one obtains the merit of (the gift of) a hundred cows. Having reached Hamsadvāra, one certainly attains heaven.

सिन्धोः प्रभवमासाद्य राजसूयफलं लभेत्⁶ ।

पौण्डरीकमवाप्नोति स्नात्वा बिन्दुसरस्यपि⁷ ॥१३००॥

1300. Having arrived at the source of the Sindhu, one gets the merit of (performing) Rājasūya, and by bathing in Bindusara one gets that of (performing) Puṇḍarika.

1. गायभूमिश्च BE, यागभूमि च H

2. पुण्यं BE पुण्यां, H

3. चक्रतीर्थं C, चन्द्रतीर्थं D

4. ब्राह्मणकुण्डकम् B, v.v. 1299-1319b om. H

5. वृष्ट्वैकैक्यम् ed. Leiden

6. भवेत् G

7. योऽत्रास्येति घृतव्रतः G

मदवायां¹ नरः स्नात्वा गोसहस्रं फलं² लभेत् ।
सन्ध्यां नाम नदीं दृष्ट्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषः ॥१३०१॥

1301. By taking bath in the Maḍavā, one gets the merit of (the gift of) thousand cows and by seeing the river named Sandhyā, one is freed from all sins.

अश्रद्धधानं³ नातीत्य⁴ साध्वम्येति⁵ दृढव्रतम्⁶ ।
तत्रान्तितीर्थं दृष्ट्वैव बह्विलोके महीयते ॥१३०२॥

1302. Not going to the unfaithful, she approaches nicely one who is possessed of unfailing vow. By merely seeing there the holy place of Agni, one is honoured in the world of Agni.

नदी चित्रपथा पुण्या⁷ मृगनन्दा तथा मृगा⁸ ।
गोदावरी वंतरणी तथा मन्दाकिनी शुभा ॥१३०३॥

चन्द्रभागा गोमती च सर्वपापभयापहा ।
पृथगेतास्वाप्नोति गोशतस्य फलं नरः ॥१३०४॥

1303-4. Holy is the river Citrapathā and so also Mrga-
nandā and Mrgā. One gets the merit of (the gift of) a
a hundred cows through every one of these, namely, Godā-
varī, Vaitaraṇī, auspicious Mandākinī, Candrabhāgā and
Gomatī, the remover of all sins and fears.

1. मनुवायां BE
2. गोसहस्रफलं A
3. अश्रद्धधानं ed. Leiden
4. नदी यः ed. Leiden
5. नाभ्येति साध्वभीत्य BEF, साधुभीत्या C
6. Thus AC, दृढव्रतः other MSS. v.v., 1302b-1319a om. A
7. मृगचित्रमथोपुण्यं E
8. मृगा तथा G
9. स्नात्वा सुविधिनाप्नोति G, पृथगेता अवाप्नोति ed. Leiden

Ed. Leiden v.v. 1252-1255

यत्र चित्रपथा पुण्या मडवा¹ च महानदी ।

एकीभवन्ति स्नातस्य तत्र नश्यति किल्बिषम् ॥१३०५॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति पुनाति स्वकुलं नरः ।

तथा चेता महामद्यः कथितास्ते महीपते ॥१३०६॥

1305-6. The sins of a person who bathes at the place where the holy Citrapathā and the great river Maḍavā meet, are destroyed. Moreover, he attains heaven and purifies his family. O king, these great rivers have been described to you.

तासां तु सङ्गमाः पुण्याः सर्वे स्वर्लोकदर्शनाः² ।

चित्रकूटो गिरिः पुण्य उमा³ यत्र विवाहिता ॥१३०७॥

1307. Their confluences are sacred and give heaven as award. Sacred is the mountain Citrakūṭa where Umā was married.

तत्रानुलेपनं दिव्यं येन लिप्ततनुर्नरः⁴ ।

रूपभागी⁵ भवति सुभगश्चैव जायते ॥१३०८॥

1308. There is the celestial ointment by anointing the body with which, a man becomes possessed of a beautiful form and good gifts.

1. मनुवा BDE

2. सर्वे स्वर्लोकदर्शिनः C, स्वर्गलोकफलप्रदाः ed. Leiden

3. गौरी G, पुण्यतमा C

4. यदालिप्ततनुर्नरः ed. Leiden

5. रूपभागेव BD

पद¹ गव्यसरस्तत्र² पञ्चगव्यसरः पृथक् ।

तत्रान्ये³ पञ्च भूपाल पुण्यं तैलसरस्तथा⁴ ॥१३०९॥

उद्वर्तनसरः⁵ पुण्यं पुण्यं चाप्यतसीसरः⁶ ।

सिद्धार्थकसरस्तत्र तथामलकवारिणः ॥१३१०॥

मधुपर्कसरः पुण्यं पुण्यमुष्णोदकं तथा ।

एकमेकमथैतेभ्यो दृष्ट्वा स्वर्लोकमाप्नुयात् ॥१३११॥

1309-11. There is Gavyasara and Pañcagavyasara. O king, there are five other (lakes) and also the sacred Tailasara, the sacred Udvartanasara, the sacred Atasīsara, Siddhārthakasara and the (lake filled with the) water of the Myrobalan fruit (āmālakavāri). There is the holy Madhuparkasara and the holy Uṣṇodaka. One obtains heaven by seeing every one of these.

चित्रकूटमथारुह्य स्वर्गलोके महीयते ।

तीर्थं सप्तऋषि⁷ नाम सर्वकामफलप्रदम् ॥१३१२॥

1312. One is honoured in heaven by climbing up the Citrakūṭa. There is a holy place named Saptarṣi which gives the fruit of all desires.

1. Thus BCDEF, तत्रादिमं G

2. om. G

3. तत्रान्ये G

4. परम् G

5. तद्वर्तनसरः C

6. च सरसीसरः C, समसीसरः BEF, सममीसरः D

7. सप्तऋचं BF, सप्तदशं G

अश्वमेधसहस्रस्य राजसूयशतस्य च ।

गवां शतसहस्रस्य¹ श्रेयान् सप्तऋषेश्चरुः ॥१३१३॥

1313. The offering of boiled rice to Saptarṣi is more efficacious than (the performance of) one thousand Aśvamedhas, one hundred Rājasūyas and (the gift of) one lac cows.

श्राद्धं दानं तथा जप्यं स्नानं होमं² तथार्चनम् ।

सर्वमक्षयतां याति यत् कृतं तत्र पार्थिव ॥१३१४॥

1314. O king, funeral ceremonies, charity, recital of the name of the God, bath, sacrifice and worship, all these become imperishable when performed at that place.

वस्त्रापदमथासाद्य रुद्रलोके महीयते ।

छागलेश्वरमासाद्य काममाप्नोत्यभीप्सितम् ॥१३१५॥

1315 Having arrived at Vastrāpada, one is honoured in the world of Rudra and after reaching Chāgaleśvara, one gets one's desire fulfilled.

रुद्रस्यानुचरो भूत्वा तेनैव सह मोदते ।

परोष्णीप्रभवं प्राप्य गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३१६॥

1316. Having become an attendant of Rudra, one enjoys oneself in His company. By reaching the source of Paroṣṇī, one obtains the merit of (the gift of) one thousand cows.

उष्णोदकमथासाद्य गोसहस्रफलं लभेत्³ ।

सहस्रधारमासाद्य विष्णुलोके महीयते⁴ ॥१३१७॥

1317. After bathing in Uṣṇodaka one gets the merit of giving one thousand cows in charity and having reached Sahasradhāra, one is honoured in the world of Viṣṇu.

1. Second and third pādas om. G

2. होमस्तथा G

3.तु नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत् cd. Leiden

4. vv. 1317-1322a om. D

क्रमता विष्णुना लोकान् कृतं पादेन तत् सरः .
क्रमसारमिव प्रोक्तं यथा¹ विष्णुपदं च तत् ॥१३१८॥

दृष्टवान् ऋतुभिस्तत्र यदा देवः पितामहः ।
क्रमसारस्तदा प्रोक्तः सर्वकल्मषनाशनः² ॥१३१९॥

वसतिस्तत्र नागस्य कौण्डिन्यस्य यदा तदा³ ।
कौण्डिन्यसर इत्येव तस्य नाम प्रकीर्तितम् ॥१३२०॥

1318-1320. Viṣṇu, while stepping over the worlds, created that lake by means of his foot, so it is called Kramasāra as is the other place Viṣṇupada. When the god Brahmā performed Vedic sacrifices there, then that Kramasāra came to be spoken of as the destroyer of all sins. When there was the abode of the Nāga Kaundinya, then that place became famous by the name Kaundinyasara only.

तत्र स्नात्वा समम्यर्च्य देवताः पितरस्तथा⁴ ।
दृष्ट्वा तु शिलरान् रम्यान् बहून् विष्णु-महेश्वरान् ॥१३२१॥

लोकत्रयमवाप्नोति तेषामेव न संशयः ।

1321-22a. By worshipping the gods and the manes, by seeing three beautiful peaks (named) Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara, and after having taken bath therein, one certainly obtains the three worlds of those (gods).

1. तदा G
2. सर्वकल्मषनाशनः E
3. Second Pādā om. E
4. देवताश्च पितृस्तथा G

ब्रह्मणो यागभूमिं तु¹ दृष्ट्वा तत्र महीयते ॥१३२॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम् ।

तत्र क्षीरसरो रम्यं दृष्ट्वा मुच्यते² किल्बिषैः³ ॥१३३॥

1222b-23. O lord of the earth, one attains heaven and saves one's family by seeing the sacrificial place of Brahman there. By seeing there the beautiful Kṣīrasara, one is released from sins.

समाराप्रभव⁴ प्राप्य स्नात्वा कृष्णचतुर्शीम् ।

सर्वपापविनिर्मुक्तो दशलोके महीयते ॥१३४॥

1324. By bathing on the dark 14th after reaching the source of the Samārā, one is freed from all the sins and is honoured in the world of Rudra.

सन्निकृष्टानि तीर्थानि कथितानि मया तव ।

सर्वेषां पापहर्तृणि किं भूयः कथयामि ते ॥१३५॥

1325. I have narrated to you the sacred places which are near and which remove the sins of all. What else should I tell you ?”

गोनन्दः⁵

तीर्थानि द्विज मुख्यानि कश्मीरायां⁶ वदस्व मे ।

तेषां स्नाने च यत् पुण्यं तपसाद्यकिल्बिष ॥१३६॥

1326. Gonanda (spoke) : “O twice-born, with (your) sins burnt by austerities, tell me about the prominent tīrthas in Kāśmīrā and about the merit which can be obtained by taking bath in them.”

1. च AH

2. मुच्येत DE

3. किल्बिषात् BEFH

4. Thus H, सरामा—A, ससार—D, सुमारा—G

5. उवाच add FH

6. कश्मीरेषु G

बृहद्बः

निःसृता सरसः पुण्या¹ कमसारा²न्महानदी ।

कौण्डिन्या नाम³ या स्नाने पुण्डरीकफलप्रदा ॥१३२७॥

तथा क्षीरनदी पुण्या गोशतस्य फलप्रदा

तयोः समागमे स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३२८॥

1327-28. Brhadaśva (said) : "The sacred great river named Kaunḍinyā¹ originating from the lake Kramasāra gives, through bath, the merit of (performing) Puṇḍarika. And the holy river Kṣīra² is the giver of the merit of (the gift of) a hundred cows. One gets the merit of (giving) one thousand cows by bathing in the confluence of both of them.

विशोकायां नरः स्नात्वा⁴ विशोकः श्रीसमन्वितः⁵ ।

फलं पुण्यम⁶वाप्नोति देवसत्रस्य मानवः ॥१३२९॥

1329. A man becomes devoid of grief and possessed of wealth, by taking bath in the Viśokā and obtains the holy merit of (performing) Devasattra.

कौण्डिनी सह संयोगं यत्र याति विशोकया ।

तत्र स्नातस्य राजेन्द्र वाजपेयफलं भवेत्⁷ ॥१३३०॥

1330. O chief of the kings, one gets the merit of (performing) Vājapeya, by taking bath at the place where the Kaunḍinī meets the Viśokā.

1. पुण्यात् B
2. कमसारा H
3. कौण्डिन्यानाम्नी G
4. First pāda om. BDEF
5. Second pāda om. BD
6. पुण्यं फलं BEFG
7. लभेत् ABDE

बृद्धतीर्थे नरः स्नात्वा यज्ञमाप्नोति गोसवम् ।

तत्र संनिहितो नित्यं¹ वासुकिर्भुजगाधिपः ॥१३३१॥

1331. A man gets (the merit of performing) the sacrifice Gosava, by taking bath at Vṛddhātīrtha. Vāsuki—the lord of the Bhujagas—is always present there.

देवलोकमवाप्नोति स्नात्वा देवसरस्यपि² ।

अग्नितीर्थे नरः स्नात्वा वह्निलोकमवाप्नुयात्³ ॥१३३२॥

1332. By bathing in Devasara, a man obtains the world of gods and by bathing at Agnītīrtha he obtains the world of Agni.

नदी सरस्वती नाम यस्यां स्नातो दिवं व्रजेत् ।

पूर्वदक्षिणभागे तु⁴ स्थिता⁵ देवसरस्यपि ॥१३३३॥

1333. In the south-eastern portion of Devasara is present the river named Sarasvatī, by bathing in which, a man goes to heaven.

विनतास्वामिपुरतः कद्रू⁶स्वामिसमीपतः ।

तीर्थयोस्तु⁷ नरः स्नात्वा गोशतस्य फलं लभेत् ॥१३३४॥

1334. A man obtains the merit of (the gift of) a hundred cows by bathing in two tīrthas, one in front of Vinatāśvāmi and the other near Kadrūśvāmi.

1. संनिहितो नित्यं om. G

2. अथ BCDEFG

3. प्रपद्यते H, स गच्छति CE

4. अपि A

5. अथ G, तु BDEF

6. द्रू om. and space for one letter left A

7. इत्थं H

सन्ध्या देवी नदी पुण्या यस्यां स्नातस्य मानद ।

व्यपति कल्मषं देहात् स्वर्गलोकं च गच्छति ॥१३३५॥

1335. O giver of honour, there is the goddess Saṃdhyā, the holy river, by bathing in which, sin is removed from the body and one goes to heaven.

सन्ध्या पुष्करिणी त्वन्या पूर्वतुल्यफलप्रदा ।

अवगाह्य नरो भक्त्या पुण्यां ब्राह्मणकुण्डिकाम् ॥१३३६॥

नीलकुण्डं^२ वितस्ताक्ष्यं^३ झूलघातं तथैव च ।

तीर्थं त्रिनामकं^४ दृष्ट्वा^५ स्वर्गलोके गृहीयते ॥१३३७॥

1336-37. Saṃdhyā Puṣkarinī is another (holy place) which gives the merit equal to that of the previous one. One is honoured in heaven after plunging with devotion into the holy Brāhmaṇakuṇḍikā and after seeing the holy place bearing three names Nilakuṇḍa, Vitastākhyā and Sūlaghāta.

तथा विनशनं^६ प्राप्य वाजपेयफलं^७ लभेत् ।

ब्राह्मणकुण्डिकायां च नीलकुण्डे च पायिव ॥१३३८॥

अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं दानं श्राद्धं तथा तपः^८ ।

वितस्तीन्मज्जने^९ स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ॥१३३९॥

1338-39. Having reached Vīnaśana, one gets the merit of (the performance of) Vājapeya. Charity, funeral cere-

1. Thus other MSS., पुण्या ब्राह्मणकुण्डिका AH

2. Thus G, नीलकुण्डो BCEF, नीलकुण्ड AH

3. Thus BG, वितस्ताक्ष्यः EF, वितस्ताक्ष्या ACH

4. त्रिनामिकं E

5. स्नात्वा A

6. विनयनं H, विनाशनं E

7. Thus other MSS., वाजपेयफलं AH

8. श्राद्धं दानं तपस्तथा A

9. वितस्ताया जले B

monies and penance (performed) at Brāhmaṇakunḍikā and Nilakunḍa, are stated to be imperishable. By bathing in Vitastonmajjana, one obtains the merit of (giving) one thousand cows.

पञ्चयज्ञानवाप्नोति स्नात्वा वै पञ्चहस्तके^१ ।

प्रत्यहं ये विनिदिष्टा गृहस्थस्य महीपते ॥१३४०॥

1340. O lord of the earth, by bathing in Pañcāhastaka, one obtains the (merit of performing) five sacrifices which a householder is required to perform daily.

लोकपुण्यं^३ हि तन्नाम सर्वपापहरं परम्^४ ।

कापोतके^५ नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३४१॥

1341. Lokapunya is, verily, the remover of all sins. By bathing in Kāpotaka, a man gets the merit of giving a cow.

विष्णुश्रमे नृसिंहस्य पुरतः^६ पायिबोस्तम ।

वितस्तोन्मज्जनं पुण्यं^७ विष्णुलोके महीयते ॥१३४२॥

1342. O best of the kings, Vitastonmajjana in the hermitage of Viṣṇu in front of Nṛsiṃha is holy. One is honoured in the world of Viṣṇu (by bathing in that).

-
1. स्नात्वेव G
 2. vv. 1336-1340 a om. D
 3. लोकं पुण्यं हि ABC, लोकं हि पुण्यं H
 4. शुभम् E, पुण्यलोकोऽस्त्यसौ नाम सर्वपापहरः परः G
 5. कामोतके E
 6. परतः F
 7. तत्र स्नात्वा च भक्तितः G

स्नातस्य ध्यानधारिण्यां गोसहस्रफलं भवेत्¹ ।

वितस्ताध्यानधारिण्योः संगमे पापनाशने ॥१३४३॥

पुण्यं फलमवाप्नोति वाजपेयस्य² मानवः ।

वितस्तान्तर्हिता तत्र प्रविश्य ध्यानधारिणीम् ॥१३४४॥

1343-44. The merit of (the gift of) one thousand cows accrues for him who bathes in the Dhyānadhārīṇī, and by bathing in the sin-destroying confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī, a man obtains the holy merit of (performing) Vājapeya. Having entered the Dhyānadhārīṇī, the Vitastā disappeared at that place.

अन्तर्हिता गता शीघ्रं विशोका यत्र निम्नगा ।

धौम्याश्रमे तयोयोगे³ राजसूयफलं स्मृतम्⁴ ॥१३४५॥

1345. The river Viśokā, concealing herself, reached that place soon. The merit of (performing) Rājasūya is considered to accrue at the confluence of these two at Dhaumyāśrama.

चतुर्वेदीं नरो⁵ दृष्ट्वा कन्यादानफलं लभेत् ।

प्राप्य हर्षपथां⁶ जन्तुलभेद् बहु सुवर्णकम् ॥१३४६॥

1346. By seeing Caturvedī, a man gets the merit of giving a daughter (in marriage).

Having arrived at the Harṣapathā, a human being obtains much gold.

1. Thus ed. Leiden, लभेत् ABCDEFGH

2. वाजिपेयस्य H

3. योगं BCE

4. Thus DEFH, भवेत् G, लभेत् other MSS.

5. नदीं G

6. हर्षपदां B

त्रिकोटीप्रभवं प्राप्य मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ।

प्राप्य चन्द्रवतीजन्म चन्द्रलोके महीयते ॥१३४७॥

1347. By reaching the source of Trikoṭī, one is freed from all sins and having reached the source of the Candravatī, one is honoured in the world of the Moon.

देवतीर्थे नरः स्नात्वा देवः¹ पुत्रोऽपि जायते² ।

त्रिकोट्यां तु नरः स्नात्वा देवलोके महीयते³ ॥१३४८॥

1348. By bathing in Devatīrtha one becomes a god and gets a son. And by bathing in Trikoṭī, a man is honoured in the world of the gods.

स्नात्वा हर्षपथायां⁴ च शक्रलोके महीयते ।

चन्द्रवत्यां नरः स्नात्वा दशगोदफलं लभेत् ॥१३४९॥

1349. By bathing in Harṣapathā, one is honoured in the world of Śakra and by bathing in Candravatī one gets the merit of (giving) ten cows.

नदी हर्षपथा पुण्या तथा चन्द्रवती च या ।

सङ्गमं⁵ यत्र तत्रोक्तं, राजसूयं मनीषिभिः⁶ ॥१३५०॥

1350. Holy is the river Harṣapathā and so also is Candravatī. The wise say that there accrues (the merit of the performance of) Rājasūya at the confluence of these two.

1. Thus ed Leiden, देव्याः पुत्रोऽपि ABEH, देव्याः पित्रोऽपि FD

2. 1348 a om. C

3. 1348 b and 1349 a om. E

4. In Devanāgarī script F

5. Thus ACFH, सङ्गमः D, सङ्गमे ed. Leiden

6. सङ्गमे चानयोः प्रोक्तं राजसूयफलं बुधैः G

Ed. Leiden. v.v. 1297b-1300

त्रिकोटीसङ्गमाद गृह्य¹ यावद् रौप्येश्वरं हरम्² ।
तावत् क्षेत्रं समं ज्ञेयं³ वाराणस्याथवाधिकम्⁴ ॥१३५१॥

1351. The area beginning from the confluence of Trikoṭī up to Raupyeśvara Hara should be regarded equal (in merit) to Vārāṇasī or even more powerful.

रुद्रलोकमवाप्नोति स्नात्वा तु कपटेश्वरे⁵ ।
विषलिङ्गह्रदे पुण्ये रुद्रलोके महीयते ॥१३५२॥

1352. One attains the world of Rudra by taking bath in Kapaṭeśvara and is honoured in the world of Rudra (by taking bath) in the holy Viṣaṅgahrada.

विजयेश्वरतः स्नात्वा वितस्तायां महीयते ।
रुद्रलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्⁶ ॥१३५३॥

1353. O lord of the earth, one attains the world of Rudra and saves one's family by taking bath in the Vitastā in front of Vijayeśvara.

पिङ्गलेश्वरतः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।
खण्डपुच्छाधमे स्नात्वा फलमेतदुदाहृतम्⁷ ॥१३५४॥

1354. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath in front of Piṅgaleśa and the same merit is stated to accrue from a bath at the hermitage of Khaṇḍapuccha.

-
1. चापि G
 2. हरिम् G
 3. विजानीयात् A
 4. वाराणस्यां महीयते BDFG
 5. कपटेश्वरीम् H
 6. vv. 1352-53 om. A, vv. 1352-53 a om. B
 7. पुण्डरीकफलं लभेत् A

पुण्डरीके¹ नरः स्नात्वा पुण्डरीकफलं लभेत्² ।

क्षीर्षारके³ नरः स्नात्वा गोप्रदानफलं लभेत् ॥१३५५॥

1355. By taking bath in Puṇḍarika, a man gets the merit of (performing) Puṇḍarika sacrifice and by bathing in Śūrpārka, one obtains the merit of the gift of cows.

वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमेऽन्तप्रबो⁴ नरः ।

अक्षयं फलमाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१३५६॥

1356. One who gives food in charity at the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī, gets merit which remains imperishable so long as there are the fourteen Indras.

सर्वे सन्निहितास्तीर्था नरसिंहाश्रमे तदा ।

वितस्ताध्यानधारिण्योः सङ्गमाद् गृह्य पायिञ्च⁵ ॥१३५७॥

कल्पषोडशनागस्य⁶ यावद् भवनमुत्तमम् ।

तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं प्रयागेण नराधिप ॥१३५८॥

1357-58. All the sacred places are present, at that time, in the hermitage of Narasimha. O lord of men, the area beginning from the confluence of the Vitastā and the Dhyānadhārīṇī up to the worthy abode of the Nāga Kalpa-ṣoḍaśa is as holy as Prayāga.

1. पुण्डरीके BDE, पुण्डरीकं H
2. First and second pāda om. A
3. क्षीर्षारके DEF, क्षीर्षारके B
4. गोप्रदो A
5. सङ्गमाश्चैव भूपते G, पवते E, पादंति B
6. कल्पषोडशनागश्च E, कल्पषोडशनागस्य A

गङ्गोद्भेदे¹ नरः स्नात्वा भेडादेवी²समीपतः ।

गङ्गास्नानफलं प्राप्य स्वर्गलोके महीयते ॥१३५९॥

1359. By taking bath in Gaṅgodbheda near Bheḍādevī, a man obtains the merit of bathing in the Gaṅgā and is honoured in heaven.

अवगाह्य कथां पुण्यां दशगोदफलं लभेत्³ ॥१३६०॥

औजसे धर्मराजस्य स्नात्वा तु पुरतो नरः ।

न दुर्गतिमवाप्नोति वाजपेयफलं⁴ लभेत् ॥१३६१॥

1360-61. By plunging in the holy Kathā, one gets the merit of the gift of ten cows and by bathing in Aujasa in front of Dharmarāja, one does not reach the state of misery and obtains the merit of (performing) Vājapeya.

तस्मिंस्तीर्थवरे राजन् श्राद्धमानन्त्यमश्नुते ।

मासि चाश्वयुजे कृष्ण⁵पञ्चदश्यां विशेषतः ॥१३६२॥

1362. O king, one enjoys endlessly, the meals offered after death at that holy place, specially on the dark fifteenth of the month Āśvayuj.

स्नात्वा नारायणस्थाने⁶ विष्णुलोके महीयते ।

रामतीर्थे भवोत्से⁷ च फलमेतत् प्रकीर्तितम् ॥१३६३॥

1363. One is honoured in the world of Viṣṇu by taking bath at Nārāyaṇasthāna and a similar merit is stated to accrue at Rāmatīrtha and Bhavotsa.

1. सङ्गोद्भेदे B
2. भीडादेवी H
3. दशगोदानजं फलम् A
4. वाजपेयफलं H
5. कृष्णे A
6. नारायणं स्थानं H
7. भवेत् स B

शैलपृष्ठे नरः स्नात्वा तीर्थे वैश्रवणस्य च¹
 धनस्य भागी भवति यत्र यत्राभिजायते ॥१३६४॥

1364. By taking bath at Śailapṛṣṭha and the holy place of Vaiśravaṇa, one is sure to possess wealth, wherever he may be born.

कामतीर्थे नरः स्नात्वा कामभागभिजायते ।
 तीर्थे चाप्सरसां स्नात्वा श्रीभागी भवते नरः³ ॥१३६५॥

1365. Having bathed at Kāmatīrtha, a man obtains the fulfilment of his desires and having bathed at Apasaras-tīrtha, he becomes possessed of beauty.

ऋषितीर्थे नरः स्नात्वा निर्मलो मुनिवद् भवेत् ।
 वैतरण्यां नरः स्नात्वा न दुर्गतिमवाप्नुयात्⁴ ॥१३६६॥

1366. By bathing at Ṛṣitīrtha, one becomes pure like a sage and by bathing in Vaitaraṇī, one does not reach the state of misery.

ऋषिकुल्यामथासाद्य देवकुल्यां तथैव च ।
 अश्वतीर्थं प्रभासं च वारुणं तीर्थमेव च ॥१३६७॥

वह्नितीर्थं चन्द्रतीर्थं नागतीर्थं तथैव च ।
 चक्रतीर्थं⁵ वामनं च गोप्रदानफलं लभेत् । १३६८॥

1367-68. One gets the merit of the gift of cows by arriving at Ṛṣikulyā, Devakulyā, Aśvatīrtha, Prabhāsa, Vāruṇa, Vahnitīrtha, Candratīrtha Nāgatīrtha, Cakratīrtha and Vāmana.

1. तु BEFG

2. वा A

3. श्रीभाग् नरोत्तमः G, श्रीभागी भविता नरः A

4. आप्नुयात् A

5. शक्रतीर्थं G

स्नात्वा तु मदतीर्थे^१ च^२ स्कन्दतीर्थे^३ च मानवः ।

तथा सुरेश्वरीतीर्थे स्वर्गलोके महीयते ॥१३६९॥

1369. A man is honoured in heaven after having bathed at Madatīrtha, Skandatīrth and Sureśvarītīrtha.

माहुरीं तु समासाद्य तिलप्रस्थफलं लभेत् ।

तत्सङ्गमे वितस्तायां स्नात्वा^४ मुच्यते किल्बिषः ॥१३७०॥

1370. Having arrived at Māhurī, one gets the merit of giving one prastha of sesame in charity and by bathing in her confluence with Vitastā, one is removed from sins.

त्रिपुरेशाग्रतः पुण्यामवगाह्य तु^५ माहुरीम् ।

महादेवगिरिं दृष्ट्वा रुद्रलोके महीयते ॥१३७१॥

1371. One is honoured in the world of Rudra by seeing the mountain Mahādeva after having a plunge in the Māhurī in front of Tripureśa.

अमरेशो नरः स्नात्वा गोशतस्य फलं लभेत् ।

मालिन्यां तु नरः स्नात्वा दद्यागोदफलं लभेत्^६ ॥१३७२॥

1372 By bathing at Amareśa, a man may get the merit of (the gift of) a hundred cows and by bathing in the Mālinī, one may get the merit of giving ten cows.

-
1. नर्मदातीर्थे B, मरुतीर्थे G, मृषते तीर्थे A
 2. Om. A
 3. स्कान्दतीर्थे A
 4. स्नातो BEG
 5. च A
 6. दद्यागोदानजं फलम् A

स्नात्वा पाण्डवतीर्थे च पञ्चयज्ञानुपाश्रुते ।

उच्चेशं तीर्थमासाद्य रुद्रलोके महीयते ॥१३७३॥

1373 Having bathed at Pāṇḍavatīrtha, one enjoys the merit of (performing) the five sacrifices and having arrived at Uccēśatīrtha, one is honoured in the world of Rudra.

स्नात्वा रामहृदातोये^१ लभेद् बहु सुवर्णकम्^३ ।

मालिनीसङ्गमं पुण्यं^४ सिन्धुना सह पार्थिव ॥१३७४॥

तथा रामहृदा यत्र युज्यते सह सिन्धुना ।

तयोः फलमबोद्दिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३७५॥

1374-75. One gets much gold by bathing in the water of the Rāmahradā. O king, the merit of (bathing) both at the confluence of the Mālīnī with the Sindhu and at the place where the Ramahradā meets the Sindhu is stated to be equal to (that of the performance of) Rājasūya and Āśvamedha.

संयोगं सिन्धुना यत्र गता कनकवाहिनी ।

गोसहस्रमवाप्नोति धनवानभिजायते^५ ॥१३७६॥

1376. One gets one thousand cows and becomes rich by taking bath at the place where the Kanakavāhinī joins the Sindhu.

-
1. उच्चेशतीर्थे B, उच्चेशतीर्थं E
 2. रामहृदे तीर्थे A, रामहृदे तोये H
 3. भवेद् बहु सुवर्णभाग् G
 4. —सङ्गमः पुण्यः G
 5. अपि जायते G

पावना च नदी पुण्या रजोबिन्दुविनिर्मला¹ ।

यस्यां² स्नातस्त्ववाप्नोति³ पुण्डरीकफलं नरः ॥१३७७॥

तयोः समागमे पुण्ये राजसूयफलं स्मृतम् ।

तस्माद् देशादथारम्य यावत्स्याच्चौरमोचनम्⁵ ॥१३७८॥

तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं वाराणस्याः प्रकीर्तितम्⁶ ॥१३७९॥

1377-79. Holy is the river Pāvanā. (There is also) the Rajobinduviniर्मलā, by taking bath in which a man obtains the merit of (performing) Puṇḍarika. The merit of (performing) Rājasūya is considered to be accruing at the holi confluence of these two (rivers). The area, beginning from that place and extending up to Cīramocana is regarded as sacred as that of Vārāṇasī.

तन्मध्ये सर्वतीर्थानां सान्निध्यं कथितं मया ।

स्वर्गमार्गप्रदं प्रोक्तं तीर्थं क्षीरप्रमोचनम्⁷ ॥१३८०॥

1380. The sacred place Cīrapramocana is stated to be the provider of the way to heaven. The presence of all the tīrthas at that place has been mentioned by me.

-
1. राजबिन्दुविनिर्मिता B
 2. तस्यां G
 3. स्नात्वा A
 4. तमाप्नोति B
 5. क्षीरमोदनम् A
 6. समं स्मृतम् A, यवाधिकम् H
 7. वीरप्रमोदनम् A

दिवम्भुत्सृज्य चीराणि^१ तत्र सप्तर्षयो गताः ।

स्नात्वा तत्र दिवं यान्ति येषि पापकृतो^२ नराः ॥१३८१॥

1381. Leaving their clothes there, the seven sages went to heaven. By bathing there, even those who are sinners, go to heaven.

सोदरे^३ तु नरः स्नात्वा गोसहस्रफलं लभेत् ।

तथा कनकवाहिन्याः सङ्गमं याति यो नरः ॥१३८२॥

तथा कालोदका^४ पुण्या नदी यत्रैव सङ्गता ।

तयोः^५ फलं विनिर्दिष्टं राजसूयाश्वमेधयोः ॥१३८३॥

1382-83. One gets the merit of (the gift of) one thousand cows by taking bath in Sodara. The merit of (the performance of) Rājasūya and Aśvamedha is stated to accrue from both (the places), for a person who visits the confluence of the Kanakavāhini where meets also the holy river Kālodakā.

स्नात्वाश्वमेधमाप्नोति बितस्तासिन्धुसङ्गमे ।

प्रौष्ठपदा^७ विशेषेण एवमाहुर्मनीषिणः ॥१३८४॥

1384. The wise say that by bathing in the confluence of the Sindhu and the Vitastā, specially on the full-moon day of the month Prauṣṭhapada, one obtains the merit of (the performance of) Aśvamedha.

1. दिव्यम् ABF

2. वीराणि A

3. पापयुता B

4. सोदरं CEF, मोदते A

5. कालोदके H

6. After तयोः the rest of the line om. F

7. Thus C, प्रौष्ठपदा other MSS.

पात्रतीर्थे नरः स्नात्वा पुण्डरीकमुपावृणुते ।

आपगायां नरः स्नात्वा² कुलमुद्धरते स्वकम् ॥१३८५॥

1385. One gets the merit of (performing) Puṇḍarīka, by taking bath in Pātratīrtha and saves one's family through bath in the Āpagā.

अग्निष्टोममवाप्नोति स्नात्वा सरसि मानसे ।

आषाढ्यां तु विशेषेण नात्र कार्या विचारणा ॥१३८६॥

1386. By taking bath in the lake Mānasa, especially on the full-moon day of the month of Āṣāḍha, one gets the merit of (performing) Agniṣṭoma. There is no need to doubt this.

वाजपेयमवाप्नोति महापद्मसरस्यपि ॥१३८७॥

हिरण्या वै नदी पुण्या हरमुण्डाद्विनिःसृता⁴ ।

स्नातस्तस्यामवाप्नोति ह्यग्निष्टोमफलं नरः ॥१३८८॥

1387-88 One obtains the merit of (performing) Vājapeya, (by bathing) in the lake Mahāpadma. A man gets the merit of (performing) Agniṣṭoma by bathing in the holy river Hiranyā which takes rise from the Haramuṇḍa.

महापद्मसरः पुण्यं हिरण्या⁵ यत्र गच्छति ।

अश्वमेधफलं तत्र पौर्णमास्यां विशेषतः ॥१३८९॥

1389. One gets the merit of (performing) Aśvamedha, especially on full-moon day, (by bathing) at the place where Hiranyā meets the holy lake Mahāpadma.

1. पीण्डरीकम् BEFG
2. Second and third pādas om. A
3. Thus AC, वह्निष्टोमम् other MSS.
4. विनिर्गता G
5. हेरणा A

बहुरूपे नरः स्नात्वा विष्णुलोके महीयते ।

बहुरूपे च कथितं फलमेतन् नरोत्तम ॥१३९०॥

1390. By bathing at Bahurūpa, one is honoured in the world of Viṣṇu. This, O best among men, is stated to be the merit at Bahurūpa.

शतशृङ्गे सुतीर्थे वै^१ तीर्थे वैश्ववणस्य च ।

तीर्थे पुण्ये तथा राजन् भूर्जस्वामि^२समीपतः ॥१३९१॥

वसूनामथ रुद्राणां साध्यानां मरुतामपि ।

विश्वेषां चैव देवानां^३ भृगूणां च नराधिप ॥१३९२॥

तयंवाङ्गिरसां राजंस्तीर्थे तीर्थे पृथक् पृथक्^४ ।

दशगोदफलं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥१३९३॥

1391-93. O king, the lord of men, it is stated by the sages—perceivers of true essence—that the merit of the gift of ten cows accrues separately at each sacred place, namely, the good sacred place Śatasṛṅga, the sacred place of Vaiśra-vaṇa, the sacred place near Bhūrjāsvāmī, the places sacred to the Vasus, the Rudras, the Sādhyas, the Maruts, all the gods, the Bhrgus and the Aṅgīrās.

पालाशा^६ च शिलामा^७ च वितस्तां यत्र गच्छतः^८ ।

गोसवस्य फलं^९ तत्र प्रत्येकं कथितं पुरा ॥१३९४॥

1394. The merit of (the gift of) a hundred cows has been formerly stated for each of the (two) places where the Pālāśā and the Śilāmā meet the Vitastā.

1. Thus A, च other MSS.
2. भीमस्वामि—A
3. Space for two letters left before नां A
4. चैव A
5. नराधिप A
6. पालासा EGH, पलासा C, पालमा D, पालामा B
7. शमाला BDFG, शमला E, शिलासा H
8. Thus A, गच्छति other MSS.
9. Thus AH, गोसहस्रफलं G, गोशतस्य—other MSS.

नदी कूलारणी यत्र संयुज्यते¹ वितस्तया ।

तत्र स्नात्वा² कुलं शीघ्रं पुनीते मानवोत्तमः ॥१३९५॥

1395. The best amongst men immediately purifies his family by taking bath at the place where the river Kūlārāṇī meets the Vitastā.

विगाह्य पुष्करं तीर्थमतिरात्रफलं³ लभेत् ।

सप्तर्षीणां तु तीर्थे वै अग्निष्टोमफलं⁴ लभेत्⁵ ॥१३९६॥

1396. One gets the merit of (performing) Atirātra by having a plunge in Puṣkara and that of Agniṣṭoma by bathing at the holy place of the seven sages.

तीर्थं वाराह⁶भासाद्य वितस्ताम्भसि मानवः ।

विष्णुलोकमवाप्नोति कुलमुद्धरते स्वकम्⁷ ॥१३९७॥

1397. A man attains the world of Viṣṇu and saves his family by reaching the sacred place Varāha in the water of Vitastā.

स्नात्वा नारायणस्थाने वितस्ताम्भसि पार्थिव⁸ ।

विष्णुलोकमवाप्नोति नरो नास्त्यत्र संशयः ॥१३९८॥

1398. A man surely obtains the world of Viṣṇu by bathing in the water of the Vitastā at Nārāyaṇasthāna.

1. Thus A, संयुज्येत other MSS.
2. स्नातः G
3. मुनिदानफलं D, मतिदानफलं BEF, अतिदान—C
4. बह्विष्टोमफलं C
5. Third and fourth Pādas om. BEFGH, vv. 1396b-1403 om. D.
6. वाराहम् AE
7. Third and fourth Pādas om. A
8. First and second Pādas om. A

नदी गोत्रनदी¹ यत्र वितस्तां प्रतिपद्यते ।

तयोः स्नातस्य² कथितं गोसहस्रस्य यत् फलम्³ ॥१३९९॥

1399. For one who is bathed in both (the rivers) at the place where the river Gotranadi approaches the Vitastā, the merit of (the gift of) one thousand cows is pronounced.

माहुरी तु नदी पुण्या मथुरेव विशेषतः ।

शतनीला⁴ शमाला च नदी च विसलोदका⁵ ॥१४००॥

राहुला⁶ च नदी पुण्या श्रीमाद्या⁷ च महानदी ।

द्वितीया च तथा शुद्धा समूला सुरसा⁸ तथा ॥१४०१॥

आसां प्रत्येकशः⁹ स्नात्वा लभेद् गोदानजं फलम् ।

आसामेव तु सर्वासां सङ्गमाच्च पृथक् पृथक् ॥१४०२॥

अवगाह्य नरः शुद्धो¹⁰ दशगोदफलं लभेत्¹¹ ।

अनन्ततीर्थे¹² स्नातस्य नागलोके महीयते¹³ ॥१४०३॥

1400-1403. The river Māhuri is specially holy like Mathurā. One obtains the merit arising from the gift of a cow by taking bath in every one of these viz. the Śatanilā,

1. गोत्रवती G, सोत्रनदी A
2. स्नातस्य G
3. Thus A, गोसहस्रफलं पृथक् other MSS.
4. Thus ABEF, शतलीला GH, शतशीला ed. Leiden
5. Om. E
6. लाहुला ABF, corrected into राहुला H
7. श्रीमाख्या A
8. सरसा
9. This word in Devanagari script F
10. याति A
11. दशगोदानजं फलम् A
12. अनन्ततीर्थं AB
13. ---विधीयते EF, नागलोकं भविष्यति A

the Śamālā, the river Vimalodakā, the holy river Rāhulā, the great river Śrīmāḍhyā, the second Śuddhā, the Samulā, the Surasā. A man gets the merit of giving ten cows by plunging in the confluences of all these (rivers) separately. Having bathed in Anantatīrtha, one is honoured in the world of the Nāgas.

बिन्दुनादेश्वरं तीर्थं सोमतीर्थं पृथूदकम् ।

तुङ्गेश¹ तीर्थक्षेत्रं तु² उतङ्कस्वामिनं जलम्³ ॥१४०४॥

रामतीर्थं भृगुस्तीर्थं⁴ तीर्थमाङ्गिरसं तथा ।

दृष्ट्वैकैकमर्थं तेभ्यो दशगोदफलं लभेत् ॥१४०५॥

1404-1405. One obtains the merit of giving ten cows by seeing every one of these, namely, Bindunādeśvaratīrtha, Somatīrtha, Pṛthūdaka, Tuṅgeśatīrthakṣetra, Utankaśvāmī, Rāmatīrtha, Bhṛgutīrtha and the holy place of Aṅgirās.

सर्वाः सरिद्धराः पुण्याः सर्वे⁵ प्रलवणास्तथा ।

इमे च राजेन्द्र तथा सर्वे पुण्याः शिलोच्चयाः ॥१४०६॥

1406. O king, all the good rivers and the fountains are sacred and all these mountains are also sacred.

सर्वा ऋषिकृताश्चार्चाः सरांसि विपुलानि च ।

सर्वत्रव महीनाथ⁶ कश्मीरेषु⁷ विशेषतः ॥१४०७॥

1407. O lord of the earth, all the images erected by the sages, and all the great lakes (are holy) everywhere but specially so in Kaśmīra.

1. तुङ्गेश A
2. च A
3. तथा ed. Leiden.
4. भृगुतीर्थ F
5. सर्वाः BE
6. महीपाल E
7. काश्मीरेषु E

सर्वे च सङ्गमाः पुण्या नाणानां ये जलाशयाः ।
सुवर्णशतदानस्य कलं प्राप्नोत्यसंशयम्¹ ॥१४०८॥

1408. Holy are all the confluences and the pools of the Nāgas. One surely obtains the merit of the gift of hundred Suvarṇas (by bathing in them).

इति तीर्थानि पुण्यानि वितस्ता च विशेषतः ।
सर्वत्र पावनी देवी वितस्ता कथिता नृप १४०९॥

1409. Holy are these sacred places and specially so is the Vitastā. O king, the goddess Vitastā is stated to be purifying everywhere.

तस्यां स्नात्वा दिवं यान्ति येऽपि पापकृतो² नराः ।
बह्निष्टोममवाप्नोति स्नातस्तस्यां नराधिप ॥१४१०॥

1410. Even those men who are sinners go to heaven by bathing in that. O lord of men, one gets the merit of (performing) Vahniṣṭoma by bathing in that.

बुध्वाश्रमे वितस्तास्थे³ धौम्येशे⁴ सिन्धुसङ्गमे ।
वराहतीर्थे पापघ्ने राजसूयफलप्रदे⁵ ॥१४११॥

सर्वे च पुण्या शुक्ले⁶ च त्रयोदश्यां विशेषतः ।
यत्र तत्र वितस्तायां गोरजोष्णमस्तकः⁷ ॥१४१२॥

स्नात्वा त्रयोदशीं शुक्लां मुच्यते सर्वकल्त्रिवर्गः ॥१४१३॥

1411-1413. One, with one's forehead anointed with goraja, is freed from all sins, by seeing (the river Vitastā)

1. असंशयः ed. Leiden

2. पापकृताः A

3. वितस्तेयं G

4. धौम्येश—AF

5. —प्रदा G

6. पुण्यतीर्थे E, पुण्यशुक्ले AB

7. गोरजाष्णमस्तका BEFH, third and fourth pādas om. A
Ed. Leiden v. v. 1355-1359

and by bathing in the Vitastā on the bright thirteenth, at the places where the Vitastā is holy always but is specially so on the bright thirteenth of a month. (The places are) the hermitage Vitastākhyā, Dhaumyeśa, the confluence of (the Vitastā and) the Sindhu, and Varāhatīrtha which destroys the sins and gives (the merit of performing) Rājasūya.

अदृश्यं मानवः¹ कृत्वा पातकं मुक्तपञ्चकम् ।

स्नानेनैकेन सलिलशिशिरेण² ध्यपोहति ॥१४१४॥

1414. A man who has committed any invisible sin except the five (great sins), removes (that sin) away by one bath in the cold water.

अनर्काम्युदिते³ काले⁴ सकलं शिशिरं यदि ।

तत्र⁵ स्नातो⁶ नरो राजन् कामानाप्नोत्यभीप्सितान् ॥१४१५॥

1415. O king, a man gets his desired objects if he takes bath there, before sun-rise, for the whole winter.

स्नात्वा यथावद् विधिना समभ्यर्च्य हुताशनम् ।

ब्राह्मणेभ्यस्तदा⁷ दत्त्वा कृसरं घृतसंयुतम् ॥१४१६॥

स्वर्गलोकमवाप्नोति यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१४१७॥

1416-1417. One attains heaven so long as there are the fourteen Indras, by bathing properly, worshipping the fire in the right procedure and then offering boiled rice and pulses mixed with purified butter to the Brāhmaṇas.

1. मानवः B
2. सलिले शिशिरेण A, सलिलं शिशिरेण B
3. अनर्काम्युदये BEF
4. काले तु A
5. अत्र G
6. स्नाति G
7. तथा H

एवं संवत्सरं पूर्णं नित्यत्नायी नराधिपः ।

मोक्षोपायमथासाद्य ततो मोक्षमवाप्स्यति² ॥१४१८॥

1418. O lord of men, a person who takes bath daily thus for the whole year will obtain the means of getting salvation and then will obtain salvation.

काश्मीरकाणां³ तीर्थानां फलं ते कथितं मया ।

सकलं नीलवाक्यं च गमिष्यामि सुखी भव ॥१४१९॥

1419. I have narrated to you, all the sayings of Nila and the merit of all the sacred places of Kaśmīra. I am going. May you be happy.

इदं धार्यं प्रयत्नेन यन्मयाभिहितं तव ।

श्रुत्वेतत् फलमाप्नोति दशगोदानजं नरः ॥१४२०॥

1420. Whatever has been narrated by me to you, should be remembered with effort. By listening to this, a man obtains the merit of the gift of ten cows."

वैशम्पायनः⁴

एवमुक्त्वा स गोनन्दं बृहदश्वो महीपतिम्⁵ ।

धर्मात्मा⁶ तीर्थयात्रार्थं⁷ जगामाभीप्सितं गतिम् ॥१४२१॥

1421. Vaiśampāyana said: "Having spoken thus to the king Gonanda, the pious-minded Brhadaśva took his desired route for holy pilgrimage.

1. नरः शुचिः G

2. Thus GDE अवाप्यते ABF, अवाप्नुयात् H

3. काश्मीरिकाणां G

4. उवाच add CE

5. नराधिपम् C

6. धर्मार्थी F

7. —यात्रार्थी B, —यात्रार्थे EF

बहु मेने तथा¹त्मानं गोनन्दः समरप्रियः ।
स प्रशशास² वसुधां राजा³ शास्त्रानुसारतः⁴ ॥१४२२॥

1422. The militant Gonanda also thought highly of himself and ruled over the earth, in accordance with the instructions of the Śāstras.

जनमेजयः⁵

भूयो वितस्ताभाहात्म्यं कथयस्व द्विजोत्तम ।
तच्छ्रुत्वा⁶ गमिष्यामि⁷ द्विजेन्द्र गतकल्मषः⁸ ॥१४२३॥

1423. Janamejaya (said) : "O best among the twice borns, tell me again the glorification of the Vitastā. I shall go after being free from sins by listening to that.

वैशम्पायनः

हरस्य दयिता भार्या सती दाक्षायणी⁹ शुभा ।
संबोमा कथिता राजन् प्राप्ते वैवस्वतेऽन्तरे ॥१४२४॥

1424. Vaisampāyana (said) ; "O king, it was beautiful Sati, the daughter of Dakṣa and the beloved wife of Hara, who was called 'Umā in Vaivasvata Antara.

1. स च—G

2. सम्यक् प्रशास A, समं प्रशास DFH समंशशास C

3. घरां सम्यक् G

4. राजशास्त्रानुसारतः F, राजा शास्त्रानुसारतः C, घर्मानुशास्त्रतः ed.

Leiden

5. उवाच add CDEG

6. श्रुत्वा⁶ E

7. भविष्यामि BF

8. गतकिल्बिषः H

9. Thus other MSS., दाक्षायिणी A, दाक्षायिनी H

हिमाद्रितनया संव यमुना पापनाशिनी ।

मन्वन्तरान्ते संवोक्ता नौरिष्ठा जगत्त्रये ॥१४२५॥

1425. The same daughter of the Himādrī was the sin-destroying Yamunā and the same was spoken of as the greatest boat in the three worlds, at the end of Manvantara.

कश्मीरा कथिता देवी वितस्ता संव^२ निम्नगा ।

पातालादुत्थिता देवी शूलघातात्^३ तरङ्गिणी^४ ॥१४२६॥

1426. The (same) goddess is called Kaśmīrā and the same is the river Vitastā. The river goddess arose from the Nether world, by means of the stroke of the spear.

स्नातस्य तोये वीतस्ते स्वयमात्मानमात्मना ।

विजानाति गताशेषकल्मषाल्लघुभागिनम् ॥१४२७॥

1427. On account of the destruction of all sins after bathing in the water of the Vitastā, one by one's own self knows oneself to be possessed of the quality of lightness.

वितस्तातो महीनाथ न गङ्गा व्यतिरिच्यते ॥१४२८॥

केवलं जाह्नवीतोये पुरुषस्यास्थिसम्भवः ।

वितस्तातोऽधिको^५ राजन् स्नानाद्यं तुल्यमेव च ॥१४२९॥

1428-29. O lord of men, the Gaṅgā does not excel the Vitastā. The only thing which the water of the Gaṅgā has

-
1. पापनाशिनी A
 2. येव A
 3. शूलघातात् BEFG
 4. Thus C तरङ्गिणी H, अनन्तरम् A
 5. अधिकं ABE

more than that of the Vitastā, is the heap of the bones of men. Bath and other things are equal.

भगीरथेन गंगा या पुरा राजावतारिता ।

अस्थिप्लावनकामेन सगराणां¹ महात्मनाम् ॥१४३०॥

तेनेयं कथिता राजन् प्रशस्ता तत्र कर्मणि ।

वितस्ता वै नदी पुण्या सर्वपापहरा शुभा ॥१४३१॥

1430-31. O king, this Gaṅgā was brought down formerly by the king Bhagīratha desirous of deluging the bones of the highminded Sagaras, so she is stated to be famous in that act. The auspicious Vitastā is verily the holy river, remover of all sins.

चैतस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन² ये मृता ।

सर्वे स्वर्गमनुप्राप्ता यथा³ ते सोमपायिनः ॥१४३२॥

1432. All those who died with the water of the Vitastā in their bellies, reached heaven like the soma-drinkers.

नयज्ञैर्देक्षिणावद्भिस्तर्पिता देवतास्तथा ।

तूर्ति समाधिगच्छन्ति⁴ यथा च सलिलैश्च तैः⁵ ॥१४३३॥

1433. The gods are satisfied not so much with the sacrifices accompanied by sacrificial fees as they are with those waters (of the Vitastā).

1. सागरानां AH

2. जठरस्थे तु E

3. तथा A

4. समधिगच्छन्ति BCG

5. यथा तत्सलिलैः शुभैः DEFG, यथैतत्सलिलैः शुभैः H

पात्रे तीर्थे तथा काले¹ मिष्टान्नैर्विविधैः कृतैः ।

यथा³ तृप्यन्ति पितरः⁴ श्राद्धे⁵ शुद्धश्च⁶ तीर्जलैः⁷ ॥१४३४॥

1434. The Fathers are satisfied just as with various sorts of offerings of sweet food given to proper persons in proper time at holy place, so with those clean waters (of the Vitastā).

नार्गवंह्रुविषाकारैः सरिद्भिः सततं गतम्⁸ ।

तीर्थैर्वैश्वेश्वर्यैश्च ऋषिभिर्गन्धर्वैर्यक्षराक्षसैः ॥१४३५॥

अभिगच्छेत् मेधावी जन्मसाफल्यकारणात् ॥१४३६॥

1435-36. The Nāgas of various forms, the rivers, the holy places, the gods, the sages, the Gandharvas, the Yakṣas and the Rākṣasas constantly approach her. The wise (man) should go to her to make his birth a success.

स्नातमात्रं⁹ वितस्तायां जानाति वरुणो नरम् ।

जलाधिपेन स्नातस्य नरके पतनं कुतः ॥१४३७॥

1437. Varuṇa knows the man who merely bathes in the Vitastā and how can he, who is known by the lord of the waters, fall in hell?

1. यथाकाले BEFH

2. सृष्टान्नैः E, मृष्टान्नैः ed. Leiden

3. तथा A

4. तृप्यन्ति पितरैः E

5. श्राद्धे EH

6. तद्वच्च G

7. गीतैर्जलैः H

8. संगतिं गताम् G

9. Thus CDE, स्नानमात्रे A, स्नातमात्रो GH

Ed. Leiden v.v. 1378b-1381

पापानां¹ नरके घोरे पततां² दुःकृतात्मनाम् ।
हस्तत्राणप्रदा³ देवी वितस्ताघनिसूदनी⁴ ॥१४३८॥

1438. The goddess Vitastā—destroyer of sins—gives protection with her hand, to the evil-doing sinners falling into hell.

स्वर्गारोहणनिःश्रेणी⁵ मनोरथफलप्रदाम्⁶ ।
वितस्तां ये गमिष्यन्ति ते यास्यन्त्यमरावतीम् ॥१४३९॥

हंससारसयुक्तेन चक्रवाकोपशोभिना⁷ ।
विमानेनार्कवर्णेन किंकिणीजालमालिना ॥१४४०॥

देवराभागणाद्येन⁸ वीणामुरजनादिना⁹ ।

1439-1441a. Those who will go to the Vitastā, the staircase for climbing up to heaven and the giver of the fulfilment of desires, shall go to Amarāvati, by means of a sky-chariot containing the swans and the aquatic birds (Sārasa), decorated by the Cakravākas, having a colour like that of the sun, garlanded with a net-work of small bells, swarming with a host of heavenly maidens and resounding with the sounds of the Viṇā and the Muraja.

-
1. पापिनां GH
 2. पातनाद् A
 3. हस्तमात्रप्रदा BEF
 4. वितस्ताघविनाशिनी CE, वितस्ता च निसूदनी A
 5. निःश्रेणी B
 6. प्रदा B
 7. चक्रवाकोपशोभितां AB EF, चक्रवाकोपशोभितं C
 8. देवासुरगणाद्येन CE
 9. वीणामुरजवादिना ABCEH

पुलिनैर्विविधैर्युक्तां पद्मोत्पलजिभूषिताम् ॥१४४१॥
 गोकुलारावबहुलां हम्भारावनिनादिताम्^१ ।
 मत्स्यकच्छपसंवाधां सुतीर्थां कामदायिनीम् ॥१४४२॥

अमृतस्वादुसलिलां नृणां दृष्टिभनोहराम् ॥१४४३॥
 मातेव वरदां^२ देवीमभिगच्छन्ति^३ ये नराः^४ ।
 तेऽभिगच्छन्ति राजेन्द्र प्रतिष्ठां भुवि मानवाः^५ ॥१४४४॥

1441b-1444. O chief of the kings, those men obtain fame on the earth, who go to the goddess Vitastā, endowed with various bridges, decorated with blue and red lotuses, filled with the sounds of the herds of the cows, resounding with the bellowing-sounds, full of fish and tortoises, possessed of good bathing places, giver of the desired objects, possessed of the water which tastes like nectar, charming to the eyes of men and boon-giver like a mother.

समुद्ररूपस्य हरस्य भार्यां हिमालयस्याग्निपतेस्तनूजाम् ।
 सुस्वादु^६तोयामृषिवर्यजुष्टां^७ तां त्वं पवित्रां प्रणमस्व^८ राजन् ॥१४४५॥

1445. O king, pay obeisance to her, the purifying one praised by the high sages, possessed of tasty water, daughter of the Himālaya who is the king of the mountains, and the wife of Hara in the form of the sea.

-
1. Thus ed. Leiden, हस्ताराव—MSS.
 2. वरदा H
 3. अभिगाहन्ति A
 4. येऽभिगच्छन्ति वरदां मातरं वा सुखप्रदाम् G
 5. सर्वशः BCE
 6. सुखाद्—A
 7. ऋषिवर्गजुष्टां A
 8. प्रणमामि A

सिन्धुस्त्रिकोटी च तथा विशोका पुण्या नदी¹ हर्षपथा शिवा² च ।
पुण्या सुखा चन्द्रवती सुगन्धा पुण्योदका कित्तिषनाशिनी च ॥१४४६॥

कूलारणिःपापहरा च कृष्णा नदी सुपुण्या³ मधुमत्यथापि ।
नदी परोष्णी च तथात्र पुण्या प्रयान्ति दिव्या⁴ वरदां वितस्ताम् ॥१४४७॥

1446-47. The Sindhu, the Trikotī, the Viśokā, the holy and auspicious river Harṣapathā, the holy Sukhā, the Candravatī, the Sugandhā, the sin-destroying Puṇyodakā, the Kūlārāṇi, the sin-removing Kṛṣṇā, the holy Madhumatī and the holy river Paroṣṇī go to the boon-giver and celestial Vitastā.

गङ्गा नदी शम्भुजटाकलापे चन्द्रेण देवेन तथा विभिन्ना ।
प्रोक्ता नृलोके नृप चन्द्रभागा आयाति पुण्यां विततां⁵ वितस्ताम्⁶ ॥१४४८॥

1448. O king, the river Gaṅgā on the matted hair of Śambhu—torn forth by the god Moon and hence called Candravāhā in the human world—comes to the sacred and extensive Vitastā.

तीर्थानि पुण्यानि सरांसि राजन् नद्यस्तडाका विविधाश्च कूपाः ।
आयान्ति सर्वे वरदां वितस्तां त्रयोदशीं भाद्रपदस्य शुक्लाम् १४४९॥

1449. O king, the sacred places, the lakes, the rivers, the tanks, the various types of wells, all these come to the boon-giver Vitastā, on the bright thirteenth of Bhādrapada.

-
1. तथा E
 2. शिषा A
 3. सुपुण्या A
 4. पुण्यां G
 5. सततं BCEF
 6. This verse om. G

कस्यास्ति शक्तिर्नृप तेऽत्र वक्तुं देवीगुणान्वर्षशतैरनेकैः ।
भक्त्या मयोक्तां च निशम्य कांचिद् भक्तिं कुरुष्वान्न सदा नृवीर ॥१४५०॥

1450. Who can be able, O king, to describe to you the merits of the goddess even in several hundred years? Having heard a little which has been narrated by me with devotion, you should be always devoted (to her).

श्रुत्वा वितस्तामाहात्म्यं मुच्यते सर्वकिल्बिषैः ।
श्रुत्वा नीलमतं सर्वं दशधेनुफलं¹ लभेत् ॥१४५१॥

1451. Having listened to the glorification of the Vitastā, one is freed from all sins and having heard the whole of the Nilamata, one gets the merit of (the gift of) ten cows.

इत्येवमुक्तं जनमेजयस्य व्यासस्य शिष्येण² महाननेन ।
क्षिप्तं³ न यद् ग्रन्थगुरुत्वभीत्या⁴ समग्रशास्त्रैः खलु भारते वै⁵ ॥१४५२॥

सर्वत्र नैतद् विषयोपयोग्यं⁶ तदा न चक्रे भगवान् महात्मा ।
अतीव हृद्ये बहुविस्तरेऽपि जनप्रिये⁷ भारतपूर्णचन्द्रे⁸ ॥१४५३॥

1452-53. Narrated thus to Janamejaya by Vyāsa's pupil who had undertaken a great vow, this was not included

-
1. शतधेनुफलं A
 2. श्रीव्यासशिष्येण H
 3. ख्यातं H
 4. Thus CEF, ब्रह्मत्वभीत्या other MSS.
 5. सूचितं यत् G
 6. ह्युपयोगमेति G
 7. जनप्रिय A
 8. भारतचन्द्रपूर्ण B

in the Bhārata lest that should become exhaustive with the inclusion of all the treatises. As it was not useful everywhere, so the high-souled venerable (Vyāsa) did not include it in the most interesting though highly exhaustive Bhārata—dear to the people like the full moon.

इति वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदम् नीलमतम् । शुभमस्तु¹ ।

This is Vitastā mähātmya. This (treatise) named the Nilamata is complete.

1. Thus H, इति नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तमिदं नीलमतं नाम । यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया । यदि शुद्धमशुद्धं वा मर्म दोषो न विद्यते ।। सं 99 आ. पं. बृ. A, नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् B, इति श्री नीलमतपुराणे वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । इति श्री नीलमतपुराणे सम्पूर्णम् शुभमस्तु सर्वजगताम् C, इति श्रीनीलमाहात्म्ये वितस्तामाहात्म्यं सम्पूर्णम् । समाप्तम् ॥ F, इति श्रीनीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । समाप्तं चेदं नीलमतं नाम पुराणमिति शुभायास्तु लेखक-पाठक-श्रावकाणाम् । G, इति नीलमते वितस्तामाहात्म्यम् । इति नीलमतपुराणसम्पूर्णं समाप्तम् E.

Verse Index to Nilamata Purana

अ			
अकद्री बहुकेशश्च	१६७	अनुलिप्तेन स्नातेन	८३०
अकिञ्चन्यावदस्तत्त्वम०	३६१	अनिर्गतं तं तु तदा	१६९
अक्षयं सर्वमुद्दिष्टं	१३३९	अन्तर्वर्त्ती तस्य पत्नीं	९
अक्षोटनागष्टङ्कुश्च	१६९	अन्तर्हिता गता शीघ्रं	१३४५
अग्निष्टोममवाप्नोति	१३८६	अन्नं भक्ष्यप्रकारंश्च	४७२
अङ्गारकस्तथासूर्यो	६३२	अन्यथा देश एवायं	३१२
अचंयन्ति च रीद्रेण	१२२०	अन्याश्च सर्वाः सरितस्त०	२७८
अर्चाः पुज्यास्तथा यत्नात्	४९६	अन्ये तु देवाः सरसि	१९२
अजकर्णोऽथ गोनासः	९५८	अयने द्वे तथैवाब्द०	३२
अजकर्णोऽवकर्णश्च	९७६	अयोनिजः शिलादेन	१०८१
अट्टालकश्मशानेषु	५८०	अपराजितः पण्डितः	९३०
अतिनिद्रोऽतिबहुभुग्	९३६	अपां समीपे नीत्वा तु	४५३
अतिप्रभावयुक्तासि	३२३	अपि नः स कुले जायेद्	७६५
अतिवृष्टिरनावृष्टिः	९०६	अपूज्याः सर्वदेशेषु	२५४
अत्यन्तपापसंयुक्तान्	२७६	अपूपः कारयेच्छाद्ध	४८६
अत्यन्तमहती नाम	८००	अभिगच्छेद् मेघावी	१४३६
अथान्धकारं ससृज समन्ताद्	१७७	अभिषेकाङ्गि कर्त्तव्यं	८४०
अथाश्वयुक् चतुर्थ्यां तु	८०६	अमरेशो नरः स्नात्वा	१३४२
अदितिदेवमाता तु	२९९	अमानसः कपाली च	९२५
अदिति देवमाता च	२४०	अमृतस्वादुसलिलां	१४४३
अदितिश्च दितिश्चैव शची गङ्गा	२५०	अयं च मानवद्वीपस्त०	६१४
अदितिश्च दितिश्चैव शची च	३३३	अयंच सततं नन्दी	११८८
अदस्य मानवः कृत्वा	१४१४	अरविन्दः सकल्हारो	९६४
अदेवमातृकं रम्यम्	१९	अर्धं देहाद्धरस्य त्वं	३२६
अद्विवत्सासि भद्रं ते०	३१५	अलक्ष्मीः कोविदारेषु	७८३
अवृष्य परराष्ट्राणां	१८	अल्पवीर्याः पिशाचाश्च	२२२
अनन्तरं च भोक्तव्यं	५३८	अवगाह्य कथां पुण्यां	१३६०
अनर्काम्यदिते काले सकलं	१४१५	अवगाह्य नरः शुद्धो	१४०३
अनर्काम्यदिते काले स्नाप्याः	६८९	अवश्यं मे वरो देयस्	३७२
अनश्नद्भिरथाष्टम्यां	५३५	अवोचदेनं नागेशम्	१५२
अनागपादः कितवः	९३५	अशुभं कीर्तयित्वा च	११०४
अनिष्टः सुमुखो वेदः	९३२	अश्रद्धानं नातीत्य	१३०२
अनुग्रहाद् द्विजस्यास्य	१०७३	अश्लीलं वदमानंश्च	४०४
		अश्वं प्रति महीनाथ	५७
		अश्वमेघसहस्रस्य	१३१३

अश्वशीर्षं तथा मत्स्यं
अश्वारूढा विपाशा च
अश्विनौ भृगवः साध्या
अस्माद् योजनमात्रेण
अस्मिन् वैवस्वते प्राप्ते
अष्टम्यां वा चतुर्थ्यां वा
अष्टम्यां सर्वसंस्थस्तु
अहताम्बरसंवीतः
अहो लोकस्य निर्वन्धो
अहं हि देवप्रवरमा०

आ

आकाशमिव गम्भीरं
आकृष्य नावं तां
आखुफालो फलाफश्च
आखो बिलेन शून्यत्वाद्
आगतश्च जनः सर्वः
आघातस्थानगान् सर्वान्
आज्यं दत्त्वा तथाचामि
आत्मपूजा नरैः कार्या
आत्मपूजा प्रकर्त्तव्या
आत्मशोभा च कर्त्तव्या
आत्मा ह्यायुर्मनो दक्षो
आदावाज्येन तल्लेन
आदित्या वसवो रुद्रा
आनकः कनवः चम्बः
आनीतायामिहार्चायां
आपगा च नदी पुण्या
आबद्धमूकटः स्रग्वी
आयुवानि च पूज्यानि
आयुवानि वरं लब्ध्वा
आयुध्रदा पुष्टिकरी
आयुष्यमभयं चैव
आराधयामास तदा
आराध्य केशवं देवं
आराध्य तपसा लेभे
आरुरोह यथा शैलं
आरुह्य गृध्रकूटं तु

१२०६ आरुह्य तदवाप्नोति १२९१
१६० आरुह्यालङ्कृतं नागं ८६४
१५७ आरोढव्यं भवैच्छेलं ६९१
११५२ आरोप्य प्रतिमां तत्र ८९२
४८ आवर्ताक्षश्चन्द्रसारो ९६८
८२५ आविशन्ति नरान् सर्वान् ४०५
५२० आश्रमाणि तथा नद्यः १९३
४९१ आश्रितानां द्विजानां च ५४१
१३५ आश्रितोपाश्रितान् ८२२
१२४७ आश्वयुज्यां निकुम्भस्तु ३८८
आश्वयुज्यां शुक्लपक्षे ८०९
आषाढमासि प्रतिमां ४२२
आषाढमासे सम्प्राप्य ६२७
आषाढशुक्लपक्षान्ते ७२९
आषाढान्ते वैश्वदेवं ७३४
आषाढ्यां समतीतायां ७३७
आसां प्रत्येकशः स्नात्वा १४०२

इ

इक्षोविकारं मधुना ४२९
इच्छया पूजनीयः स्याच्च ५३३
इति तथ्यं विदित्वा सा २५६
इति तथ्यं सती ज्ञात्वा ३१०
इति तीर्थानि पुण्यानि १४०९
इतो निर्वास्थ दत्तं १००१
इत्युक्तः स तथेत्युक्त्वा १२९
इत्येवमुक्तं जनमेजयस्य १४५२
इदं च शिखरं पश्य ४३
इदं धार्यं प्रयत्नेन १४२०
इन्द्रकीलमथारुह्य १२७७
इन्द्रद्युम्नः कशेरुमान् ६१३
इन्द्रस्थानाच्च सरसम् ४३९
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थादिच ११२२
इममर्थं पुरा जातु २८
इरया पूजयेद् रुद्रं ७०२
इरा नागेषु दयिता ७०३
इरा नामाप्सराः पूर्वं ६९३
इरापुष्पसमायुक्तं ७००

इरापुष्पैस्ततःपूज्या	६९८	ऋतश्च ऋतवान् धर्ता	६४२
इरावती तथा पुण्या	११०	ऋतुधामा च देवेन्द्रः	५९५
इरावाटे तु यः पूजां	७०४	ऋद्धिं वृद्धिं तथा निद्रां	६०७
इरासहस्रं यो दद्यात्	७०१	ऋषिकुल्यामथासाद्य	१३६७
इष्टवान् ऋतुभिस्तत्र	१३१९	ऋषितीर्थे नरःस्नात्वा	१३६६

ई

ए

ईदृक्षश्चाप्यदृक्षश्च	६४३	एकज्योतिर्द्विज्योतिश्च	६४०
उ		एकविंशतिमे घाते	१२१३
उगोलसाहुनीमध्यौ	९२३	एतत्सर्वं समाचक्ष्व	९९२
उत्तराः कुरवः पुण्या	६११	एतत्स्वप्नं निशम्याथ	११७४
उत्तीर्य च महाभागां	१३८	एतस्मिन्नेव काले तु	३४१
उत्तीर्य यमुनां देवीं	१३०	एकादशीचतुर्दश्योर्	७३०
उत्थितां तु परं ब्रह्मन्	४३२	एकादस्यां ततो रात्रौ	४२१
उदाख्यस्तु महापुण्यः	११३	एकादस्यां तु कर्तव्यं	४२५
उन्निद्रनीलनलिनद्युतिचाखण	६४	एकादस्यां तु चैत्रस्य	६७६
उद्यानारामसम्बाध	२२	एकार्णवं जगत्सर्वम्	३६
उद्वर्तनं ततो देयं	४३५	एकैकमेभ्यो दृष्ट्वा तु	१०३०
उद्वर्तनसरः पुण्यं	१३१०	एता दृष्ट्वा केशवार्चा	११९७
उपक्षीणानृतेनाद्य	२९५	एतान्यन्यानि च मुने	१२८
उपनृत्यन्ति देवेशं	६६४	एताश्चान्याश्च या	१६६
उपविष्टस्तदा नागो	१०३	एते चैकोनपञ्चाशन्	६४५
उमापतिस्तथा पुण्यो	११७	एते प्रधानतो राजन्	९८१
उमायाः पूजनं कार्यं	७८९	एते वै मुख्यतस्तेन	१४६
उमाविवाहे शप्तोऽसि	१०७५	एतेषां पूजनं कृत्वा	६४८
उवाच वाक्यं प्रथमं	२८१	एलिघानो विधानश्च	९७०
उष्णोदकमथासाद्य	१३१७	एवमस्तु द्विजश्रेष्ठ	३७५
ऊ		एवमस्त्विति जग्राह	१९९
ऊचूश्च शृङ्गप्रवरान्	१८२	एवमुक्तस्तदा देव्या	१०९२
ऊचूचः क्रोफणो वायुः	९२८	एवमुक्तस्तदा नीलः	२१९
ऊर्ध्वलिङ्गाय शीघ्राय	११३७	एवमुक्तस्तदा रासः	१२२७
ऋ		एवमुक्तस्तु नीलेन	१०११
ऋतजित् सत्यजिच्चैव	६४१	एवमुक्तस्तु शक्रेण	११२५
ऋद्ध्यैव कश्यपः प्रायाच	१५५	एवमुक्तः स गोनन्दो	३८४
ऋषयो देवता नागा	२०४	एवमुक्ते कश्यपेन	२०९
ऋषयो बालखिल्यश्च	६२८	एवमुक्तोऽपि गोनन्दो	९०९
		एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा	१४७
		एवमुक्त्वा तदा नीलो	३७६
		एवमुक्त्वा तदा विष्णुः	२३४

एवमुक्त्वा तु गोनन्द	१४२१	ओ	
एवमुक्त्वा ययौ विष्णुः	१२७१		
एवमुक्त्वा स पितरं	१०८६	ओदनं विकिरेद् भक्त्या	८९९
एवमेव प्रदातव्यं	८२७		
एवं कश्यपवाक्येन	२४३	ओ	
एवं यः कुरुते सम्यक्	४९८		
एवं कुरु यथेष्टं ते	१२७०	ओजसे धर्मं राजस्य	१३६१
एवं कृते ययुर्देवा	११६५	औरभिकस्तथा देवः	३९६
एवं कृत्वा तदा पूजां	४५२	औषधीनां ततो राजा	७२२
एवं कृत्वा नरः पुष्टिं	४९३		
एवं कृत्वा नरः शुद्धो	५०८	क	
एवं क्रमेण या देवी	३०१		
एवं तु यजनं कृत्वा	८८५	कथमाराधितो देवो	१०६८
एवं ते विविशुः शैले	१७१	कथं काश्मीरको राजा	४
एवं नरेन्द्र कश्मीरा	२४५	कथं जातः शिलादस्थ	१०८०
एवं नागसहस्राणि	९८६	कथितेयं महाशान्तिः	६५७
एवं निविष्टां कश्मीरां	२३७	कथितं मुनिभिः पुण्यं	१२८८
एवं प्रसादिता भक्त्या	२७५	कदाचित्कश्यपं द्रष्टुं	२४८
एवं भूतेश्वरे नन्दी	१०७९	कदाचित्सुरसस्तस्य	७४
एवमुक्तस्ततः शक्रः	११२७	कदाचिदमृतोद्भूतं	५५
एवं रामेण धर्मज्ञ	१२७४	कद्रुः क्रोधा इरा प्रावा	६०५
एवं वसन्त्यां प्रययौ	३३३४	कद्रूपुत्रसहस्रेण	३६२
एवं सम्पूजनं कृत्वा	५७२	कद्रुश्च विनता चैव	५४
एवं सम्पूज्य देवेशं	४६३	कद्रोश्च तनया नागा	५३
एवं संवत्सरं पूर्णं	१४१८	कन्यामध्यमनुप्राप्ते	७७०
एवं संस्नाप्य गोविन्दं	४४२	कपटेश्वरमित्युक्तं	११६९
एवं सशोकां विज्ञाय	२८२	कपालमालिने तुभ्यं	११३६
एवं स्तुतस्तु रामेण	१२६७	कपालश्चरणषण्डो	९३३
एवं स्तुतस्तु शक्रेण	११४१	करजाग्रविनिभिन्न	१२५६
एवं स्तुता कश्यपेन	२८६	करहासः कुसुरात्रो	९५२
एवं हि भृगुशापेन	११६६	करोत्यकाले मरणं	९११
एष एव विधिः कार्यः	४६९	कर्करः करवाटश्च	९५१
एषा तु कौमुदी नाम	४१०	कर्तव्यमृषिवाक्यं च	२८७
एषा ह्युवा विनिदिष्टा	७९७	कर्दमे नानुलिप्ताङ्गैः	४०२
एषा हि पापशमनी	३३२	कर्मणोऽस्मान्निवर्तस्व	१२२३
ऐ		कलिगृत्सो कुटिलको	९७५
ऐरावणस्तु इरापुत्रः	५१	कल्पषोडशनागस्य	१३५८
ऐलपत्री ह्यनन्तश्च	९१६	कल्पारम्भप्रभृति यत्	१३
		कश्मीरा कथिता देवी	१४२६
		कश्मीरा तु तदा क्रुद्धा	२९४

कश्मीरा नाम सुभगो	२४९	कृतं त्रेता द्वापरश्च	१४४
कश्मीरा मण्डल चैव	५	कृतालया तत्र जगत्प्रधाना	१९४
कश्मीरा मण्डलं पुण्यं	२४	कृत्वाग्निहवनं पश्चात्	३९७
कश्मीरायां जनो निरयं	३७३	कृत्वा जगाम कश्मीरां	१२२८
कश्मीरायां तथा राजा	२४६	कृत्वा तिलैश्च नैवेद्यं	५००
कश्मीरायां वसत्यर्थं	३७७	कृत्वा पुराणि ग्रामाणि	३८२
कश्यपस्तमुवाचाथ	२१०	कृत्वा मनुष्या राजेन्द्र	२३६
कस्यास्ति शक्तिं नृप	१४५०	कृत्वोपासां जगद्भर्तुर्	६६७
कः प्रजापतिरुद्दिष्टः	२२६	कृपया स शिशुर्नागिर्	८०
कंवारि हलिना यस्माद्	२२७	कृष्णपक्षेऽपि तं शैलं	१२८५
कान्याचाराणि नीलेन	३८५	कृष्णबालमहं मन्ये	५६
कामकामद कामारि०	१२६३	कृष्णावितस्तासंयोगे	२७८
कामतीर्थं नरः स्नात्वा	१३६५	केचित् स्तुवन्ति राजानं	३४४
कामदेवमगस्त्येन	१०४७	केशवश्च शिवश्चैव	२०३
कामरूपो दरीकर्णः	९४०	कोटपालो महीपालः	९७८
कामार्थवादिभिःसर्वैः	४०३	कौण्डिनी सह संयोगं	१३३०
कातवीर्यार्जुनस्वामि	१०५५	कर्तुः दक्षो वसुः सत्यः	६३४
कार्तिकेयस्तु शुक्लान्ते	४२४	क्रमता विष्णुना लोकान्	१३१८
कार्तिकेयस्तथा खड्गो	४४९	क्रियमाणेषु पुत्रस्य	१०८३
कार्तिक्यां समतीतायां	४६५	क्रीडमानस्य शक्रस्य	७५
कायश्चान्याः स्वशक्त्या	४७५	क्रीडानिमित्तं च भयान्	३३७
कालकल्पावुभौ पूज्यौ	५९०	क्रोधात्ततो विनिष्क्रान्ता	३१३
कालाग्नि रुद्रः शेषश्च	६१६	क्रोशमात्रे ततो दृष्टा	२६९
कालायाः कालकल्पाश्च	५२	क्वचिच्चित्रयुता कार्या	७१३
कालोदकं नन्दिकुण्डं	१२९४		
काश्यपश्चन्द्रदेवारव्यो	३३६	क्ष	
कालोदकायत्र याति	१२९६		
काश्मीरकस्तु गोमन्दो...	९१२	क्षमस्व भम देवेश	११३९
काश्मीरकस्तु गोमन्दो...	९१३	क्षीरेण पूर्णं तं कृत्वा	४५४
काश्मीरकाणां तीर्थानां	१४१९	क्षीरोदकन्यापितपादपद्मं	६५
किन्तु प्रार्थय भूपालं	१००९	क्षीरोदकन्यं विरजे	२८३
किन्त्वदृष्टं हि देवेशो	११८१	क्षोडितोत्कृष्टशब्दैश्च	८९५
कुन्दपुष्पः समानीतः	५१३		
कुम्भावसुन्दः पुण्योदः	११२	ख	
कुरुष्व लाङ्गलेन त्वं	१७२	खगपतिरतिचण्डभीमवेगो	१८
कुल्माषभोजनं देयं	४८०	खेदः शपालः खेरीशो	९२१
कुल्माषलोपिकामिश्रं	५३२		
कुसुम्भलवणाम्यां वा	७९०	ग	
कूलारणिः पापहरा च	१४४७	गङ्गानदी शम्भुजटाकलापे	१४४८
कृततुल्ये तदा काले	४४		

गङ्गोद्भेदे नरः स्नात्वा	१३५९	चतुर्वेदि नरो दृष्ट्वा	१३४६
गच्छ पश्य स्वदेवेशं	१२४६	चतुष्पथश्मशानेषु	४१३
गजदन्तोद्धृतमृदा	८५३	चतुष्पथेषु रथ्यासु	५७९
गन्तव्यं वारमुख्याभिस्	८४५	चन्द्रपाटनकः काकः	९४९
गन्धमाल्यादिर्नवेद्यैर्	७३८	चन्द्रसूर्याबुभौ नागौ	९२७
गन्धः सोमस्तथा	९४६	चन्द्रेश्वरं सज्येष्ठेशं	१०६०
गन्धालङ्कारवासोसि	६७२	चमरेण च लौहित्यो	१६४
गरुडं जलवासं च	१२०७	चित्रकूटमथारुह्य	१३१२
गीतैर्नृत्तैस्तथा वाद्यै	५४६	चित्रोपचित्रः सुरभिर्	९६५
गुडोपेतास्तथा घानाः	७८१	चिरं च न च वत्स्येहं	१०७४
गुहा सुमाली माली च	९६०	चैत्रमाससमारम्भे	६६०
गुह्येश्वरः शतमुख	१२२	चैत्रशुक्लत्रयोदश्यां	६७९
गृध्रकूटाद् गिरिश्रेष्ठात्	१२११	चैत्रशुक्लसमारम्भे	५८३
गृध्रकूटे तथैवार्चा	१२०९	चैत्रे मासे सिते पक्षे पञ्चदश्यां	६८३
गृहाणीह नरास्त्यक्त्वा	३७४	चैत्रे मासे सिते पक्षे पञ्चम्यां	६६८
गैयमानद्ववाद्यं च	६८८	चैत्र्यां ततो व्यतीतायां	३७८
गोकुलाराववहुलां	१४४२		
गोविन्दस्त्वब्रवील्लक्ष्मीं	२८०		
गोस्वामिना नीयमाना	१२४४		
गौरसर्पकल्केन	४८८		
ग्रहो भविष्यद्वर्षश्च	६४९		

घ

घृतपायसमश्नीयात्	४९२
घृतेन स्नापयद् देव	४९४

च

चक्रं मे दीयतां देव	१९०
चक्रहस्तो गदाहस्तः	९७९
चक्रस्वामिसमीपे च	१०५४
चक्रहस्तो जगामाथ	१९६
चक्रेश्वरं स चन्द्रेण	१०६१
चतुर्थेऽहनि कर्तव्यं	८८३
चतुर्दश्यां न भोक्तव्यं	४४७
चतुर्मुखं चतुर्बाहुं	१२५२
चतुर्भुजं महामूर्तं	१२५४
चतुर्भुजैकसप्तत्या	३४
चतुर्विंशतिसंख्यायां	५१८

ज

जगाम ब्रह्मणो यज्ञं	११४२
जगाम सहसा नन्दी	१०८७
जन्मर्क्षं च गते चन्द्रे	८३५
जम्बुः शाकः कुशः क्रौञ्चः	६०९
जपं होमं तथा श्राद्धं	७०७
जलोद्भवशिरस्यस्मिन्	२००
जलोद्भवानां मांसेन	५७१
जलोद्भवासृजा मत्तस्	१९५
जानुम्यामर्वाणि गत्वा	३५०
ज्येष्ठ्यां तु समतीतायां	७२४
ज्योतिषां पालकाद्याश्च	७६९

ड

डवश्चक्रधरः श्वभ्रो	९३४
डाङ्गः भूयो विशाखश्च	९४८

त

ततश्चतुर्दशीं प्राप्य	५७४
ततस्तं केशवो देवो	१५३
ततस्तु कलशा देया	४४०
ततस्तु श्रावणीं प्राप्य	७३९
ततस्तु सर्वदेशेषु	२६२
ततस्तु संगता नद्या	३३०
ततस्त्वनन्तरं पक्षे	७६०
ततस्त्वनन्तो गिरिसन्निकाशः	१७३
ततस्ते कृष्णबालं	५८
ततस्तोये तु वतस्ते	७९१
ततोऽग्निहवनं कार्यं	६५२
ततोऽनुलिप्तः स्रग्वी	७२३
ततो ब्रह्मसरो नाम	११०८
ततो भद्रासनगतं	८५६
ततो रामोऽपि धर्मात्मा	१२२१
ततोऽर्चास्नापनं कार्यं कल्प०	८८७
ततोऽर्चास्नापनं कार्यं पौरं	८८८
ततोऽवोचदृषिं देवी	२५२
ततो विरुक्षितः स्नातः	४८९
ततो वेगेन महता	३२९
ततोऽष्टम्यां पूजनीया	८१६
ततः पञ्चदशीं प्राप्य कृष्णां	७५१
ततः पञ्चदशीं प्राप्य चान्त्यां	५८२
ततः पूजा निकुम्भस्य	३९४
ततः प्रभृति तच्छैलं	११०३
ततः प्रभृति देशेऽस्मिन्	३८३
ततः प्रभृति षण्मासान्	४०८
ततः प्रवेश्य प्रतिमां	८९६
ततः प्राप्ते द्वितीयेऽह्नि	४१६
ततः शक्रेण सङ्गमे	७७
ततः शची शक्रपत्नी	३००
ततः शाक्रमनुप्राप्ते	८१४
ततः स राजा धर्मात्मा	१०१८
ततः स वासुदेवेन	८
ततः संवत्सरस्यान्ते	१२५०
ततः सा सुषुप्ते पुत्रं	१०
तत्कर्तारो भविष्यन्ति	९०८
तच्चक्रात् क्रोशमात्रे तु	२६७

तत्पुत्रेण त्वया पुत्र	११५१
तत्र काष्ठानि सञ्चाल्य	११७६
तत्र तस्याभवद्	७
तत्र देवहृदा याति	१०९
तत्र नद्यस्तथा पुण्याः	२५
तत्र मद्रेषु तीर्थानि	१०६
तत्र सन्ति पिशाचा ये	२११
तत्र सन्निहितो नित्यं	११६३
तत्सर्वं कुरु राजेन्द्र	९०५
तत्र संवत्सरं कृत्वा	१२३४
तत्र संस्नापयन्ति स्म	११५६
तत्रस्थः शोषयामास	११७८
तत्र स्नात्वा जगामाशु	१४८
तत्र स्नात्वा समभ्यर्च्य	१३२१
तत्रानुलेपनं दिव्यं	१३०८
तत्रापि कोटयः पञ्चैव	२१४
तत्रापि तेऽहं वत्स्यामि	१०७८
तत्रापि सन्निधानं मे	११५५
तत्रासतस्ततस्तस्य	१२३७
तत्रास्ते सपरीवारः	१०२१
तत्रास्ते स सुखी नागः	१०२३
तत्राहनि तु कर्तव्यं	७४५
तत्रैव देवदेवेशः	११४३
तत्रैव शाण्डिली नाम	१२८०
तत्रोवास सुखी राजा	१०२०
तथा कालोदका पुण्या	१३८३
तथा क्षीरनदी पुण्या	१३२८
तथा जागरणं कार्यं	७४८
तथा त्वं देहि सर्वस्य	११८६
तथा नागोहं युगसरः	९३१
तथा पापहरो देवो	१०८
तथापि रामस्तान् गत्वा	१२१६
तथा प्रभातसमये	४००
तथा रामहृदा यत्र	१३७५
तथाविधं काम्यवरं	१०२७
तथा विनशनं प्राप्य	१३३८
तथैवाङ्गिरसां राजंस्ती०	१३९३
तदप्राप्य न यास्यामि	११८२
तदा पितामहो देवः	६६६

तदा संज्ञामवाप्स्यामि	११९०	तस्य पुत्रांस्तथा सर्वा०	९९४
तदा स्थापयते राजंस्तां	४१	तस्य मध्येन निर्याता०	२६
तदा विनष्टे लोकेऽस्मिन्	३९	तस्य मूलमथासाद्य	१०९७
तद्भयेनागता	१२१५	तस्य वर्षशतं रुद्रं	१०९०
तनवस्ते विनिदिष्टा	११३०	तस्य शृङ्गस्य पूर्वार्धे	१०८८
तन्मध्ये सर्वतीर्थानां	१३८०	तस्य सर्वं यथावृत्तं	३८०
तपनस्य सुता देवी	३०५	तस्यातितोषमायाति	४६८
तपसा महता युक्ता	११२६	तस्या नाम वितस्तेति	२६०
तपस्विभिर्धर्मपरः	१५	तस्या मे पूजनं कार्यं	७५८
तपन्वयाद् वृषारूढो	१५४	तस्यामेव तु पञ्चम्यां	५४९
तमाह वासुकिं देवो	६८	तस्यां तदा प्रकर्तव्यं	५७६
तमुवाच ततो रामः	१२४१	तस्यां तु समतीतायां	५२७
तमुवाच द्विजो रुद्रं	११८०	तस्यां देवी उमा स्नाता	१२८३
तयोर्विधानं विज्ञेयं	८३८	तस्यां राध्यां तु कर्तव्यं	४१८
तयोस्तु सङ्गमे स्नात्वा	१२८७	तस्यां विप्र चतुर्दश्यां	५७५
तयोः समागमे पुण्ये	१३७८	तस्यां सभायां ब्रह्माणम्	६६२
तव नन्दिन् प्रतिष्ठानं	११५३	तस्यां स्नात्वा दिवं यान्ति	१४१०
तव भक्तस्य विप्रस्य	३२२	तस्यास्त्वनन्तरं ब्रह्मन्	५०१
तवाधिकेन तपसा	११८४	तस्याः स वचनं श्रुत्वा	२७९
तवोद्गारैस्तरङ्गाख्यैः	३१८	तस्यैव चापरे भागे	१९८
तस्मात्कालात्परं कार्यं	५१९	तस्यैव सरसोऽभ्याशे	११६२
तस्मात्तत्र दिने कार्यम्	४६६	तं दृष्ट्वा चक्रीतीर्थाख्यं	१३६
तस्मात्तेषां तु मध्याह्ने	६८४	तं दृष्ट्वा प्रणतो राज०	१२५३
तस्मात्ते प्रायशो भावी	२९६	तं प्राप्य तनयं विप्रः	१०८२
तस्मात्स बलभद्रेण	९७	तादृशं परिहासं तु	२००
तस्माद् देशात्प्रवृत्तस्तु	११००	तानेतान् शिखरान् पश्य	१८४
तस्माद् विशोकेति नदी	२९०	तान् पृथक् पृथगु०	६५३
तस्मिन्नहनि न कार्या	५४३	तामब्रवीत्ततो गङ्गा	३०९
तस्मिन्नहनि भोक्तव्यं	७५०	तामेव नवमीं प्राप्य	६७४
तस्मिन्नहनि वै सृष्टं	५८७	तामेव पञ्चमीं प्राप्य	७८४
तस्मिन्नहनि सम्प्राप्य	८०४	तामेव षष्ठीं सम्प्राप्य	७८५
तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या पूजा	५८६	ताम्राकरोऽथ रजतो	९७३
तस्मिन्नेवाह्नि कर्तव्या महा०	५८५	ताम्रारकूटरजतेश्च	४२३
तस्मिन् नन्दी शिलां गृह्य	१०८९	ताराराध्यां विशेषेण	१०३९
तस्मिन् मन्वन्तरे	३५	तावत् क्षेत्रं समं पुण्यं	१६७९
तस्मिन् सरसि यत् तस्य	७९	तावत् पावय तोयेन	२८९
तस्मिन् सरसि ये स्थानं	७०	तासां तु सङ्गमाः पुण्याः	१३०७
तस्मिन्तीर्थं वरे राजन्	१३६२	तीर्थानि द्विज मुख्यानि	१३२६
तस्य तीर्थस्य रामोऽपि	१२३०	तिलवच्च तथा तस्यां	५२६
तस्य दृष्ट्वा शची रेतः	७६	तिला देयाश्च विप्रेषु	७१८

तिलैःस्नानं तिलैर्होमं
 तुङ्गवासं च वरदं
 तुरगा यन्त्रणीयाश्च
 तुषारचयसंकाशं
 तीर्थमप्सरसां पुण्यं
 तीर्थं वाराहमासाद्य
 तीर्थसन्नयनश्चैव
 तीर्थानि पुण्यानि सरांसि राजन्
 तीर्थान्यनुचरन्तं हि
 तीर्थयात्रागतं श्रुत्वा
 तीर्थानि सन्निहिताद् राजन्
 तेन दृष्ट्वा च यास्यान्ति
 तेन पापेन ते पुत्र
 तेन विज्ञाय सा शप्ता
 तेन संदक्षितं पश्येत्
 तेनेदं सकलं शून्यं
 तेनेयं कथिता राजन्
 तेनैव च शरीरेण
 ते प्राप्य तस्य नागस्य
 तेललां भूर्जलां पुण्यां
 तेषां तपःप्रभावेन
 तेषां तु पूजनं कार्यं
 तेषां मध्यगतं नीलं
 तैजसे तु नरः स्नात्वा
 तत्तिरीयेश्वरं देवं
 तैस्तु सम्पूजितौ तत्र
 तोयमध्यगतं दृष्ट्वा
 त्यक्त्वा च गां महीनाथ
 त्यक्त्वा स्नातस्य गच्छन्ति
 त्रयोदश्यां ततः पूज्या
 त्रिकोटीप्रभवं प्राप्य
 त्रिकोटोसङ्गमाद् गृह्य
 त्रिपुरारे नमस्तेऽस्तु
 त्रिपुरेशाग्रतः पुण्यं
 त्रिभागहीनं पक्षं वा
 त्रिविक्रमाय देवाय
 त्याजः सुवश्च मूर्धा च
 त्वत्तेजसा जगत्सर्वं
 त्वत्तेजसा मया देव
 त्वत्प्रकाशं यतो ब्रह्म

७१७ त्वत्तोऽन्यं नैव पश्यामि
 १२०५ त्वमेव तपसात्यर्थं
 ८१३ त्वमेव सर्वदेवीनां
 १२५१ त्वया विनिहता दैत्या
 १२९५ त्वया सर्वमिदं व्याप्तं
 १३९७ त्वयि धर्मश्च सत्यं
 १३१ त्वयोक्तं च सदाचारं
 १४४९ त्वय्यपितशरीरा ये
 १०४ त्वं देव सर्वदेवानां
 १०० त्वं नीलनीरोधचयप्रकाशो
 ८८९ त्वं नील नीलार्थविनीतपापैर्
 ११८९ त्वं नील यज्ञेश इवासनस्थो
 १२२४ त्वं बुद्धिस्त्वं तथैवात्मा
 १२४३ त्वां नील नीलाम्बरनीलनेत्र

द

१४३१ दक्षिणेऽस्य हरिपाश्वे
 १०७६ दक्षिणेन तथा नागो
 ११७५ दत्तं तु काष्ठरूपेण
 १२८६ दत्ता तु सहितास्तेन
 ११५७ ददर्श नन्दिनं तत्र
 ७८० दनायुषाया वृत्रस्तु
 ३४५ दर्शनस्य मदीयस्य
 १०३६ ददानि तेऽहं विप्रेन्द्र
 १२०२ दातुं गां देवदेवस्य
 १५१ दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डरं
 १०६७ दार्वाभिसारगान्धारजहुण्डरं
 १२३९ दास्ये जितां तु
 ४०६ दिक्पालानथ ते वक्ष्ये
 ४४६ दितिश्चन्द्रवती जाता
 १३४७ दितिर्ह्यो नयश्चैव
 १३५१ दिनत्रयं च कर्तव्यं
 ११३५ दिने दिने च स्नातव्यं
 १३७१ दिवमुत्सृज्य चीराणि
 ७६२ दिवाकरेण सोमेन
 १२५७ दिव्योत्पन्ना द्विजश्रेष्ठ
 ६३६ दीपमालापरिक्षिप्तं
 १११९ दीपवृक्षैश्च विविधैर्
 १२६१ दीपान्नमाल्यधूपैश्चा
 ३६०

१११५
 ३६३
 २८४
 ३६६
 १२६०
 ३६५
 २२५
 ३१६
 १२५८
 ३५७
 ३५३
 ३५४
 ११२१
 ३५८
 १८५
 १८५
 ११८३
 २१८
 ११४४
 ५०
 ११९१
 १०१४
 १२३८
 ८३
 १४५
 ५९
 ९८४
 २४२
 ६३९
 ७१५
 ४६०
 १३८१
 १२००
 १२४२
 ४१९
 ४२८
 ५१२

दीपं रत्नैस्तथा भक्ष्यैः	८१७	दृष्ट्वाश्रमे वितस्ताख्ये	१४११
दुर्गत्वादस्य देशस्य	८६९	दृष्ट्वा स मद्रविषयं	१३९
दुर्गगृहे नवम्यां च	८७७	दृष्ट्वा स्वर्गमवाप्नोति	१०३५
दुर्गा गौरी सुविजयां	१०५३	दृष्ट्वैकैकमर्थैर्मन्यो	१२९९
देवतानां पितॄणां च	५३६	दृष्ट्वेतान् स्वर्गमाप्नोति	१०५८
देवपत्न्यस्तथा सर्वा	१५८	दृष्ट्वोवाच महादेवो	११४५
देवकी च यशोदा च	७४६	दष्ट्राग्रेदधूतभूभाग	१२५५
देवतीर्थं नरः स्नात्वा देवः	१३४८	द्रक्ष्यन्ति यजनाः सर्वे	११८७
देवतीर्थं नरः स्नात्वा भव०	१२९३	द्रष्टुं देवेश्वरं रुद्रं	११७२
देवं कमलयोनिं च	१५०	द्वादशी बुधयुक्ता सा	७९८
देवं नारायणस्थानं	१२०३	द्वादशी या तु चैत्रस्य	६७८
देवं शक्रकृतं दृष्ट्वा	११९९	द्वादश्यां पञ्चदश्यां च	७३१
देवराभागणाढ्येन	१४४१	द्वादश्यां क्षीततोयस्य	६८१
देवशिनागमुख्ये ध्व०	२०५	द्वारेणादौ विनिष्क्रम्य	५७३
देवलोकमवाप्नोति	१३३२	द्विजातिपूजनं कृत्वा	७७७
देववध्वस्तथा पुण्याः	१२९७	द्वितीयेऽहनि कर्तव्यं	५४०
देवानां त्वं धृतिं दद्वि	३२४	द्वितीयेऽहनि कर्तव्या	८८२
देवानुयात्रानिनदं	१६८	द्वितीयेऽहनि दातव्या	८९७
देविका गवयारूढा	१६१	द्वौ पक्षौ तिथयश्चैव	५९७
देवीं सम्पूज्य पुष्पादि	८२३	द्वौ पक्षौ द्वौ महापक्षौ	९९८
देवं वृत्तं महाभागं	११११		
देवोत्थापनमेतदधि	४५९		
देवीं घाताविघातारौ	६२५		
देवः सन्निहितो राजन्	११९५		
देशस्य गौरवं चक्रे	११		
देशस्य पावनायास्य	२३८		
देशस्यास्य समीपे तु	१२७५		
देहभेदे गमिष्यामि	९०२		
दत्त्यदानवयसाश्च	४६२		
दत्त्येन युद्धं स चकार सार्धं	१७९		
देवज्ञादेव विज्ञेयं	६५०		
दृष्टो मया हेतुभिरा०	३५६		
दृष्ट्वा चक्रेशमाप्नोति	१२७९		
दृष्ट्वा तीर्थी महादेवस्	१११०		
दृष्ट्वा त् प्रणतदेवं	१११३		
दृष्ट्वा देवं हरं देव्या	११४६		
दृष्ट्वा धनेश्वरदेवं	१०४३		
दृष्ट्वा वितस्तां गतम०	२९३		
दृष्ट्वा विशोकां कश्मीरां	१०५०		
दृष्ट्वा शशाङ्कं राज्ञा तु	१०४५		
		घ	
		घनदस्ते सखा नाग	३६८
		घनघान्योधवस्त्रैश्च	६६५
		घनं च शक्त्या दातव्यं	७३२
		घरो ध्रुवश्च भोजश्च	६३१
		घर्मं वरिष्ठं सत्यं च	५९९
		घाता चोभौ घनुर्भूमस्त्व०	६४४
		घाता मित्रोऽयं मा पूषा	६३०
		घान्यं भल्लातकं कुण्डं	८११
		घान्ये पक्वे सिते पक्षे	७७६
		घान्वन्तारि ध्रुवश्चैव	६२६
		धूपं च सरजो देयं	४४३
		धृतकम्बलहीनं तु	५२८
		धेन्वा वृषेण वस्त्रैश्च	७७२
		ध्याता ध्येयं तथा ध्यानं	११२३
		ध्रुवेयं चैत्रषष्ठी च	६७३

न		नानापुष्पफलोपेतां	२३
नक्षत्रदेवता याश्च	८३६	नाप्नोति सर्वकालेषु	१०४०
न तच्छक्यं मया राजन्	९८२	नारायणोऽनिरुद्धश्च	९२४
न तं देशं प्रपश्यामि	९९८	नासत्यदस्त्री विज्ञेया	६३५
नतंकानां नटानां च	५४७	नासौ विमुच्यते लक्ष्म्या	६७०
नदी कूलारणी यत्र	१३९५	निकुम्भे निर्गते ब्रह्मन्	८७४
नदी गात्रनदी यत्र	१३९९	निकुम्भो नाम धर्मात्मा	२१२
नदी चित्रपथा पुण्या	१३०३	निकुम्भः पुनरायाति	२१६
नदीतीरे शुभे रम्ये	७४९	नित्यदानं सपवान्नम्	५३९
नदी सरस्वती नाम	१३३२	नित्यं राजा समुत्थाय	८६६
नदी हर्षपथा पुण्या	१३५०	नित्यं सन्निहिता देवाः	८७०
न पिशाचंश्च वक्त्यामो	२२०	नित्यं सन्निहिता देवो	११९४
नन्दीपर्वतमासाद्य	१०७१	नित्यं सन्निहितो देवो राज	११९३
नन्दीश्वरस्य या मूर्तिर्	११६७	नित्यानि तानि कर्माणि	८३९
न भोक्तव्यं दिवा चापि	३९१	निवेदयेच्च विविधान्	६९७
नमस्तेऽस्तु नमस्तेऽस्तु	१२६६	निशम्यैवं पुनर्देवी	३२८
नमस्ते देवदेवेश जगत्कारण	१११४	निःशेषान् क्षत्रियान् हत्वा	१२१७
नमस्ते देवदेवेश मायावृत	११२९	निःसृता सरसः पुण्या	१३२७
नमस्ते नाग राजेन्द्र	३५१	नीरजस्कं तथा कार्यं	८४४
नमोऽस्तु ते पर्वतराजकन्ये	२७०	नीलकुण्डं वितस्ताख्यं	१३३७
नमोऽस्तु ते लोकहिते रताय	६३	नील त्वामेव वेदार्थे	३५९
नमोऽस्तु शाङ्गगदासिपाणे	६२	नीलाम्बरः काञ्चनबद्धमौलिः	१७४
नमः पार्श्वेषु ते देव	१२६५	नीलेन सहितः प्रायान्	१४२
नमः शशाङ्कलेखाङ्क	११३४	नीलोक्तं वचनं कुर्वस्	३८१
न यज्ञैर्दक्षिणावद्भिस्	१४३३	नूनं प्रसादात्तस्यैव	३४९
नर्मदा च मयूरेण	१६२	नृपतिस्त्वभिषेक्तव्यो	८५७
नवम्यां पिष्टभोज्येन	५२२	नृभिः शुष्कान्नसम्पूर्णं	६८७
न वयं मानुषः सार्धं	२०७	नैवेद्यं विविधैर्बुधैः	२२४
नवैश्च वस्त्रैः पूज्याश्च	४२०	नोप्रदण्डो भवेद् राजा	८७३
नागस्य यस्य तं स्थानं	२२३	नौदेहेन सती देवी	४५
नागास्तं नागराजानं	३४३	नौबन्धमथासाद्य	१६७
नागानां त्वंगति नित्यं	३६९	नौबन्धशिलरे रुद्रो	१७०
नागानामालयं नाग	२३२	न्यग्रोघो डम्बरोऽवत्यो	९७४
नागानामधिपो नीलो	९१५		
नागाः भुजङ्गशार्दूल	९९७		
नागेन्द्र नीलाचिरिव	३५५		
नागं बह्विधाकारैः	१४३५		
नागश्चात्सुत्वर्णः	३४२		
नानादेशसमुत्थस्तु	२३५		

प

पङ्कश्च किन्दमो रम्यो	९७२
पञ्चकोटयः पिशाचानां	२१३
पञ्चदश्यां यथा विप्र	४११

पञ्चमी द्वादशी चैव	८७९	पुण्याहवेदशब्देन	४४१
पञ्चयज्ञानवाप्नोति	१३४०	पुण्ये दूषद्वतीतीरे	११७१
पञ्चरात्रविधानेन	४३३	पुण्यं च नैमिषारण्यं	१०९४
पञ्चसंवत्सराः पूज्याः	५९६	पुण्यं फलमवाप्नोति	१३४४
पञ्चहस्तस्य नागस्य	२६५	पुण्यं वस्त्रापचं	१२६
पटे कृत्वा तु सर्वेण	७५५	पुण्यं वै चन्द्रभागाया	१२१
पताकाभिर्विचित्राभी	७९४	पुत्रत्वे नन्दिनं प्रादात्	१०७२
पतिस्ते शङ्करस्त्वेको	३२७	पुत्रो मे भगवन्नन्दी	१०९१
पथा त्वं न समर्थसि	१०९९	पुनस्तां तु महाभागम्	३११
पथेश्वरमयास्थाय	१२३२	पुरा पितृवधादर्चा	१२१२
पदं गव्यसरस्तत्र	१३०९	पुरोधः सौपानस्तु	८४१
परपाकरतियो वै	७६३	पुलस्त्यनिमित्तं शक्रं	१०३४
परमान्नैः फलैः शार्कैः	४५०	पुलस्त्यनिमिता देवी	१०४८
परिक्षिद्वंशभृच्छ्रीः	२	पुलस्त्यनिमितां दृष्ट्वा	१०४९
परितुष्टोऽस्मि भद्रं ते	११४९	पुष्कराद्यानि तीर्थानि	६२३
परिवारेण ब्रह्मना	९९९	पुष्पधूपान्नवस्त्राद्यैर्	८३१
पर्वतोर्ध्वमुदा राज्ञः	८५१	पुष्पालङ्कारधूपान्नैश्च	६७७
पललोपिकामिश्रा	५७८	पुष्पैर्नानाविधैर्गन्धैः	५८४
पश्चाद्ये चाश्रमं चक्रे	१८७	पुश्चलीसहितं नया	५८१
पश्चिमेन तदा चक्रे	१०१९	पूजनीया गृहा विप्र	५३७
पश्येन् प्रकृतीः सर्वाः	८६३	पूजनीया ग्रहाः सर्वे	५८९
पातञ्जलिश्च वत्सश्च	९५०	पूजनीया च सुरभिर्	३९५
पात्रतीर्थे नरः स्नात्वा	१३८५	पूजनीया वितस्ता स्यात्	७९३
पात्रे तीर्थे तथा काले	१४३४	पूजनीयाश्च तुरगा	८१०
पादोनयोजनं गत्वा	१९१	पूजनीयास्तथा देवा	५८८
पानीयश्चाप्यनीकश्च	९२०	पूजनीयो निकुम्भस्तु	५७७
पापं कृतं च यत्क्षेत्रे	२५५	पूजनीयो हरिर्देवो	४६१
पापानां नरके घोरे	१४३८	पूजनैः ब्राह्मणानां च	४७३
पापानां पावनार्थाय	२७४	पूजयित्वा ततो विष्णुं	४५८
पालयस्यखिलं देव	११३२	पूजयित्वा धर्ममाल्यादि	४९०
पालाशा च शिलामा च	१३९४	पूजयित्वा स नृपतिं	२९
पावना च नदी पुण्या	१३७७	पूजयेत् धनौघेन	८६०
पावन्यपि तुरङ्गेण	१६५	पूजार्थं तस्य कर्तव्या	३८९
पिङ्गलेशाय तः स्नात्वा	१३५४	पूजितः शङ्करस्तेन	११४८
पितरस्तर्पितास्तत्र	१२९०	पूज्याश्च सुभगास्तत्र	८०७
पितृन् स तेष्वयाम्यच्यं	१२२२	पूज्याः पिशाचाश्च तथा	८७१
पित्रा मर्धन्युपाध्याय	१०२	पूर्णकुम्भैः सकृष्माण्डैर्	७७१
पिशाचं मृण्मयं कृत्वा	६८५	पूर्णं चतुर्गुणं तस्मिन्	३३५
पिशाचैः सह सम्पर्कं	२५३	पूर्वदेशे त्वया ब्रह्मन्	१०५
पुण्डरीके नरः स्नात्वा	१३५५	पूर्वमासीदुमा राजन्	१२८४

पूर्वमेव सलीदेशे	९९३	प्रोष्ठपदस्य मासस्य	७५४
पूर्ववत्पूजयेद् विद्वान्	६८९		
पृथिव्यां यानि तीर्थानि चास०	१३२	फ	
पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि	१७		
पृथिव्यां यानि तीर्थानि ह्यासमु०	१२५	फणावलीरत्नसहस्रचित्रे	६६
पेष्टाश्च पशवः कार्या	५३१	फाल्गुणस्य च मासस्य	५३४
पौरैः स्नातैः सुवस्त्रैश्च	८५४	फाल्गुण्यास्तु ततो रात्रौ	५४५
पौर्णमासीं तु तां प्राप्य	४७१		
पौर्णमासीं तु सम्प्राप्य न भोक्तव्यं	४४८	व	
पौर्णमासीं तु सम्प्राप्य वैशाखस्य	७१६	वक्रपुष्पाणि देयानि	४७९
पौर्णमास्यां तु माघस्य	५१६	वकेन गण्डकी राजन्	१६३
पौषकृष्णाष्टमी कार्यं	४८५	बलिभिः पुरुषैर्वापि	८९३
पौष्यां तु समतीतायां	४९९	बलीवदं ततो देयं	४५५
प्रकाशमासीज्जगति निमेषा	१७८	बहुपुत्रश्च सम्पूज्य०	६०६
प्रजापतिः कश्यपो हि	३६४	बहुप्रकारसंयुक्त०	५२३
प्रणिपत्य हृषिकेशं	३८७	बहु मेने तथात्मानं	१४२२
प्रतिग्रहजलं गृह्य	१०१५	बहुरूपे नरः स्नात्वा	१३९०
प्रतिमां च पुष्येण	८३४	विन्दुनादेश्वरं तीर्थं	१४०४
प्रतिमां तेन सम्प्राप्य	८९०	वित्त्वपत्रेण च तथा	८१८
प्रदीपादीपिभिर्देवि	३१९	बुद्धार्चा स्नापनं कार्यं	७१२
प्रदेशे वृषभारूढो	१०९३	बुद्धिर्लज्जा वसुःशान्तिः	६०३
प्रधानेन शरीरेण	२३३	ब्रह्मघोषधनुर्घोष०	२१
प्रधानेनाथ गन्तव्यं	८९४	ब्रह्मणो यागभूमिश्च	१२९८
प्रयागेऽपहतं नाम	३०८	ब्रह्माणं वरदं दुष्ट्वा	१०५७
प्रविष्टे तु जने तस्मिन्	३७९	ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च	१८१
प्रसन्नोऽसि ध्रुव शम्भो	११४०	ब्राह्मणानां च दातव्या	८३२
प्रसादं कुरु मे देवि	३२५	ब्राह्मणानां तु कर्त्तव्या	७५६
प्रसादाद् ब्रह्मणस्तस्य	११२८	ब्राह्मणेषु च दातव्य०	४९७
प्राधान्येन त् ये नागाः	९१४	ब्राह्मी सभा कामरूपा	६६१
प्राञ्जलिर्देवदेवेश०	११०५	बिभृयादात्मना तानि	६९९
प्राप्तेऽथ यात्रादिवसे	८९१		
प्रायशो धेनुदानेन	१२४८	भ	
प्रीतिः क्षमा च सम्भूतिः	६०२	भक्तानुकम्पी भक्तश्च	३६७
प्रीयतां धर्मराजिति	७२१	भक्त्या रात्रौ ततः कार्यं	५३०
प्रेक्षणीयप्रदानैश्च	४२७	भक्ष्यमाणेषु नागेषु	६१
प्रेक्षाकाले च कर्त्तव्यं	८९८	भक्ष्यं मर्त्यैस्तथा गन्धैः	७२५
प्रेक्षादानैश्च विविधैर्	७५९	भक्ष्यैश्च लोपिकापूपैर्	६८६
प्रेताधिपं वसिष्ठं च	१०३८	भगवन् विदितं सर्वं	१४१
प्रोक्तं कलियुगं राजन्	३३		

भगवन् श्रोतुमिच्छामि	११९२	मध्ये चकार तां भक्त्या	१२७२
भगवच्छ्रोतुमिच्छामि	१०२५	मध्ये ब्रह्माणमालिख्य	७७९
भगीरथेन गङ्गाया	१४३०	भनुष्यस्तु न कर्त्तव्या	५७०
भद्रेश्वरीं गौतमेशीं	१०५२	मनोबुद्धिस्तथात्मानं	६१८
भद्रेश्वरो महास्यश्च	१०२९	मनोबुद्धिस्तथात्मा	१२५९
भवतीह जगन्नाथ	१११७	मनो मदश्च प्राणश्च	६३८
भवनं नागराजस्य	१२३६	मन्वन्तरेषु पूर्वेषु नासी०	३०
भविष्यन्त्यायुषोपेता	९०३	मन्वन्तरेषु पूर्वेषु यदा०	२७
भविष्यसि यथावत् त्वं	१२२५	मम पादप्रहारेण	११०६
भागीरथी पावनी च	६२१	मम पूजा च कर्त्तव्या	४७८
भारावतारणार्थं हि	७४४	मम वाक्यमनादृत्य	२०८
भीमाक्षाय भुमुण्डाय	११३८	ममांशः स तु नागेन्द्र	२३१
भीमाक्षो भीमनादश्च	९६१	मया निर्वासितो नागसू०	१०००
भीमादेवीं तथा दृष्ट्वा	१०५१	मयापि स्थानपालोऽसौ	१००२
भुक्त्वा तु ज्ञान्तिः कर्त्तव्या	७६८	मयेव केवलं ज्ञातं	१००८
भूमिधृता धारयति	१११८	मरीचिमन्यङ्गिरसौ	५९८
भूयो वितस्तामाहात्म्यं	१४२३	महाक्षश्च वधूसश्च	९३८
भूयः कश्यपवाक्येन	२६८	महादेवाश्रमाद् भागे	१९०
भूरिणा परमान्नेन फलमूलैः	७७३	महापद्मसरस्येष	१०२४
भूरिणा परमान्नेन सक्तुना	७२८	महापद्मस्य सरसः	११९८
भूर्जस्वामि महास्वामि	१२०१	महापद्मसरः पुण्यं०	१३८९
भूर्जस्वामीहिडिम्बेषु	१०२८	महापातकसंयुक्तस्त०	२६३
भूवीरो धर्मलावण्या	८३७	महापातकिनां मोक्षः	५०९
भूशोभाभि नृत्यगीतैः	८१९	महाभारतसग्राम	३
भृगुणा निर्मितामर्चा	१२६९	महेन्द्रो मलयः सहाः	६२०
भोक्तव्यं सहमित्रैश्च	४०१	महेन्द्रः सगणः पूज्यः	७५७
भोजनं पर्पटप्रायम्	५४८	माघकृष्णे द्विजश्रेष्ठ	७१९
भोज्यं विशेषवत्कार्यम्	४८४	माध्यां तु समतीताया०	५१७

म

मकरेण ययौ गङ्गा	१५९	माराकुलोऽभ्रशिखरो	१०८५
मङ्गल्या च पवित्रा च	६५९	मालीवनं गौतमेशं	९५४
मडवायां नरः स्नात्वा	१३०१	माहुरी तु नदी पुण्या	१०३२
मणिकण्ठः कलोलश्च	९६३	माहुरीं तु समासाद्य	१४००
मणिभद्रं तथा दृष्ट्वा	१०४६	मुख्याभिर्वारमूल्याभिर्	१३७०
मत्समीपमथाम्येहि	११६०	मुच्यते किल्बिषैः सर्वैस्	८५८
मद्यं तु मद्यपैः पेयं	५४२	मुण्डपृष्ठं गिरिं कृत्वा	१०६५
मद्वाक्याच्चाभयं दत्तं	१००४	मुनिवाक्यं तु भविता	११०७
मधुपकसरः पुण्यं	१३११	मृत्ताम्ररौप्यसौवर्णैः	२२१
			८४७

मृत्युं विसर्जयामास
मोक्षिता सा त्वया शापात्

११६१
१२४५

र

य

यत्र चित्रपथा पुण्या
यत्रासील्लाङ्गलमुखं
यत्रास्य चागतौ शुद्धिं
यथा कथञ्चिच्छाद्धं च
यथा पूजा कृता देव्याः
यथैवाश्वयुजे मासि
यदा करौ विह्विरौ
यदा जाता इरादेवी
यदा तस्यां तु रामेण
यदा पक्वं भवेद् द्राक्षा
यदेतन्नगरं रम्यं
यन्ततेऽसि महाभाग
यन्मे मानं हृतं सत्या
यमस्य नाम्नि दातव्याः
यमाय धर्मराजाय
यमोऽग्निवर्हणो वायुः
यवैः सम्पूजयेद् विष्णुं
यस्यां स्नातस्य पूयन्ते
यस्मिन् देशे त्वनन्तेन
यस्मिन् देशे स्थितो विष्णुः
यस्मिन्स्तु वासरे विप्र
यात्रां तु कर्तुं कामेन
यामीं तु यातनां घोरां
यावच्छतमुखं तीर्थं
यावन्ति रोमकूपानि
यासां जीवन्ति नाथाश्च
यां दृष्ट्वा मानवः पुतो
युद्धं च देवगणाः समस्ताः
यं चोक्ताश्च मया नागास्
येऽधिकाः कोटिदशकान्
येषां हि भीत्या प्रपलायसे
यैव देवी उमा सैव
यैव देवी ह्युमा सैव
देवोमा सैव कश्मीरा
योऽसौ विष्णुपदो नाम

१३०५
२१८
१२३५
७६४
८२६
८०८
१२२६
६९५
१२३३
८२९
१००५
११२४
२९७
५०४
५०५
१५६
७०६
१२९२
३४०
१८८
४७७
८८१
३२१
१२३
४५७
५१४
११५
१८०
९८७
२१५
२७२
१२
११४
२२८
१८६

रक्तसूत्रेण रक्तेन
रज्जुबद्धेन तु यथा
रत्नोज्ज्वलं दीप्तरत्नैः
रमणीयः सदेवैष
रम्या शैलमयी कार्या
रसातलगता येन
रसातलं जगामाशु
रसातले नदी रूपं
राजवासं हरिं दृष्ट्वा
राजवेश्मगृहद्वाराद्
राजश्चन्द्रपुरं शुभे
राजावासमिति प्रोक्तं
राजेश्वरं नृसिंहेन
रात्रौ दीपश्च दातव्यो
रामतीर्थं भृगोस्तीर्थं
रामपत्नी तथा पूज्या
रामोऽनुपदमागत्य
रामोऽपि तपसा दीप्तो
राशिर्भोगो रवेर्मासः
राष्ट्रेश्वरः शिनीरिश्च
राहुला च नदी पुण्या
रुक्मभौमः शिलाभौमः
रुद्रं चन्द्रमुमां स्कन्दं
रुद्रं लोकमवाप्नोति
रुद्रस्य तीर्थं कामाख्यं
रुद्रस्थानुचरो भूत्वा
रोधं कालेयकं चैव
रोहिणोऽथ भरद्वाजो
रौक्मपीठस्थितं विप्रं
रौद्रभावेन रामेण

४३०
३३८
३४८
१४०
५५०
२६१
२६४
२५७
१२८२
८५२
१०१३
१२१८
१०६४
४०९
१४०५
५२१
१२१४
१२७३
३१
९४५
१४०१
६१५
३९३
१३५२
११८
१३१६
४३६
९७१
३८६
१२१९

ल

लक्ष्म्या विचेष्टितं श्रुत्वा
लब्धमायस्तु दैत्येन्द्रो
लवणः क्षीर आज्यश्च
लोकत्रयमवाप्नोति
लोकपुण्यं हि तन्नाम

२९१
८२
६१०
१३२२
१३४१

लोकान् सृजसि भूतात्मन्
लोके देशेऽधिकमतः

व

वत्स्यसे मत्समीपञ्च
वरश्चेद् दीयते देव
वरं वरय भद्रं ते
वराहं च नृसिंहं च
वर्धमानं तु तं ज्ञात्वा
वसतां रमणीयश्च
वसतिस्तत्र नागस्य
वसूनामथ रुद्राणां
वस्त्रायुर्मन्थान्नाद्यं
वस्त्रापदमयासाद्य
वस्त्रैश्चैवापणाः सर्वे
वह्नितीर्थं चन्द्रतीर्थं
वह्निपूजा प्रकृत्तव्या
वाचकाः पूजनीयाश्च
वाजपेयमवाप्नोति
वायव्यैर्वारुणैः सौरैः
वासिष्ठायामथैवात्र
वासिष्ठो ब्राह्मणस्त्वेको
वासुकिश्च तथा चक्रे
वासुकेर्नागराजस्य
वासुदेवं स्वयंवरे
वासोभिर्भूषणं रत्नैर्
वाहनश्चेश्वरो मृत्युः
विगाह्य पुष्करं तीर्थम०
विजये शग्रतः स्नात्वा
वितस्ताख्या सरिद्रूपा
वितस्ताजन्मदिवसात् ग्रह
वितस्ताजन्मदिवसाद् यद्वर्ध
वितस्तातो महीनाथ
वितस्ताध्यानधारिण्योः
वितस्तायां विशोकायां
वितस्तां तु सरिच्छ्रेष्ठां
वितस्तोत्सवमध्ये
वितानेन विचित्रेण
वित्तशक्त्या करिष्यन्ति

११३१ विदारिते पर्वतराजराजे १७५
९०४ विद्याधरश्च यक्षश्च १५६
विद्युद्द्योतितवर्णं ३४६
विनतास्वामिनः पुरतः १३३४
विनायकगृहे यात्रा ८७६
विनायकं तु गाङ्गेय १०२६
विन्ध्यश्च पारियात्रश्च ३८
विपाशा पापशमनी १०७
विभुर्मनोजवश्चैव ५९४
विमानना न कर्त्तव्या ८६८
विशेषवच्च भोक्तव्यं कार्यं च ६५४
विशेषवच्च भोक्तव्यं पूर्वोक्तैः ४१७
विशेषवच्च भोक्तव्यं भोजनं ४८१
विशोकायां नरः स्नात्वा १३२९
विशोकेत्यभिख्याता २२९
विशोकां विजये शं च १०९६
विश्वकर्मा ततः पूज्यः ६४६
विश्वावसुश्शालिशिनौ ६६३
विश्वावसुः पारिजातो ९६६
विश्वाशी च घृताची च ६६५
विष्णवाश्रमे नृसिंहस्य १३४२
विसर्ज्यमानं तस्मिंस्तु ६९०
विस्मयं ते नरा जग्मुः ३१७
वीणापटहशब्दश्च ४२६
वीरब्रह्माशनौ नागौ ९५५
वीर्येण तपसा देव १२६८
वृद्धतीर्थे नरः स्नात्वा १३३१
वृषरूपधरो धर्मो ११३३
वृषेण सहिता देवि १०९८
वृन्दोपवेदवेदाङ्ग० ६०८
वैतस्ताम्भस्तव २८५
वैतस्ताम्भस्तव सन्धवेन ३०२
वैतस्तेन तु तोयेन १४३२
वैन्येन पृथुना पूर्वं १२०८
वैवस्वतोऽर्कसावर्णि० ५९२
वैशाख्यां पौर्णमास्यां तु ७२०
वैश्ये वृत्तिपरैः १६
व्याघ्रचर्मोत्तरे रम्ये ८६२
व्रजध्वं यत्र नागस्य ११७३
व्रज शीघ्रं यावदिह २८८

श

शक्ता हि पावने ब्रह्मन्	२७७
शक्तीर्थं देवतीर्थं	१२९८
शक्रपत्नी शची या च	२४१
शक्रवेश्मनि चाष्टम्यां	८७८
शक्राच्चैव वरं लेभे	६०
शक्राद्या ब्राह्मणश्रेष्ठ	६०१
शङ्खवाटरवोन्मिश्रैः	३९९
शङ्खवाक्षः कमलाक्षश्च	९५९
शच्याः समीपे पीलस्त्यं	१०३१
शतद्रुं च विपाशां च	१०९५
शतद्रुं तत्र चोत्तीर्य	१३७
शतशृङ्गे सुतीर्थं वै	१३९१
शप्तं तेन सरोषेण	१००७
शब्दयोनिं तथाकाशं	११२०
शमनो लोलभो भद्रो	९२९
शम्भो देव्याश्च राजेन्द्र	२०१
शय्यासनं निवेद्यं स्यात्	७८८
शस्त्रेण निहता ये तु	७६१
शाक्यानां पूजनं कार्यं	७१४
शाखो विशाखः स्कन्दश्च	६२७
शाण्डिलीमघुमत्योश्च	१२८१
शालिभालाकुलं स्फीतं	१४
शिलादो नाम विप्रोऽभूत्	१०७०
शिलां त्यक्त्वा समुत्थाय	११४७
शीतार्तो यवमाली च	९८०
शुक्लपञ्चदशी शस्ता	८८०
शुक्ले वै शाखमासस्य	७०५
शुक्ले सम्पूजनं तस्य	७११
शुद्धदेहस्तदा गन्ता	१२३१
शुद्धा सरस्वती चैव	१२२९
शूद्रविट्क्षत्रविप्राणां	८४८
शृणु राजन् कथां दिव्यां	१०६९
शूलपृष्ठे नरः स्नात्वा	१३६४
शोभनीयं च नगरं	८४६
शौर्यं यथा स्याद् विनयेन युक्तं	३०३
श्यामा देवी च सम्पूज्या	४८२
श्रवणार्धमनुप्राप्ते	७४२
श्रवणेन युता सैव	५१०

श्राद्धपक्षस्य या मध्ये	७६६
श्राद्धं कृत्वा प्रयत्नेन	४८७
श्राद्धं दानं तथा जप्यं	१३१४
श्राद्धं यः कुरुते तत्र	१३३
श्रावण्यां समतीतायां	७४३
श्रीनिवासं हरिं देवं	१
श्रुत्वारोदत् स धर्मात्मा	१०८४
श्रुत्वा वितस्तामाहात्म्यं	१४५१
श्रोतव्यं गीतवाद्यं च	४६७
श्रोतव्यं तिथिनक्षत्रं	८६७
श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुः	३७
श्वेतश्च शृङ्गवान्मेरुः	६१९

ष

षडङ्गुलश्च नागेन्द्रः	१००३
षडङ्गुलः कथं राज्ञा	९९१
षडयोजनायतं रम्यं	४६
षष्टीर्यसहस्राणि	१११
षष्ठेऽहनि च कर्तव्यं	८८४

स

सकुटुम्बस्य पर्याप्तं	१०१७
सक्तुन् गोरससम्मिश्रान्	७३५
स गत्वा पितरं दृष्ट्वा	१०१
सगोरसं भक्ष्यभोज्यः	७४७
सङ्कल्पा च मुहूर्ता च	६०४
सङ्गमस्नानजं पुण्यं	८०५
स छद्मना याच्यमानो	१०१०
सती देवी स्वयं काले	४०
सतीदेशे कृतस्थानं	७१
सतीदेशे च ये नागा	७२
सतीदेशेऽत्र पुण्योद्दे	६९
सतीदेहस्य सरस	१२७
सती लक्ष्मीं समेता तु	२९८
सत्यलोकस्तथा लोकाः	६१७
सत्याकुलः कुलूषश्च	९५३
स ददर्श महीनाथं	१०१२

सदैव पुण्या शुक्ले च	१४१२	सान्निध्यं राजशार्दूल	१०६६
सन्निकृष्टानि तीर्थानि	१३२५	सामध्वनिश्च श्रोतव्यम्	७४१
सन्ध्यादेवी नदी पुण्या	१३३५	सामन्तपौरमुखांश्च	८६५
सन्ध्या पुष्करिणी त्वन्या	१३३६	सामन्तस्तु तथा भाव्यं	८५०
सन्निधानं करिष्यामस्	११५४	सार्धं भृत्यंस्तथा मित्रैः	३९८
सन्नीतिं तथा दृष्ट्वा	१३४	सावित्राह्वारौद्राणि	८४३
सपुण्यं रमणीयं च	१०२२	सिनीवाली कुहू राका	६२४
सप्तमी त्रितयं चैव	४७०	सिन्दूरकर्ममाक्ताङ्गैः	७८७
सप्तार्चिदग्धस्य यथा शुचित्वम्	२७३	सिन्धुतीरे प्रयत्नेन	७०८
स प्रयागसमो द्वैशस्	३०७	सिन्धुप्राप्याथवा पुण्यां	५०३
सफलैः पुष्पसङ्घातैः	३९२	सिन्धुस्त्रिकोटी च तथा	१४४६
समाराप्रभवं प्राप्य	१३२४	सिन्धोः प्रभवमासाद्य	१३००
सम्पद्रूपस्य हरस्य भार्या	१४४५	सुचन्द्रेण सुचक्रेशम्	१०५६
सम्पूजनीया देवेन्द्रा	५९३	सुदामान् शङ्खपाद	६००
सम्पूज्य गन्धमाल्यादि	५२९	सुधावदातं कर्तव्यं	८८६
सम्पूज्य प्रतिमां रात्रौ	४३१	सुधावदातः कर्तव्यः	३९०
सम्पूज्य विप्रान् भोक्तव्यं	४०७	सुपुण्यतोये सुरयोषिताभिस्	२७१
सम्पूज्या विधिवद् ब्रह्मन्	६४७	सुप्रतीकोऽञ्जनो नीलः	८१५
स रामाश्रममागत्य	१२४०	सुप्रभा काञ्चना श्री च	६२२
सर्वगन्धैः सर्वरत्नैः	८५५	सुभाषितो बहिषदः	७५२
सर्वत्र देविकातीर्थं	११९	सुवर्णबिन्दुस्तत्रैव	११६
सर्वत्र नैतद् विषयोपभोग्यं	१४५३	सुवासाः स्वनुलिप्ताङ्गैः	६९६
सर्वत्रैव सदा पुण्या	१२४	सुशीमः कालियः कालः	९४२
सर्वथा पञ्चमी पूज्या	६६९	सुहृत्सम्बन्धिविप्राणां	८२४
सर्वपापविनिर्मुक्तो वारुणं	१०४१	सुहृद्भिः सह भोक्तव्यं	६९२
सर्वा ऋषिकृताश्चार्चाः	१४०७	सूक्ष्मातिसूक्ष्म देवेश	१२६२
सर्वा या नवमी पूज्या	६७५	सूदनौ द्वौ सुपाश्वंश्च	९२२
सर्वाश्चतुर्थी श्रद्धावान्	५१५	सूर्यं त्वस्तमनुप्राप्ते	४१२
सर्वासु वा पूजनीयास्	७२६	सूर्यस्वरं महाराज	१०६२
सर्वा सरिद्वरा पुण्या	१४०६	सेतारं गोतमस्वामि	१०४४
सर्वे च सङ्गमाः पुण्याः	१४०८	सैव चेच्छ्रवणोपेता भविता	५२५
सर्वे पितृगणाः पूज्या	७५३	सैव चेच्छ्रवणोपेता यदि वा	८०३
सर्वे वरप्रदा नागा	९८३	सोदरे तु नरः स्नात्वा	१३८२
सर्वे सन्निहितास्तीर्थाः	१३५७	सोऽद्य लब्धवरः पापौ	१४३
सर्वे देवगणैः सार्धं	११६४	मृगयोगं सिन्धुना यत्र	१३७६
सर्वोषध्यः सर्वगन्धाः	४३७	संवत्सरं तु त्यागेन	७७४
सवासंसं द्विजे दद्यात्	४५६	संवत्सरस्थाथ कार्यो	८३७
सहस्रधारो द्युतिमान्	९६२	संवत्सरान्ते तं हत्वा	७८
सा च दृष्टा कृतघ्नेन	२६६	संवत्सरे सकृत्कार्यम्	८७५
सान्तरत्नप्रदानंश्च	४४४	संशयो मे महान् ब्रह्मन्	११७०

सग्वी पूर्वमुखः शुक्लो	७७८	स्वर्गलोकमवाप्नोति कुलम्	१३२३
स्रष्टा त्वमस्य सर्वस्य	१११६	स्वर्ग लोकमवाप्नोति पुनाति	१३०६
स्वाशिताभिः सुगन्धाभिः	५४४	स्वर्गलोकमवाप्नोति यावद्	१४१७
स्कन्दस्य तत्र कर्तव्या	६७१	स्वर्गः शिखरवासी च	९३९
स्कन्देश्वरं विशाखेशं	१०३३	स्वर्गारोहणनिःश्रेणीं	१४३९
स्मरस्व पूर्वकं जन्म	११५०	स्वलङ्कृतेन भोक्तव्यं	४१५
स्वकानां शिल्पभाण्डानां	८२०	स्ववित्तशक्त्या कर्तव्यं	४६४
स्वच्छन्दोऽयं मया प्राप्तो	१९८	स्वसा पितृवसा या च	४७४
स्वजने भक्ष्यमाणे च	९९८	स्वसुता पार्वतीश्रेष्ठ	४९
स्त्रीभिः विशेषतः कार्यः	४७६	स्वस्ति वाच्य द्विजान् पश्चात्	७४०
स्त्रीभिश्च सुकुमाराभिः	२०	स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ	३७०
स्थानञ्च प्रार्थयामास	९९६	स्वायम्भुवो मनुः पूर्व	५९१
स्थानं षाडङ्गुलं राजन्	९८८	स्वैराजकानां मध्यमेन	३३१
स्था षाडङ्गुले रम्ये	१००६		
स्थाने रत्नमनुप्राप्तः	६९४	ह	
स्नानमात्रं वितस्तायां	१४३७	हबकः पाठरः पाथो	९४१
स्नातस्य तोये वैतस्ते	१४२७	हरस्य दयिता भार्या	१४२४
स्नातस्य ध्यानचारिण्यां	१३४३	हरिवर्षः किम्पुरुषो	६१२
स्नात्वा च पूजा कर्तव्या	५०६	हलमार्गेण यास्यामि	२५९
स्नात्वा च सोदरे पुण्ये	११८८	हवोत्सवः शठः शाण्यः	९४७
स्नात्वा तु पुष्करे तीर्थे	१०३७	हस्तिकर्णौ ह्युभौ नागौ	९१७
स्नात्वा तु मदतीर्थे	१३६९	हस्तिदन्तोद्धृता	४३८
स्नात्वा त्रयोदशीं शुक्लां	१४१३	हस्त्यश्वरथसयुक्तः	१०१६
स्नात्वा दृष्ट्वैव भवनं	१०४२	हसरूपधरं दृष्ट्वा	१११२
स्नात्वा नारायणस्थाने वितस्ता-		हसरूपेण यच्छैले	११०९
म्भसि	१३९८	हंससारसयुक्तेन	१४४०
स्नात्वा नारायणस्थाने विष्णुलोके	१३६३	हिमस्यैव प्रपतनं भूरि	९०७
स्नात्वा पाण्डवतीर्थे च	१३७३	हिमाचलाभगंगनं स्पृशद्भिः	१७६
स्नात्वा यथावद् विधिना	१४१६	हिमाचले तु षण्मासान्	२१७
स्नात्वा राम हृदातोये	१३७४	हिमाचलेशं शङ्खेशं	१०६३
स्नात्वाश्वमेधमवाप्नोति	१३८४	हिमाद्रितनया संव	१४२५
स्नात्वा संस्पृश्य काष्ठानि	११७९	हिमेन शीतेन तथा पिशाचैः	३३९
स्नात्वा हर्षपथायां च	१३४३	हिमोपरिनिविष्टैश्च	४८३
स्नानकाले च कर्तव्यं	८४९	हिरण्या वै नदी पुण्या	१३८८
स्नानं ये तु करिष्यन्ति	३२०	हिरण्यिनी पुण्यजला	११५९
स्वदेशपाश्वरामेण	१२९०	हिसात्मकैस्तु किं तस्य	७३३
स्वयं तु धाना भोक्तव्या	७८२	हेलियारो हेमियारो	९४३
स्वयं प्राप्तो महाभाग	११५८	हेलिहालः डङ्ग खपालो	९१७
स्वयम्भुवं वह्निहृतं	१०५९		

Shiv xatri - (v. 528-581)

~~146-148~~, 135-148.

Shankar

1 | v. 527-33-14 dark phaagun |
v. 574-76-18, bright

Udrav linga^{vv.} 1031-1127
Kapatteshvar - 1125-27 vv.

Kashmira - 5th bright - 8th
phaagun - 549-59

5

Sh. Kashmir, leaf sheet - 2505748

High leaf sheet. 2503829

LIST OF SOME IMPORTANT ACADEMY PUBLICATION

Dogri

1. **Dogri Kahavat Kosh** (a selection of 1500 Dogri sayings and proverbs) Interpreted in Hindi by Tara Smailpuri vii Pp 204 Rs. 5.00 (1962)
2. **Ekottarashati** (101 selected poems of Rabindra Nath Tagore) Translated into Dogri verse by Kehar Singh Madhukar xxix Pp. 522 Rs. 8.00 1961.
3. **Dogri Lok Geet Vol. I** (Dogri folk songs) edited with footnotes by Nilamber Dev Sharma and Kehar Singh Madhukar, xi VIII Pp. 200. Rs. 6.00 (1966)
4. **Dogri Lok Geet Vol. II** (a collection of Dogri Folk songs) edited by N. D. Sharma and K. S. Madhukar xcii Pp. 140. Rs. 3.31.
5. **Dogri Lok Geet Vol. III** (A collection of Dogri Folk songs (with footnotes) edited by Prof. N. D. Sharma and by Shri K. S. Madhukar Pp. 179, Rs. 4.57
6. **Shresht Dogri Kahaniyaan** (a collection of outstanding Dogri short stories) edited by K.S. Madhukar Pp. 79, Rs. 1.90
7. **Dogri Mahavara Kosh** :—A collection of 6,000 idioms and phrases with their equivalents compiled by Shri Tara Smailpuri with foreword and Introduction. Pp. 552, Rs. 8.10
8. **Phool Chambeli Da** :—(A collection of Dogri Folk Tales) edited by Shri Narendra Khajuria Pp. 168, Rs. 3.42

English

9. **An Introduction to Dogri Folk Literature and Pahari Art** :—by Lakshmi Narain and Sansar Chand xi Pp. 170, Rs. 7.22 (1965)
10. **An Introduction to Modern Dogri Literature** by Nilamber Dev Sharma, xiii Pp. 213, Rs. 6.56 (1965)

Hindi

11. **Dutt Kavi** (complete works of poet Dutt) with a critical introduction and appendices by Prof. Gauri Shanker Pp. 532, Rs. 11.25

Kashmiri

12. **Daleela** (a collection of Kashmiri folk tales) Edited by Akhtar Mohi-ud-Din and Pushkar Bhan Pp. 147, Rs. 3.00 (1962).
13. **Sufi Shoeyir Vol. I** (selected poems of four famous Kashmiri mystic poets: Swachhkral, Niama Soeb, Rahman Dar and Ahmad Batwari) edited by Amim Kamil Pp. 216, Rs. 4.83 (1964)
14. **Sufi Shoeyir Vol. II** (Selected poems of five famous Kashmiri mystic poets. Shah Ghafoor Shah Qalander, Rahim Soeb, Wahab Khar and Asad Pare) edited by Mohd Amin Kamil, Pp. 332, Rs. 5.90 (1965).
15. **Kaeshiry Luka. Baeth Vol. I** (a collection of Kashmiri folk Songs) by Mori Lal Saqi and Naji Munawar, edited by Ali Mohammed Lone Pp. 345, Rs. 5.09
16. **Kaeshiry Luka Baeth Vol. II** (A collection of Kashmiri Folk Songs) by Shri Moti Lal Saqi Pp. 238, Rs. 4.10
17. **Kulyat-i-Azad** :— (complete works of Abdul Ahad Azad); edited with an introduction by Dr. Padam Nath Ganjoo Pp. 637, Rs. 9.25

Persian

18. **Divan-i-Ghani** (by Mulla Tahir Ghani Kashmiri) compiled by Mohd. Amin Darab and edited with an introduction by Ali Jawad Zaidi Pp. 259, Rs. 7.44 (1964)

Urdu

19. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. I** (a survey of Kashmiri languages and poetry by Abdul Ahad Azad.) Pp. 218, Rs. 5.00 (1959)
20. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. II** (a survey of Kashmiri language and poetry by Abdul Ahad Azad), Edited by Mohd Yusuf Teng. Pp. 489, Rs. 10.00 (1962)
21. **Kashmiri Zaban Aur Shayiri Vol. III** (a survey of Kashmiri language and poetry) by Abdul Ahad Azad Edited by Mohd. Yusuf Teng. Pp. 278, Rs. 5.52 (1963)